रयत शिक्षण संस्थेचे,

सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

▪ A+ Accreditation by NAAC with 3.63 CGPA, An ISO 9000:2015 Certified College ▪
Junior College 'A' Grade

▪ Website : www.sgm.edu.in ▪ Email : sgmkarad@yahoo.com ▪

॥ कर्मवीर जयंती समारंभ ॥

कर्मवीर जयंती समारंभात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे आदरणीय मा.खासदार शरदचंद्रजी पवार साहेब, व्यासपीठावर मा.श्रीनिवास पाटील, मा.आ.आण्णासाहेब डांगे, मा.रामराजे नाईक-निंबाळकर, मा.अभयकुमार साळुंखे, ॲड.रविंद्र पवार व मान्यवर

प्रमुख पाहुणे खासदार शरदचंद्रजी पवार साहेबांचे स्वागत करताना प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने, व्यासपीठावर मा.श्रीनिवास पाटील, चेअरमन मा.अनिल पाटील, मा.आमदार बाळासाहेब पाटील

कर्मवीर जयंती समारंभात मार्गदर्शन करताना स्वत शिक्षण संस्थेचे चेअरमन मा.अनिल पाटील

कर्मवीर जयंती समारंभात कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व स्वागत करताना प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

मुलींचे नूतन वसतीगृहास कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या मातोश्री श्रीमती गंगुबाई पायगोंडा पाटील, यांचे नामकरण मा.खासदार शरदचंद्रजी पवार व सर्व मान्यवरांच्या हस्ते प्रसंगी मा.शिवाजीराव कदम, मा.अभयकुमार साळुंखे व मान्यवर

महाविद्यालयाच्या नूतन सभागृहास डॉ.एन.डी.पाटील यांचे नामकरण हस्ते खासदार शरदचंद्रजी पवार साहेब प्रसंगी मान्यवर

सद्गुरू

सन २०१८-२०१९

"स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ध्येय" - कर्मवीर

रयत शिक्षण संस्थेचे

सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

संपादन समिती

- अध्यक्ष
  प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने
- प्रमुख संपादक
  प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे
- विभागीय संपादक
  प्रा.डॉ.रेश्मा दिवेकर
  प्रा.डॉ.महिपती शिवदास
  प्रा.सुशेन कांबळे
  प्रा.सौ.सीमा चव्हाण
  प्रा.हणमंतराव मांडके
- सह संपादक
  प्रा.भगवान मोहिते
  प्रा.माधुरी कांबळे
  प्रा.जे.एस.कदम
  श्री.महेश गायकवाड
  प्रा.डॉ.सौ.जे.एस.जाधव
  प्रा.श्रीमती संगीता जाधव
  प्रा.सौ.शुभांगी पाटील
  श्री.आर.वाय.गायकवाड
  श्री.व्ही.डी.भोज
  श्री.ए.आर.पाटील
- मुखपृष्ठ व रेखाचित्रे
  श्री.सुशांत चव्हाण
  मोबा.९८६०९७५०३६
- मांडणी
  प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे
- मुद्रक
  प्रिंट ओम ऑफसेट
  २६९ ब/२, दौलतनगर, सातारा.
  फोन. ०२१६२-२३४०४९
- अक्षर संधान
  टाईप इनोव्हेटर्स
  मोती चौक, सातारा.

'सद्गुरू' नियतकालिक । सन २०१७-२०१८

सद्गुरू

सन २०१८-२०१९

अध्यक्षीय

सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेजचे नाव शिवाजी विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रात संख्यात्मक व गुणात्मक म्हणून ओळखले जाते म्हणूनच त्यामध्ये सातत्याने वाढ व्हावी असा आमचा प्रयत्न चालू असतो. स्पर्धेच्या काळात आमचा विद्यार्थी इंजिनिअरिंग, मेडिकल, आय. आय. टी. इत्यादी बाबतीत तो कसा प्रवेश मिळवेल, यशस्वी होईल या दृष्टिने आमचे प्रयत्न सुरू आहेत. तो देश पातळीवर कसा पोहचेल यासाठी त्यांना सर्व सोयी कशा देता येतील हे आम्ही पाहतोय. मुला-मुलींच्यासाठी स्वतंत्र वसतिगृहे आहेत. त्यात आणखी कशी वाढ करता येईल याच्यावर ही विचार सुरू आहे.

महाविद्यालयात पारंपारिक शिक्षणाबरोबर व्यवसायाभिमुख कौशल्य विकासाबाबतचे शिक्षण मिळावे म्हणून जवळ-जवळ सतरा कोर्सेस सुरू केले आहेत. या महाविद्यालयात शिक्षण घेतलेला विद्यार्थी आपल्या भावी जीवनात सर्वच बाबतीत यशस्वी झाला पाहिजे व होणारच असा आमचा विश्वास आहे. जानेवारी २०१९ पासून जर्मन भाषेचा सर्टिफिकेट कोर्स सुरू केला आहे तर जून २०१९ पासून विद्यार्थ्यांच्या मागणीनुसार फ्रेंच भाषेचा सर्टिफिकेट कोर्स सुरू करत आहोत. महाविद्यालयात हॉटेल मॅनेजमेंट आणि कॅटरिंग टेक्नॉलॉजीचा कोर्स माफक शुल्कात सुरू केलेला आहे. त्यासाठी विद्यार्थ्यांची भरपूर मागणी आहे. त्याचप्रमाणे एम. ए. मानसशास्त्र, एम कॉम-आय टी, एम एससी संख्याशास्त्र, मायक्रोबायोलॉजी इ. पदव्युत्तर वर्ग सुरू केलेले आहेत. अर्थातच जास्तीत जास्त पदवी व पदव्युत्तर वर्गांची व्यवस्था करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

महाविद्यालयाचा आलेख कसा चढता ठेवता येईल या दृष्टिने प्रयत्न चालू आहेत. मागील वर्षी महाविद्यालयास NAAC कडून A' व ISO 9001:2015 मानांकन ही मिळाले. त्यामुळे रूसाकडून पाच कोटींचे अनुदान मिळाले आहे. जून २०१९ पासून महाविद्यालय स्वायत्त (Autonomous) होत आहे. अर्थात या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना यशस्वीतेच्या दृष्टिने अनेक संधी देण्याचे स्वातंत्र्य महाविद्यालयास मिळाले आहे. आता विद्यार्थ्यांना जास्तीत जास्त रोजगाराभिमुख शिक्षण कसे देता येईल हा आमचा मानस आहे. महाविद्यालयाच्या यशात रयत शिक्षण संस्था, महाविद्यालय विकास समिती (CDC), माजी विद्यार्थी, सर्व आजी विद्यार्थी, पालक, सर्व सहकारी व महाविद्यालयावर प्रेम करणाऱ्या सर्वांचा मी आभारी आहे.

प्राचार्य, डॉ.मोहन राजमाने

रयत शिक्षण संस्थेचे

संस्थापक

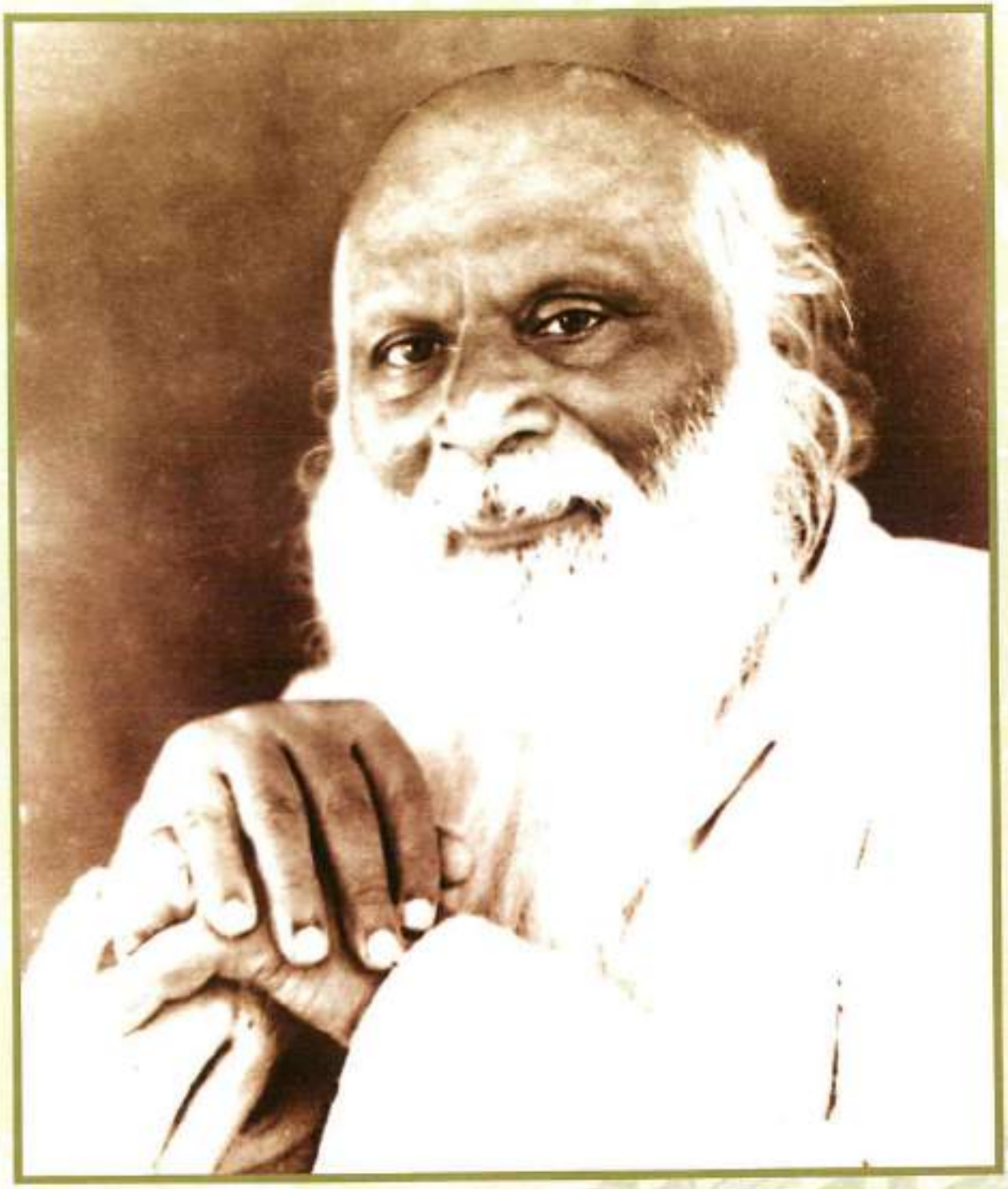

पद्मभूषण
डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील

।। श्रद्धास्थान ।।

गोपाला गोपाला । देवकीनंदन गोपाला ।।

सद्गुरू गाडगे महाराज

डेबूजी झिंगराजी जाणोरकर

रयत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

रयत शिक्षण संस्थेचे मान्यवर

।। आमची प्रेरणा ।।

मा. खासदार
शरदचंद्रजी पवार
अध्यक्ष, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

मा. डॉ. अनिल पाटील
चेअरमन
रयत शिक्षण संस्था, सातारा

सद्गुरु

सन २०१८-२०१९

COLLEGE DEVELOPMENT COMMITTEE

1.	Hon.Dr.Anil Appasaheb Patil	Chairman
2.	Dr.Shivajirao Shripatrao Kadam	Member
3.	Prin.Dr.Bhausaheb Kisan Karale	Member
4.	Dr.Sambhaji Ramchandra Sawant	Member
5.	Prof.Bhagawan Dagadu Mohite	Member
6.	Prof.Ramesh Pandurang Pol	Member
7.	Prof.Sou.Maynepalli Vandana Eshwarkishor	Member
8.	Shri.Chandrashekhar Ramdas Khatavkar	Member
9.	Hon.Adv.Ravindra Keshavrao Pawar	Member
10.	Hon.Madhukar Govind Sawant	Member
11.	Hon.Adv.Sadanand Narayan Chingale	Member
12.	Dr.Girish Basavraj Kalyanshetti	Member
13.	President College Student Council	Member
14.	Secretary College Student Council	Member
15.	Principal Sadguru Gadage Maharaj College, Karad	Secretary
16.	Hon.Kisanrao Bajirao Patil	Member
17.	Hon.Jitendra Hindurao Dubal	Member
18.	Hon.Atul Subhashrao Kadam	Member
19.	Hon.Fattesing Dhanaji Jadhav	Member
20.	Hon.Sachin Ramrao Patil	Member
21.	Vice Principal Junior College Section	Member

प्राचार्य

महाविद्यालयाचे कार्यकुशल आदरणीय प्राचार्य : डॉ.मोहन राजमाने

सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज कराडला
'आदर्श महाविद्यालय कर्मवीर पारितोषिक मिळाले
प्रमुख पाहुणे माजी मंत्री
मा.दिलीप वळसे-पाटील, चेअरमन मा.अनिल पाटील,
मा.शरदचंद्रजी पवार साहेब, प्रा.डॉ.एन.डी.पाटील साहेब

मा.प्राचार्यांचे समवेत
'सद्गुरू' चे प्रमुख संपादक
डॉ.दिलीपकुमार कसबे व
सर्व संपादक, सहसंपादक

आमचा मान आमचा सन्मान

।। पुरस्कार/सन्मानीय निवड/पीएच.डी/नेट/सेट उत्तीर्ण/ग्रंथलेखन/आंतरराष्ट्रीय सेमीनार/स्पर्धा परीक्षा यश, निवड ।।

लायनेस क्लब ऑफ कराड यांचेकडून प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांना आदरणीय श्रीनिवास पाटील यांचे हस्ते 'लायन्स आदर्श शिक्षक पुरस्कार'

शिक्षण मंडळ कराड यांचेकडून मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांना 'डॉ.रा.भा.देवस्थली स्मृती पुरस्कार' संस्था पदाधिकारी यांचे हस्ते

क्रिस्त फॉउंडेशन बंगलोर यांचेकडून प्रा.डॉ.सौ.नंदिनी रणखांबे यांना 'डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम जीवन गौरव राष्ट्रीय पुरस्कार'

एन.सी.सी. भवन कोल्हापूर यांचेकडून प्रा.मेजर रविंद्र रणखांबे यांना 'बेस्ट असोसिएट एन.सी.सी. ऑफिसर २०१८-१९'

प्रा.सौ.संध्या दिलीप पाटील (कवयित्री) यांना 'कविकुंज साहित्य मित्र पुरस्कार २०१८'

प्रा.एस.ए.पाटील (गणित) यांची शिवाजी विद्यापीठाचे सिनेटपदी निवड झालेबद्दल मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांचे हस्ते सत्कार

प्रा.सौ.अरुणा पाटील
(अर्थमंत्री) महाराष्ट्र राज्य उच्च माध्यमिक अध्यापक मंडळावर निवड

श्री.पांडुरंग इनामदार
प्रयोग शाळा परिचर स्वतंत्र शिक्षक संस्थेच्या उच्चशिक्षण समितीवर निवड

डॉ.ज्योती जाधव
संख्याशास्त्र

डॉ.सुवर्णा गोडसे
संख्याशास्त्र

डॉ.ज्योती बर्गे
रसायनशास्त्र

डॉ.मेघा जगदाळे
रसायनशास्त्र (विद्यार्थिनी)

डॉ.तानाजी पाटील
मराठी भाषाची वीद्यापीठ साधनिका व आर्थिकता अंतर्गत

प्रा.सीमा बव्हाग
संस्कृत व्याकरण तथा रचना पद्धती, संस्कृत संभाषण, प्रेमाकाम

शिवाजी विद्यापीठाची पीएच्.डी. प्राप्त

प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कवाडे
हिंदी, इंटोनेशिया (बाली) पुणे

डॉ.तानाजी पाटील,
मराठी (मुंबई)

डॉ.अंकुश जाधव
शिक्षणशास्त्र,कोल्हापूर

प्रा.डॉ.उत्तम मोरे
रसायनशास्त्र,(बिटा) सांगली

डॉ.ज्योती जाधव
संख्याशास्त्र,जयपूर

डॉ.सुवर्णा गोडसे (पाटील)
संख्याशास्त्र,(बिटा) सांगली

प्रा.डॉ.जे.जे.पंचपोर
रसायनशास्त्र

विद्या पाटील
रसायनशास्त्र विभाग स्कुलगट बिटा (सांगली)

आंतरराष्ट्रीय सेमीनार पेपर वाचन प्रकाशन

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत सहायक रासायनिक विश्लेषक वर्ग - २ पदी निवड डावीकडून कु.विद्या निकम, प्रियांका बव्हाग, मा.प्राचार्यांचे हस्ते अभिनंदन सोबत प्रा.आर.बी.पाटील, प्रा.सुभाष शिंदे

नगरपरिषद संचलनालयामार्फत 'वर निर्धारण व प्रशासकीय अधिकारी पदी निवड झालेबद्दल मा.प्राचार्यांचे हस्ते अभिनंदन

जिल्हा न्यायालय लिपिकपदी निवड वैभव फडतरे, जितेंद्र देसाई यांचे प्रा.आर.बी.पाटील व प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांचे हस्ते अभिनंदन

सद्गुरू

सन २०१८-२०१९

संपादकिय

महाविद्यालयीन जीवन म्हणजे केवळ पुस्तकी ज्ञान मिळविणे असे नाही तर चौफेर अभ्यास करून ज्ञान, विज्ञान, संस्कार, कला, क्रीडा कौशल्य विकास, रोजगाराभिमुख ज्ञान व साहित्यिक आविष्कार अशा विविधांगी ज्ञानात भर पडली पाहिजे. यातूनच भविष्यात वैज्ञानिक वक्ते खेळाडू उद्योजक, एम.पी.एस.सी., यु.पी.एस.सी. च्या माध्यमातून उत्तम प्रशासक, श्रेष्ठ साहित्यिक राजनीतिज्ञ व संस्कारशील आदर्श नागरीक घडण्यासाठी शिक्षण हे अतिशय महत्वाचे असते. अशा सर्वांगीण ज्ञानदानाचे काम सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेजच्या माध्यमातून केले जात असते.

'सद्गुरू' नियतकालिक हे महाविद्यालयाचा आरसा आहे. विद्यार्थ्यांच्या प्रतिभा शक्तीला व्यासपीठ असावे, म्हणून नियतकालिक अतिशय गरजेचे असते. त्यामधून त्यांच्या साहित्यिक कलागुणांना संधी देण्याचे काम सुरू असते. ही विद्यार्थ्यांच्या जीवनातील लेखनाची प्रथम पायरी असते. प्रथम पायरीवर चढता आल्यावर पुढच्या पायरीवरून वरती जाण्याची उर्मी निर्माण होते व पुढे आपल्या भावी जीवनात ते उत्तम फोटोग्राफर, व्यंगकार, चित्रकार, लेखक बनू शकतात म्हणून नियतकालिकामधून जास्तीत जास्त साहित्यिक प्रकार हाताळण्याचे प्रयत्न केले जात असतात. 'सद्गुरू'च्या माध्यमातून तसा प्रयत्न केला जातो. काव्य, कविता, एकांकिका व्यक्तीचित्रे, मुलाखत, आत्मकथनपर, विनोदी लेख, व्यंगलेखन, प्रवास वर्णन , ललित, वैचारिक, माहितीपर, संशोधन, विज्ञानावरील, लेख, समीक्षा व पेन्सील स्केच, रंगचित्र, व्यंग्यचित्रे इत्यादी प्रकार घेतलेले कमी अधिक प्रमाणात नक्कीच आपल्या नजरेसमोर येतील. ते सगळेच उच्च दर्जाचे असतील असे म्हणता येणार नाही, पण नक्कीच तुमच्या अंतर्मनाला ते भुरळ घालतील.

'सद्गुरू' नियतकालिक आपल्या हाती देताना मनस्वी आनंद होत आहे. 'सद्गुरू' चे अंतरंग घडविणाऱ्या त्या साहित्यिक विद्यार्थी मित्रांना मी मनापासून धन्यवाद देतो. मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांच्या मार्गदर्शनामुळे, तसेच सर्व विभागाचे संपादक, सहसंपादक, रेखाचित्रकार, महाविद्यालयातील सर्व सहकारी, प्रिन्ट ओम ऑफसेटचे सर्व सहकारी या सर्वांच्यामुळे हा अंक आपल्या हातात येत आहे. अंकात त्रुटी राहू नयेत म्हणून चांगला प्रयत्न केलेला असतो. परंतु तरी सुद्धा काही जाणवल्यास मी क्षमस्व आहे.

धन्यवाद ! जय कर्मवीर

प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे

प्रमुख संपादक

॥ सेवानिवृत्ती सत्कार ॥

प्रा.श्री.व सौ.व्ही. जे. पाटील उपप्राचार्य (रसायनशास्त्र)
सिनिअर ३१-५-२०१८ मा.प्राचार्य जे.जी.जाधव व
प्रा.सौ.व्ही.व्ही.पाटील यांचे हस्ते सत्कार

प्रा.श्री.व सौ.बी.जी.कुंभार (भूगोल) सिनिअर
३१-५-२०१८ मा.प्राचार्य डॉ.अरविंद बुरुंगले व
व्ही.व्ही.पाटील यांचे हस्ते सत्कार

प्रा.श्री.व सौ.एस.एस.मदने (अर्थशास्त्र) सिनिअर
३१-५-२०१८ मा.ॲड.रविंद्र पवार व
प्रा.सौ.व्ही.व्ही.पाटील यांचे हस्ते सत्कार

प्रा.श्री.व सौ.ए.ए.नलवडे (अर्थशास्त्र) सिनिअर
३१-५-२०१८ मा.प्राचार्य डॉ.सुरेश साळुंखे व
प्रा.सौ.व्ही.व्ही.पाटील यांचे हस्ते सत्कार

श्री.व सौ.एस.के.जाधव (प्रयोगशाळा परिचर) सिनिअर
३१-५-२०१८ मा.प्राचार्य डॉ.जे.जी.जाधव व
प्रा.डॉ.वैशाली शेवाळे यांचे हस्ते सत्कार

श्री.व सौ.के.एम.गुरखा (प्रयोगशाळा परिचर) सिनिअर
३१-५-२०१८ मा.प्राचार्य डॉ.अरविंद बुरुंगले व
प्रा.सौ.डॉ.वैशाली शेवाळे यांचे हस्ते सत्कार

श्री.व सौ.व्ही.बी.चव्हाण (प्रयोगशाळा परिचर) सिनिअर
३१-५-२०१८ मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व
प्रा.डॉ.वैशाली शेवाळे यांचे हस्ते सत्कार

प्रा.सौ. व सौ.एच.के.काळे उपप्राचार्य (भौतिकशास्त्र) ज्युनिअर
३०-६-२०१८ मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व
प्रा.सौ.उर्मिला जगदाळे यांचे हस्ते सत्कार

श्री.व सौ.बी.व्ही.पाटील (अधिक्षक) ३०-६-२०१८
मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व
प्रा.सौ.पुष्पा पानस्कर यांचे हस्ते सत्कार

श्री.व सौ.ए.एस.पाटील (सिनिअर क्लर्क) ३१-७-२०१८
मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व प्रा.सौ.सुजाता डकरी यांचे हस्ते सत्कार

प्रा.श्री.व सौ.एस.वाय.पाटील (क्रिडा शिक्षक) ज्युनिअर ३१-१०-२०१८
मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व प्रा.सौ.निर्मला पोळ यांचे हस्ते सत्कार

॥ गुणवंत यशवंत (सिनिअर) ॥

ऋषिकेश नावडकर
बी.कॉम. आय.टी.
शिवाजी विद्यापीठात
मेरीट लिस्ट द्वितीय क्रमांक

कोमल चव्हाण
बी.कॉम. आय.टी.
शिवाजी विद्यापीठात
मेरीट लिस्ट सहावा क्रमांक

मृणालिनी जाधव
बी.एस्सी बायोटेक ३
शिवाजी विद्यापीठात
तृतीय क्रमांक

अजय पटेल
बी.एस्सी बायोटेक ३
शिवाजी विद्यापीठात
सहावा क्रमांक

मोनिका पाटील
बी.एस्सी बायोटेक ३
शिवाजी विद्यापीठात
सहावा क्रमांक

अश्विनी गोडसे
बी.कॉम. आय.टी.
शिवाजी विद्यापीठात मेरीट लिस्ट
चतुर्थ क्रमांक

शताक्षी कुराडे
बी.कॉम. आय.टी.
शिवाजी विद्यापीठात मेरीट लिस्ट
पाचवा क्रमांक

नाजिमूद्दीन पटेल
बी.कॉम. आय.टी.
शिवाजी विद्यापीठात मेरीट लिस्ट
सहावा क्रमांक

वैभव शेणोलकर
बी.कॉम. आय.टी.
शिवाजी विद्यापीठात मेरीट लिस्ट
नववा क्रमांक

महिंद्रा भाषी हिंदी विश्वचूडे

प्रियांका नलवडे
एम.ए. भाग १ हिंदी
१०,०००/-

भारती शिंदे
एम.ए. भाग १ हिंदी
१०,०००/-

अश्विनी माने
एम.ए. भाग १ हिंदी
१०,०००/-

प्राजक्ता साखरकर
एम.ए. भाग १ हिंदी
१०,०००/-

रसप्रसाद पाटील
बी.ए ३ लमानतांडा
शिवाजी विद्यापीठाचे 'कर्मवीर
भाऊराव पाटील प्रोफेज' प्राप्त

राष्ट्रीय सेवा योजना

रियाज शेख
एम.ए. भाग १
तात्पुरते स्वयंसेवक
डी.वि.कॉलेजपूर

सुहास पवडे
बी.ए. भाग ३
आव्हान कॅम्प
औरंगाबाद

राष्ट्रीय सेवा योजना

अविनाश कांबळे
बी.कॉम. भाग २
आव्हान कॅम्प,औरंगाबाद

ओंकार नलवडे
बी.कॉम. भाग ३
ट्रेकिंग कॅम्प,रत्नागिरी

रोहीत कांबळे
आव्हान कॅम्प
औरंगाबाद

चला घडवूया जीवन आनंदी

नेट/सेट परीक्षा वर्गाच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.प्रा.डॉ.शालराव वाघमारे (मंडणगड) व्यासपीठावर केंद्र प्रमुख डॉ.अंकुश जाधव, आदरणीय प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

जर्मन भाषा अभ्यासक्रम वर्गाचे उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.सलील राजगुरू, कोल्हापूर सोबत प्रा.सुरेश ठोमे, सौ.सानिका डोईजोडे केंद्र प्रमुख प्रा.डॉ.अश्विनी तातुगडे

'स्पीक वेल इंग्लिश' कोर्स प्रमाणपत्र वितरण प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रा.सौ.विद्या पाटील

टी.सी.एस. (TCS) नॅन इंडियन ऑनलाईन ऑप्टिट्युड टेस्ट प्रशिक्षणाच्या समारंभात मार्गदर्शन करताना प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

हिंदी विभाग आयोजित 'प्लेसमेंट सेल व स्टुडंट शॉर्ट फिल्म और रोजगार के अवसर' या विषयावर मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रा.जावेद शेख, उंडाळे

हॉटेल मॅनेजमेंट उद्घाटन वेलकम प्रसंगी प्रमुख पाहुणे मा.रविन शानबाग सोबत मा.प्राचार्य मोहन राजमाने, प्राध्यापक व विद्यार्थी

हॉटेल मॅनेजमेंट सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थी

॥ अग्रणी महाविद्यालय उपक्रम ॥

संस्कृत विभाग : ''संस्कृत व संशोधन क्षेत्र'' प्रमुख पाहुणे मा.विनायक गलंडे, कराड यांचे स्वागत

मराठी विभाग : ''प्रयोगरूप लोककला, गोंधळ'' प्रास्ताविक करताना डॉ.रमेश पोळ व्यासपीठावर कलाकार व प्राध्यापक

हिंदी विभाग : ''२१ वी सदी के हिंदी साहित्य में विविध विमर्श मुस्लिम विमर्श व नारी विमर्श'' मार्गदर्शन करताना मा.प्रा.रुकसाना शेख, सातारा, मा.डॉ.गजानन भोसले, कोरेगाव

मानसशास्त्र विभाग : ''मेंटिअल स्ट्रेस अँन्ड मॅनेजमेंट'' मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रा.सौ.रेवती हातकणंगलेकर

अर्थशास्त्र विभाग : ''बँक व्यवसायातील अस्थिरतेचे समाजावरील आर्थिक व सामाजिक परिणाम'' मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.एस.एम.भोसले, सातारा

इतिहास विभाग : ''मध्ययुगीन सिंचन व्यवस्था काळाची गरज'' मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.दत्ताजीराव जाधव, सातारा

प्रगतीच्या पाऊल खुणा

१) **पीएच.डी./नेट, सेट परीक्षा उत्तीर्ण**

डॉ.ज्योती जाधव (संगणकशास्त्र, शिवाजी विद्यापीठ पीएच.डी प्राप्त)
डॉ.सुवर्णा गोडसे (संख्याशास्त्र, शिवाजी विद्यापीठ पीएच.डी प्राप्त)
डॉ.ज्योती बर्गे (रसायनशास्त्र, शिवाजी विद्यापीठ पीएच.डी प्राप्त)
डॉ.मेघा जगदाळे (रसायनशास्त्र, शिवाजी विद्यापीठ पीएच.डी प्राप्त)

२) **पुरस्कार/सन्मान/निवड**

* **मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने :**
  लायन्स क्लब ऑफ कराड, यांचेकडून
  'लायन्स आदर्श शिक्षक पुरस्कार' व
  शिक्षण मंडळ कराड, यांचेकडून
  'डॉ.रा.भा.देवस्थळी स्मृति पुरस्कार'
* **डॉ.नंदिनी रणखांबे :**
  ख्रिस्त फौंडेशन बेंगलोर यांचेकडून
  डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम
  जीवन गौरव राष्ट्रीय पुरस्कार व
  यशवंत नागरी न्यूज नेटवर्कच्या वतीने
  यशवंत गौरव सन्मान २०१९
* **प्रा.मेजर रविंद्र रणखांबे :**
  एन.सी.सी.भवन कोल्हापूर यांचेकडून बेस्ट असोसिएट
  एन.सी.सी.ऑफिसर २०१८-१९
* **प्रा.एस.ए.पाटील** यांची शिवाजी विद्यापीठ सिनेट पदी निवड
* **प्रा.सौ.संध्या पाटील** यांना कविकुंज साहित्य मित्र पुरस्कार २०१८
* **प्रा.सौ.अरुणा पाटील :**
  महाराष्ट्र राज्य उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाच्या अर्थ मागधी अभ्यास मंडळावर निवड
* **पांडुरंग इनामदार :**
  प्रयोगशाळा परिचर स्वत शिक्षण संस्थेच्या उच्च शिक्षण समिती सदस्य पदी निवड

ग्रंथलेखन

* **प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे :** भाषा विज्ञान एम.ए.सिमलेखन संपादक शिवाजी विद्यापीठ दूरशिक्षण विभाग
* **प्रा.डॉ.एम.जे.शिवदास :** भाषा विज्ञान एम.ए.सिमलेखन संपादक शिवाजी विद्यापीठ दूरशिक्षण विभाग
* **प्रा.डॉ.तानाजी पाटील :** मराठी 'धनगरी गीतातील सामाजिकता व आर्थिकता'
* **प्रा.सौ.सीमा चव्हाण :** संस्कृत १) संस्कृत व्याकरण तथा रचना पद्धती २) संस्कृत संभाषण ३) प्रेमायणम्

३) **आंतरराष्ट्रीय जर्नल पेपर प्रकाशन/वाचन :**

* **प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे** (हिंदी) - इंडोनेशिया (बाली) ११ ते १७ मे २०१८, पुणे २९ सप्टेंबर २०१८
* **डॉ.उत्तम मोरे** (रसायनशास्त्र)
  विटा - ५, ६ जानेवारी २०१९
* **विदुला पाटील, रिसर्च स्टुडन्ट** (रसायनशास्त्र)
  विटा - ५, ६ जानेवारी २०१९
* **प्रा.सौ.जे.जे.पंचपोर** (रसायनशास्त्र)
* **प्रा.डॉ.तानाजी पाटील** (मराठी)
  मुरगूड, कोल्हापूर - २ मार्च २०१९
* **प्रा.डॉ.ज्योती जाधव** (संगणकशास्त्र)
  जयपूर २३ ते २५ नोव्हेंबर २०१८
* **प्रा.डॉ.रमेश पोळ** (मराठी) अर्जुननगर, निपाणी पुणे
* **प्रा.डॉ.रेश्मा दिवेकर** (मराठी) अर्जुननगर, निपाणी
* **प्रा.डॉ.नंदिनी रणखांबे** अर्जुननगर, निपाणी
* **प्रा.डॉ.सुवर्णा गोडसे** (संख्याशास्त्र) विटा
* **प्रा.डॉ.अंकुश जाधव** (शिक्षणशास्त्र)
  कोल्हापूर २ फेब्रुवारी २०१९
* **प्रा.बनसोडे जी.एस.** व **प्रा.पी.एस.पाटील** : अर्थशास्त्र

४) **शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर पारितोषिक**

* **स्वप्नाली राजेंद्र पाटील :** अर्थशास्त्र (एम.ए. १)
  कर्मवीर भाऊराव पाटील प्राईज
* **प्रा.सौ.अमृता नारायण वरेकर :** (गणित विभाग)
  स्वत विज्ञान परिषद, वाशी, ई.बी.एल.प्रकाशन,
  द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक

५) **शिवाजी विद्यापीठ मेरिट लिस्ट विद्यार्थी**

* **ऋषिकेश नावडकर** (बी.कॉम. आय.टी.) :
  शिवाजी विद्यापीठात द्वितीय क्रमांक
* **अश्विनी गोडसे** (बी.कॉम. आय.टी.) :
  शिवाजी विद्यापीठात चौथा क्रमांक
* **शलाका कुराडे** (बी.कॉम. आय.टी.) :
  शिवाजी विद्यापीठात पाचवा क्रमांक
* **मोहम्मद पटेल** (बी.कॉम. आय.टी.) :
  शिवाजी विद्यापीठात सहावा क्रमांक
* **कोमल चव्हाण** (बी.कॉम. आय.टी.)
  शिवाजी विद्यापीठात सहावा क्रमांक
* **वैभव शेणोलकर** (बी.कॉम. आय.टी.) :
  शिवाजी विद्यापीठात नववा क्रमांक
* **मृणालिनी जाधव** (बी.एस्सी.भाग ३ बायोटेक्नॉलॉजी) :
  शिवाजी विद्यापीठात तिसरा क्रमांक
* **अजय पवीट** (बी.एस्सी.भाग ३ बायोटेक्नॉलॉजी) :
  शिवाजी विद्यापीठात सहावा क्रमांक
* **मोनिका पाटील** (बी.एस्सी.भाग३ बायोटेक्नॉलॉजी) :
  शिवाजी विद्यापीठात सहावा क्रमांक

६) **अहिन्दी भाषी हिन्दी शिष्यवृत्ती**

* **अश्विनी माने** एम.ए. (रू.१०,०००)
* **प्रियांका नलवडे** एम.ए. (रू.१०,०००)
* **प्राजक्ता साखरकर** एम.ए. (रू.१०,०००)
* **भारती शिर्के** एम.ए. (रू.१०,०००)

७) **प्लेसमेंट सेल मार्फत निवड (नोकरी)**

* **ग्लोबल टॅलेंट ट्रॅक :** (२५-६-२०१८)
  ३७ विद्यार्थ्यांची निवड
* **आय.सी.आय.सी.आय बँक :** (११-७-२०१८)

२१ विद्यार्थ्यांची निवड

* आय.सी.आय.सी.आय बँक : (२४-८-२०१८)
  १३ विद्यार्थ्यांची निवड
* टाटा कन्सलटन्सी सर्व्हिसेस : (७-९-२०१८)
  ०५ विद्यार्थ्यांची निवड
* एच.डी.एफ.सी.बँक : (१९-१-२०१९)
  ०५ विद्यार्थ्यांची निवड
* इन्फोसेस : (१७-१-२०१९) १८ विद्यार्थ्यांची निवड
* टाटा कन्सलटन्सी सर्विसेस : (१२-२-२०१९)
  ४१ विद्यार्थ्यांची निवड
* आय.सी.आय.सी.आय. बँक : (१३-२-२०१९)
  ११ विद्यार्थ्यांची निवड एकूण : ९५९ निवड

८) **बी.कॉम आय.टी. (डी.सी.एन.) मध्ये निवड २७ विद्यार्थी**

आकाश सूर्यवंशी बी.कॉम. आय.टी. ३
शिवाजी हिवरे, सलोनी जाधव, सायना कोब्रे,
सरस्वती पवार, प्रणाली शिंदे, शिवानी पवार,
शोभा बोधे, प्राजक्ता लमाजे, मधुरा शेटे, नरेश बनकर,
कल्याणी कुलकर्णी, पूजा जाधव, मधुरा जोशी,
अंजली पाटील, आरती देशमाने, नेहा टिंगरे,
सोनाली पदमाळे, नंदिनी काजरी, जस्मिन इनामदार,
विशाल यादव, अभिजीत पिसे, निलेश कदम,
ओमकार जाधव, आकाश गायकवाड, ओमकार सूर्यवंशी,
सौरभ भोर सर्व बी.कॉम. आय.टी.भाग ३

९) **बी.पी.जी.पाटील स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र**

मुख्य बॅचसाठी ५०० लेक्चर्स, फाऊंडेशन बॅचसाठी १३० लेक्चर्स (पदवी पूर्वसाठी) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या धरतीवर सराव टेस्ट पेपर्स केंद्राचे एकूण ४८ विद्यार्थ्यांची शासकीय अधिकारी म्हणून निवड.

सन २०१८-१९ मध्ये ७ विद्यार्थ्यांची निवड

पंकज हुलवान : सहाय्यक रासायनिक विश्लेषक, क्लास टू
प्रियांका घव्हाण : सहाय्यक रासायनिक विश्लेषक, क्लास टू
विद्या निकम : सहाय्यक रासायनिक विश्लेषक, क्लास टू
वैभव फडतरे : जिल्हा न्यायालय कनिष्ठ लिपिक, क्लास थ्री
जितेंद्र देसाई : जिल्हा न्यायालय कनिष्ठ लिपिक, क्लास थ्री
रोहित कुंभार : जिल्हा न्यायालय कनिष्ठ लिपिक, क्लास थ्री
रोहित गाडे : कर निर्धारण व प्रशासकीय अधिकारी, क्लास टू

१०) **ग्रंथालय विभाग :** सिनिअर कॉलेज ग्रंथ ११५, ४४६, ज्युनिअर कॉलेज २८,९९६, नियतकालिके ९४, वृत्तपत्रे १६, सी.डी./डी.व्ही.डी. ३५०, कॅसेटस १२० ई-जर्नल ६०००, ई-बुक्स ३१,३५००

११) **प्राध्यापक वृन्द (४२६) :** सिनिअर कॉलेज १५२, ज्युनिअर कॉलेज ९८, व्यवसाय अभ्यासक्रम १४, बी.सी.एस., बी.सी.ए. बायोटेक ३०, शिक्षकेतर १३२, एकूण ४२६

१२) **विद्यार्थी संख्या (१२४८६) :** सिनिअर कॉलेज ६७४९, ज्युनिअर कॉलेज ५७३७, बी.ए., बी.कॉम, बी.कॉम आय.टी., बी.एस्सी, बी.सी.ए., बी.सी.एस., बी.एस्सी बायोटेक, एम.ए., एम.एस्सी., एम.कॉम, एम.कॉम आय.टी., एम.फिल., पीएच.डी., हॉटेल मॅनेजमेंट, ज्युनिअर, कला, विज्ञान, वाणिज्य, व्यवसाय अभ्यासक्रम इ.

१३) **बसनिमुक्तनीत विद्यार्थी/विद्यार्थिनी संख्या (७८०) :**

विद्यार्थिनी ५९१, विद्यार्थी १८९

१४) **परीक्षा निकाल २०१७-१८**

बी.ए. : ८१.८५%	एम.ए. : ८०.५%
बारावी आर्टस् : ७९.७०%	बी.कॉम. : ६२.९६%
एम.कॉम. : ३५%	बारावी कॉमर्स : ९९.९९%
बी.एस्सी : ९९.०७%	एम.एस्सी : ८२%
बी.सी.ए.: १००%	बी.कॉम.आय.टी.: १००%

बी.एस्सी बायोटेक : ९६.६६%
बारावी सायन्स् : ९७.८०% बी.सी.एस. : १००%
बारावी व्यवसाय अभ्यासक्रम : ७०.६९%

१५) **एस.एस.सी. बोर्ड परीक्षेतील ९०% च्या पुढील विद्यार्थी**

रेवती जाधव ९२.९२%	सना मुलाणी ९२.७६%
स्नेहल पवार ९२.४६%	बुशरा मुल्ला ९०.३०%
शुभम पाटील ९१.२३%	अपर्णा शिरसागर ९०.३०%
ऐश्वर्या गोडसे ९०%	विशाल जाधव ९०% (विज्ञान)

सिमरन कुकरेजा गणित मध्ये १०० पैकी १०० गुण
निकीता काळसेकर अंकाऊंटन्सी मध्ये १०० पैकी १०० गुण
अर्पिता गाडगीळ तत्वज्ञान मध्ये १०० पैकी १०० गुण
सुरक्षा भोसले (विज्ञान) :
आय.आय.एस.ई.आर. तिरुपती या ठिकाणी प्रवेश
मैथिली हिंगामिरे (विज्ञान) :
आय.आय.एस.ई.आर. मोहाली या ठिकाणी प्रवेश
संग्राहसिंह शिंदे (विज्ञान) :
एल.पी.यु., आय.आय.टी. दिल्ली या ठिकाणी प्रवेश
वैष्णवी यादव ११ वी कला :
गांधी विचार, संस्कार, परीक्षेत सातारा जिल्ह्यात प्रथम
तुलसी मोटेकर ११ वी कला :
गांधी विचार, संस्कार, परीक्षेत सातारा जिल्ह्यात प्रथम

१६) **राष्ट्रीय सेवा योजना विद्यार्थी**

रियाज शेख (एम.ए.१) :
उत्कृष्ट स्वयंसेवक शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
सुहास पगडे (बी.ए. ३) :
राज्यस्तरीय 'आव्हान' कॅम्प औरंगाबाद
अविनाश कांबळे (बी.कॉम २) :
राज्यस्तरीय 'आव्हान' कॅम्प औरंगाबाद
ओंकार नलवडे (बी.कॉम ३) : रतनगड ट्रेकिंग कॅम्प यशस्वी
रोहित कांबळे (बी.कॉम ३) :
राज्यस्तरीय 'आव्हान' कॅम्प औरंगाबाद

१७) **राष्ट्रीय छात्रसेना**

मृणालसिंह पाटील (एस.यु.ओ.) :
ऑल इंडिया ट्रेकिंग एक्सपिडेशन कॅम्प बेळगांव आर्मी ॲटेचमेंट कॅम्प एम.आय.आर.सी., अहमदनगर
ऐश्वर्या माने (एस.यु.ओ) : राज्यस्तरीय बेसीक कॅम्प,

लिडरशीप कॅम्प, अमरावती २०१९
हर्षदा चंदनशिवे (जे.यु.ओ.) :
राज्यस्तरीय स्थलसेना कॅम्प, अहमदनगर २०१९
आशिष साळुंखे (जे.यु.ओ.) :
अखिल भारतीय शिवाजी ट्रेल ट्रॅक पन्हाळा २०१८
प्रकाश मोरे (एस.जी.टी.) :
राज्यस्तरीय बेसीक लिडरशीप कॅम्प, अमरावती २०१९
सुचिता डफळे (एस.जी.टी.) :
ऑल इंडिया एक भारत श्रेष्ठ भारत कॅम्प, औरंगाबाद २०१८
सायली पवार (एस.जी.टी.) :
ऑल इंडिया एक भारत श्रेष्ठ भारत कॅम्प, औरंगाबाद २०१८
विराज मोहिते (एस.जी.टी.) :
अखिल भारतीय शिवाजी ट्रेल ट्रॅक कॅम्प, पन्हाळा २०१८
अंकित शिंदे (एस.जी.टी.) :
राज्यस्तरीय आर.डी.सी. कॅम्प पुणे २०१८
सत्यम पाटील (एस.जी.टी.) : राज्यस्तरीय आर्मी ॲटेचमेंट कॅम्प एन.आय.आर.सी., अहमदनगर २०१८

१८) **सिनिअर क्रिडा विभाग : आंतरविद्यापीठ खेळाडू**
अश्विनी लावंड (बी.कॉम. ३) :
अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ रायफल शुटिंग स्पर्धा, चंदीगड,शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड
किरण हंकारे (एम.ए. २) : अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ रायफल शुटिंग स्पर्धा,चंदीगड,शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड
किरण नांगरे (बी.ए. २) : शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय वेटलिफ्टिंग स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
मेघा बांडे (बी.ए. १) : शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय तायक्वांदो स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
हर्षदा चव्हाण (बी.कॉम. २) : शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
धनश्री फडतरी (एम.ए. १) : अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ सॉफ्टबॉल स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड
नसिरा मुजावर (बी.कॉम. १) :
अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ संघात निवड
दिपाली करडे (बी.ए.भाग १) :
अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ संघात निवड
ऐश्वर्या गायकवाड (बी.एस्सी. २) : शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय तायक्वांदो स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
मयूर राजे (बी.कॉम. १) : शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय मैदानी स्पर्धेत थाळीफेकमध्ये तृतीय क्रमांक
अस्लाम मुजावर (बी.ए. २) :
शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय गोळाफेकमध्ये तृतीय
प्रज्ञा लाड (बी.कॉम. २) : शिवाजी विद्यापीठ सातारा विभागीय जलतरण स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
दिव्या यादव (बी.कॉम. २) : पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ क्रिकेट स्पर्धेच्या सराव शिबिरासाठी निवड

१९) **ज्युनिअर क्रिडा विभाग**
महाराष्ट्र राज्य संघात निवड झालेले खेळाडू
वैष्णवी जाधव (११ वी) :
छत्तीसगड येथील बेसबॉल स्पर्धेसाठी निवड
नेहा पवार (१२ वी) :
छत्तीसगड येथील बेसबॉल स्पर्धेसाठी निवड
सानिका पाटील (१९ वी) :
छत्तीसगड येथील बेसबॉल स्पर्धेसाठी निवड
ओंकार माने (१२ वी) :
छत्तीसगड येथील बेसबॉल स्पर्धेसाठी निवड
जयदीप माने (१२ वी) : बुलढाणा येथे झालेल्या राज्यस्तरीय वेटलिफ्टिंग स्पर्धेत रौप्यपदकाचा मानकरी
ऋषांक धार्गे (११ वी) : गोंदिया येथे झालेल्या राज्यस्तरीय वुशु स्पर्धेत रौप्यपदक प्राप्त
निहाल बत्री (१९ वी) : बुलढाणा येथे झालेल्या राज्यस्तरीय वेटलिफ्टिंग स्पर्धेत सहभाग
वैष्णवी रेपाळ (११ वी) : नंदुरबार येथे झालेल्या राज्यस्तरीय स्केटिंग स्पर्धेत सहभाग
प्रियांका पवार (११ वी) : कोल्हापूर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय रायफल शुटिंग स्पर्धेत सहभाग
वेदांत लोहार (११ वी) : कोल्हापूर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय रायफल शुटिंग स्पर्धेत सहभाग
भाग्यश्री साळुंखे (१२ वी) : अहमदनगर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय क्रिकेट स्पर्धेत सहभाग
प्रिती पाटील (११ वी) : अहमदनगर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय क्रिकेट स्पर्धेत सहभाग
प्राजक्ता पाटील (१२ वी) : बीड येथे झालेल्या राज्यस्तरीय कबड्डी स्पर्धेत सहभाग
ऋतुजा कुंभार (१२ वी) : बीड येथे झालेल्या राज्यस्तरीय कबड्डी स्पर्धेत सहभाग
तेजस शिंदे (११ वी) : दहीवडी येथे झालेल्या राज्यस्तरीय मेटबॉल स्पर्धेत सहभाग
अझार शेख (११ वी) : धुळे येथे झालेल्या राज्यस्तरीय खो-खो स्पर्धेत सहभाग
अनुराधा साळुंखे (११ वी) : कोल्हापूर येथे झालेल्या विभागीय कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
प्राची डुबल (११ वी) : कोल्हापूर येथे झालेल्या विभागीय तलवारबाजी स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
सादिल पाटील (११ वी) :
सातारा जिल्हास्तरीय कुस्ती स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
प्रथमेश गायकवाड (११ वी) : सातारा जिल्हास्तरीय रायफल शुटिंग स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

भावपूर्ण श्रद्धांजली २०१८-२०१९

भावपूर्ण श्रद्धांजली

- एम करूणानिधी — द्रविड मुनेत्र कळघमचे नेते
- कौस्तुभ राणे — मेजर
- सोमनाथ चॅटर्जी — लोकसभेचे माजी अध्यक्ष (मार्क्सवादी)
- अट्टल बिहारी वाजपेयी — माजी पंतप्रधान
- अजित वाडेकर — क्रिकेटचे माजी कप्तान
- गोपालदास सक्सेना 'नीरज' — लोकप्रिय हिंदी कवी
- गुरूदास कामत — काँग्रेसचे जेष्ठ नेते
- कुलदीप नायर — जेष्ठ व निर्भीड पत्रकार
- जयसिंग मल्हारी करपे (आबा) — सामाजिक कार्यकर्ते, कराड
- विजय चव्हाण — मराठीतील प्रसिद्ध चरित्र अभिनेते
- तरूण सागर — प्रसिद्ध जैनसाधू
- प्राचार्य एस.डी.जाधव — माजी प्राचार्य, स.गा.म.कॉलेज, कराड
- प्रा.आर.एम.जाधव — माजी इतिहास विभाग प्रमुख, स.गा.म.कॉलेज, कराड
- विलास किसन थोरात — प्रयोग शाळा परिचर, स.गा.म.कॉलेज, कराड
- प्रा.अविनाश डोळस — ज्येष्ठ साहित्यिक विचारवंत
- चंद्रसेन विराट — वरिष्ठ गजलकार हिंदी
- कुलदिप सिंग — १९७१ च्या भारत पाक युद्धातील सेनानी
- हिमांशु जोशी — जेष्ठ हिंदी साहित्यिक
- प्राचार्य बी.एल.पाटील — माजी प्राचार्य, रयत शिक्षण संस्था
- कादरखान — हिंदी सिनेमातील चरित्र अभिनेते
- रमाकांत आचरेकर — सचिन तेंडूलकरचे क्रिकेटचे गुरू
- प्राचार्य के.एस.मोहिते — माजी राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, स.गा.म.कॉलेज, कराड
- विठ्ठलराव जाधव — स.गा.म.कॉलेज, स्थानिक व्यवस्थापन समिती सदस्य
- शिवाजीराव देशमुख — माजी सभापती, विधानसभा
- लक्ष्मणराव पाटील — माजी खासदार, सातारा
- रमेश भाटकर — अभिनेता मराठी सिनेमा
- नामवरसिंह — हिंदी साहित्यातील प्रसिद्ध समीक्षक
- प्राचार्य ई.जी.निकम — माजी प्राचार्य स.गा.म.कॉलेज, कराड
- मनोहर पर्रीकर — मुख्यमंत्री गोवा राज्य, माजी संरक्षणमंत्री
- प्रा.डॉ.शारदा गंधे — माजी प्राध्यापक स.गा.म.कॉलेज कराड
- पुलवामा हल्ल्यातील ४२ जवान व भारतीय सीमेच्या रक्षणातील सैनिक, अधिकारी व अन्य

रयत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

रयत शिक्षण संस्था, सातारा 1919-2019
100
शताब्दी महोत्सव

रयत शिक्षण संस्था, सातारा
कार्याचा विस्तार

	शाखा प्रकार	शाखा संख्या
*	महाविद्यालये (पैकी महिलांसाठी ४) (पैकी २५ मध्ये ज्युनि. कॉलेजचे वर्ग)	४२
*	माध्यमिक विद्यालय (पैकी १९९ मध्ये ज्युनि.कॉलेजचे वर्ग) (एम.सी.व्ही.सी. ५३)	४३८
*	अध्यापक विद्यालये (पैकी महिलांसाठी १)	०७
*	प्राथमिक शाळा (पैकी इंग्रजी माध्यम २४)	५१
*	पूर्वप्राथमिक शाळा (पैकी इंग्रजी माध्यम २४)	३३
*	वसतिगृहे (पैकी मुलींची ३५)	९१
*	प्रशासन कार्यालये	०७
*	आश्रमशाळा	०८
*	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था (आय.टी.आय.)	०२
*	रयत इन्स्टि. ऑफ रिसर्च ॲन्ड डेव्हलपमेंट, सातारा	०१
*	इतर शाखा	५७

विभाग	जिल्हे	शाखा संख्या
मध्य विभाग	सातारा, सोलापूर	२४०
दक्षिण विभाग	सांगली, कोल्हापूर, बेळगाव रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग	९३३
उत्तर विभाग	अहमदनगर, नाशिक, बीड, नंदुरबार	१९३
पश्चिम विभाग	पुणे	१०९
रायगड विभाग	रायगड, बृहन्मुंबई, ठाणे, पालघर	६२
	एकूण शाखा	७३७

एकूण विद्यार्थी ४,५८,०४४ | एकूण सेवक १३,५५३

सद्गुरू

मराठी विभाग - ०९ ते ४६
हिंदी विभाग - ४७ ते ७४
इंग्रजी विभाग - ७५ ते ९६
संस्कृत विभाग - ९७ ते १०६

पदवीस्तरावर अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा साहित्यिक व कलाविष्कार

बिंब

मुझमें रहते हैं,
करोडों लोग चुप कैसे रहूँ।
मेरी हर गज़ल,
सल्तनत के नाम पर बयान हैं।

- दुष्यंत कुमार

सद्गुरू

असा मी असामी...

या जगात काय म्हंटलय या पेक्षा
कुणी म्हंटलय यालाच अधिक
महत्व आहे हे मला कळून चुकलय.
थोर माणसं सुद्धा काही निराळं
म्हणतात असं नाही.
पण ती थोर असतात हे महत्वाचं.

- पु.ल.देशपांडे

मराठी विभाग बिंब सद्गुरू

• विभागीय संपादक
प्रा.डॉ.रेश्मा दिवेकर

सद्गुरू

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१.	कथा	राधा	आशा गुरव बी.ए.भाग २	९
२.	माहितीपर	प्लॅस्टिबंदी काळाची गरज	अमृता थिटे बी.ए.भाग ३	११
३.	ललित	सगळीच मुलं वाईट नसतात	वर्षा गाजरे बी.ए.भाग ३	१४
४.	संशोधनपर	माहिती तंत्रज्ञानाचा आविष्कार : ऑटोमेशन	स्वप्नाली गायकवाड बी.सी.एस.भाग ३	१६
५.	वैचारिक	स्पर्धा परीक्षा एक मृगजळ	गणेश सिद्धे बी.एस्सी.भाग २	१९
६.	व्यक्तिचित्रण	मॅग्निफिसन्ट मेरी	प्रणिता चव्हाण बी.ए. भाग १	२१
७.	समीक्षात्मक	शून्यातून विश्व निर्माण करणारा माणूस : व्यंकटेश कमत	वैष्णवी भोसले बी.ए. भाग १	२३
८.	संशोधनात्मक	सोशल मिडीयाची वाढती व्यसनाधिनता	मनिषा चव्हाण बी.ए. भाग १	२५
९.	वैचारिक	मी टू... एक सोशल मिडीया चळवळ	वैष्णवी वादिमनी बी.ए. भाग १	२८
१०.	संशोधन	पोर्टेबल दूध परिक्षण किट	सौरभ मोहिते बी.एस्सी.भाग १	३१
११.	माहितीपर	शेअर बाजार	प्रज्ञा लाड बी.कॉम भाग १	३३
१२.	ललित	आपली स्वप्ने	आम्रपाली जगताप बी.कॉम भाग १	३६
१३.	क्रिडा परिचय	कुस्ती	प्रणव देशमुख बी.ए.भाग ३	३८
१४.	ललित	लेक वाचवा	स्नेहल पाटील बी.सी.ए.भाग ३	४१
१५.	ललित	बळीराजाचं राज्य येऊ दे	श्वेता माने बी.कॉम आय.टी.भाग ३	४३
१६.	माहितीपर	चला खेळूया बी.कॉम आय.टी.च्या सबजेक्ट सोबत	अंजली पाटील बी.कॉम.आय.टी.भाग ३	४४

पद्य विभाग

१.	कुटूंब	ऐश्वर्या सूर्यवंशी बी.ए.भाग २	१३
२.	मानाचा मुजरा	ओमकार भोसले बी.सी.ए.भाग २	१३
३.	बाबा	श्रद्धा दुर्गाळे बी.सी.ए. भाग ३	१५
४.	युवाशक्ती	नेहा ढेकळे बी.ए.भाग ३	१५
५.	कुटूंबाचा कर्ता पुरुष	ऐश्वर्या जाधव बी.ए.भाग १	१८
६.	माझी खंत	ओमकार भोसले बी.सी.ए. भाग २	१८
७.	तुमच आमच नातं	आदित्य मगर बी.ए.भाग १	२७
८.	हवी अशी मैत्री	ऐश्वर्या सूर्यवंशी बी.ए.भाग २	३०
९.	आज पुन्हा तू	नेहा ढेकळे बी.ए.भाग ३	३०
१०.	पहिला पाऊस	अनिकेत घोत्रे बी.एस्सी.भाग ३	३२
११.	वारकरी चालला	ओमकार भोसले बी.सी.ए. भाग २	३५
१२.	माझं गाव	नेहा ढेकळे बी.ए.भाग ३	३५
१३.	इवलुशा या पंखाना	ऐश्वर्या सूर्यवंशी बी.ए.भाग २	३७
१४.	श्रावण	गणेश जाधव बी.एस्सी. भाग ३	३७
१५.	कधी तरी वाटतं मला	सुमीत मदने बी.एस्सी. भाग १	४०
१६.	कधी न कळलेच तुला	संकेत भिसे बी.सी.ए. भाग २	४२
१७.	आठवणीतील शाळा	आरती देशमाने बी.कॉम. आय.टी. भाग ३	४५
१८.	स्मृतीगंध	विक्रांत चव्हाण बी.ए.भाग १	४५
१९.	श्वास	कल्याणी कुलकर्णी बी.कॉम. भाग ३	४६
२०.	शेतकऱ्याची कैफियत	गणेश जाधव बी.एस्सी. भाग ३	४६
२१.	कृष्णाकाठ	गणेश जाधव बी.एस्सी. भाग ३	४६

मराठी विभाग बिंब सद्गुरू

राधा

■

आशा बापुराव गुरव, बी.ए.-२

राधानं शाळेत पाऊल टाकलं. आता ती वर्गात प्रवेश करणार इतक्यात तिला मॅडमचे शब्द ऐकू आले आणि ती तेथेच थबकली. मॅडम वर्गातील इतर मुलींना म्हणत होत्या, ''तुम्हाला सांगितलय ना, त्या मुलीशी बोलत नका जाऊ. सांगूनही कळत नाही का तुम्हाला ? कसल्या पाणेरड्या वस्तीत राहते ती. शी ऽऽ !'' राधा वर्गाच्या दारात उभी होती. मॅडमचे बोलणे ऐकून तिला रडू कोसळले. मी एका वेश्येची मुलगी आहे. यात माझा काय दोष ? मी त्या वस्तीत राहते हा काय माझा दोष ? असे अनेक प्रश्न तिच्या मनात रुंजी घालू लागले आणि सहजच तिचे वर्गात पडणारे पाऊल जड झाले. ती पाय ओढतच वर्गात जाऊन बसली. आज तिचे लक्ष वर्गात लागेना.

शाळा सुटल्यावर जड अंत:करणाने राधा घरी पोहचली. आज रडून रडून तिचे डोळे सुजले होते. ती घरी पोहचली तेव्हा तिच्या मनात खूपच गोंधळ माजला होता. घरी आल्याबरोबर तिने स्वत:ला एका खोलीत कोंडून घेतले. राधिकाला काही समजेना ,तिने राधाला कितीतरी हाका मारल्या पण तिने आतून काहीच प्रतिसाद दिला नाही. राधिका अगदी रडकुंडीला आली. विद्या आणि निर्मलाच्या मदतीने तिने राधाला दार तर उघडायला लावले, पण राधा अशी का वागली ? याचे कारण मात्र त्यांना समजू शकले नाही. राधिकाच्या मनात अनेक शंकांनी काहूर केले.

> *आता राधा कॉलेजला जाऊ लागली. अधिक नेटाने अभ्यास करु लागली. एकीकडे बी.ए.करताना स्पर्धा परीक्षांना बसू लागली. आता तिच्या मनात एकच इच्छा होती खूप शिकायचं, खूप मोठं व्हायचं.*

कारण राधा दिसायला अतिशय सुंदर. एखादे कोरीव शिल्पच जणू. पण त्यावेळी राधिकाने राधाला काहीच विचारले नाही.

राधाने जेव्हा शाळेत घडलेली गोष्ट राधिकाला सांगितली, तेव्हा राधिकाला माहित असूनही थोडासा धक्काच बसला. तिने राधाची समजूत काढली. यापासून तुला जर लांब जायचे असेल तर तुला खूप शिकले पाहिजे. खूप शिकून मोठं झालं पाहिजे. राधानं आईचं म्हणणं ऐकून तर घेतले, पण तिच्या मनातील प्रश्नांचं काहूर मात्र शमलं नाही. राधा जात्याच हुशार होती. १०वीचं वर्ष असल्याने तिने मनातील इतर विचारांना मनातच गाडून टाकले. सगळे लक्ष अभ्यासावर केंद्रीत केले. याचा व्हायचा तोच परिणाम झाला. राधा चांगल्या मार्कांनी पास झाली.

वयात यायला लागल्यावर राधा अधिकच सुंदर दिसू लागली. तिथे येणाऱ्या गिऱ्हाईकाची नजर जर राधावर पडली. तर तो अधाशी नजरेने राधाकडे पहात असे. तिला न्याहाळीत असे. ते त्यांचे बघणे राधाला घायाळ करीत असे. यामुळे ती आईजवळ खूप रडत असे. राधिकालाही खूप वाईट वाटायचे. परंतु तीही

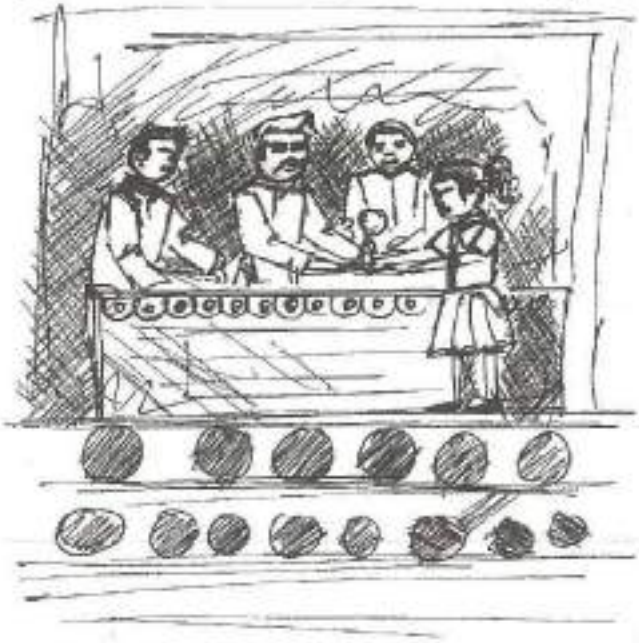

हतबल होती. याबद्दल ती काहीही करु शकत नसे. कारण ती एक अभागी स्त्री होती. ती आतून खूप रडायची आणि राधाला सतत बजावत राहायची, राधा तुला खूप शिकायचं आहे. खूप मोठ्ठ व्हायचं आहे. यातून तुला उंच भरारी घ्यायची आहे.

राधिकासारख्या परिस्थितीने हतबल झालेल्या अनेक स्त्रिया तिथे होत्या. त्या सर्वजणी राधाचं कौतुक करायच्या. राधा त्यांच्या आयुष्यातील विसावा होती. राधाही वाचायला येऊ लागल्यापासून त्यांना पुस्तके वाचून दाखवायची. त्या कौतुकाने तिच्या तोंडावरुन हात फिरवून कानसुलावर बोटं कडाकडा मोडायच्या. राधाला कोणाची नजर लागू नये, तिच्यावर येणाऱ्या माणसांची नजर पडू नये म्हणून जपायच्या. राधा अगदी लहान असताना राधिका तिला कोंडून ठेवायची. त्यावेळी ती खूप रडायची. तेव्हा निर्मला तिला खावू द्यायची. विद्याताई खूप छान छान गोष्टी सांगायची. या वातावरणात राधा हळूहळू मोठी होऊ लागली. तिलाही अनेक प्रश्न पडू लागले. एकदा ती अशीच मनातील शंका विचारायला विद्याताईंकडे गेली. तर विद्याताई कोणातरी सोबत बंद खोलीत असलेली तिला दिसली. ती तेथूनच मागे फिरली. हळूहळू राधाला हे सर्व कळू लागले होते. इथल्या सर्व बायका इतक्या का नटतात ? अगदी आपली आई सुध्दा हे तिला समजू लागले. या सगळ्यांची प्रमुख असणाऱ्या निर्मला मावशीला ती याबद्दल विचारण्याचे ठरवते. ती तिच्या खोलीत जाते. तिथे विद्याताई बसलेली दिसते. तिच्या तोंडावर खूपच थकवा दिसत होता. राधाला पहाताच त्या दोघी नजर फिरवतात. निर्मला मावशी तिला बाळ काय काम आहे ? असं प्रेमाने विचारते. तेव्हा राधा तुम्ही असं का करता ? असं विचारते. त्यावर निर्मला मावशी या प्रश्नाचे उत्तर तुझ्या आईला विचार असं सांगते.

एक दिवस राधा मनाचा हिय्या करुन राधिकाला 'आई हे का करतेस तू ? असं विचारते. आत्तापर्यंत या गोष्टीपासून राधिकाने राधाला लांब ठेवलेले असते. पण आत्ता वयात आलेल्या राधाला सगळं सांगून टाकावं. असं तिला वाटतं. कारण ही सगळी परिस्थिती किती दिवस लपवून ठेवणार ?

एका प्रतिष्ठित घराण्यात माझा जन्म झाला. घरात सर्व सुखे हात जोडून उभी होती. पण म्हणतात ना सोळावं वरीस धोक्याचं. माझ्याही आयुष्यात तसंच काहीसं घडलं. मी वर्गातील एका मुलाच्या प्रेमात पडले. प्रेमात मी वाहावत गेले. एका निसरड्या क्षणी माझा पाय घसरला. पण निसर्गाने आपले काम चोख बजावले. मला कितीतरी दिवस खरं तर समजलच नाही. पण आईच्या नजरेतून ही गोष्ट सुटली नाही. ही गोष्ट मी जेव्हा त्या मुलाला सांगितली तेव्हा त्याने कानावर हात ठेवले. घरची माणसंही आई-वडील-काका-भाऊ सर्वजण एक होतात आणि ही अवदसा घरात नको म्हणून मला हाकलून देतात. घरानेच वाळीत टाकले तर जग काय स्वीकारणार मला ? मग सुरु झाली जगण्याची धडपड. वाढलेलं पोट घेऊन मी अनवाणी फिरू लागले. मिळेल ते काम करण्याची माझी तयारी होती. पण कुणीही अशा अवस्थेत काम द्यायला तयार नव्हते. अशातच पोटात भुकेचं काहूर माजलेलं होतं. मी चक्कर येऊन पडले. नंतरचे मला काहीच आठवत नाही. मला जेव्हा जाग आली. तेव्हा मी निर्मलाच्या घरात होते. तिने मला आधार दिला. इथेच तुझा जन्म झाला. मी स्वतः जगण्यासाठी आणि तुला जगवण्यासाठी हा धंदा स्वीकारला. आईची ही कर्मकहाणी ऐकल्यावर राधाला खूप वाईट वाटते आणि अशाही परिस्थितीत आईने आपल्याला या सगळ्यांपासून लांब ठेऊन शिकवले, लहानाचे मोठे केले याबद्दल अभिमान वाटला.

आत्ता राधा कॉलेजला जाऊ लागली. अधिक नेटाने अभ्यास करु लागली. एकीकडे बी.ए. करताना स्पर्धा परीक्षांना बसू लागली. आता तिच्या मनात एकच इच्छा होती. खूप शिकायचं. खूप मोठ्ठ व्हायचं आणि या सगळ्यांना या दलदलीतून बाहेर काढायचं. राधाच्या मेहनतीला चांगलं फळ येतं. ती स्पर्धा परीक्षा उत्तम रीतीने पास होते आणि सरकारी अधिकारी बनते. राधाचा मोठा सत्कार ठेवलेला असतो. तेव्हा राधा तिथे आपल्या आईला व मावशीला घेऊन जाते. आपल्या मुलीचा होणारा सत्कार बघून राधिका व निर्मला यांना मनोमन खूप आनंद होतो. राधिकाच्या मनात अनेक विचार येतात. खरंच वेश्या होणं पाप आहे का ? वेश्यांना काय मन नसतं ? का त्या माणूस नसतात ? त्या काय आनंदाने हा व्यवसाय स्वीकारत नाहीत. हा धंदा स्वीकारण्यामागे असते त्याची हतबलता. एखाद्या सुंदर स्त्रीला समाज एकटीला जगू देत नाही. जेव्हा समोर काळाकुट्ट अंधार असतो तेव्हा जगण्यासाठी तिला हा व्यवसाय स्वीकारावा लागतो. परंतु एकदा हा शिक्का माथी लागला की समाज आपल्यात मिसळून घेत नाही. म्हणूनच या सगळ्यापासून राधाला लांब ठेवलं. तिच्या आयुष्याचं सार्थक झालं. एखाद्या दलदलीत कमळ उगवावं तशी माझी राधा आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

प्लॅस्टिकबंदी काळाची गरज

अमृता सुरेश थिटे, बी.ए.-३

आपल्याला तर माहितच आहे की, अलिकडे प्लॅस्टिकबंदी झाली व त्यावर लोकांच्या अनेक क्रिया-प्रतिक्रिया आल्या. काही लोकांनी याकडे Positive दृष्टीने पाहिले तर काहींनी Negative दृष्टीने पाहिले. हे खरे आहे की, आपण कोणाचा दृष्टीकोन बदलू शकत नाही. पण तसे पहायला गेले तर प्लॅस्टिक बंदी हा निर्णय ९९% बरोबरच आहे. तर ९९% का ? तर खूप वर्षांपासून प्लॅस्टिक हा आपल्या आयुष्याचा, जीवनाचा एक अविभाज्य भाग बनला आहे आणि त्यामुळे इतक्या सहजासहजी हा घटक आपल्यापासून दूर होऊ शकत नाही. प्लॅस्टिक बंदी झाली पण हा निर्णय खूप आधी घ्यायला हवा होता असे म्हणावयास हरकत नाही. कारण प्लॅस्टिक हा घटक अविघटनशील आहे. आपण त्याला कितीही दूर करण्याचा किंवा संपवण्याचा प्रयत्न केला तरी तो काही आपली पाठ सोडणार नाही.

आज आपण पाहतो, अनेक कारणांसाठी, अनेक गोष्टीत आपण प्लॅस्टिकचा वापर सर्रासपणे करत आहोत. प्लॅस्टिकमुळे अनेक समस्या निर्माण होतात. हे लोकांच्या ध्यानी यायला फारच उशीर झाला, पण तरीही १००% प्लॅस्टिक बंदी कधीच होऊ शकत नाही कारण एकदा लागलेली सवय लवकर सुटत नाही तशीच प्लॅस्टिकची सवय आपण करुन घेतली आहे. आता अशी वेळ आहे की, प्लॅस्टिकशिवाय आपले पानच हलत नाही. आज बऱ्याच क्षेत्रात प्लॅस्टिकचा वापर मोठ्या प्रमाणात होत असल्याचे दिसून येते. जसे की, किराणा सामान आणताना, खाण्यापिण्याचे पदार्थ तसेच बऱ्याच अशा वस्तू आहेत की, ज्या प्लॅस्टिकशिवाय आणणे अशक्यच आहेत. प्लॅस्टिकचा वापर हा त्यापासून बनविण्यात येणाऱ्या बॅग्ज, पिशव्या यांच्या माध्यमातून होत आहे. त्यामुळे हे प्लॅस्टिक नष्ट होण्यास हजारो वर्षांचा काळ जावा लागतो. प्लॅस्टिकचा वापर मानवी आरोग्य तसेच समुद्र आणि एकूणच पर्यावरण या घटकावर होत आहे. नदी, समुद्राच्या परिसरात आजुबाजुला कचऱ्याचे बरेच ढीग असतात पण त्यात ९०% प्रमाण प्लॅस्टिकचे असते. त्यामुळे समुद्रातील लहान-मोठ्या माशांच्या खाण्यात प्लॅस्टिकचे प्रमाण वाढत आहे आणि यामुळे जे लोक मासे खातात त्यांच्या शरीरात प्लॅस्टिक जात आहे आणि त्यांच्या आरोग्यावर परिणाम होत आहे. त्याचप्रमाणे पर्यावरण व जैवपरिस्थितीवरही याचा भयानक परिणाम होत आहे. तसे पहायला गेले तर १५% प्लॅस्टिक जमिनीवर व राहिलेले ८५% प्लॅस्टिक पाण्यात आहे. त्यामुळे पाण्यात राहणाऱ्या जीवाला खूप मोठा धोका निर्माण झाला आहे.

> *खरंच आज संपूर्ण जगालाच नाही तर जगातील प्रत्येक माणसाला प्लॅस्टिक न वापरण्याबाबत जनजागृती करणे गरजेचे आहे. प्लॅस्टिक जर खरंच नष्ट करायचे असेल तर शासनाने प्लॅस्टिक निर्मिती करणाऱ्या कारखान्यांवरच गदा आणणे गरजेचे आहे. कारण प्लॅस्टिक कोणतेही असो ते हानिकारकच आहे. हे सर्वांनी मान्य करायला पाहिजे.*

आज समुद्रात ९०% कचरा हा प्लॅस्टिकचाच आहे आणि फक्त समुद्रातच का ? जमिनीवरही तीच अवस्था. कचऱ्यांच्या ढिगांकडे पाहिले असता त्यात मोठ्या प्रमाणावर प्लॅस्टिकच पहावयास मिळते. आपल्याला माहित आहे की, प्लॅस्टिक हे आपल्या शरीरासाठी अपायकारक आहे तरीही आपण त्याचा वापर करणे भाग समजतो. आपण नेहमीच बघतो-वाचतो की, प्लॅस्टिक हे कधीही नष्ट न होणारे आहे. त्यामुळे प्राणी, वनस्पती, मानव यांना धोका आहे. प्लॅस्टिकच्या पिशव्यांचा वापर हा १९५०च्या दशकात होऊ लागला व नंतर तो वाढतच गेला. प्लॅस्टिकच्या पिशव्या या इतक्या पातळ असतात की, त्यांचा वापर आपण एकदाच करु शकतो. २० मायक्रॉनपेक्षाही या पिशव्या कमी असतात. हे प्लॅस्टिक नाले, जमिनीत, पाईप्समधून वाहून जाऊन नदी समुद्रात अडकते व त्यामुळे जमिनी नापीक होत आहेत. प्लॅस्टिकने आपल्या आयुष्यात अशाप्रकारे स्थान मिळाले आहे की, जरी पृथ्वी नष्ट झाली तरीही प्लॅस्टिक कधीही नष्ट होणार नाही. माणूस प्लॅस्टिकच्या वापराशिवाय राहूच शकत नाही.

आपण प्लॅस्टिकचा वापर हा असा करतो की, जर प्लॅस्टिक नसेल तर आपण जगूच शकत नाही. प्लॅस्टिकचा वापर करताना आपण विसरतो की, जेवढा त्याचा फायदा आपल्याला होतोय तेवढाच त्याचा तोटा आपल्याला होणार आहे. आपल्या आरोग्याला धोका निर्माण होऊ शकतो. आज अनेक देशांनी प्लॅस्टिक बंदी केली. काही देशांनी प्लॅस्टिकच्या वापरावर कर बसवले तर काही देशांनी दंड आकारला म्हणजेच पूर्ण जगाला मान्य आहे की, प्लॅस्टिक हे एक दिवस सजीवसृष्टीच नष्ट करायला मागे-पुढे बघणार नाही. प्लॅस्टिक बंदी बरोबरच आपण पाहतो की, नद्यांचे शुध्दीकरण चालले आहे. खरेतर याचेही कारण प्लॅस्टिकच आहे. लोक आपल्या स्वार्थासाठी प्लॅस्टिकचा वापर करत आहेत. पण त्यांचा हा स्वार्थ त्यांच्याच जीवावर उठतो आहे असे म्हणतात की, 'अति तेथे माती' म्हणजे कोणत्याही गोष्टीचा अतिरेक हा पश्चातापच असतो.

एवढी प्लॅस्टिक बंदी झाली पण आपल्या मानवी प्रवृत्तीचा नियमच आहे की, नियम होण्याआधीच ते मोडायचे कसे हे माहित होते. प्लॅस्टिक हानीकारक आहे हे लोकांना पटले तरीही बऱ्याच लोकांनी त्याचा वापर मात्र थांबवला नाही. आपण जितक्या सहज प्लॅस्टिक वापरतो तितक्या सहजतेने ते आपण नष्ट करु शकत नाही. आपण आपल्या प्लॅस्टिक पिशव्यांच्या वापरावर बंदी आणणे जरुरीचे आहे. नाहीतर हा प्लॅस्टिक नावाचा राक्षस आपल्याला कधी गिळून टाकेल हे आपल्याला समजणार नाही. अशा प्लॅस्टिकचा वापर करायचा की, जे आपण पुन्हा-पुन्हा वापरु शकतो किंवा मग टाकाऊपासून टिकाऊ असा प्रयत्न करायचा, प्लॅस्टिकच्या जागी पर्यायही आहेतच की, जसे की, कापडी पिशव्या.

खरंच आज संपूर्ण जगालाच नाहीतर जगातील प्रत्येक माणसाला प्लॅस्टिक न वापरण्याबाबत जनजागृती करणे गरजेचे आहे. प्लॅस्टिक जर खरंच नष्ट करायचे असेल तर शासनाने प्लॅस्टिक निर्मिती करणाऱ्या कारखान्यांवरच गदा आणणे गरजेचे आहे. कारण प्लॅस्टिक कोणतेही असो ते हानीकारकच आहे हे सर्वांनी मान्य करायला पाहिजे. शासनाचे मत असे आहे की, जे प्लॅस्टिक पुन्हा वापरात येईल ते वापरावे पण एखाद्या प्लॅस्टिकच्या वस्तूचा वापर आपण किती वेळा करणार जास्तीत जास्त २ ते ३ वेळा त्यापेक्षा जास्त तर नक्कीच नाही त्यामुळे त्याचा वापर संपला की ती वस्तू किंवा पिशवी ही कचऱ्यातच जाणार मग आला ना पुन्हा तोच प्रश्न त्यामुळे जर कारखानेच बंद केले तर ते योग्यच होईल आपल्या मराठी म्हणीप्रमाणे आढात नाही तर पोहऱ्यात कसे येणार.

आज प्लॅस्टिक निर्मितीचे अनेक कारखाने उदयास आले आहेत आणि खूप मोठेही झाले आहेत. या अशा कारखान्यांवर बंदी आणूनच प्लॅस्टिक बंदीला सुरुवात केली पाहिजे. कारण जर उत्पादन थांबवले तरच वितरक कमी होतील नाहीतर अशाच छुप्या पध्दतीने लोक प्लॅस्टिकचा वापर करत राहतील. प्लॅस्टिक हे आरोग्याला हानीकारक आहे हे जगाने मान्य केले आहे. तरीही लोक सर्रासपणे प्लॅस्टिकचा वापर करतात म्हणजे असचं नाही का, कळतयं पण वळत नाही. आज अनेक देशात प्लॅस्टिक बंदीसाठी अनेक योजना राबवत आहेत पण प्रत्यक्षात मात्र त्या योजनेचा किंवा तरतुदीचा कोणीही अवलंब करताना दिसत नाही असे नाही की, कोणत्याच देशात हे प्रयोग पूर्णपणे यशस्वी झाले नाहीत काही देश असेही आहेत की, ते या विषयाला सकारात्मकतेने घेत आहेत आणि काही देश असेही आहेत की जे तेवढ्यापुरता विचार करतात, योजना काढतात पण पुन्हा त्या योजनेचे काय होते कोणास ठाऊक. पण खरचं हा विषय टिंगलटवाळीने घेण्यासारखा नाही. खरंतर हा विषय चर्चा करुन योग्य तो उपाय सुचवण्यासारखा आहे. प्रत्येकाने मनापासून

प्लॅस्टिकबंदीला साथ दिली पाहिजे. कारण जर प्लॅस्टिक नष्ट झाले तरच आणि तरच मनुष्यप्राणीच नव्हे तर पूर्ण सजीव सृष्टी जगू शकेल नाहीतर संपूर्ण सजीव सृष्टी धोक्यात येईल आणि यामुळे पृथ्वीचे अस्तित्व नष्ट व्हायला वेळ लागणार नाही.

प्रत्येक व्यक्तीने प्लॅस्टिक संपवण्यासाठी आपल्याकडून प्रयत्न केला पाहिजे व सुरुवात केली पाहिजे. नंतर कुटुंब व समाज अस प्रयत्न झाले पाहिजेत. तरच देशातून प्लॅस्टिक संपायला वेळ लागणार नाही. नाहीतर नेहमीप्रमाणे तेवढ्यापुरताच विचार करायचा नंतर आहेच मग पहिले पाढे पंचावन्न. असे होऊ नये यासाठी प्लॅस्टिक बंदीला प्रत्येकाने जागरुकतेने घेतले पाहिजे. आज अनेक देशात प्लॅस्टिक बंदीसाठी प्रयत्न चालले आहेत आणि ते प्रयत्न प्रत्यक्षात आणण्यासाठी प्रत्येकाने कंबर कसून कामाला लागले पाहिजे ही जबाबदारी फक्त सरकारचीच नाही तर ती देशातल्या प्रत्येक नागरिकाची आहे. संयुक्त राष्ट्र संघटनेने २०१८ हे वर्ष प्लॅस्टिकविरोधी जनजागृतीचे वर्ष म्हणून घोषित केले. इंग्लंडमध्ये प्लॅस्टिक पिशव्यांच्या वापरावर शुल्क, बांग्लादेशात तर २००२ पासून प्लॅस्टिकवर बंदी आहे. डेन्मार्कमध्ये २००३ पासून प्लॅस्टिकच्या पिशव्यांवर रिटेलसंसाठी कर आहेत. अशाप्रकारे प्रत्येकाने प्लॅस्टिकचा वापर टाळला पाहिजे आणि निसर्ग वाचवला पाहिजे. कारण निसर्ग वाचला तरच सजीवसृष्टी वाचेल.

❑ ❑ ❑

कुटुंब

हसतं-खेळत गोकुळ असणारं,
प्रेमाचा बहर होणार
माणूसकी जोडणार
चांगले, वाईट सांगणार
आपुलकी, जिव्हाळ्याचे मिलन असणारं
सगळ्यांच्या सुखः दुःखात सामील होणार
एकत्र संकटाला सामोरं जाणार
अपेक्षाचं ओझं नसणार
मायेची सावली देणारं...

ऐश्वर्या दिलीप सूर्यवंशी
बी.ए.२

मानाचा मुजरा

सह्याद्रीला जेव्हा घाम फुटला
गनीमांचाही तोल होता सुटला
अशा वेळी माझा राजा जन्मला
जणू पृथ्वीवर साक्षात महादेव अवतरला

मुठभर मावळ्यांना करुनी गोळा
गडकिल्ले जिंकण्या निघाला सांबभोळा
किल्यांवर बांधूनी स्वराज्याचे तोरण
वणव्यासारखे पेटविलेस धगधगते रण

राजा माझा दर्यावर चालू लागला
अवघ्या महाराष्ट्रभर भगवा फडकला
अहो, परस्त्रीस मानले मातेसमान
कशी वाया जाईल जिजांऊची शिकवण

लढला महार-मांग, कोळी-कुणब्यांना घेऊन संगे
शिवबा आमुचा, साधुसंताच्या कितनात रंगे
निश्चयाचा महामेरु, बहुत जनांसी आधारु
असा माझा राजा, अखंड स्थितीचा निर्धारु

एकेक सरदार आपुला होता माणीकमोती
विसरलास तू कारभारात सर्व नातीगोती
यवनांना ठेचून तू निर्मिलेस राज्य
भोळ्या भावड्या जनतेच होतं हे स्वराज्य

अजुनही दुमदुमतो, तुमच्या नावाचा जयघोष
गडकिल्लेही व्याकुळ होतात, आठवणींनी रोज
किती तुमची रूपे, किती पोवाडे, तेवढाच दरारा
छत्रपतींना माझ्या, माझा मानाचा मजुरा....

ओंमकार तुकाराम भोसले
बी.सी.ए.२

सगळीच मुलं, वाईट नसतात

वर्षा अनील गाजरे, बी.ए.-३

मुलींनी तर हे नक्कीच वाचावे,

विद्यार्थी लोकांनी पण वाचावं.

मी असाच एक खेळ करुन पाहिला....

मी मुलींना विचारलं, ''मुलांबद्दल तुमचे काय विचार आहेत ?''

तर त्यात भरपूर मुलींची उत्तरं अशाप्रकारे होती.

'टपोरी असतात, खोटारडी असतात आणि सर्वात जास्त बोललेली वाक्य म्हणजे, ''सगळी मुलं ही सारखीच असतात.''

खरंतर मुलं ही सगळीच सारखी नसतात.

मुळात सगळीच मुलं चांगली असतात हे पण बरोबर नाही....

मुलींना hurt झालं की त्या ढसाढसा रडतात....

पण त्यांना काय माहित मुलं hurt झाल्यावर, तोंडावर दु:ख न दाखवता, कुठेतरी एकांतात, नाहीतर रात्री अंथरुणात रडतात....

जिच्यावर प्रेम असतं तिला सुखी ठेवरे देवा....

अशीच देवाला प्रार्थना करतात.

पण मुलींना मात्र मुलं वाईटच दिसतात !!

प्रेयसीच्या समोर शान वाढावी म्हणून, किती झोल करतात....मात्र तिने धोका दिल्यावर, मित्रांकडून घेतलेलं उसनंच फेडत असतात.

आई-बापापेक्षा जास्त आपल्या Girl Friend चं ऐकतात आणि मुलींना वाटतं, मुलं वाईटच असतात !!

जीवापाड प्रेम करतात आणि काहीही करायला तयार असतात. पण सालां कायतरी चूक काढून, सगळा आत्मविश्वास संपवतात. स्वत: नीट अभ्यास करुन, चांगले Marks मिळवतात. पण, ''मी फक्त Timepass करत होते. ''म्हणून. त्याच्या अभ्यासाची वाट लावतात....

कारण, त्यांना वाटतं, सगळी मुलं सारखीच असतात !!

मुलीचं लग्न ठरल्यावर Boy Friend ला नकार देऊन, सगळा दोष त्यालाच देतात.

पण तिला काय माहित तो ती खुश राहावी म्हणून किती धडपडत असतात....

आणि त्यांना वाटतं, मुलं ही सगळी वाईटच असतात !!

प्रेयसीच्या समोर शान वाढावी म्हणून किती झोल करतात....मात्र तिने धोका दिल्यावर, मित्रांकडून घेतलेलं उसनंच फेडत असतात. आई-बापापेक्षा जास्त आपल्या गर्लफ्रेंडचं ऐकतात आणि मुलींना वाटतं, मुलं वाईटच असतात !!

आयुष्याची राखरांगोळी करुन, जेव्हा त्या मुली जातात...तेव्हा तिची बदनामी होऊ नये म्हणून तेवढं मुकाट्याने सहन करतात....

आणि त्यांना वाटतं, सगळी मुलं वाईटच असतात !!

ती गेली, तर जाऊ दे, उद्या दुसरी शोधू.

असं फक्त मित्रांच्या तोंडावर म्हणतात, पण एकांतात बसून तिच्याच आठवणीत रडतात आणि कोणी पाहिल्यावर, ''काय नाय रे, डोळ्यात कचरा गेला, म्हणून पाणी आलं.''

म्हणणारी पण मुलंच असतात.

आणि मुलींना वाटतं, सगळीचं मुलं वाईट असतात !!

खरंतर १००० मधून ७५ मुलांची वाट लावून त्यांना तसं वागायला मुलीच भाग पाडतात....

आणि मुलींना वाटतं, सगळीच मुलं वाईट असतात !!

कधीतरी मुलांच्या भावना खऱ्या मनाने समजून घ्या, हातांची पाचही बोटं सारखी नसतात,

आणि सगळीच मुलं वाईट नसतात....

❑ ❑ ❑

बाबा....

वडिलांची माया कल्पवृक्षाची छाया
झिजवली काया आम्हासाठी

वडील असतात पाया
आपल्या घराची छाया

भावनांची लाट, उमाळाही दाट
शाळेचा छाट मनामध्ये.

घरांची सावली, ऋतूची माऊली

मनामध्ये येई बाबा तुमची सावली

वात्सल्याचा हात, कौतुकाची थाप
अमोल साथ जीवनात...

श्रद्धा दुर्गावळे
बी.सी.ए.३

युवाशक्ति

एकजुटीने, एकमताने
चला लढुया सारे,
गाव, परिसर, शहर आपण
स्वच्छ करू चला रे...॥१॥

N.S.S च्या बांधवांनो,
हात धरूनी हाती,
स्वच्छ करूया गाव सारा,
भारतमातेसाठी.....॥२॥

एकजुटीची ताकद या,
जगास दाखवूया,
काळी जादू, काळी नीती,
मातीमोल करूया....॥३॥

वॉट्स् ॲप, फेसबुक, PUBG वरती,
युवांची भलतीच भक्ति,
रोज खर्च होते त्यावर,
हुशार युवांची शक्ति.....॥४॥

बाहेर काढुनी त्यातून युवांना,
संदेश देऊ मोलाचा,
Not me, but you हा,
विचार अंगिकारूया आता....॥५॥

महासत्ता भारताचे स्वप्न आपण,
पूर्ण करू चला रे,
समाजपरिवर्तन करण्या आता,
सज्ज युवांनो व्हा रे.....॥६॥

'युवाशक्तिची' ताकद साऱ्या
जगास दाखवू यारे,
समाज परिवर्तन करण्या आता,
बांधवांनो सज्ज होऊनि उठा रे....॥७॥

नेहा भारत ढेकळे
बी.ए.३

माहिती तंत्रज्ञानाचा आविष्कार : ऑटोमेशन

स्वप्नाली संजय गायकवाड, बी.सी.एस.-३

ऑटोमेशन म्हणजे "स्वयंचलित यंत्र बनविण्याचे तंत्र, प्रक्रिया आणि आपोआप कार्य करणारी उत्तम प्रणाली." ऑटोमेशन हे तंत्र विविध वस्तू तसेच विविध सेवांचे उत्पादन करणारी आणि वितरण नियंत्रित करण्यासाठी तसेच त्यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी तंत्रज्ञानाची निर्मिती आहे. ऑटोमेशन हे कार्य पूर्वी मानवांनी केले होते परंतु आता हे कार्य तंत्रज्ञान करत आहे. उत्पादन, वाहतूक, उपयुक्तता, संरक्षण, सुविधा, ऑपरेशन्स आणि अलीकडे माहिती तंत्रज्ञानासारख्या बऱ्याच क्षेत्रांमध्ये ऑटोमेशन वापरले जाते.

विविध उद्योगांमध्ये स्वयंपूर्णता बऱ्याच मार्गांनी केली जाऊ शकते. उदाहरणार्थ, माहिती तंत्रज्ञान डोमेनमध्ये, सॉफ्टवेअर स्क्रिप्ट, सॉफ्टवेअर उत्पादकाची चाचणी घेऊन त्याचा अहवाल तयार करतात. बाजारात अनेक सॉफ्टवेअर साधने उपलब्ध आहेत, जे अनुप्रयोगासाठी कोड तयार करु शकतात. वापरकर्त्यांनी साधन कॉन्फिगर करण्याची आणि प्रक्रिया परिभाषित करण्याची आवश्यकता आहे. इतर उद्योगांमध्ये ऑटोमेशन उत्पादकता वाढवत आहे, वेळ वाचवते आणि खर्च कमी करते. ऑटोमेशन जलद विकसित होत आहे आणि अनुप्रयोगांमध्ये व्यवसाय बुद्धिमत्ता हा उच्च गुणवत्तेचा स्वयंचलित प्रकार आहे. तंत्रज्ञान डोमेनमध्ये, सॉफ्टवेअर/हार्डवेअर आणि मशीन लेअर दोन्हींमध्ये स्वयंचलितपणाचा प्रभाव वेगाने वाढत आहे.

ऑटोमेशनचे सर्वच क्षेत्राला फायदे आहेत. त्याची काही उदाहरणे :

- अन्न व औषध, रासायनिक आणि पेट्रोलियम, लगदा आणि कागद यांचा समावेश.
- ऑटोमोटिव्ह, एरोस्पेस आणि रेल्वेसह परिवहन.
- पाणी आणि गांडुळ, तेल आणि वायू, विद्युत शक्ती आणि दूरसंचार यासह उपयुक्तता
- संरक्षण
- सुरक्षा, पर्यावरणीय नियंत्रण, ऊर्जा व्यवस्थापन, सुरक्षितता आणि इतर इमारत स्वचालन यासह सुविधा ऑपरेशन्स.

> *ऑटोमेशन उद्योगातील सर्व कार्ये स्थापना, एकत्रीकरण आणि डिझाइन खरेदी आणि व्यवस्थापन यासाठी देखभाल करण्यापासून पूर्ण करते ऑटोमेशन हे उद्योगांच्या विपणन आणि विक्री कार्यामध्ये देखील पोहचते.*

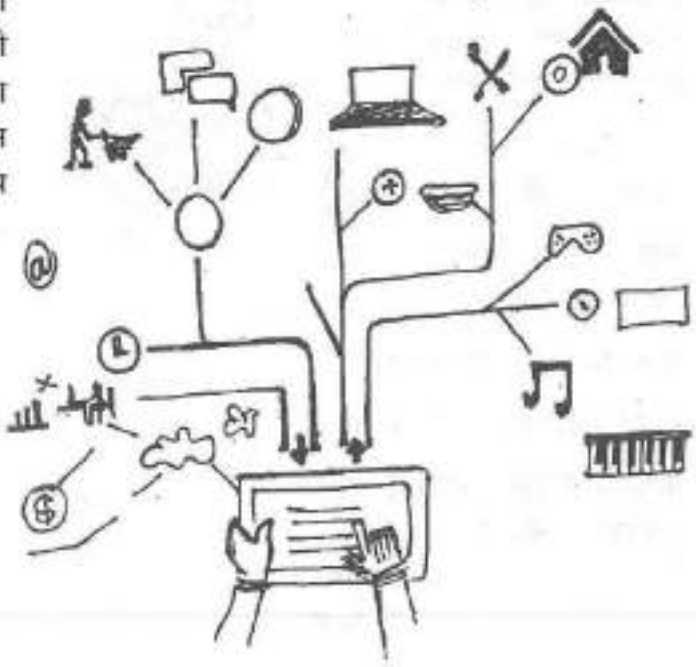

ऑटोमेशन उद्योगातील सर्व कार्ये स्थापना, एकत्रीकरण आणि डिझाइन, खरेदी आणि व्यवस्थापन यासाठी देखभाल करण्यापासून पूर्ण करते. ऑटोमेशन हे उद्योगांच्या विपणन आणि विक्री कार्यामध्ये देखील पोहचते. ऑटोमेशनमध्ये रोबोटिक्स आणि तज्ञ प्रणाली, टेलीमेट्री आणि संप्रेषण, इलेक्ट्रो-ऑप्टिक्स, सायबर सुरक्षा, प्रक्रिया मोजमाप आणि नियंत्रण, सेन्सर, वायरलेस अनुप्रयोग, सिस्टम एकत्रीकरण, चाचणी मापन आणि बऱ्याच गोष्टींचा समावेश आहे.

ऑटोमेशन व्यावसायिक महत्त्वाचे का आहे ? :

आपण आपले कान करण्यासाठी दररोज वापरत असलेल्या सेलफोन आणि संगणकाबद्दल विचार करावा, प्रवासासाठी चालविलेल्या कारबद्दल विचार करावा. आपण पाहतो ते टेलिव्हिजन, आपण खेळत असलेले व्हिडीओ गेम किंवा ऐकत असलेली संगीतप्रणाली याबद्दल विचार करावा. आपण भेट देतो त्या इमारतींबद्दल विचार करावा. तसेच कोणत्याही आधुनिक सोयीसाठी किंवा आवश्यकतेबद्दल विचार करावा. आपण जे काही विचार करतो त्याबद्दल फक्त जटिल प्रक्रियांचे परिणाम आहेत. प्रतिभावान व्यक्तींना या प्रक्रियेस डिझाइन, बिल्ड, सुधारणा आणि देखरेख न करता या तंत्रज्ञानाच्या प्रगती कधीच घडल्या नाहीत आणि भविष्यातील नवकल्पना अशक्य होतील. ऑटोमेशन व्यावसायिकांशिवाय, आपले जग आणि आपलं भविष्य खूप वेगळं असेल. आरोग्य, सुरक्षा आणि जनतेच्या कल्याणासाठी आणि आपल्या आयुष्याच्या गुणवत्तेची स्थिरता आणि वाढ यासाठी ऑटोमेशन व्यावसायिकांचे कार्य गंभीरपणे महत्त्वाचे आहे.

यू.एस. सरकार ऑटोमेशन व्यावसायिकांच्या असंगत मूल्याची ओळख करते. उद्योगासाठी ऑटोमेशनच्या महत्त्वासाठी समर्थन युनायटेड स्टेट्स सीनेट कमेटीकडून मान्यता देण्यात आली. एच.आर.२८४७ उद्योगासाठी ऑटोमेशन महत्त्वावर जोर देऊन ३० जून, २००९ रोजी समितीने विधेयक सोबत रिपोर्ट भाषा सादर केली. ऑटोमेशन व्यावसायिक सायबर आक्रमणापासून आपले संरक्षण करण्यासाठी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. आपल्या जीवनशैलीत सुधारणा करणे आणि इलेक्ट्रिक पावर सिस्टिम्स, वाहतूक व्यवस्था, उत्पादन ऑपरेशन आणि संपूर्ण उद्योगाची विश्वसनीयता, कार्यक्षमता, सुरक्षितता, सतत सुधारणा आणि स्पर्धात्मकता सुनिश्चित करणे याशिवाय आपण भविष्यात पुढे जाऊ शकत नाही.

ऑटोमेशनचे फायदे :

उत्पादन वेळेत घट :

स्वयंचलित यंत्रामुळे उत्पादन वेळेची गती वाढते कारण मशीनला विचार करण्याची गरज नाही, तेथे पुनरावृत्ती आणि कमी मानवी त्रुटी आहेत.

अचूकता आणि पुरावृत्तीक्षमता वाढ :

जेव्हा एखादी स्वयंचलित मशीन पुन्हा कार्य करण्यासाठी प्रोग्राम केली जाते तेव्हा कर्मचाऱ्याशी केलेल्या तुलनेत अचूकता आणि पुनरावृत्तीक्षमता खूपच जास्त असते.

कमी मानवी त्रुटी :

एखादी मशीन जी वारंवार कार्य करते ती कर्मचाऱ्यांपेक्षा चुका करण्याची शक्यता कमी असते.

कमी कर्मचारी खर्च :

ऑपरेशनमध्ये स्वयंचलित मशीन असल्यामुळे काम पूर्ण करण्यासाठी कमी कर्मचारी आवश्यक असतात. त्यामुळे आर्थिक बचत होऊ शकते.

वाढलेली सुरक्षा :

स्वयंचलित मशीन असल्यामुळे कमी कर्मचारी जे धोकादायक आणि जखमी होण्याची कारणे असतात त्यासाठी हे वातावरण अधिक सुरक्षित करता येते.

उच्च प्रमाणावरील उत्पादन :

स्वयंचलित साधनांमध्ये गुंतवणूक मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन खंडांसाठी एक मौल्यवान स्रोत निर्माण करते. त्यामुळे नफा वाढतो.

ऑटोमेशनचे नुकसान :

कमी बहुमुखीपणा :

एखादी मशीन जे कर्मचारी कार्य करु शकतील, अशा विविध प्रकारासाठी विशिष्ट कार्य मर्यादा असू शकतात.

अधिक प्रदूषण :

विविध प्रकारची यंत्रे मोटरचा वापर करुन ऑपरेट करतात त्यासाठी त्यांना गॅस किंवा रसायनांची आवश्यकता असते. यामुळे कामाच्या ठिकाणी प्रदूषण वाढू शकते.

बेरोजगारीमध्ये वाढ :

ऑटोमेशनची संख्या वाढल्यामुळे कमी कर्मचारी आवश्यक असतात. त्यामुळे बेरोजगारीमध्ये वाढ होऊ शकते.

प्रारंभिक गुंतवणूक :

स्वयंचलित मशीन एखाद्या कंपनीसाठी सर्वात महाग ऑपरेटिंग खर्चापैकी एक असू शकतो. ऑटोमॅटिक पदवीच्या आधारावर स्वयंचलित मशीन्स हजारो आणि लाखो डॉलर्समध्ये कुठेही चालतात.

स्वयंचलितपणाचे फायदे बऱ्याचदा नुकसानांपेक्षा जास्त असतात परंतु प्रत्येक बाबतीत योग्य निर्णय घेण्यासाठी काळजीपूर्वक विचार करणे आवश्यक असते. स्वयंचलितपणे आपण स्वयंचलित नसल्यास आणि ऑटोमशनच्या फायद्यांचे काळजीपूर्वक परीक्षण न केल्यास आपण आपल्या आयुष्यात काही महत्त्वपूर्ण फायदे गमावू शकतो. ऑटोमेशन हे विज्ञानाने मानवाला दिलेली भेटच आहे....!!

❑ ❑ ❑

कुटुंबाचा कर्ता पुरुष

कुटुंबाची भूक भागवण्यासाठी
रानावनात, उन्हातान्हात कष्ट करणारा...
स्वत: फाटके कपडे घालून
मुलांसाठी नवीन कपडे आणून देणारा...

स्वतःच्या स्वप्नांचा विचार न करता
मुलांबाळांची स्वप्ने साकारणारा...
स्वतः काट्याकुट्यांच्या वाटेवर चालून
कुटुंबाला आशेचे किरण, दाखवणारा...

मुलांच्या शिक्षणाच्या खर्चापोटी
स्वतःची चप्पल झिजवणारा...
स्वतःवर दुःखाचा डोंगर घेऊन
कुटुंबाला सुखाचा मार्ग दाखवणारा...

रानावनात जाऊन खस्ता खाऊन
कुटुंबाच्या गरजा भागवणारा...
स्वतःची आसवे स्वतःच पुसून
कुटुंबामध्ये सुख शोधणारा...

जाधव ऐश्वर्या संतोष
बी.ए.१

माझी खंत

श्वास घुटमुटतोय दिन-दुबळ्या गरीब जनतेचा
चाललाय संघर्ष धर्मवेड्या असुरी प्रवृत्तीचा
न्यायदेवता बसली आहे डोळ्यांवरी पट्टी बांधूनी
राजकारणीही उतरले आहेत आखाड्यात दंड थोपटूनी

वाईट वाटत असेल त्या माझ्या छत्रपतींना
आपल्यासाठी स्वराज्याचं स्वप्न पाहणाऱ्या श्रींना
त्यांचा मावळा आज एकमेकांविरुद्ध लढतो आहे
जणू महाराष्ट्राच्या इतिहासावर दगडफेक करतो आहे

जातीचा बुरखा पांघरुनी माणूस बाहेर वावरतोय
संताच्या-सुधारकांच्या संस्कारांना गिळंकृत करतोय
विविध रंगी झेंडे घेऊनी लोकशाहीला भिती दाखवतोय
संतप्त होऊनी जमावाने एकमेकांची डोकी फोडतोय

ती भारत माताही आता रडू लागली आहे
तिरंग्यातूनही भगवा, हिरवा, निळा रंग हरवला आहे
पेटलेला वणवा करु पाहतोय माणूसकीचा अंत
दृश्य पाहूनी धरतीवरचे ईश्वरालाही वाटतेय खंत

कधी लुप्त होतील ही जात-धर्मांची बंधने
की तोपर्यंत राहतील चालू आमची भांडणे
विज्ञानाच्या युगात या, जग मंगळावर पोहचलंय
एकमेकांचे पाय ओढत, इथे आपण भांडत बसलोय

ओंकार तुकाराम भोसले
बी.सी.ए. २

स्पर्धा परीक्षा एक मृगजळ

गणेश अर्जुन सिध्दे, बी.एस्सी.-१

एक M.P.S.C. करणारा विद्यार्थी होता. ३-४ वर्षे सातत्याने प्रयत्न केले, सातत्याने अपयशी झाला, निराशेनं पुरता ग्रासून गेला आणि ग्रासून गेल्यावर त्या निराशेनं त्याच्या साऱ्या आशाच मावळून टाकल्या. बस आता आपल्या हातून काही होणारच नाही. आपण जगण्यासाठी योग्य नाही येथपर्यंत तो पोहचला आणि अखेर त्यानं जीवन संपवण्याचा निर्णय घेतला आणि आत्महत्या करावी म्हणून तो सरळ जंगलाच्या दिशेने जंगलात आत पोहचला. या अफाट जंगलामध्ये हा पोर काय करतोय असं म्हणून एक साधू त्याच्या दिशेने आला आणि त्याला विचारलं, 'अरे करतोस काय या जंगलात ?' तसा तो म्हटला, 'मी आत्महत्या करायला आलोय' त्यानं लपवलं नाही. खोटं सांगितलं नाही जे आहे ते स्पष्टपणे सांगितले. त्या साधूने विचारलं का तुला का आत्महत्या करायची आहे.

कित्येक वर्षे प्रयत्न करतोय, पण मला यश मिळत नाही. सातत्याने अपयश येत आहे मी योग्य नाही जगण्यासाठी, मी मेलेलाच बरा. त्या साधूने विचारलं किती वर्षे प्रयत्न करतोयस पाठीमागची ३/४ वर्षे सातत्याने प्रयत्न करतोय, पण यश काही.....जरा धीर धर पुढच्या वर्षी होईल काय तरी होशील पास, यश मिळेल तुला. नाही मला नाही वाटत की आता मला यश मिळेल. तो पुरता संपून गेला होता. त्याचा विश्वास त्यानं गमावलेला. त्या साधूला कळून चुकलं याला या निराशेच्या गर्तेतून बाहेर काढलं पाहिजे आणि त्यावेळी तो साधू त्याला म्हणाला हे बघ या जंगलात मी नेहमी येतो हे जंगल अधिक-अधिक दाट व्हाव म्हणून नव-नवीन झाडे मी येथे सातत्याने लावतो. पाच वर्षापूर्वीची गोष्ट आहे.

या जंगलात मी दोन झाडे लावली त्यातील एक झाड होतं परनांगाच आणि दुसरे होते बांबुचे. दोघांना एकाच वेळी मी जमीनीत लावलं. रोज त्यांची निगा राखायला लागलो. पाणी द्यायला लागलो, खत द्यायला लागलो. सर्व काही उत्तम. पण काहीच दिवसांनी परणांगाच झाड फुटलं. त्याचे हिरवे-हिरवे अंकुर बाहेर आले, मला प्रचंड आनंद झाला. बघता-बघता त्याची पानं झाली, फुलं आली. झाड बहरु लागलं. पण बांबूचं झाड त्याच्यात

> *पाचव्या वर्षी अचानक माझ्या लक्षात आलं, बांबुच्या झाडाचा कोंब बाहेर येतोय आणि काय, आठवड्यातच बांबूच झाड फुटलं. त्याला पानं आली. बघता बघता ती बहरली, मग त्या बांबुच्या झाडाने मागे वळूनच पाहिले नाही. दिवसे न् दिवस ते फक्त आभाळाकडे झेपावू लागलं.*

काय बदलच दिसत नव्हता. जे जसं लावलं होतं तसंच सहा महिने झाले. परनांगाच्या झाडाला आता पानं, फुले आलीत, पण बांबुचे रोप मात्र तसंच वर्ष झालं. परनांगाच्या झाडाला आता फांद्या फुटल्या ते अधिक-अधिक उंचीने वाढू लागलं. बांबूचं झाड तेव्हढच दुसरं-तिसरं वर्ष सुरु झालं. परनांगाचं झाड आता चांगल्याच उंचीनं वाढलं. आंगभर पसरलं. फांद्या, पानं अफाट. बांबुचं झाड ते मात्र तसंच होतं. तसंच चौथं वर्ष उजाडलं. परनांगाचं झाड आता अत्यंत डेरेदार झालं. पाखरं त्याच्यावर घरे बांधू लागली. ते अधिक चांगलं फुललं, बहरलं. बांबुचं झाड मात्र तसंच. मी निराश झालो. या बांबूच्या झाडाला पानं फुटणारच नाहीत का....? पाचवं वर्ष उजाडल. परनांगाचं झाड आता चांगलंच बहरलं होतं आणि बांबूचं झाड तसंच.

आणि, त्याच पाचव्या वर्षी अचानक माझ्या लक्षात आलं. बाबूंच्या झाडाचा कोंब बाहेर येतोय-बाहेर येतोय आणि काय....आठवड्यातच बांबूचं झाड फुटलं. त्याला पानं आली. बघता-बघता ती बहरली, मग त्या बांबुच्या झाडाने मागे वळूनच पाहिले नाही. दिवसे न् दिवस ते फक्त आभाळाकडे झेपावू लागलं. उंच-उंच-उंच-उंच जाऊ लागलं. आभाळाशी स्पर्धा करु लागलं आणि मग माझ्या लक्षात आलं की काय झालं ते. गेली पाच वर्षे हे बांबूचं झाड जमिनीच्या वर नाही, जमिनीच्या खाली वाढत होतं. ते स्वत:ची मुळं मजबूत करुन घेत होतं कारण त्याला उद्या आकाशाला गवसणी घालायची होती.

याच वर्षी वेळ दिला त्यानं स्वत:ची मुळं मजबूत करुन घ्यायला. ही पाच वर्षे त्या बांबूच्या झाडाचा संघर्षाचा काळ होता. मित्रा, तुझी तीन वर्षे वाया गेली नाहीत. निराश होऊ नकोस. तू तीन वर्षे अपयशी झालास म्हणून स्वत:ला त्रास करुन घेऊ नकोस, ही तीन वर्षे वाया नाही गेलीत तर ही तीन वर्षे जमिनीच्या खाली तुझी मुळे मजबूत होत होती. जेणेकरुन तुझ्या उद्याच्या यशाचं झाड बळकट होईल. हे बघ वेळ द्यावा लागतो, संघर्ष करावा लागतो, अपयश पचवावं लागतं. मुळं मजबूत करावी लागतात. पाया भक्कम बनवावा लागतो. मग आभाळात भरारी घेता येते. ठीक आहे, तुझ्या आजुबाजुचे तुझे मित्र, सवंगडी आधीच पास झाले असतील, यश त्यांना मिळालं असेल. हे बघ मित्रा, झाडांच्या या जंगलात जशी सगळीच झाडं एकसारखी नसतात. तशी माणसांच्या या जंगलात सगळी झाडं परणांगाची नसतात. त्यात एखादं बांबुचं तुझ्यासारखं झाड असेलच. ज्यावेळी परनांगाच झाड जमिनीच्या वर वाढत असेल त्या वेळी तुझ्यासारखं बांबूचं झाड आपली मूळं मजबूत करत असेल आणि त्यासाठी तर ते तीन चार वर्षे मागं राहिलास पण लक्षात घे, पनरांगाचं झाड जरी जमीनीच्या वर बहरलेले दिसले, जरी थोड्या कालावधीत त्यांन यश गाठलेले दिसले तरी त्याची मूळं मात्र कमजोरच राहतात कारण त्या मुळांना त्यानं तेवढा वेळ दिलेला नसतो. वाऱ्याची एखादी झुळूक येते आणि त्या परनांगाच्या झाडाला सरळूनमळून टाकते. त्याच्या उलट आभाळाच्या कुशीत घुसलेलं हे बांबुचं झाड मुळांनी एवढं मजबूत असतं की कितीही वादळ वारा येऊ दे बांबूचं झाड डासळताना आणि कोसळताना दिसत नाही. लक्षात घे तुला यश मिळायला वेळ लागतोय ना याचा अर्थ तुझ्या आयुष्यात परत कोसळून पडायची संधी नाही. ही आपल्याला अधिक परीपक्व करते अधिक प्रगल्भ करते. आयुष्यात कोणताच काळ वाया जात नाही, प्रत्येक काळ काही ना काही देत असतो. प्रत्येक वेळ काही तर शिकवित असते. त्यामुळे सातत्याने चांगले विचार करा, अपयश मनाला शिवू देऊ नका. नकारात्मक विचार मनात अजिबात आणू नका. नव्या-नव्या वाटा शोधा. नव्या दिशेचा शोध घ्या, अडचणी येतात. संकटे येतात. कुणाला येत नाही आणि ती याबीच आणि त्याशिवाय तुमचा कस लागत नाही, त्याशिवाय तुमच्या क्षमता विकसित होत नाहीत. त्याच्याशिवाय तुमचे कौशल्य बाहेर येत नाही.

शांत समुद्र कधीच उत्तम खलाशी घडवू शकत नाही. त्यामुळे तुमच्या आयुष्यात अडचणी यायलाच पाहिजे, अपयशी व्हायलाच पाहिजे.

''संकट तुम्हाला आडवायला येत नाही
तुमची उंची वाढवायला येतात.''

❑ ❑ ❑ ❑

मॅग्निफिस्न्ट मेरी

प्रणिता सुनील चव्हाण, बी.ए.-१

कालच पेपरमध्ये बातमी वाचली 'जागतिक मुष्टियुध्द स्पर्धेत सहाव्यांदा सुवर्णपदक पटकावून ३५ वर्षीय मेरी कोमने इतिहास घडवला.' मणिपूरच्या दुर्गम भागातील कोम आदिवासी शेतकरी कुटुंबात तिचा जन्म झाला. १ मार्च १९८३ ही तिची जन्मतारीख. तिचे पूर्ण नाव 'मांगते चुंगनेजंग मेरी कोम' आहे. संपूर्ण जग तिला मॅग्निफिस्न्ट मेरी म्हणून ओळखते. खरोखरच ती या नावाप्रमाणेच भव्य अशी आहे.

मणिपूरमधील दुर्गम खेड्यात जन्माला आलेली, मुलांना शिकवण्याइतकीही आई-वडिलांची परिस्थिती नव्हती. परंतु दुर्दम्य इच्छाशक्ती असणारी ही मुलगी एक दिवस जगातील सर्वात महान मुष्टियोध्दा बनेल असे कोणालाही वाटले नव्हते. २००१ मध्ये इंफाळमध्ये वयाच्या १७व्या वर्षी ती बॉक्सिंगच्या रिंगणात उतरली. मुष्टियुध्दाचे प्रशिक्षण घेणाऱ्या मेरी कोमला घरातून कधीही प्रोत्साहन मिळाले नाही. परंतु ज्यावेळी सन २००० साली मेरी कोमने राज्यस्तरीय स्पर्धेत बेतेपद मिळवले तेव्हा वर्तमानपत्रात तिचे नाव-फोटो झळकले, तेव्हा घरी मेरी कोमच्या यशाची कल्पना आली. आज ती तरुणांची प्रेरणास्थान आहे.

सातव्या ईस्ट इंडिया महिला मुष्टियुध्द (बॉक्सिंग) स्पर्धेत मेरी कोमने सुवर्णपदक पटकावले. त्यानंतर पुढच्या ५ वर्षांत सर्व राष्ट्रीय स्पर्धामध्ये तिने उत्तम कामगिरी बजावली. हिस्सार येथे झालेल्या दुसऱ्या आशियाई महिला मुष्टियुध्द स्पर्धेत आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पहिल्या सुवर्णपदकावर मेरी कोमने आपले नाव कोरले. पुढे तिची विजयी घोडदौड सुरुच राहिली. पुन्हा तिने मागे वळून पाहिले नाही. अर्थात अमेरिकेतील पहिल्या जागतिक मुष्टियुध्द स्पर्धेत तिला रौप्य पदकावर समाधान मानावे लागले पण बहुदा त्यातच तिच्या पुढच्या यशाचे गमक दडले होते. २०१२च्या लंडन ऑलिंपिक स्पर्धेसाठी पात्रता मिळवलेली ती एकमेव भारतीय महिला बॉक्सर आहे.

तिने भारतासाठी खेळताना अनेक विश्वविक्रम व पदके जिंकली. सन २०१२ साली उन्हाळी ऑलिंपिक मध्ये फ्लायवेट

सातव्या ईस्ट इंडिया महिला मुष्टियुध्द (बॉक्सिंग) स्पर्धेत मेरी कोमने सुवर्णपदक पटकावले. त्यानंतर पुढच्या पाच वर्षांत सर्व राष्ट्रीय स्पर्धामध्ये तिने उत्तम कामगिरी बजावली. हिस्सार येथे झालेल्या दुसऱ्या आशियाई महिला मुष्टियुध्द स्पर्धेत आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पहिल्या सुवर्णपदकावर मेरी कोमने आपले नाव कोरले. पुढे तिची विजयी घोडदौड सुरुच राहिली.

मध्ये तिने कांस्य पदक मिळवले. तसेच महिला जागतिक मुष्टियुध्द स्पर्धेत तिने सन २००२, २००५, २००६, २००८, २०१० व याच वर्षी म्हणजे २०१८ साली दिल्ली येथे झालेल्या स्पर्धेत सहाव्यांदा सुवर्ण पदक मिळवले. आशियाई महिला मुष्टियुध्द स्पर्धेत तिने ५ पदके मिळवली आहेत. यात ४ सुवर्ण तर १ रौप्य पदक आहे. आशियाई खेळात २०१० साली कांस्य तर २०१४ साली सुवर्ण पदक पटकावले. इनडोअर आशियाई खेळात २००९ साली सुवर्ण तर आशियाई चषक महिला मुष्टियुध्द स्पर्धेत २०११ साली सुवर्ण पदक मिळवले तर विच कप स्पर्धेत सुध्दा सुवर्ण पदक मिळवले. अशी तिची यशोगाथा आहे.

तिच्या अशा अत्युच्च कामगिरीबद्दल भारत सरकारने तिला २००६ साली 'अर्जुन पुरस्कार' व 'पद्मश्री' पुरस्काराने सन्मानित केले. २००९ साली 'राजीव गांधी खेलरत्न पुरस्कार' मिळाला तर २०१३ साली 'पद्मभूषण' पुरस्कार देऊन तिला गौरविण्यात आले. राष्ट्रपतींनी देखील तिला राज्यसभेचे सदस्यत्व बहाल केले आहे. अत्यंत साध्या आदिवासी शेतकरी कुटुंबातून आलेली मेरी कोम आज यशाची इतकी शिखरे पादाक्रांत करुनही तितक्याच साध्या रितीने राहते हे विशेष.

वयाच्या १७व्या वर्षी बॉक्सिंगसाठी घर सोडले आणि इंफाळ गाठले. मेरी कोम वर्षातील ३०० दिवस प्रशिक्षण घेते ही बाब फार कमी लोकांना ठाऊक असेल. ३ मुलांची आई असूनही आजही ती तितकीच चपळ आहे. ती खऱ्या अर्थाने सुपरमॉम आहे. हे तिच्या यशातून दिसूनच येते. तिच्य संघर्षात एका महत्त्वाच्या व्यक्तीची तिला नेहमी साथ मिळाली ती म्हणजे तिचा पती ओनरल. वय आणि कौटुंबिक जबाबदाऱ्या, बंधने तिला कधीही अडसर ठरल्या नाहीत. आज ती संपूर्ण देशासाठी अभिमान ठरली आहे. एक, दोन नाहीतर तब्बल सहा सुवर्णपदके जिंकून तिने भीमपराक्रम केला आहे. आजच्या घडीला मेरी कोमचे नाव प्रत्येक भारतीयाला ठाऊक आहे. ती नव्या पिढीची प्रेरणा स्रोत ठरली आहे. 'माझ्या प्रत्येक पदकामागे एक वेगळा संघर्ष आहे.' असे एम.सी.मेरी कोमने सांगितले आहे ते सर्वार्थाने खरे आहे. आज स्वत: मेरी कोमने अकादमी सुरु केली असून, ग्रामीण भागातील खेळाडूंना प्रशिक्षण देण्याचे काम करत आहे. २०१३ साली तिने 'अनब्रेकेबल' नावाचे आत्मचरित्र लिहिल. मेरी कोमचा जीवनपट हा एखाद्या चित्रपटाला शोभेल असाच आहे. २०१४ साली तिच्या जीवनावर आधारित 'मेरी कोम' नावाचा हिंदी चित्रपट येऊन गेला.

एक मुलगी म्हणून बॉक्सिंग खेळण्यावर वडिलांनी घातलेली बंदी, बॉक्सिंगपटू बनण्याच्या तिच्या स्वप्नांची समाजाकडून उडवली जाणारी थट्टा, सरकारी व्यवस्थेकडून होणारी आडकाठी, लग्नानंतर आलेली मातृत्वाची जबाबदारी असे अनेक प्रसंग तिच्या आयुष्यात घडले. पण या अशा सगळ्या प्रसंगांना 'पंचिंग बॅग' प्रमाणे ठोसे लावून ती पुढे चालत आहे. कुठे थांबायचे आहे याची योग्य जाण तिला आहे. तिला तिच्या जीवनात अनेक चढउतारांना सामोरे जावे लागले. हाताचा वेग कमी झाल्याचे जाणवल्यानंतर २०१६ मधील रिओ ऑलिम्पिकमध्ये तिला भाग घेता आला नाही. मेरीला आता अलविदा म्हणण्याची हीच वेळ आहे असं सर्वांना वाटलं. पण या सर्वांला दूर करुन तिनं सहाव्यांदा जागतिक मुष्टियुध्द स्पर्धा जिंकली. तिच्या या सर्व यशात तिचे गुरु 'एम नरजित सिंग्र' यांनी मोलाचे मागदर्शन केले.

राजधानी दिल्लीत अनोखा विश्वविक्रम प्रस्थापित केल्यानंतर भारावलेल्या मेरी कोमने ''माझ्याकडे देशाला पदकाशिवाय देण्यासारखे काहीच नाही'' असे मत व्यक्त केले. ही भेट देशासाठी लाख मोलाची ठरली आहे. ती आता ऑलिंपिकच्या तयारीसाठी लागली आहे. त्यातूनच तिची खेळाप्रती उत्साह, भावना, जिद्द दिसून येते. आपल्या गुणवत्तेला किंवा प्रतिभेला कोणतीही अडचण किंवा अडथळे रोखू शकत नाहीत हे मेरीने सिध्द करुन दाखविले आहे. मेरी कोमची जिद्द प्रत्येक खेळात आणि खेळाडूत रुजली तर भारतीय क्रीडाविश्वाला नक्कीच चांगले दिवस येतील यात शंका नाही. देशासाठी भूषण ठरलेल्या मेरी कोमने प्रस्थापित केलेला ऐतिहासिक विक्रम महिलांकडे पाहण्याच्या दृष्टीकोनात बदल घडवून आणण्यासाठी मैलाचा दगड ठरू शकेल. शेवटी असेच म्हणावे लागेल- 'एकमेवाद्वितीय मेरी.'

❑ ❑ ❑ ❑

शून्यातून विश्व निर्माण करणारा माणूस : विठ्ठल कामत

वैष्णवी भाऊसाहेब भोसले, बी.ए.-१

कालच 'इडली, ऑर्किड आणि मी' हे विठ्ठल कामत यांचे पुस्तक वाचले. आता तुम्ही म्हणाल कोण हे विठ्ठल कामत ? तर जगातील सर्वोत्कृष्ट इकोटेल पंचतारांकित हॉटेलचे मालक. प्रॉपर्टीची वाटणी झाल्यावर ज्यांच्या हाती १०० कोटींचं कर्ज आलं आणि ते ज्यांनी इतरांना दोष न देता हसत-हसत स्वीकारलं आणि अपयशाला यशात बदलं असे हे विठ्ठल कामत. खरंच त्यांचा जीवनसंघर्ष वाचण्यासारखा आहे.

व्यंकटेश कामत या रेस्टॉरंट चालवणाऱ्या व्यक्तिच्या घरी विठ्ठल कामत जन्माला आले. विठ्ठल कामत हे नाव हॉटेल इंडस्ट्रीत मशहूर झाले. या यशाचे मर्म ते त्यांच्या आईवडिलांना देतात. कारण त्यांचे वडील अशिक्षित असूनही त्यांचं व्यक्तिमत्त्व आदर्श म्हणून डोळ्यासमोर ठेवावं असंच आहे. त्यांच्या वडिलांकडे कमालीची सचोटी, शिस्त आणि कमालीचा कामसूपणा हे गुण होते. जे आपल्याला यशाकडे घेऊन जातात. त्यांच्या आईही सुंदर इडल्या बनवत. इडल्या बनवण्याची देणगी त्यांना आईकडून मिळाली. ''देणाऱ्याने देत जावे घेणाऱ्याने घेत जावे, घेता घेता एक दिवस देणाऱ्याचे हात घ्यावेत.'' या उक्तीप्रमाणे विठ्ठल कामत यांनी आपल्या आईवडिलांकडून गुणांचा, चांगल्या वृत्तीचा वारसा मिळविला व आपल्या व्यवसायात ते यशस्वी झाले.

विठ्ठल कामत यांनी आपल्या 'इडली, ऑर्किड आणि मी' या पुस्तकात काही अनुभव सांगितले आहेत. त्यातीलच हा एक प्रसंग. एकदा त्यांनी हॉटेलच्या कार्यक्रमात त्यांच्या शेजारच्या शिंप्याने फुकट शिवून दिलेला सूट घातला. तेव्हा वडील म्हणाले १०० रुपये कमवायची लायकी आहे का ? आणि कोट घालतोय. तेव्हा त्यांना प्रश्न पडला खरंच आपली १०० रुपये कमवायची लायकी आहे की नाही ? त्यांनी एका मुलाखतीसाठी अर्ज भरला. तेव्हा मुलाखत घेणाऱ्याने त्यांना म्हटले दहा सोपे प्रश्न विचारु का ? एक अवघड ? तेव्हा ते म्हणाले, एक अवघड प्रश्न विचारा. तेव्हा त्यांनी विचारले, कोंबडी आधी का अंडे आधी ? ते म्हणाले, कोंबडी आधी. मग अंडे का नाही ? तेव्हा ते म्हणाले हा दुसरा प्रश्न झाला. त्यांचे हे हजरजबाबीपणाचे उत्तर ऐकून ते चकित झाले व प्रसन्न चेहऱ्याने म्हणाले, विठ्ठल अभिनंदन तू सिलेक्ट झालास केव्हा जॉईन् होतोयस. ते म्हणाले माफ करा सर. मला ही नोकरी नाही करायची. विठ्ठल कामत म्हणाले, सर पगार किती ?

> *सुख आणि दुःख या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू. प्रत्येकाच्या जीवनामध्ये सुखदुःखाचे क्षण हे ऊन-सावलीसारखे येतच असतात. असाच एक कटू प्रसंग विठ्ठल कामत यांच्या जीवनामध्ये आला. एके दिवशी भावंडांमध्ये प्रॉपर्टीची वाटणी झाली.*

ते म्हणाले वर्षाला पन्नास हजार. सर मला माझी लायकी ठरवायची होती. तरुण वयातल्या या अनुभवामुळे ते एक गोष्ट शिकले. तुमच्या पोटात भूक असेल, डोक्यात कसलीही लाज नसेल आणि मनगटात जिद्द असेल तर तुम्ही काहीही करु शकता. अगदी काहीही.

सुख आणि दु:ख या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू. प्रत्येकाच्या जीवनामध्ये सुख-दु:खाचे क्षण हे ऊन-सावलीसारखे येतच असतात. असाच एक कटू प्रसंग विठ्ठल कामत यांच्या जीवनामध्ये आला. एके दिवशी भावंडांमध्ये प्रॉपर्टीची वाटणी झाली. तेव्हा त्यांच्या भावाने विठ्ठल कामत यांची ऑर्किडच्या स्वप्नपूर्तीच्या दिशेने वाटचाल सुरु असतानाच त्यांच्यावरती १०० कोटींच्या कर्जाचे ओझे लादले. अशा बिकट परिस्थितीतही विठ्ठल कामत यांनी आपले कार्य सुरुच ठेवले. परंतु या आलेल्या ताणतणावाने ते निराशेच्या गर्तेत जाऊ लागले. त्यांना जगणे नकोसे झाले. खरे सांगायचे तर जगणे आणि मरणे यांत एका क्षणाचं अंतर असतं. पण या क्षणाचा विचार सद्सद्विवेक बुध्दीने केला तर हाच क्षण आपल्या आयुष्याला कलाटणी देणारा ठरु शकतो. विठ्ठल कामत यांना ही जगण्याची प्रेरणा एका रंगाऱ्याकडून मिळाली. जो जीवावर उदार होऊन काम करत असेल तर आपण का नाही. कारण तो रंग देणारा व्यक्ति इमारतीला बाहेरुन झोपाळ्यावर बसून रंग देतो. तेव्हा विठ्ठल कामत यांनी प्रचंड मेहनत घेऊन ऑर्किडसारखं पंचतारांकित इकोटेल हॉटेल बनवलं. त्याचा उद्घाटन समारंभ त्यांनी आपल्या वडिलांच्या हातून अगदी साध्या पध्दतीने पार पाडला. तेव्हा त्यांच्या वडिलांच्या डोळ्यांमध्ये कृतार्थ झाल्याची भावना होती आणि हा क्षण त्यांच्या जीवनामध्ये अत्यंत मोलाचा होता. त्यांनी आई-वडिलांना परमेश्वर मानले. त्यांनी आई-वडिलांकडून वारसा हा इस्टेट किंवा पैश्यांचा मिळविला नाही तर सतत काम करत राहण्याचा मिळविला.

जबरदस्त इच्छा, चमकदार कल्पना, नाविन्याची आवड, गुरु, ध्येय, आत्मविश्वास आणि भविष्य ओळखण्याची दृष्टी या सात गोष्टी आपल्याकडे असतील तर आपण कोणत्याही क्षेत्रात यश मिळवू शकतो असे विठ्ठल कामत म्हणतात. व्यवसायात ऑंत्रीप्रीनर असलं पाहिजे. ऑंत्रीप्रीनर म्हणजे जोखीम उचलून व्यवसाय करणारा. माणसानं असंच असलं पाहिजे. पंख पसरुन आकाश कवेत घेण्याची वृत्ती असली पाहिजे. म्हणजे अशक्य ते शक्य होतं. आपल्या मराठी माणसाकडे बुध्दी आहे, शिक्षण आहे कष्ट करण्याची तयारी आहे. परंतु त्यांनी कोणत्याही कामाची लाज न बाळगता ते केलं पाहिजे आणि हाच गुण विठ्ठल कामत यांच्याकडे असल्यामुळे ते त्यांच्या यशाचं रहस्य हेच सांगतात आणि मुख्य म्हणजे जबाबदारी उचलून ते काम केलं पाहिजे. हे गुण जर आपल्यातही असतील तर आपणही यशस्वी होऊ शकतो. म्हणजेच 'प्रत्येकामध्ये एक हिरा दडलेला असतो त्याला वेळोवेळी पैलू पाडून घेण्याची जबाबदारी ही आपलीच आहे. आणखी एक गोष्ट विठ्ठल कामत सांगतात ती म्हणजे यशस्वी होण्यासाठी वेळेचं बंधन हे पाळलं पाहिजे आणि इतरही तीन गोष्टी हव्यात. १) डिटरमिनेशन २) डेडीकेशन ३) डिसीप्लीन या जर असतील तर तुम्ही यशस्वी झाला म्हणून समजा. खरेच आजच्या युवा पिढीने या गोष्टी अंगी बाणवल्या पाहिजेत. तरच स्वत:चा व त्याबरोबरच देशाचाही विकास होईल. आश्चर्याची एक गोष्ट म्हणजे एवढे मोठे व्यक्ति होऊनसुध्दा आज त्यांच्या घरात नोकर-चाकर नाहीत. आजही ते साध्या पध्दतीने राहतात. यातून एक गोष्ट स्पष्ट होते ती म्हणजे व्यक्ति मोठा हा त्याच्या गुणगौरवाने होतो.

'इडली, ऑर्किड आणि मी' या पुस्तकातून हेच समजते की, प्रत्येकाच्या जीवनात अनेक बिकट प्रसंग येत असतात. परंतु अशा प्रसंगी गोंधळून न जाता डोके शांत ठेऊन घेतलेले निर्णय कधीही चांगलेच. शांत चित्ताने निर्णय घेतल्याने नंतर पश्चाताप करण्याची वेळ आपल्यावरती येत नाही. हे विठ्ठल कामत यांनी म्हटले आहे. त्यांच्या आयुष्यातील अनुभवाचे कथन करताना ते म्हणतात अनुभव हा व्यक्तिला बरेच काही शिकवून जातो, जीवनाच्या पाठशाळेत. विठ्ठल कामत यांच्या मते माणूस कितीही मोठा झाला तरी तो जन्मभराचा विद्यार्थी असतो. असे म्हणतात की, बोलताना दहा वेळा विचार करावा, कारण तोंडातून बाहेर पडलेला शब्द हा बाणासारखा असतो. जो एकदा बाहेर पडला म्हणजे पाठीमागे घेता येत नाही. बोलताना समोरील व्यक्तिच्या मनाचा विचार न केल्याने काय परिणाम होऊ शकतात हे आपणा सर्वांना माहितच आहे. त्यामुळे विठ्ठल कामत म्हणतात. जीभ ही जगातील सर्वात गोड आणि सर्वात कडू गोष्ट आहे.

विठ्ठल कामत यांनी त्यांना आलेल्या अनुभवाचे कथन सांगताना आपणही आयुष्यात कसे यश मिळविले पाहिजे हेच ते सांगतात 'इडली, ऑर्किड आणि मी' हे पुस्तक आपण सर्वांनी वाचलेच पाहिजे असे आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

सोशल मीडियाची वाढती व्यसनाधिनता

प्रणिता सुनील चव्हाण, बी.ए.-१

बदलत्या काळानुसार अनेक गोष्टीत बदल होत आहेत. आजचं हे एकविसावं शतक म्हणजे स्पर्धेचं, नवनवीन तंत्रज्ञानाचा शोध लागत आहे. 2G, 3G जाऊन 4G आलं आणि सगळचं इनस्टंट झालं. बर्गर, पिझ्झासारख्या फास्ट फूडसारखं आपलंही जीवन फास्ट झालं, अशा या फास्ट आणि तंत्रज्ञानाच्या युगात आजची युवा पिढी Whats app, Facebook, Instagram अशा सोशल मीडियात अडकून पडली आहे. आधुनिक युगात स्मार्ट फोनचा वापर वाढला आहे. यामध्ये तरुणाईबरोबर लहान मुलेही अडकत चालली आहेत. स्मार्ट फोनमध्ये २४ तास इंटरनेट उपलब्ध असल्याने लहान मुलं ते सर्वच अक्षरश: तहानभूक विसरुन यात व्यस्त असल्याचे चित्र दिसते. फक्त शहरी भागात हे चित्र नसून ग्रामीण भागातही याचा ओढा वाढला आहे. यामुळे मुले सोशल मीडियाच्या व्यसनात अडकत आहेत.

> *'फेसबुकची संपूर्ण टीम भारताकडे बाजारपेठ म्हणून पाहते आहे.' हे सर्वांनीच लक्षात घ्यायला हवे. त्याचे अर्थकारण सर्वसामान्यांच्या आकलनापलीकडे आणि दृष्टी पलीकडचे आहे हे ही फेसबुकच्या यशाचे रहस्य म्हणावे लागेल.*

ज्या अब्दुल कलामांना युवकांमुळे भारत महासत्ता होईल असे वाटत होते ते युवक सोशल मीडियाच्या आधिन झाला आहे. ज्याचा उपयोग केवळ कामापुरता व्हायला पाहिजे त्याचा उपयोग मर्यादेपेक्षा जास्त होत आहे. उठल्यापासून ते झोपेपर्यंत सारखं ते चार्टिंग चालू असतं. आज एका सेकंदाला Whats App वरुन ७,४०,००० एवढे संदेश जात असतील, करोडो लोक Facebook वापरत असतील तर ही सोशल मीडियाची व्यसनाधिनताच म्हणावी लागेल.

आज ४ वर्षाच्या मुलापासून सर्वच जण सोशल मीडियाचा वापर करतात. पण याला प्रामुख्याने आजचे टिन एजर्स म्हणजेच १३ ते १९ किंवा २१ वर्षाचे युवक बळी पडत आहेत. ज्या वयात मुलांनी एक ध्येय ठेऊन मार्गक्रमण करायला हवे त्या वयात ते सोशल मीडियात अडकून पडले आहेत. महाविद्यालयातील शिक्षणाचा कालखंड म्हणजे जीवनातील वसंतऋतू होय. युवकांनी बहरावे, फुलावे, मोहरावे असा हा काळ. बोरकरांच्या भाषेत सांगायचे झाले तर 'दिवस तुझे हे फुलायचे झोपाळ्या-वाचून झुलायचे' अशा वयात ध्येयपूर्तीसाठी लागणारी सर्व शक्ती तरुणांमध्ये असते. 'डू ॲन्ड डेअर' आणि चॅलेंजेस स्वीकारण्याच्या वयात तरुण पिढी खरंच काय करते आहे ? कशात आपला वेळ घालवते आहे हे विचार करण्यासारखं आहे.

जे वय खेळण्याचं, बागडण्याचं असतं त्या वयात मुलं मोबाईल पुढं घेऊन बसतात. त्यामुळे त्यांचे शारीरिक व मानसिक स्वास्थ्य बिघडत आहे. पूर्वी उन्हाळ्याच्या सुट्टीत किंवा रविवारी मुले मैदानावर खेळ खेळत असत. त्यांचा तो कल्लोळ, आनंद वेगळाच असे, पण आता ही मुलं मैदानी खेळ खेळत नाहीतच पण बैठे खेळ खेळतानाही दिसत नाहीत. मुकाट्याने एका कोपऱ्यात बसून मुले मोबाईल गेम खेळताना दिसतात आणि बालपणातील दंगामस्ती हरवून बसतात. वेगवेगळे मोबाईल गेम एका पाठोपाठ उपलब्ध होत चालले आहेत आणि खेळणाऱ्यांचे व्यसन वाढत आहे. हो व्यसनच ! 'पोकेमॉन गो', 'कँडीक्रश', 'ब्ल्यू व्हेल', 'ल्यूडो' यासारख्या गेमनी मुलांना वेड लावले आहे. याचे दुष्परिणाम आपण बातम्या, वर्तमानपत्रे यातून पाहतच आहोत.

पूर्वी माणसं सणसमारंभा निमित्त एकत्र येत, बोलत, बसत, दंगामस्ती करत पण हे चित्र कुठेतरी हरवले आहे. घरात एकमेकांसमोर बसलेली माणसं मोबाईल मध्ये तोंड खुपसून बसलेली असतात. त्यांना बोलायला, भावभावना व्यक्त करायला वेळच नाही. म्हणजेच 'संवाद' नावाची गोष्ट कुठेतरी हरवत चाललेली आहे. आई-वडिलांचे दिवसभर ऑफिस व नंतर राहिलेला वेळ सोशल मीडियात त्यामुळे आई-वडील व मुलांच्यात संवादच होत नाहीत. हा याला एक-दोन टक्के अपवादही असू शकतो. पण ! त्यामुळे आज वृध्दाश्रमाचे प्रमाण वाढत असल्याचे दिसून येत आहे. आज दोन मित्र समोरासमोर जितके बोलत नाहीत तेवढे ते Whats's App, Facebook, Instagram यावर बोलतात. मग मला सांगा याला काय म्हणावे ?

'न ही ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते' म्हणजेच ज्ञानासारखे पवित्र असे या जगात काहीच नाही. विद्यार्थ्यांचा आद्य धर्म ज्ञान ग्रहण करणे, अभ्यास करणे, सखोल वाचन करणे, नवनवीन गोष्टी शिकणे हा आहे. पण आजच्या या युगात हे कुठेतरी विरलेले दिसते. आज मुलं वाचनालयात कमी पण नेट कॅफेत जास्त दिसतात. आज जर या मुलांनी वाचन केले नाही तर त्यांना आपली संस्कृती, इतिहास कसे कळणार ? हे खरंच विचार करण्याजोगे आहे.

जिथे फायदा आहे तिथे तोटाही आहेच. पण आजची सोशल पिढी या सोशल मीडियाचा कसा फायदा करुन घेते, त्याचा किती वापर चांगल्या कामासाठी करते हा विचार करण्यासारखा प्रश्न आहे. या इंटरनेटच्या जगानं जेवढं जग जवळ आणलं तेवढच दूर नेलं आहे. आज कुठे ना कुठे तरी पिढी आपली संस्कृती, परंपरा, रितीरिवाज विसरत चालली आहे. जर याचे भान असते तर www.shadi.com ही वेबसाईट तयार झाली नसती. ज्या लोकांबरोबर आपण वर्षानुवर्षे राहत असतो त्यांच्या मनाचा थांग लागत नाही. पण ही मुलं २ मिनीटात आपला साथीदार कसा शोधतात काय कळत नाही ? आणि नंतर मग विचार पटले नाही की सोडून देतात. काय हीच आपली संस्कृती आहे. नाही. आज किती तरी अफवा या सोशल मीडियाच्या माध्यमातून पसरवल्या जात आहेत. सोशल मीडियाचा गैरवापर केला जात आहे.

कॉलेज कॅम्पस, बसस्टॉप, दुकाने, उद्याने, सार्वजनिक ठिकाणे यासारख्या ठिकाणी मुलं मोबाईलमध्ये डोके खुपसून बसलेली दिसतात. 'जग हे ग्लोबल खेडे आहे.' याची खऱ्या अर्थाने प्रचिती येऊ लागली आहे. Facebook आले, Whats App आले. पण आपली तरुण पिढी काय करीत आहे ? मधल्या काळात What's App मुळे Facebook पुढे आव्हान निर्माण झाले पण फेसबुकने What's App च विकत घेतले. जवळपास २४१ मिलीयन भारतीय फेसबुकचा वापर करतात. फेसबुकला आज जगभर लोकप्रियता मिळाली त्यासाठी झुकेरबर्ग आणि त्याच्या टिमला याचे श्रेय जाते. काही वर्षांपूर्वी हा तुमच्या आमच्या सारखा एक सामान्य युवक होता. पण आज करोडोंचा मालक आहे. त्याला करोडोंचा मालक कोणी बनवले ? आपणच ना. ४ फेब्रुवारी २००४ रोजी फेसबुकचा प्रारंभ झाला. हळूहळू त्याचा विस्तार होत गेला. २००६ मध्ये या साईटचे दरवाजे जगभरासाठी खुले झाले आणि पाहता पाहता एक व्हर्च्युअल विश्व निर्माण झाले. त्याच्या या कामासाठी २०१० मध्ये टाईम मॅगझीनने 'पर्सन ऑफ द इयर' म्हणून त्याला गौरविले. अवघ्या २६व्या वर्षी त्याला हा सन्मान प्राप्त झाला. त्याचे आयुष्य स्थिर झाले. पण आपलं काय ? हा मोठा प्रश्न आहे. युवकांना त्याचा काय उपयोग आहे हे लक्षात घेण्यासारखं आहे.

'फेसबुकची संपूर्ण टीम भारताकडे बाजारपेठ म्हणूनच पाहते आहे.' हे सर्वांनीच लक्षात घ्यावला हवे. त्याचे अर्थकारण सर्वसामान्यांच्या आकलनापलीकडे आणि दृष्टी पलीकडचे आहे. हे ही फेसबुकच्या यशाचे रहस्य म्हणावे लागेल. पण वरील वाक्य लक्षात घेता असे कळते की भारतातील युवा पिढी किती त्याचा वापर करीत आहे आणि त्यात किती गुरफटत आहे, किती

व्यसनाधीन होत आहे. एखादी पोस्ट करुन लाईक, डिसलाईक करणे, कमेंट देणे यात युवा पिढी आपला कितीतरी अमूल्य वेळ वाया घालवत आहे. यातूनच जर पोस्टला लाईक, कमेंट नाही मिळाली तर नैराश्याच्या गर्तेत अडकत आहेत. मानसिक स्वास्थ हरवून बसत आहेत. आपल्या जीवनातील छोट्या छोट्या गोष्टीतून मिळणारा आनंद हरवून बसत आहेत.

युवाशक्ती हीच देशाची महाशक्ती आहे. शहीद भगतसिंग एके ठिकाणी म्हणतात की, 'यौवन काल हा मानवी आयुष्यातील वसंत ऋतू आहे.' तारुण्याच्या प्राप्तीने माणूस बेभान होतो. युवकाने ठरवले तर तो काहीही करु शकतो. स्वामी विवेकानंद, प्रभुती, विभुतींनी देखील युवकशक्तीचे सामर्थ्य ओळखून राष्ट्राच्या कार्यासाठी त्यांना साद घातली आहे. आजच्या जगाला विकसित करणारा एकमेव सक्षम घटक म्हणून तरुणाईकडे पाहिले जाते. आजची युवा पिढी ही उद्याची मार्गदर्शक पिढी असेल. आज ज्या वाटेवर आपण चालतोय ती नैतिक की अनैतिक हे बघणे गरजेचे आहे. तंत्रज्ञान व इंटरनेट क्षेत्रातील विकासामुळे युवापिढी या क्षेत्राकडे अधिक ओढली जात आहे. त्याचा वापर करताना तरुणाईला भानच राहत नाही. त्यामुळे सोशल मीडियाचा नेमका आणि मर्यादित वापर करणं हे खूप आवश्यक आहे.

२०१६च्या ऑलिंपिक बॅडमिंटन स्पर्धेत रौप्यपदक मिळवणारी पी.व्ही.सिंधू पदक जिंकल्यावर सांगते, ''मी माझे सर्वस्व पणाला लावले. त्याचबरोबर मला माझ्या गुरुंनी मोबाईल व सोशल मीडियापासून दूर राहायला सांगितले व ते मी केले. त्यामुळेच आज मी यशस्वी झाले.'' खरंच जी माणसं मोठी होतात त्यांची प्रत्येक गोष्ट घेण्यासारखी असते. पी.व्ही.सिंधूनेही सोशल मीडियाचा वापर ओळखला त्यामुळेच ती खऱ्या अर्थाने यशस्वी झाली. आपण कधी ओळखणार. आजच्या युवा पिढीने डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम, स्वामी विवेकानंद आणि अन्य एखाद्या व्यक्तीला प्रेरणास्थानी ठेऊन आयुष्य सुंदर बनवण्यासाठी झटले पाहिजे. इंटरनेटचा मर्यादित वापर केला पाहिजे. एका सेकंदाचे महत्त्व लक्षात घेतले पाहिजे. मला तर वाटते एक दिवस हा 'नो ग्यॉजेट डे' म्हणून साजरा केला गेला पाहिजे. म्हणजे किमान एक दिवस तरी ते मोबाईल किंवा सोशल मीडियापासून दूर राहतील.

स्वामी विवेकानंद आपल्या स्वप्नातील युवक कसा असावा हे सांगताना म्हणतात-

चेहऱ्यावरती तेज आहे
देहामध्ये शक्ती आहे
मनामध्ये उत्साह आहे
असा माझा युवक आहे ।।१।।

सत्य ज्याचा ईश्वर आहे
व्यसनापासून मुक्त आहे
जीवनामध्ये शिस्त आहे
असा माझा युवक आहे ।।२।।

खरंच स्वामीजींच्या स्वप्नातील युवक आज आहे का ? आजचा युवक ध्येयासाठी धडपडतो आहे का ? स्पर्धेच्या युगात टिकेल का ? हे सर्व पाहण्याजोगे आहे. या सर्वांला इतरही अनेक कारणे असू शकतात. पण आज या सोशल मीडियाच्या जमान्यात मात्र हेच सर्वात मोठे कारण असू शकतं. असं मला वाटतं. त्यामुळे आपणच कुठेतरी स्वत:वर नियंत्रण ठेऊन आपल्या सुखी व समृध्दी आयुष्यासाठी सोशल मीडियाच्या व्यसनाधिनतेपासून दूर राहायला हवे.

❑ ❑ ❑

तुमचं आमचं नातं

तुमचं आमच नातं काय,
हसवणार आणि रडवणार

मन भरून येणार
आयुष्य घडवणार.

जगण्यात रुबाब आणणार,
आयुष्य सुंदर बनवणार

हसत खेळत राहणार
तुमचं आमच नातं

रस्त्याची पहाट, मैत्री सुसाट
आयुष्य जोरात

मन मात्र मोकाट,
हेच तुमचं आमच नातं

आदित्य मगर
बी.ए. भाग १

Me Too....
एक सोशल मीडिया चळवळ

वैष्णवी अशोक हादिमनी, बी.ए.-१

Me Too ही चळवळ सर्व क्षेत्रात, कार्यालयीन वातावरणात अथवा कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या लैंगिक अत्याचाराविरोधात प्रथम ट्विटरद्वारे Me Too 'मी टू असा # टॅगटॅग वापरुन, आवाज उठवण्यासाठी सुरु झालेली मोहिम.

मी टू याचा साधा सोपा अर्थ म्हणजे 'मी सुध्दा.' म्हणजेच माझ्याबरोबर सुध्दा हे घडलय हे सांगणे म्हणजेच 'मी टू' होय.

या मोहिमेची सुरुवात ५ ऑक्टोबर, २०१७ रोजी न्यूयॉर्क मध्ये 'न्यूयॉर्क टाईम्स' या वृत्तपत्रात 'ॲशले जड' या अभिनेत्रीची मुलाखत प्रसिध्द झाली. ॲशलेने प्रसिध्द चित्रपट निर्माता 'हार्वे वेनस्टेईन' यांच्यावर लैंगिक शोषणाचे आरोप केले. हार्वे वेनस्टेईन यांनी पल्प फिक्शन, गुडविल हंटिंग, शेक्सपियर इन लव्ह अशा सुमारे सहा ऑस्कर पारितोषिक प्राप्त चित्रपटांची निर्मिती केली. न्यूयॉक टाईम्सने केलेल्या अधिक चौकशीत अनेक अभिनेत्री तेसच हार्वे यांच्या मीरामॅक्स कंपनीतील कर्मचारी स्त्रियांनी अशा अनेक घटना कथित केल्या. तशाच प्रकारे १६ ऑक्टोबर २०१७ रोजी 'अलिसा मिलानो' या अभिनेत्रीने ट्विटर या संकेतस्थळावर # Me Too हा हॅशटॅग वापरुन तिने हॉलीवूड चित्रपट सृष्टीमध्ये होणाऱ्या लैंगिक शोषणाविरुध्द आवाज उठवला.

> *मी टू चळवळ सुरु होऊन एक वर्ष झालं, पण आपल्याकडे या चळवळीने जोर का धरला नाही ? बायका सोशल मीडियावर आपले अनुभव सांगत नाहीत का ? मागच्या ऑक्टोबरमध्ये जगभरात # Me Too चळवळीने जोर धरला खरा, पण भारतात मात्र या चळवळीला हवा तसा प्रतिसाद मिळाला नाही.*

ट्विटर संकेतस्थळावर जरी 'आलीस मिलानो' हिने हॅशटॅग मी टू चा वापर प्रचलित केला असला तरी हे शब्द लैंगिक शोषणासंदर्भात वापरण्याचे श्रेय 'तराना बर्क' या स्त्री हक्क कार्यकर्तीला दिले जाते. त्यांनी त्यांच्या जीवनातील एक महत्त्वपूर्ण घटना इथे सांगितली आहे. एक महत्त्वाचा प्रसंग ! १९९७ साली १३ वर्षांच्या लैंगिक शोषणाची शिकार बनलेल्या एका मुलीशी त्या बोलत होत्या. त्या म्हणतात, ''तिला कसा प्रतिसाद द्यावा हेच मला सूचत नव्हते. मी सुध्दा अशा अत्याचाराची शिकार आहे हे सुध्दा मी तिला सांगू शकले नाही. अनेक वर्ष हा प्रसंग माझ्या मनात घर करुन राहिला.'' असा हा त्या लहान निरागस मुलीबरोबरचा त्यांचा अनुभव अत्यंत वाईट, समाजाला लाजवणारा असा आहे. या संभाषणानंतर १० वर्षांनी तराना बर्क यांनी 'Just be' या ना नफा संस्थेची स्थापना केली. लैंगिक अत्याचाराची आणि हिंसेची शिकार बनलेल्या स्त्रियांच्या मदतीसाठी ही संस्था काम करते आणि मग पुढे हीच चळवळ 'मी टू', Me Too या नावाने ओळखली जाऊ लागली.

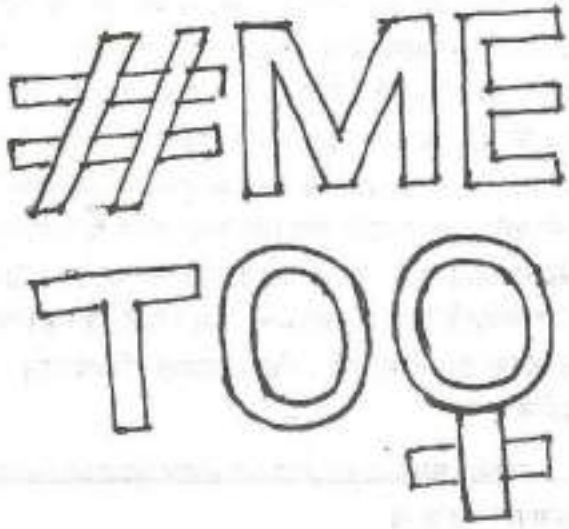

भारतासारख्या प्रचंड लोकसंख्या असणाऱ्या देशात तर या घटना सतत घडत असतात. भारतीय स्त्री अजूनही अन्याय, अत्याचार सहन करत आहे. पण भारतात सुध्दा या मोहिमेने आपले वर्चस्व प्रस्थापित केले.

सप्टेंबर २०१८ मध्ये अभिनेत्री 'तनुश्री दत्ता' हिने 'झूम टी.व्ही.' या दूरचित्रवाहिनीला दिलेल्या मुलाखतीमध्ये अभिनेता 'नाना पाटेकर' यांच्यावर लैंगिक शोषणाचे आरोप केले. २००९ मध्ये 'Horn Ok Please' या चित्रपटाच्या चित्रिकरणाच्या वेळी नाना पाटेकर यांनी असभ्य वर्तन करुन त्रास दिल्याचा आरोप तनुश्री दत्ता हिने केला. ही Me Too चे समर्थन करणारी पहिली भारतीय स्त्री.

Me Too चळवळ सुरु होऊन एक वर्ष झालं, पण आपल्याकडे या चळवळीने जोर का धरला नाही ? बायका सोशल मीडियावर आपले अनुभव सांगत नाहीत का ? मागच्या ऑक्टोबरमध्ये जगभरात # Me Too चळवळीनं जोर धरला तर खरा, पण भारतात मात्र या चळवळीला हवा तसा प्रतिसाद मिळाला नाही.

अमेरिकेत या चळवळीला मोठं केलं ते तिथल्या अभिनेत्रींनी आणि सेलिब्रिटिंनी. जिने हा Me Too ट्रेंड सुरु केला. त्या आलिसा मिलानोपासून लेडी गागा, एलन डीजेनेरस, ओप्रो विनफ्रे, रीस विदरस्पून आणि अशा अनेक अभिनेत्रींनी स्वत:च्या लैंगिक छळवणूकीचे अनुभव शेअर केले. मला वाटतं की आपल्या बाबतीत घडलेल्या वाईट गोष्टींविषयी जर बायका मनमोकळेपणानं बोलल्या तर खूप बरं होईल. पण भारतीय बायका अजूनही सोशल मीडियावर व्यक्त व्हायला संकोच करतात. त्यांना अजूनही सोशल मीडियावर सुरक्षित वाटत नाही कारण नाण्याच्या दोन बाजूंप्रमाणे याच्याही दोन बाजू आहेत. किशोरवयात जगाशी, बाजारातल्या माहितीशी संपर्क येताना नकळत त्यातील धोक्यांनाही सामोरे जावे लागते. अनेकदा चुकीची माहिती, आपल्या सोयीनुसार लावलेला चुकीचा अर्थ दूरगामी दुष्परिणाम घडवू शकतात असे मला वाटते म्हणूनच सोशल मीडिया म्हणावं तितकं Safe नाही.

पण खरंच Me Too ची आवश्यकता होती ? Me Too हा सोशल मीडियावरचा एक प्रकार उपयुक्त ठरला का ? त्याचा काही दुरुपयोग तर नाही ना झाला ? असे अनेक प्रश्न मला जाणवतात. Me Too च्या या चळवळीत काही निरपराध लोक तर नाहीत ना फसत ? हा एक विचार करायला लावणारा प्रश्न !

माझ्या मते, याचा नक्कीच फायदा झाला. आज अनेक स्त्रिया आपल्यावर झालेल्या लैंगिक अत्याचाराविरुध्द वाचा फोडत आहेत. सोशल मीडियावर त्या आपल्या भावना व्यक्त करत आहेत. प्रत्येक क्षेत्रातील 'स्त्री' आज Me Too त समाविष्ट होताना दिसत आहे. पण खरंच याचा कुठे दुरुपयोग तर नाही ना होत ?

कालच मी एक News पाहिली. एक स्त्री आपल्यासारखीच Me Too विरोधात बोलत होती. तिचे म्हणणे असे होते की, आज स्त्रिया या Me Too चा चुकीचा वापर करत आहेत. तिच्या पतीने आत्महत्या केली कारण एका मुलीने Me Too चा दुरुपयोग केला. तिने त्या पुरुषावर खोटा आरोप केला की त्याने तिची लैंगिक छेडछाड करण्याचा प्रयत्न केला. ती म्हणाली, तिच्या पतीने असे केले नसून तो त्यांच्यावरचा खोटा आरोप आहे. अशाप्रकारे आज अनेक स्त्रिया Me Too बाबत सहमती दर्शवताहेत व काही नकारात्मक दृष्टिकोन दर्शवतात. त्या महिलेचे असेही म्हणणे होते की, आज कित्येक निरपराध याला बळी पडत आहेत.

भारतात Me Too चा विचार करायचा झाला तर याची सुरुवात अभिनेत्री 'तनुश्री दत्ता' हिने केली. तर न्यूयॉर्क मध्ये 'ॲशले जड' या अभिनेत्रीनेच केली. यावरुन असा अंदाज बांधता येईल की हा प्रकार बहुतांशी Film Industry मध्ये जास्त उद्‌भवतोय. याचे कारण सांगायचे झाले तर या क्षेत्रात स्त्री-पुरुषांचा अगदी जवळचा संबंध येतो. मग यातूनच कदाचित असा प्रकार घडत असेल, असे मला वाटते. आज अमेरिका, न्यूयॉर्क अनेक देशातील स्त्रिया बिनधास्त सोशल मीडियावर व्यक्त होत आहेत. पण भारत....हो इतर देशांच्या तुलनेत भारतात याचे प्रमाण अगदी किरकोळ आहे. भारतीय स्त्रिया अजूनही व्यक्त होत नाहीत कारण अमेरिकेत तर या चळवळीला तेथील अभिनेत्री आणि सेलिब्रिटींनी मोठं केलं आणि भारतातसुध्दा....

आता बघूया, की ही चळवळ काय आत्मसात करते. खरंच प्रत्येक स्त्री आपल्यावर झालेल्या अत्याचाराला वाचा फोडेल ? की याचा स्त्रिया दुरुपयोग करतील ? प्रत्येक स्त्रीने हे समजून घेतले पाहिजे की, Me Too हे त्यांच्या संरक्षणासाठी आहे, निरपराध पुरुषांना त्रास देण्यासाठी नव्हे !

आज प्रत्येक स्त्री ही बोलली पाहिजे. व्यक्त झाली पाहिजे असे होण्यासाठी प्रत्येकीला शिक्षण देणं गरजेचं आहे. कारण शिक्षण म्हणजे व्यक्तीच्या क्षमतांचे विकसन असे म्हणता येईल. प्रेरणा निर्माण करणे, योग्य त्या दिशेने, कार्यक्षमतेने काम करता येईल असे मनोबल व्यक्तिच्या ठिकाणी निर्माण करणे म्हणजे शिक्षण असे मला वाटते. अशा शिक्षणातून संघमित्रा, लीलावती, अहिल्याबाई आणि मीराबाई यांची परंपरा चालवणाऱ्या 'तेजस्विनी' निर्माण होऊ शकतील आणि यासाठी समाज सुशिक्षित होणे अत्यावश्यक आहे.

आपण सतत असं म्हणतो की, समाज असा असावा तसा असावा पण हे करणार कोण ? विकसनासाठी समाजस्थिती अनुकूल, सहाय्यक असण्यासाठी सर्वच स्तरावर सुरक्षिततेची भावना असणे गरजेचे आहे. आपण व आपला परिवार समाजाचा भाग असू तर आपणास हे करावे लागेल. म्हणजे आपल्या विकासाच्या प्रयत्नामध्ये समाजाचे विकसन ही समाविष्ट असायला हवे. आपण एकटेच विकसित होऊ शकत नाही. आपण एकटेच सुरक्षित राहू शकत नाही. आपण एकटेच सुखीही होऊ शकत नाही तर सर्वांना बरोबर घेऊनच हे सर्व साधता येईल.

❑ ❑ ❑

हवी अशी मैत्री...

मनातलं सारं काही ओळखणारी
बोलता बोलता भान विसरणारी,
मदतीला झोपेतून उठून येणारी
प्रत्येक तासाला क्षणात बदलणारी
आभाळाला एक पडलेलं स्वप्न असणारी
कशाचीही कमतरता न भासणारी
मनात राग न धरणारी
वादळात ही खंबीरपणे साथ देणारी
आपलेपणाने आपलेपण जपणारी
शब्द ही न बोलता अबोल साथ देणारी
तुटली तरी कायम आठवणीत रहावी
आयुष्यातील प्रत्येक क्षणासारखी
हवी अशी मैत्री... हवी अशी मैत्री...

ऐश्वर्या दिलीप सूर्यवंशी
बी.ए. २

आज पुन्हा तू

डोकावून गेलास आज,
आयुष्यात तू माझ्या,
पोखरले अंतरंग माझे
विचाराने तुझ्या...

प्रयत्न करीता दूर जायचा,
आठवणींच्या दलदलीत अडकत जाते,
मन हे वेडे माझे,
तुझ्यातच गुंतत राहते...

नात्याचे कोडे आपल्या,
सुटण्या पलिकडे जाते,
आठवण येता तुझी,
मन कासावीस होते...

भेटण्या पुन्हा आतुर मन हे,
तुलाच शोधत राहते,
पाहता तुला मनी माझ्या,
अंकुर फुटू लागते...

सहवास तुझा, लाभता पुन्हा,
तुझीच होऊनि जाते,
राग-दुरावा विसरूनी सारा,
तुलाच पाहत राहते...

नेहा भारत ढेकळे
बी.ए. ३

पोर्टेबल दूध परीक्षण किट

सौरभ विकास मोहिते, बी.एस्सी.-१

अन्न, वस्त्र, निवारा या मानवाच्या प्राथमिक गरजा आहेत. यापैकी अन्नाशिवाय आपण जगू शकत नाही. यावरुन आपणास अन्न ही किती महत्त्वाची गोष्ट आहे हे समजून येते. आहारामध्ये दूध हा घटक सर्वच बाबतीत योग्य असा आहे. आपल्या शरीराला गरज असणाऱ्या अन्नघटकांपैकी केवळ दोन अन्नघटक (लोह आणि क जीवनसत्त्व) वगळता इतर सर्व दुधामध्ये उपलब्ध असतात. यावरुन आपण दूध किती पोषणयुक्त आहे ते समजू शकतो. पण आज याच दुधामध्ये भेसळ केली जात आहे. जास्त नफा कमाविण्यासाठी त्यात शरीरास धोकादायक असे रासायनिक पदार्थ मिसळताना थोडासुद्धा विचार केला जात नाही. अशा भेसळयुक्त दुधाच्या सेवनामुळे आपण अनेक आजारांना बळी पडू शकतो. यासाठीच ही, भेसळ ओळखण्यासाठी आणि त्याच्यावर रोक लावण्यासाठी आम्ही आमच्या शिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली 'पोर्टेबल दूध परीक्षण किट' तयार केले आहे.

आपणास हे वाचून आश्चर्य होईल की, एका राष्ट्रीय सर्वे नुसार भारतात दररोज वापरल्या जाणाऱ्या दुधापैकी जवळपास ७०% दूध हे भेसळयुक्त आहे. यावरुन किती मोठ्या प्रमाणात भेसळ होत आहे ते आपण समजू शकतो. प्रामुख्याने दुधामध्ये युरिया, स्टार्च पावडर, बोरिक ॲसिड, कपडे धुण्याचा साबण किंवा पावडर, रंग, तेल, मेद (फॅट्स) इत्यादींची भेसळ केली जात असते. दुधामध्ये पाणी मिसळणे ही तर सर्वसाधारण गोष्ट आहे. या भेसळयुक्त दुधामुळे पचन संस्थेवर घातक परिणाम होतात तर काहींमुळे किडनी खराब होऊ शकते. काहींच्या अतीसेवनामुळे कर्करोग (कॅन्सरही) होऊ शकतो. हे सर्व टाळण्यासाठी दूध परीक्षण ही महत्त्वपूर्ण गोष्ट झाली आहे.

आजच्या घडीला दूध परीक्षण हे फक्त शहरांतील प्रयोगशाळांमध्येच किंवा मोठ्या दूध-डेअरींमध्येच करता येते. पण दुधाचा मुख्य स्रोत तर ग्रामीण भाग आहे. परिणामी गाव पातळीवर दूध संकलन केंद्रात याचे परीक्षण केले जात नाही. म्हणूनच हे दूध परीक्षण किट आम्ही ग्रामीण भाग विचारात घेऊनच तयार केले आहे. हे कोठेही सहज घेऊन जाण्यासारखे आहे. यात एका प्लास्टिक बॉक्स मध्ये परीक्षणासाठी लागणारी सर्व रसायने आहेत, चाचणी घेण्यासाठी परीक्षानळी (टेस्टट्यूब) व स्टँड आहे. ड्रॉपरच्या मदतीने आपण ही रसायने प्रत्यक्ष हात न लावता हाताळू शकतो. तसेच सर्व गरजेच्या वस्तू समाविष्ट केल्या तरी याचे वजन जास्त होत नाही. या किटमध्ये सर्व चाचण्या घेण्यासाठी एक

> *आजच्या घडीला दूध परीक्षण हे फक्त शहरातील प्रयोगशाळांमध्येच किंवा मोठ्या दूध डेअरीमध्येच करता येते. पण दुधाचा मूळ स्रोत तर ग्रामीण भाग आहे. परिणामी गाव पातळीवर दूध संकलन केंद्रात याचे परीक्षण केले जात नाही. म्हणूनच हे दूध परीक्षण किट आम्ही ग्रामीण भाग विचारात घेऊनच तयार केले आहे.*

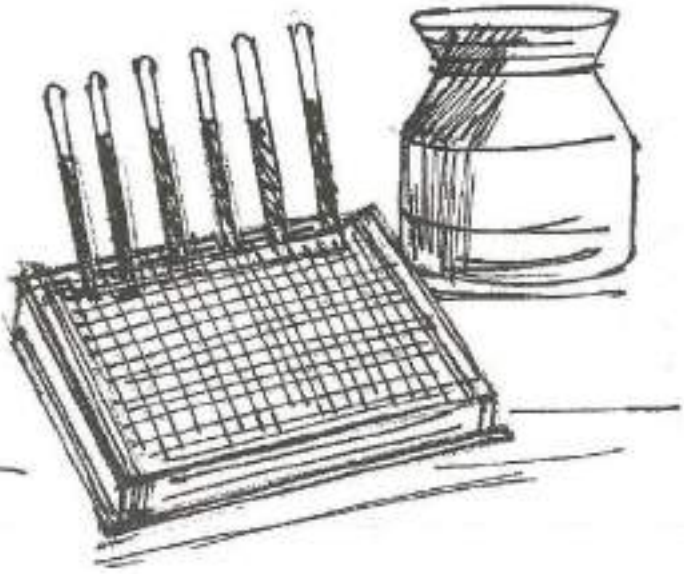

तक्ता सुद्धा देण्यात आलेला आहे. यात आपणास दुधाच्या भेसळीबाबत माहिती आणि ही भेसळ ओळखण्यासाठी असणाऱ्या रासायनिक प्रक्रिया यांची माहिती दिली आहे.

वर सांगितल्याप्रमाणे दुधामध्ये अनेक प्रकारची भेसळ केली जाते. पण ही भेसळ का केली जाते ? हे माहिती असणे गरजेचे आहे. दुधाचा घट्टपणा वाढविण्यासाठी त्यात साबण टाकला जातो. तसेच यामुळे तयार होणाऱ्या फेसामुळे दूध ताजे असल्यासारखे दिसून येते. दूध जास्तवेळ टिकवण्यासाठी त्यात काही आम्ले (ॲसिड) मिसळली जातात. उदा. बोरिक ॲसीड, सॅलीसायलीक ॲसीड भेसळीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या पदार्थामध्ये युरिया हा एक महत्त्वाचा घटक आहे. गावपातळीवर हमखास याची भेसळ दुधामध्ये केली जाते. वस्तुतः युरियाचे प्रमाण दुधामध्ये नैसर्गीकरीत्या असते. पण ते जेव्हा ७० mg / १०० ml याच्याही पुढे जाते तेव्हा तेथे भेसळ असल्याचे समजते. याच्या भेसळीमुळे दुधाची SNF (Sugar Not Fat) किंमत वाढते. ग्रामीण भागातील लोकांचा एक गैरसमज असा असतो की यामुळे Fat चे प्रमाण वाढते. पण प्रत्यक्षात तसे काही होत नाही. दुधातील Fat वाढविण्यासाठी त्यात तेल किंवा वनस्पती तूप मिसळले जाते. तसेच दुधामध्ये त्याचा एकजीवपणा वाढविण्यासाठी साखरही टाकली जाते. स्टार्च पावडरमुळे त्याचा घट्टपणा वाढतो. तसेच दुधाचे 'लॅक्टोमीटर' रीडींग वाढविण्यासाठी थोड्या प्रमाणात मीठसुद्धा टाकले जाते. म्हशीच्या दुधापेक्षा गायीचे दुध कधीही श्रेष्ठ मानले जाते. पण या दोन्ही दुधांत दिसण्यात एकच फरक असतो तो म्हणजे गायीचे दूध दिसण्यास जरा पिवळसर असते पण म्हशीच्या दुधात रंग टाकून ते देशी गायीचे दूध म्हणून विकले जाते. पण आपण ही भेसळ दूध परीक्षण किटच्या माध्यमातून ओळखू शकतो.

आमचा हा किट बनविण्यपाठीमागचा मुख्य हेतू आहे की लोकांमध्ये भेसळीबाबत जागृकता निर्माण करणे. या भेसळीचे परीणाम आपणास लगेचच दिसत नाहीत म्हणून आपण याकडे सरळ लक्ष देत नाही. परंतु हळूवारपणे शरीरात या घातक घटकांचे प्रमाण वाढून ते मोठ्या रोगांना निमंत्रण देतात. यामुळे आपण केवळ दूध भेसळच नाही तर इतर सर्व अन्नभेसळींबाबत जागृकतेने लक्ष दिले पाहिजे आणि त्याला लगाम घातला पाहिजे.

❑ ❑ ❑

'पहिला पाऊस'

पहिला पाऊस पडतो तेव्हा
एकच काम करायच...
हातातली कामे टाकून देऊन
पावसात जाऊन भिजायचं...
आपल्या अंगावर झेलून घ्यायच्या
कोसळणाऱ्या धारा...
श्वासांमध्ये भरुन घ्यायचा
सळसळणारा वारा...
कानामध्ये साठवून घ्यायचे
गडगडणारे मेघ...
डोळ्यामध्ये भरुन घ्यायची
सौदामिनीची रेघ...
पावसाबरोबर पाऊस बनून
नाच नाच नाचायचं...
अंगणामध्ये, मोगऱ्यापाशी तळं होऊन साचायचं...
आपल आसलं वागण बघून लोक आपल्याला हासतील,
आपला स्क्रू ढिला झाला असं सुद्धा म्हणतील...
त्यांच्या असल्या गोष्टीकडे आपण दुर्लक्ष करायचं,
पहिला पाऊस एकदाच येतो हे आपण लक्षात ठेवायचं...
म्हणून...
पहिला पाऊस पडतो तेव्हा
एकच काम करायच...
हातातली कामे टाकून देऊन
पावसात जावून भिजायचं...

अनिकेत आनंदराव धोत्रे
बी.एस्सी. ३

शेअर बाजार (Stock Market)

प्रज्ञा शरद लाड, बी.कॉम.-२

बाजार म्हणजे असे ठिकाण की जेथे खरेदी-विक्री करणारे एकत्रित येतात व व्यवहार करतात. उदा. कापड व्यवसाय, भाजीपाला विक्रेते तसेच वस्तू व सेवा खरेदी-विक्री करणारे शेकडो प्रकारचे बाजार आज अस्तित्वात आहेत. अशाच पद्धतीने एखादा मोठा व्यवसाय सुरु करावयाचा झाल्यास या व्यवसायाला सर्वात महत्त्वाची गरज असते ती भांडवलाची, आणि याच संकल्पनेनुसार भांडवल बाजार अस्तित्वात आला.

जेव्हा अस्तित्वात येणाऱ्या व्यवसायाला वाढवण्या करीता भांडवलाची गरज भासते, तेव्हा कर्ज काढणे, लोकांकडून ठेवी गोळा करणे, किंवा स्वतःच्या कंपनीचा भाग विकून भांडवल गोळा करणे हे पर्याय समोर येतात. भाग सोडून इतर प्रकारचे भांडवल हे व्याजाच्या मोबदल्यात उपलब्ध होते. परंतु भाग विकून आलेल्या भांडवलाला व्याज द्यावे लागत नाही. तसेच परतफेडही करावी लागत नाही. भागधारक व्यवसायाचे मालकच असतात.

भाग बाजार (Share Market) :

या बाजारामध्ये शेअर्सची खरेदी विक्री होते. भाग बाजारावर SEBI (Securities Exchange Board of India) चे पूर्ण नियंत्रण असते. एखादी कंपनी या बाजारातून सहज भांडवल मिळवू शकते. उदा : ABC कंपनी, की ज्या कंपनीचे भांडवल ४० लाख आहे व त्या कंपनीला अजून व्यवसाय वाढीसाठी ६० लाख रुपयांची गरज आहे. तेव्हा ही कंपनी १०० रु. प्रमाणे स्वतःच्या कंपनीचे ६० हजार शेअर्स बाजारात विक्रीसाठी काढते, त्यामुळे अगदी १००रु. भांडवल गुंतवणूक करु शकणारा गरीब देखील त्या कंपनीचा भागधारक होऊ शकतो. या शेअर्समुळे कंपनीला सहज भांडवल उपलब्ध होते. तसेच या भांडवलाला कोणतेही व्याज भरावे लागत नाही. कंपनी या भांडवलात गुंतवणूक करून नफा मिळवते व या नफ्याचा फायदा भागधारकांना होतो.

कंपनीच्या शेअर्सची विक्री करण्यासाठी शेअर बाजारामध्ये शेअर ब्रोकर्स असतात. साधारणतः २% कमिशनवर ते शेअर्स खरेदी विक्रीचे व्यवहार करतात. या शेअर्सचे मूल्य शेअर बाजारात नोंदवले जाते. कंपनीच्या शेअर्सचे मूल्य लाभदायक क्षमतेमुळे कमी-जास्त होत राहते. SEBI च्या परवानगीनेच कंपनी आपले शेअर्स बाजारात विक्रीसाठी उतरवू शकते. ६ महिने किंवा १ वर्ष

कंपनीच्या शेअर्सची विक्री करण्यासाठी शेअर बाजारामध्ये शेअर ब्रोकर्स असतात साधारणतः २% कमिशनवर ते शेअर्स खरेदी विक्रीचे व्यवहार करतात या शेअर्सचे मूल्य शेअर बाजारात नोंदवले जाते. कंपनीच्या शेअर्सचे मूल्य लाभदायक क्षमतेमुळे कमी-जास्त होत राहते.

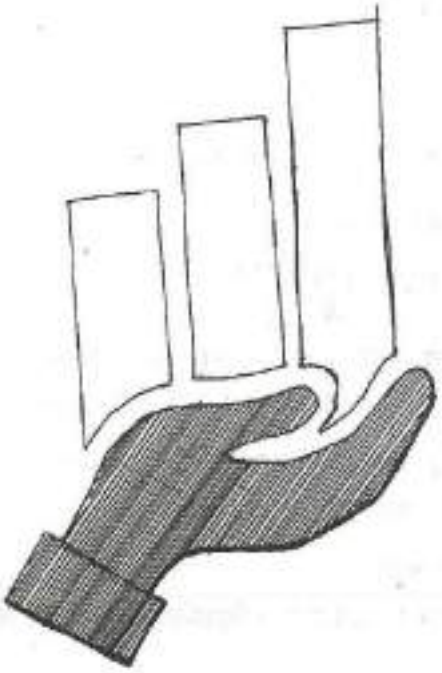

या कालावधी नंतर शेअर धारकाला कंपनी नफा देते. तसेच कंपनीच्या चालू घडामोडी कळवते.

कंपनीला शेअर बाजारात उतरवण्यासाठी एक करार करावा लागतो. या करारानुसार कंपनीच्या अंतर्गत घडामोडींची माहिती बाजाराला देणे बंधनकारक असते. खासकरून अशा बातम्या ज्याने गुंतवणूकदारांना फायदा होऊ शकेल. याच माहितीच्या आधारावर कंपनीच्या शेअर्सचे मूल्यांकन होते. व मागणी लक्षात घेता शेअर्सच्या किंमती जास्त होतात.

भारतामध्ये प्रामुख्याने दोन बाजार अस्तित्वात आहेत

१) मुंबई शेअर बाजार (Bombay stock Exchange)

२) राष्ट्रीय शेअर बाजार (National Stock Exchange)

१) मुंबई शेअर बाजार (BSE) :

हा बाजार मुंबई शहरात असून भारतातील प्रथम क्रमांकाचा तर जगात अकराव्या क्रमांकाचा शेअर बाजार आहे. या बाजाराची स्थापना सन १९७५ साली झाली. या बाजारात सध्या ५४०० कंपन्या रोखे व समभागांची खरेदी-विक्री करतात. सध्या या कंपन्यांचे एकत्रित बाजार मूल्य २००० अब्ज अमेरिकन डॉलर इतके आहे. BSE मध्ये निर्देशकांचे सेंसेक्स (Sensex) असे नाव आहे. BSE मध्ये म्हणजेच Sensex चे शेअर बाजारात मोठ्या व प्रतिष्ठित ३० भारतीय कंपन्यांवर आधारित आहे. या ३० कंपन्यांच्या शेअर्सच्या किंमतीची दररोज सरासरी काढली जाते. त्यावरुन Sensex ची पातळी कमी किंवा जास्त ते ठरते.

या BSE च्या Sensex ची सुरुवात १०० अंकापासून झाली. तोच Sensex आज ३६००० अंकांच्या पुढे गेलेला दिसून येतो. थोडक्यात ३६० पट किंमती वाढलेल्या दिसतात

२) राष्ट्रीय शेअर बाजार (NSE) :

हा देखील मुंबई शहरामधील रोखे बाजार आहे. याची स्थापना १९९२ मध्ये झाली. NSE मध्ये १६९६ कंपन्या रोखे व समभागांची खरेदी व विक्री करतात. आज या कंपन्यांचे एकत्रित मूल्य २५०० अब्ज अमेरिकन डॉलर्स च्या आसपास आहे.

NSE मध्ये निर्देशांकाचे Nifty असे नाव आहे. हा ही भारतातील महत्त्वाचा निर्देशांक समजला जातो.

D-MAT अकाऊंट :

जर शेअर बाजारामध्ये शेअर्सची खरेदी-विक्री करावयाची असेल तर सर्वप्रथम राष्ट्रीयकृत बँकेत सेव्हींग खाते उघडावे लागते. व चेक द्वारे डी-मॅट खात्याला पैसे पाठवावे लागतात. सोबतच KYC देखील करावे लागते. डी-मॅट खाते हे शेअर ब्रोकर द्वारे उघडले जाते. या प्रत्येक खात्याला आपला स्वतःचा आयडी पासवर्ड असतो. स्वतः किंवा शेअर ब्रोकर्सद्वारे समभागांची खरेदी विक्री होते.

प्रामुख्याने खरेदी-विक्री करण्याच्या दोन पद्धती आहे.

१) Daily Trading

२) Long term / Short term trading

वरीलपैकी दोन्ही प्रकारांमधून नफा मिळवता येतो. परंतु यशस्वी होण्यासाठी १) Technical knowledge आणि २) Fundamental knowledge ची आवश्यकता असते.

१) Technical Knowledge मध्ये पूर्णपणे प्रत्येक सेकंदाला जे बदल घडतात त्यावर बारकाईने लक्ष ठेऊन खरेदी-विक्रि केली जाते. shares चे दर दिवसांमध्ये बऱ्याचदा कमी-जास्त होते. Daily Trading करीता याचा उपयोग होतो.

२) Fundamental Knowledge मध्ये बाजारपेठेच्या अभ्यासापेक्षा कंपन्यांच्या अभ्यासाची गरज असते. यामध्ये कंपनीच्या लौकीकीची तसेच कंपनीची उलाढाल, नफा मिळविण्याची क्षमता इ. ज्ञानाचा समावेश होतो.

गुंतवणूक :

शिल्लक राहिलेला पैसा लोक F.D मध्ये, कर्जरोख्यांमध्ये जमीनजुमल्यांमध्ये (Real Estate) तसेच share मार्केटमध्ये गुंतवतात, किंवा Mutual Fund मध्ये गुंतवणूक करतात. आजवरच्या परिस्थितीच्या अभ्यासानंतर असे लक्षात येते की F.D मध्ये गुंतवलेले पैसे सहा-सात वर्षानंतर दुप्पट तर होतात. परंतु महागाई ३ते४ पट वाढलेली असते. त्यामुळे दुप्पट झालेल्या पैशाची क्रयक्षमता जवळपास अर्ध्याने कमी होते. Real Estate मध्ये जमीन जुमल्यातील गुंतवणूकीची किंमत बऱ्याच वेळा अतिशय फायद्याची ठरते. परंतु कधीकधी व्याजदराप्रमाणे किंमती वाढताना दिसतात. परंतु अभ्यासपुर्वक शेअर मार्केटमध्ये केलेली गुंतवणूक व Mutual fund मध्ये केलेली गुंतवणूक दीर्घकाळाचा विचार केल्यास गरीबाला सुद्धा कुबेर करण्यापर्यंत लाभदायक ठरु शकते.

उदा.

कंपनी	गुंतवणूक वर्ष	रक्कम	आजची किंमत (कोटीमध्ये)	वार्षिक वाढ (%)
इन्फोसीस	जून १९९३	१०,०००	२.९७	३९%
इमामी	ऑक्टोबर १९९५	१०,०००	०.५२	३३%
आयशर मोटर्स	जानेवारी १९९०	१०,०००	२.०१	३२%
श्री सिमेंट	जानेवारी १९९०	१०,०००	१.९१	३२%
सनफार्म	डिसेंबर १९९४	१०,०००	०.२६	२७%

❑ ❑ ❑ ❑

वारकरी चालला

पाऊसधारा घेऊनी संगे, आषाढ आला
हरिनामाच्या गजराने परिसर दुमदुमला
विठुरायाच्या दर्शनाला भक्तजण आतुरला
ओढ लागूनी मनी, पंढरपुरा चालला

माऊली-माऊली करीत, दिंडी सोहळा निघाला
विठुचरण पाहणं एवढाच मंत्र मनोमनी उतरला
घरदार विसरूनी भक्तीमध्ये तल्लीन झाला
तार छेडीत विणेची, पायी वारकरी चालला

चंद्रभागे तिरी जयघोष होऊ लागला
सावळे रुप पाहण्या जीव वेडावला
तहानभूक, सर्वकाही विसरूनी गेला
टाळ, चिपळी वाजवीत वारकरी चालला

बघूनी ओढ, दर्शनाची पांडुरंग ही भुलला
हात ठेवूनी कमरेवरती, विटेवरी उभा राहिला
पाहण्या हा सोहळा, स्वर्ग जणू पंढरी अवतरला
माथा टेकण्या विठूचरणा, वारकरी चालला

ओंमकार तुकाराम भोसले
बी.सी.ए.२

माझं गाव

पुढे-पुढे सरकता नजर जाई लांब,
तिथे मला दिसे,
माझ्या स्वप्नांतील गाव
गाव कसं न्यारं ते,
वाटतं हवंसं...

त्या गावात माझ्या
आठवणींचा कळस...
बघताचं गाव होई,
जागी ती आठवण
ज्यात केली होती,
माझ्या ध्येयाची साठवण...

हात सुटला हातून
झाला मोठा घोळ,
गाव सुटले मनांतून,
राहिली ती आठवण,
राहिली ती फक्त आठवण...

नेहा भारत ढेकळे
बी.ए.३

आपली स्वप्ने

आम्रपाली जगताप, बी.कॉम.-१

स्वप्न ! स्वप्न ! स्वप्न ! मित्रांनो स्वप्न म्हणजे काय असतं ओ ऽऽऽ ? तिच स्वप्न का जी रात्रीची झोपेत बघत असतो. का ती स्वप्ने जी आपल्याला रात्रं-दिवस झोप लागू देत नाहीत. मित्रांनो आपल्याला स्वप्न पडतात. बरोबर ना, मला तर पडतात बघा. तुम्हाला पडतात ना ? आणि तसंही ही 'स्वप्न' हा जीवनातील असा एक प्रकार आहे तो प्रत्येकाच्या आयुष्यात येतो.

आपण म्हणतो, मला असं करायचयं ? मला तसं करायचयं ? माझं हे स्वप्न आहे, आणि ते मला पूर्ण करायचंय, पण नुसतचं स्वप्न बघुन काही उपयोग नसतो. ते पूर्ण करण्यासाठी आपल्याला मनाची तयारी करावी लागते. स्वतःच्या मनावर नियंत्रण ठेवावे लागते. आपलं त्यावेळी एकच ध्येय असावं लागतं, ते म्हणजे, ''माझ स्वप्न मला पूर्ण करायचंय'' मग बघा तेच स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी तुम्हाला जास्त वेळ नाही लागणार कमी वेळेत तुमच स्वप्न पूर्ण होईल.

मित्रांनो आपल्याच मातीत जन्म घेतलेल्या कितीतरी महान व्यक्ती होऊन गेलेल्या, आजून आहेत, आणि होण्यासाठी प्रयत्न करणारी पण भरपूर आहेत. बरोबर ना मित्रांनो ! पण मग आपणच का मागे पडायचं ? आपणच का स्वतःला कमी समजायचं ? आपण का करू शकत नाही आपली स्वप्न पूर्ण ? आपण का असं एखाद स्वप्न सत्यात आणण्यासाठी प्रयत्न करत नाही ? आपण फक्त म्हणतो माझं हे...हे... स्वप्न आहे. पण आपण ते पूर्ण करण्यासाठी काही करतो का ? आपण स्वप्न कायम रात्रीच्या निवांत झोपेत बघतो, पण आपण अशी स्वप्न बघत नाही. की जी रात्री झोपताना म्हटली पाहिजेत चल उठ जागी हो । जागा हो, उठ, उठ बोलून म्हणेल - तुला तुझ्या आई-वडिलांच स्वप्न पूर्ण करायचयं. तुला ह्या मोठ्या विश्वामध्ये तुझं नाव गाजवायचय. तू जिकडे-जिकडे जाशील तिकडे तुझ्या आई-वडिलांची व तुझी मान अभिमानाने ताठ झाली पाहिजे.

मित्रहो, आपण फक्त whats upp, facebook, Instagram, Twitter ला एक ओळ टाकतो बघा आपल्या बाबांनबद्दल -

बाबा मला आज लोक,
तुमच्या नावाने ओळखतात
पण उद्या तिच लोक तुम्हाला
माझ्या नावाने ओळखतील
I promise you Dad,

बाबा मला आज लोक,
तुमच्या नावाने ओळखतात
पण उद्या तिच लोक तुम्हाला
माझ्या नावाने ओळखतील

हे फक्त आपण बोलत असतो, लिहित असतो. पण आपण कधी मनापासून ह्या वाक्याचा विचार केलाय का ? असं कधी वाटत का हे आपण सत्यात आणलं पाहिजे. आपल्यातलेच महान व्यक्तीमत्व डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम म्हणतात -

''अगर आप fail हो जाएँ तो कभी हार मत मानो क्योंकि F.A.I.L का अर्थ है ''सीखने की आपकी पहली कोशिश' 'first attempt in learning' - End भी अंत नही जाती' 'Effort Never Dies अगर आपको जवाब दिया जाता है No का अर्थ होता है 'अगला अवसर' 'Next opportunity' इसलिए हमेशा positive बने रहिए.

असं डॉ.ए.पी.जे अब्दुल कलामांच म्हणणं होत. मित्रांनो कायम आपल्याला जिंकायचय या भावनेने पुढे जायचा प्रयत्न करा. आपल नशीब हे लिहलेल नसतं तर ते आपण स्वतः लिहायच असतं. ''Dont stop when you are tired, stop once you will Done''

आपल्यासाठी राबू देत ओऽऽऽ पण तुम्हाला जन्म देणारी त्या आईसाठी व रात्र-दिवस कष्ट करुन व घाम गाळून एक-एक पैसा कमावणाऱ्या त्या बापासाठी तरी करा. त्या बापाच्या कष्टाचं तरी सोनं करा, त्या आईच्या डोळ्यातले अश्रू तरी मोत्याचं बनवा. आपल्याला देवाने आयुष्य खूप दिलयं आणि ह्या आयुष्यात स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी chance पण भरपूर देतोय.

चला तर मग आतापासूनच आपलं स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी एकदम जिद्दीने प्रयत्न करूया. मग बघा आपणचं आपलं नशीब कसं बदलतोय. त्या न झोपून देणाऱ्या स्वप्नांचा नक्की विचार करा.

''Your Future Depending on You''

❑ ❑ ❑ ❑

इवलुश्या या पंखांना

जरा शिकु द्या
जरा शिकु द्या
शिकुन घडून हा समाज घडवू द्या
इवलुश्या या पंखांना गगन भरारी घेऊ द्या

कशाला असावे परिस्थितीचे कारण
खडतर परिस्थितीला मात द्या
इवलुश्या या पंखांना गगन भरारी घेऊ द्या

परंपरा चालिरितीने अडखळलेल्या स्वप्नांना
भक्कम विचारांचे सामर्थ्य द्या
इवलुश्या या पंखांना गगन भरारी घेऊ द्या

जरा लढु द्या
जरा रडु द्या
लढत रडत अभिमानाने जिंकू द्या
इवलुश्या या पंखांना गगन भरारी घेऊ द्या

ऐश्वर्या सूर्यवंशी
बी.एस्सी. - २

श्रावण

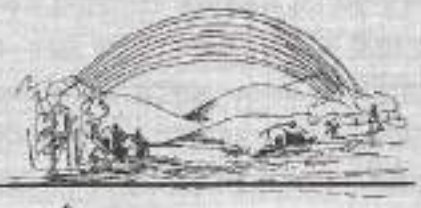

आल्या श्रावणाच्या सरी
सर सर भुईवरी

सरी येता भुईवरी
होतो आनंद शिवारी

श्रावणाचा गार वारा
जणू सगाच सोयरा

करतो भोवताली घेरा
येतो अंगावरी शहारा

गंध श्रावणाचा असतो, आगळा-वेगळा
श्रावणाच्या सरी मध्ये, प्राणी-पक्षी होती गोळा

निसर्गाच्या सानिध्यात् मग भरतो सगळ्यांचा मेळा
तो श्रावणाचा आनंद असतो आगळा-वेगळा

गणेश हेमंत जाधव
बी.एस्सी. - १

कुस्ती

प्रणय हणमंत देशमुख, बी.ए.-३

महाराष्ट्रात परंपरेने चालत आलेली ही कुस्ती महाराष्ट्राची शान वाढवणारी आणि पुरुषांची मर्दांगी पुरूषार्थ दाखवणारी आपल्या शरीरात किती ताकद आहे. त्या ताकतीच्या वापराने दुसऱ्या मल्लास चितपत करणे त्याच्याशी पूर्ण ताकतीनिशी झुंजने लढत रहाणे व त्याला आसमान दाखवणे यात उतरण्यासाठी कडी मेहनत (व्यायाम) तसेच चांगला आहार घ्यावा लागतो. आपले शरीर धष्ट पुष्ट बनवणे तसेच वाईट गोष्टींचा त्याग करणे म्हणजेच मन भटकवणाऱ्या गोष्टी पासून दूर रहाणे. या सर्व गोष्टींवर पैलवानाने कंट्रोल ठेवले तर तो एक चांगला पैलवान बनतो. नाव कमवण्यासाठी मनापासून पैलवानांना मेहनत करावी लागते. त्यासाठी काहींनी कुटुंबाचा त्याग केला. तालामीतील लाल मातीशी नातं जोडल. काहींनी चांगला पैलवान बनवण्यासाठी बऱ्याच गोष्टींचा त्याग केला. अशीही कुस्ती परंपरागत चालत आलेली मर्दांची मान उंचावणारी आहे. ज्याने तन मन धन ओतून या मातीची सेवा केली त्याला मजबूत मन बनवल्या वर चांगली शरीर-यष्टी प्राप्त झाली. फक्त संपत्ती, पैसा म्हणजेच सर्व काही नाही चांगली शरीर-यष्टी म्हणजेच पैलवानाची संपत्ती असते ती जपण्यासाठी तो मनापासून प्रयत्न करतो. तो ताकतीच्या जोरावर बरेच किताब मिळवू शकातो. त्यामुळे त्याच सर्वत्र नाव गाजते त्याला चांगला मान सन्मान मिळतो सर्वांवर वचक राहातो त्याला शक्यतो कोण नडत नाही. कारण पैलवानाला वाईट बोललेले सहन करण्याची सहन-शक्ती कमी असते, त्यामुळे पुढच्या व्यक्तीला मार बसतो. त्यामुळे लोक म्हणतात कि पैलवानाचा मेंदू गुडघ्यात असतो. पण असं काही नसते. पैलवानाची मान, मनगट, मेंदू मजबूत करण्याच काम हि लाल माती करते. कुस्ती खेळण्यासाठी पैलवानाच्या मनगटात तसेच मानेत ही दम असावा लागतो. त्याची मान मजबूत असावी लागते कारण आपल्या प्रतिस्पर्धी हा कुस्ती खेळताना मानेवर पकड धरतो त्यासाठी त्याची मान मजबूत असावी. कुस्ती खेळताना चपळता, चिकाटी व पूर्ण ताकतीच्या योग्य वेळी वापर करतो तोच जिंकतो. कोणत्या वेळी किती ताकद लावायची, कोणता डाव टाकायचा हे ज्याला कळलं, तो आपल्या विरोधकाला हारवून शकतो व विजयी होतो.

कुस्ती क्षेत्रात वस्तादांना सर्वांत मोठ्या प्रमाणात मानाचे स्थान असते. कोणताही पैलवान त्यांच्या आज्ञेच्या बाहेर जात नाही. त्यांच सर्व ऐकाव लागतं. वस्ताद पैलवानाकडून कसून मेहनत करून घेतात. कितीही मेहनत केली तरी त्यांच समाधान

> *आदिमानवापासून आत्मसंरक्षणासाठी मानव ज्या लढाया चढाया करीत आला, त्यातूनच कुस्तीचा उगम झाला. छोटे प्राणी मोठ्या प्राण्यांवर युक्तीने कशी मात करतात, व स्वत:चा बचाव करतात. हे पाहून मानवाने मल्लविद्येची जोपासना केली.*

होत नाही, पण त्यांच्या दृष्टीने आपला पट्ट्या चांगली कुस्ती करून जिंकला पाहिजे. त्याने आपल्या तालमीचं नावं मोठं केल पाहिजे. आपलं नावं मोठ झालं पाहिजे पैलवान कुस्ती जिंकल्यावर आपल्या तालमीत वस्तादांचा नाव घेऊन जय घोष करतो. तेव्हा वस्तादांची छाती भरून येते. त्यांना जोश येतो तालमीतील चांगल्या पैलवानावर वस्तादांचे लक्ष असते. ते त्यांची चांगली मेहनत घेतात कारण तो पैलवान तालमीची, गावाची शान असतो. त्याच्याकडून गावाच्या वस्तादांच्या मोठमोठ्या अपेक्षा असतात. पैलवानाने चांगला किताब मिळवला याचे श्रेय हे वस्तादांना मिळते. कारण त्यांच्यामुळे एक चांगला पैलवान घडलेला असतो.

आता आपण कुस्ती महाराष्ट्रात कशी आली ? हे पाहणार आहोत. कुस्ती हा मराठी शब्द कुस्ती या फार्सी भाषेतून तयार झाला असून त्याला मल्ल-युध्द, अंग-युध्द, बाहू-युध्द असे म्हणतात. फार्सी भाषेत कुश्ती म्हणजे ठार मारणे किंवा कत्ल करणे. प्रतिस्पर्ध्यावर शक्तीने वा युक्तीने मात करणे त्याला नामोहरम करणे हा कुस्ती ह्या शब्दाचा अर्थ आहे. कुस्तीचा मूळ हेतू तोच आहे.

अदिमानवापासून आत्म संरक्षणासाठी मानव ज्या लढाया चढाया करीत आला त्यातूनच कुस्तीचा उगम झाला. छोटे प्राणी मोठ्या प्राण्यांन वर युक्तीने कशी मात करतात व स्वतःचा बचाव करतात हे पाहून मानवाने मल्लविद्येची जोपासना केली पुढे मानवामध्ये स्वतःचे श्रेष्टत्व सिद्ध करण्यासाठी मल्लविद्या उपयुक्त ठरली.

तसेच कुस्तीचा उल्लेख अनेक ठिकाणी येतो. रामायणात राम, लक्ष्मण, सीता वनवासात असताना रामाच्या प्रोत्साहनाने वाली आणि सुग्रीव यांच्यातील मल्ल युद्ध होऊन सुग्रीवाने वालीचा पाडाव केला. तसेच महाभारतात ही कुस्तीचा उल्लेख येतो. कृष्ण, बलराम, भिम हे मल्लविद्येत प्रवीण होते हे त्यांनी केलेल्या महाभारतातील पराक्रमावरून दिसून येते. कुस्तीचा मूळ उद्देश म्हणजे प्रतिस्पर्ध्यास नामोहरम करणे हा आहे. त्यासाठी शरिरास योग्य त्या व्यायामाची गरज असते. त्यामुळे शरीर बलवान करून त्या बलाच्या युक्तीने वापर करावा लागतो. कुस्तीसाठी पूर्व तयारी म्हणून विविध प्रकारच्या व्यायाम साधनांचा वापर करुण शरीर सुदृढ काटक बलवान करुन आत्मविश्वास वाढविणे जरुरीचे आहे. बल सर्वधनासाठी व्यायाम युक्तआहार, ब्रम्हचर्य, सदाचार यांचे पालन करावे लागते.

त्याचप्रमाणे कुस्तीचे विविध प्रकार पडतात तसेच कुस्तीत विविध डावपेच असतात. त्यांच्या सहाय्याने आपण आपल्या प्रतिस्पर्धाला हारवता येते त्याच्यावर मात करता येते. तसेच कुस्ती पध्दतीचे स्वतंत्र असे नियम असतात व ते कटाक्षाने पाळणे खेळाडुचे कर्तव्य आहे. ते तसे पाळले जातात किंवा नाही हे पाहण्याचे काम पंचांचे असते. पंच सरपंच हे कुस्ती चालू असताना देखरेख ठेऊन शेवटी कुस्ती निकाली न झाल्यास चांगल्या कुस्तीगिरास त्याच्या डावपेच-पकडी यांवर गुण देऊन त्याला विजयी ठरवितात. कुस्ती होण्यापूर्वी पैलवानाचे वजन घेऊन वजनाप्रमाणे त्या त्या वजनाच्या गटात त्यांना खेळावे लागते ऑलंपिक सारख्या जागतिक सामन्यांत पैलवानाच्या वजनाचे आठ गट आहे. काही सामन्यात प्रत्येक गटात दाखल असलेल्या सर्व खेळाडूंना आळी पाळीने त्या गटातील प्रत्येकाशी आळी पाळीने खेळावे लागते व त्यात शेवटी प्रत्येकाला प्रत्येकाशी खेळलेल्या कुस्तीत मिळालेल्या गुणांची बेरीज करुण प्रथम द्वितीय तृतीय क्रमांक देण्यात येतात काही पद्धती जोड्या पाडून शेवट पर्यंत सर्व फेऱ्यात जिंकत जाऊन शेवटी जिंकणारा विजेता व हारणारा उपविजेता ठरवितात काही पद्धतीत खेळाडूने केलेल्या दोषाबद्दल त्याचे दोषगुण उणे करण्यात येतात. त्यामुळे पुष्कळदा कमी गुण मिळणारा विजेता ठरतो. पंच-सरपंचानी दिलेले निकाल बंधनकारक मानतात.

त्याचप्रमाणे कुस्तीमध्ये असणारे डावपेच माहीत असणे गरजेचे असते. कुस्ती करताना कोणता डाव कधी व कसा टाकायचा याची ज्या पैलवानाकडे युक्ती असते तो विजय मिळवू शकतो.

१) हनुमंती कुस्ती :

बुध्दीच्या जोरावर प्रतिस्पर्धावर मात करण्याचे डावपेच असलेला प्रकार पौराणिक कल्पनेनुसार या कुस्तीच्या प्रकाराचा कर्ता रामायण काळातील हनुमान असून त्याने बुद्धिच्या जोरावर शक्तीवर मात करता येईल असे डावनेच निर्माण केले आहेत. शक्ती पेक्षा युक्ती श्रेष्ट हे तत्त्व या प्रकारच्या कुस्तीत प्रामुख्याने आढळते. त्यामुळे प्रतिस्पर्धी शरिराने व बलाने मोठा असला तरी त्यावर मात करता येते या वरुन या कुस्ती प्रकारास हनुमंती कुस्ती हे नाव पडले.

२) भिमसेनी कुस्ती :

शरीर सामार्थ्यावर प्रतिस्पर्ध्याला चीत करण्याचे डावनेच

असलेला प्रकार या प्रकारच्या कुस्तीत केवळ शरीर बलावर आधारित असते. असे अनेक डावपेच आहेत. महाभारतात पांडवा पैकी भीम हा मल्लविद्येत प्रविण होता. तसेच तो अत्यंत बलवानही होता त्याने आपल्या प्रचंड सामर्थ्यावर जीमूत, बकासूर, जरासंध यांचा पराभव (निःपात) केला होता यावरून या कुस्ती प्रकारास भीमसेनी कुस्ती हे नाव पडले.

३) जांबुवती कुस्ती :

विविध डावपेचाने प्रतिस्पर्धाला बांधून शरण यावयास लावणारा प्रकार यात प्रतिस्पर्धाला चित न करता विविध डावपेचांने त्यांचे हातपाय बांधून त्याला ताब्यात घेऊन शरणागती पत्कारवास लावणे या गोष्टीवर प्रामुख्याने भर दिला जातो. याच एका दृष्टिकोनातून यातील डावपेच व पकड बसविलेल्या आहेत.

४) जरासंची कुस्ती :

प्रतिस्पर्धाला संपूर्ण निःपात करण्याचे डावपेच असलेला प्रकार महाभारतात भिम व जरासंध यांच्या मल्लयुध्दाचे वर्णन आहे. भिमाला जरासंधावर तराच वेळ मात करता येईना. तेव्हा श्रीकृष्णाने भीमाला एक गवताची काडी चिरुण तीचे दोन भाग उलट सुलट टाकून सूचना केली व त्या सूचनेचा अवलंब केल्यामुळे भिमाने जरासंधाला दोन्ही पाय ताणून चिरून ठार केले तेव्हा या प्रकारच्या कुस्तीत प्रतिस्पर्धाला जायबंधी करण्याचा किंवा जीव घेण्याच्या दृष्टीने डावपेच बसवलेले आहेत.

वरील चार प्रकारातील शरीरास इजा होणाऱ्या डावपेचास कालांतराने मनाई होत गेली आणि कुस्तीला खेळाचे स्वरूप आले. अलीकडे भारतात हनुमंती, भीमसेनी, जांबवुती या प्रकारातील निरूपद्रवी डावपेचांचे मिश्रण असलेला प्रकार प्रचारात आहे.

तसेच कुस्ती खेळण्यासाठी लागणारा अखाडा भारतीय पध्दतीत ५ x ५ मीटर लांबी रूंदीचा व १ मीटर खोलीचा अखाडा लागतो त्यात ५० सेमी जाडीची तांबडी माती काव व राख घालतात तिच्यावर प्रथम पाणी लिंबाचा रस ताक तेल यांचा वापर करूण तो निर्जतूक करून घेतात वारंवार पाणी मारूण ती खोऱ्याने तोडून भुसभुसशीत करतात खेळाडूस सामन्याच्या वेळी अंगास तेल लावून खेळू नये त्याच प्रमाणे भारतात विविध प्रकारचे मोठमोठे पैलवान होवून गेले त्यांनी भारताला मोठ मोठी पदके मिळवून दिली भारतीय मल्लविद्येचे श्रेष्टत्व जगाला पटवून देणाऱ्या जगजेत्या गामा पैलवान यांचे नाव अजरामर झाले त्यांनी इ.स. १९१० साली लंडन येथे कुस्त्यांचे जागतिक अजिंक्य पद मिळविले ह्या दोघांच्या तोडीचा गुंगा नावाचा पैलवान प्रसिद्ध आहे. गुलाम अलिया याने इ.स. १९०२ मध्ये युरोपातील सर्व प्रसिद्ध मल्लांना हरवून रूस्तम-ए-हिंद ही पदवी मिळविली होती. अहमद बक्ष याने युरोपात जाऊन तेथील मध्यम वजन गटातील सर्व प्रसिद्ध पैलवानाला हरविले होते. भारताच्या खाशाबा जाधव यांनी फ्रिस्टाईल कुस्तीच्या फ्लायवेट गटात दाने कुस्त्या जिंकून सहावा क्रमांक मिळवला याचप्रमाणे भारतात अनेक प्रकारचे मोठमोठे पैलवान होऊन गेले त्यांनी भारताचे नाव उंचावले. भारताला विविध पदके मिळवून दिले त्याचप्रमाणे महाराष्ट्रात किंवा इतर राज्यात होणाऱ्या कुस्त्या यातून बरेच मल्ल घडतात. त्यामुळे अशा कुस्त्या घेतल्या जातात. त्यात महाराष्ट्र-केसरी, हिंदकेसरी, युवाकेसरी, कुमारकेसरी या कुस्तीत हे मोठे पैलवान झाले. त्यांना मोठमोठे किताब मिळाले त्यासाठी त्यांनी मनापासून कडी मेहनत केली व आपल्या शक्तीच्या जोरावर हे किताब मिळवले व कुस्तीला एक मानाचे स्थान मिळवून दिले.

❑ ❑ ❑

कधी तरी वाटतं मला....

कधी तरी वाटतं मला पतंग होऊन उडावं
खूप झाल पळणं आता कुठेतरी पडावं

मजा मस्ती करत-करत संदुर आयुष्य जगावं
आयुष्य जगता-जगता कधीतरी मुलीकडे बघावं

डॉल्बीच्या त्या ठेक्यावर मनसोक्त नाचावं
पण आयुष्य घडवण्यासाठी पुस्तक थोड वाचावं

आयुष्य नेमक जगावं कसं ते गरिबांकडून शिकावं
पण श्रीमंताचं असतात मात्र मोठं-मोठं देखावं

आईच्या त्या कोमल कुशीत निर्धास्त झोपावं
पण कष्टकरी बाबांच्या हाताकडे कधी तरी पहावं

आणि मिटताना शेवटचे डोळे चांगले काम करुन मरावं
कधी तरी वाटतं मला आयुष्यात सगळं काही करावं

सुमित सदानंद मदने
बी.एस्सी.-१

लेक वाचवा

स्नेहल मोहन पाटील, सायली नंदकुमार रेळेकर, बी.एस्सी.-३

स्त्री हा शब्द उच्चारला तरी डोळ्यासमोर एकच शब्द उभा राहतो तो म्हणजे आई. आजच्या जगात वावरत असताना असे जाणवते की असे कोणतेच क्षेत्र नाही की ज्या क्षेत्रात स्त्री पुढे नाही. किंबहुना पुरुषांबरोबरच नव्हे तर पुरुषांपेक्षा चार हात पुढे स्त्रीने स्वतःला सिद्ध केले आहे. तरीही स्त्रीभ्रुण हत्या होते. किती लाजीरवाणी गोष्ट आहे. इतिहासापासून वर्तमानकाळापर्यंत आज प्रत्येक क्षेत्रात स्त्री पुढे आहे तरीही स्त्री नकोशी वाटते.

ऐवढेच नव्हे तर स्त्री आणि पुरुष हा भेदभाव मनावर कोणी, केव्हा आणि कसा बिंबवला याचा कधी कोणी विचार केला का ? नाही ना. म्हणूनच मुळापर्यंत जाण्याची गरज आहे आणि ते म्हणजे बालपण. हे बालपण संस्कारजन्य मन असते. या मनाला चांगल्या वाईट विचारांमधील फरक कधीच कळत नसतो. बालमन हे मोठ्यांचे अनुकरण करत असते या बालमनावर संस्कार करणारी सर्वात जवळची व्यक्ती म्हणजे आपली आई.

साध्या साध्या गोष्टींचा सारासार विचार केला तर असे लक्षात येते की, मुलीचा जन्म नकोसा होतो. त्यामागे बरीच कारणे आहेत. त्यातील महत्त्वाचे कारण म्हणजे देशातील गरीबी, हुंडा, तिच्या शिक्षणाचा खर्च, जबाबदारी, अत्याचार, अन्याय या भरकटलेल्या देशापुढे आपल्या मुलीचा टिकाव लागेल की नाही ? ही गोष्ट त्यांच्या मनाला कसावीस करुन सोडते त्यापेक्षा मुलगीच नको असा त्यांचा समज होतो. जेव्हा आई दवाखान्यात जाते तेव्हा मुलगी आईला उद्देशून म्हणते अगं आई तुला मी मुलगी आहे हे समजल्यावर तू मला जन्म घेण्यापासून रोखते आहेस हे एकूण माझा तर विश्वासच बसत नाही, माझी वात्सल्यसिंधू आई असे कसे करु शकेल. स्वतःच्या उदरात वाढणाऱ्या लाडक्या मुलीच्या शरीरावरील वार एक आई कसे सहन करु शकेल.

> *साध्या साध्या गोष्टींचा सारासार विचार केला तर असे लक्षात येते की, मुलीचा जन्म नकोसा होतो. त्यामागे बरीच कारणे आहेत. त्यातील महत्त्वाचे कारण म्हणजे देशातील गरीबी, हुंडा, तिच्या शिक्षणाचा खर्च, जबाबदारी, अत्याचार, अन्याय या भरकटलेल्या देशापुढे आपल्या मुलीचा टिकाव लागेल की नाही ?*

आई मला मारण्यासाठी तू जे औषध घेणार आहेस. त्या औषधाने माझ्या शरीराला खूप यातना होतील खूप वेदना होतील गं तू तर पाहूच शकत नाहीस की ते औषध मला किती यातनेने मारुन टाकेल. ती डॉक्टरांची हातोडी किती क्रूरपणे माझ्या कोमल शरीराला, नाजूक हातापायांना कापून टाकेल जर हे दृश्य तू पाहिले असतेच तर असा करण्याचा विचारही केला नसतास. अगं आई ते औषध मला तुझ्या शरीरातून असे बाहेर फेकेल जसा ओल्या हातातून साबण गळून पडतो. अगं आई अजूनतरी माझा आवाज ही येत नाही मी सांगू तरी कोणाला मला जन्म घेण्याची तीव्र इच्छा आहे. आई मला अंगणात इवीलशी पावलं टाकत

बागडायचे आहे. तुझ्या कुशित खेळायचे आहे. तू चिंता करु नकोस खर्च मी वाढवणार नाही. पण मला या चंद्रताऱ्यांच्या मुक्त आकाशाच्या छताखाली जगण्याची संधी तर तू दे. आई मुलगा असता तर त्याचे संगोपण तर तू केलेच असतेस ना. मग माझ्यात काय दोष आहे. नाही आई तू हुंड्याची काळजी करु नको ती एक कल्पना आहे मी मोठी झाल्यावर माझ्या पायावर उभी राहीन मग हुंड्याची काळजी कशाला.

"पणती जपून ठेवा अंधार फार झाला"

केवळ पुरुषांनाच नव्हे तर स्त्रीलासुद्धा वाटते की मुलगा हा वंशाचा दिवा, म्हातारपणीचा आधार पण मी असे म्हणेन की अशी किती मुले आहेत की ती आपल्या आईवडिलांचा सांभाळ करत नाहीत. म्हातारपणी त्यांना जपत नाहीत. अनेक ग्रामीण भागात असे चित्र आहे की ज्या आईने आपल्या म्हातारपणीच्या आधारासाठी हाडांची काडे करून मुलाला मोठे केलेले असते, तो मुलगा कुठेतरी परदेशात नोकरीला असतो आणि वर्षाच्या शेवटी शे-पाचशेची मनीऑर्डर आईला पाठवतो. त्यापलीकडे आईला आपल्या आधाराची गरज आहे त्याची त्याला जाणीव नसते. ती आई मात्र त्याच्या विचाराने जिवंतपणीच मर-मर मरत असते.

मुलगा जर वंशाचा दिवा असेल तर मुलगी ही वंशाची पणती आहे आणि दिवा पेटता ठेवायचा असेल तर पणतीची वात विझवून कसे चालेले. म्हणून मी असे म्हणेण की मुलगी ही वंशाची वेल आहे. आणि ही वेल दोन्ही घराण्याचे नाव उज्ज्वल करत असते. म्हणून तिला बहरुदे, फुलू दे म्हणतात ना प्रत्येक यशस्वी पुरुषामागे स्त्रीचा हात असतो. जसे शिवरायांच्या मागे जिजाऊंचा, श्रीकृष्णाच्या मागे यशोदेचा, यशवंतरावांच्यामागे विठाईचा. मुलगी जन्माला येणे हे दुःख नाही तर सुख आहे म्हणून मला म्हणावेसे वाटते.

"कोणता ग मी गुन्हा केला आई
मला सांगशील काय ?
मरण्याअगोदर माझं म्हणणं !
थोडतरी ऐकशील का ?
बदल आता कल्पना गं !
वंशाच्या गं दिव्याची !
मीच होईल मशाल गं !
तुझ्या वंशाची, तुझ्याचं वंशाची"

❑ ❑ ❑

कधी न कळलेच तुला

मी पाहिले तुला
तू न पाहिले मला
मी पहातच राहिलो
कधी न कळलेच तुला ।।१।।

बोललो तुझ्याशी कितीदा
तू ही बोलली माझ्याशी अनेकदा
माझ्या बोलण्याचा अर्थ मात्र
कधी न कळलाच तुला ।।२।।

बोलताना तुझ्याशी अडखळायचो अनेकदा
तू मात्र बोलायचीस विनधास्त कायम
माझ्या अडखळण्याचे कारण मात्र
कधी न कळलेच तुला ।।३।।

चेष्टा केली की रागवायचीस मला
रागवलेली तू खूप आवडायचीस मला
म्हणून तर चेष्टा करायचो मी तुझी
पण कधी न कळलेच तुला ।।४।।

खूप जवळची मैत्रीण होतीस तू माझी
मी ही खूप जवळचा मित्र होतो तुझा
मैत्री पलीकडचे नाते उमलले होते आपल्यात
तरीसुद्धा कधी न कळलेच तुला ।।५।।

देशील का साथ कायमची मला
विचारले मी अनेकदा तुला
माझ्या बोलण्यातला खरेपणा मात्र
कधी न कळलाच तुला ।।६।।

काळ बदलला वेळ बदलली
तू मात्र कायम तशीच राहिली
माझे प्रेम होते निःस्वार्थ तुझ्यावर
जाऊ दे ना ! कधी न कळलेच तुला ।।७।।

संकेत पद्माकर भिसे
बी.सी.एस.२

बळीराजाचं राज्य येऊ दे....

श्वेता संजय माने, बी.कॉम.आय.टी.-३

बळीराजा म्हणजे जगाचा पोशिंदा असं म्हटलं जातं परंतु या बळीराजाला येणाऱ्या समस्या व संकटे पाहिली तर त्यांचे जीवन कसे असह्य बनत चालले आहे. याकडे कुणीही पाहत नाही. शेती पिकवून आपल्या संसाराचा गाडा चालवत तो आपले जीवन जगत असतो. पण तो जगत असलेली जीवन शैलीचं वास्तव कधीही समाजापुढं येत नाही हेच त्याचं खरं दुर्भाग्य असते हेच खरे.

काळ्या मातीत राबून सोन पिकवल्यानंतर त्यांच्या चेहऱ्यावरील आनंद आणि समाधान कोणत्याच शब्दांत मांडणे अशक्य आहे. परंतु अलिकडे त्याच्यावर येणाऱ्या संकटात वाढ होत चालली आहे. कधी कमी पाऊस तर कधी जास्त पाऊस तर कधी बियाण्यात फसवणूक, शेतीमालास मिळवणारा कमी भाव, पिकावर येणारे नवनवीन रोग इ. समस्यावर मार्ग काढताना त्याला मोठी कसरत करावी लागत आहे. किटकनाशकाचे, खताचे, बियाणे इ भाव पाहता आज शेतीचा खर्च आवाक्याबाहेर जाऊन शेती तोटयाची बनत चालली आहे. व आपला बळीराजा कर्जबाजारी होत चालला आहे. यातून तो आत्महत्येचे पाऊल उचूल लागला आहे. आजची परिस्थिती बघितली तर डॉक्टरच पोरगं म्हणत मला डॉक्टर व्हायचं आहे, कलेक्टरचा पोरगा म्हणतो मला कलेक्टर व्हायचं आहे, इंजिनीयरचा पोरगा म्हणतो मला इंजिनिअर व्हायचं आहे, शिक्षकाचं पोरग म्हणतं मला शिक्षक व्हायचं आहे. पण माझ्या शेतकऱ्याचं बळीराजाच पोरगं कधीच म्हणत नाही की मला शेतकरी व्हायचंय ही आपल्या कृषीप्रधान भारतातील समस्या.

हवामान बदलाला सामोरे जाताना जगातील अनेक देशांत क्षणाक्षणाची माहिती शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचवली जाते. आपल्या देशात अजूनही जुने तंत्रज्ञान आहे. म्हणून या बळीराजास आपल्या शेतकरी मित्रास माणूसकीचा हात दिल्यास तो नक्की उभारी घेईल व एक दिवस नक्की बळीराजाचं राज्य येईल.

सारे भारतीय माझे बांधव आहेत. या प्रतिज्ञेप्रमाणे बळीराजाकडे पाहणे अत्यंत गरजेच आहे. काळ्या मातीत कष्ट करणाऱ्या या माझ्या तमाम शेतकऱ्यांना माझा कोटी कोटी प्रमाण !

जय जवान जय किसान !!!

काळ्या मातीत राबून सोनं पिकवल्यानंतर त्याच्या चेहऱ्यावरील आनंद आणि समाधान कोणत्याच शब्दांत मांडणे अशक्य आहे. परंतु अलिकडे त्याच्यावर येणाऱ्या संकटात वाढ होत चालली आहे. कधी कमी पाऊस तर कधी जास्त पाऊस, तर कधी बियाणात फसवणूक, शेतीमालाला मिळणारा कमी भाव, पिकांवर येणारे नवनवीन रोग इ.

चला खेळूया B.Com IT च्या Subject सोबत..

अंजली कृष्णात पाटील, बी.कॉम.आय.टी.-३

B.Com IT B.Com IT... नेमकं आहे तरी काय ?

स्वतःचे अस्तित्व निर्माण करायचं एक मोटिव्हेशन, मोठ मोठी स्वप्ने पाहून सत्यात उतरवण्याची एक जिद्द कष्ट करुन मोठे व्हायची एक उमेद आणि चार लोकांत कसे वागायचे याची एक शिकवण.

B.Com IT मध्ये शिकायचे तरी काय ?

Impression Management शिकवते समोरच्यावर Impression पाडायचे तरी कसे आणि समोरच्यावर आपली Command करायची तरी कशी Management शिकवते Planning करायचे तरी कसे आणि Planning करता करता Control करुन Achievement मिळवायची तरी कशी.

HRM शिकवते माणसांना ओळखायचं तरी कसं आणि ओळखलेल्या माणसांना Improve करायचं तरी कस. OB शिकवते Orgnization मध्ये वागायच तरी कसं आणि वागता वागता स्वतःला Develop करायचं तरी कसं.

E-Commerce ची ती किमयाच न्यारी ते शिकवते online shopping करायची कशी shopping करता करता personal data link होणार नाही त्याची safety घ्यायची तरी कशी.

ERP ची तर बाबच न्यारी ते शिकवते Data integrate करायचा तरी कसा, integrate केलेल्या Data चा वापर करुन decision घ्यायचा तरी कसा.

SAD बद्दल बोलाव तरी किती ते शिकवते system analyze करुन Design करायच तरी कस. Design केलेल्या system चा use तरी नेमका करावा तरी कसा.

Coding Coding नेमकं आहे तरी काय
Coding तर फक्त ऐकलचं होतं
पण आता तेच Coding करुन Software develop
करायची स्वप्न उराशी बाळगतो आम्ही.

B.Com IT चे Teachers आहेत तरी कसे... आईच्या मायेने आणि वडिलांच्या शिस्तीने जपणूक करतात विद्यार्थ्यांना जीव ओतून शिकवतात आणि समजल नाही तर ४ वेळा विचारा म्हणून सांगतात आणि तितक्याच ओढीने ते परत परत शिकवतात.

अशा या B.Com IT चा विसर कधी पडलाच नाही आणि जगाच्या पाठीवर कोठेही जाऊ B.Com IT ची शिकवण कधी विसरणारच नाही...

Coding Coding नेमकं आहे तरी काय
Coding तर फक्त ऐकलचं होतं
पण आता तेच Coding करुन
Software develop
करायची स्वप्न उराशी बाळगतो आम्ही

आठवणीतील शाळा

अजूनही आठवतात ते
शाळेतले क्षण
जसे भास्करास व्हावे
काजव्याचे स्मरण

गणिताच्या तासात प्रमेयांनी
भ्रष्ट व्हायची मती
मात्र भाषेच्या तासात गुरूजींच्या
जिभेवर राज्य करे सरस्वती

रात्री झोपेत स्वप्नात
यायची इतिहासातील पात्र
भूगोलाच्या नकाशात कधीच सापडले
नाही एखाद्या नदीचे पात्र

विज्ञानाच्या प्रयोगांनी व्हायचा
आमच्या मेंदुचा पंचनामा
राज्यशास्त्र शिकता शिकता
दिला बालपणाचा राजीनामा

हास्यच्च उमटले ओठांवर आठवून
शेवटच्या बाकावरचे किस्से
जिथे दोनच पावलांवर
आम्हा स्वर्ग भासे

मधल्या सुट्टीतला वेळ
म्हणजे जणू पारसमणी
दाटून येत मनी आठवून
निरागस मैत्रीच्या आठवणी

गाय वासरांच नातंच
जणू ही शाळा
जिच्या ज्ञानामृताने लावला
आम्हास शिक्षणाचा लळा

आरती अविनाश देशमाने
बी.कॉम आय.टी. ३

स्मृतीगंध

नकारातला होकार
तुलाही कधीतरी जाणवेल
घड्याळ कितीही धावले
वेळ मात्र तिचं आठवेल...

शब्दांचे घाव
तुलाही कधीतरी दुखावतील
मन कितीही भटकटले
भावना मात्र तिचं आठवेल...

बोलण्यातला अबोला
तुलाही कधीतरी सतावेल
शब्द कितीही बडबडले
शांतता मात्र तीचं आठवेल...

कठोर बोलण्याचा वर्षाव
तुलाही कधीतरी भिजवेल
हास्य कितीही भिरकावले
हिरमुसलेली छटा मात्र तिचं आठवेल...

अगदी ओठातला शब्द
तुलाही कधीतरी कळेल
शोधली कितीही सोबत
भिजलेल्या पापण्यांमध्ये फक्त आठवणंच मिळेल
फक्त माझी आठवणच मिळेल...

विक्रांत श्रीकांत चव्हाण
बी.ए. १

कृष्णा काठ

कृष्णा नदीच्या काठाने
चालत-चालत थाटाने
वेड्यामनाला आवरत
आणि मी माझा तोल सावरत
चालत होतो काठानी
अजून ही आठवतात मला कृष्णा काठच्या आठवणी
या काठावर सुंदर असा निसर्ग पडला
याच परिसरात महामानव घडला
याच परिसरात खूप काही रहस्य दडले, अन्
कृष्णेच्या या काठावर सुंदर कराड शहर वसले

गणेश हेमंत जाधव
बी.एस्सी. ३

शेतकऱ्याची कैफियत

देवा रे देवा तुला
भक्तीची रे हावं
शेतकऱ्याने घेतली आज,
तुझ्याकडे धावं
त्याच्या मनी आहे,
तुझा मोठा भक्ती भावं
त्याच्या कष्टाच रे चीज
त्या मातीलाच ठावं
कोरडी पडली जमीन त्याची
ओसाड त्याचा गावं
दुष्काळात देवा त्याचा
गुदमरलारे जीव
शेतातल्या मुठभर पीकावर
जगवतोय तो जीव
शेतकऱ्याच्या मृत्यूदरात
पुन्हा येतय त्याच नाव
कुठे आहेस देवा, ओळख त्याचा भक्ती भावं
गरीब शेकऱ्यासाठी देवा, घेना रे तू लवकर धावं.

गणेश हेमंत जाधव
बी.एस्सी ३

श्वास

जे स्वप्नातही पाहिलं नव्हतं,
ते सत्यात उतरताना पाहतेयं
देवाने दिलेल्या आयुष्याचा अर्थ
तुझ्यात शोधतेयं !
कळतही-नाहीये माझ्यासोबत
हे काय घडतयं ?
पण विचारांना तुझ्यापलिकडे
काही दिसायचच बंद झालाय
इतकं मात्र नक्की कळतयं !
तुझा प्रत्येक मेसेज परत परत
वाचावा वाटतोय
याने काय होणारय माहिती नाही-पण,
सर्वोच्च आनंद मनाला मिळतोय !
लेख खूप लिहिलेत पण आज
कवितेसारखं काहीतरी सुचतयं
स्वतःचीच नवी अस्मिता
नव्याने कळतीय असं वाटतयं !
शब्द थांबतच नाहीयेत आणि मन,
ते तर तुझ्याच हिंदोळ्यावर झुलतयं !

कल्याणी अनंत कुलकर्णी
बी. कॉम.३

॥ अग्रणी महाविद्यालय उपक्रम ॥

रसायनशास्त्र विभाग : ''करिअर कौन्सिलिंग व स्कील डेव्हलपमेंट''
प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.दिलीप यादव, पालपर यांचे स्वागत करताना

जैवतंत्रज्ञान विभाग : 'प्लॅंट टिशु कलचर'' मार्गदर्शन
करताना प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.जय कव्हाण, सातारा

समाजशास्त्र विभाग : ''बालकांचे हक्क आणि त्यांच्या पुनर्वसनात्मक योजना''
मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.प्रा.अतुल देसाई अध्यक्ष आभास फौंडेशन, कोल्हापूर

भौतिकशास्त्र विभाग : ''एम.एस्सी प्रवेश परीक्षा
मार्गदर्शन प्रमुख पाहुणे मा.प्रा.एस.टी.माने

भूगोल विभाग : ''घनकचरा व्यवस्थापन - प्लॅस्टिक बंदीच्या समस्या परिणाम व उपाय''
प्रमुख पाहुणे डॉ.एस.डी.शिंदे कोल्हापूर व डॉ.एच.वाय.कारंडे, कराड यांचे स्वागत
करताना प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

प्रशासकीय विभाग : ''तणतनाव व्यवस्थापन'' मार्गदर्शन
करताना प्रमुख पाहुण्या मा.डॉ.सौ.शर्वरी बेलापुरे

॥ कार्यक्रम विविधा ॥

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे प्रमुख पाहुणे
मा.श्री.विश्वास पाटील (पानीपत कार) यांचे स्वागत करताना
मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व सर्व मान्यवर

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे अध्यक्षीय
मार्गदर्शन करताना मा.ॲड.रविंद्र पवार (भाऊ)

वार्षिक पारितोषिक वितरण प्रसंगी विद्यार्थी

वार्षिक पारितोषिक वितरण प्रमुख पाहुण्यांचे मार्गदर्शन

१४ सप्टेंबर 'हिंदी दिवस' समारंभाचे प्रमुख पाहुणे
मा.प्रा.डॉ.भारत खिलारे, सातारा

'संस्कृत दिन' समारंभाच्या प्रमुख पाहुण्या
मा.सौ.शीतल करंबेळकर (ढवळीकर) पुणे

'पत्रकार दिन' कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे मा.मधुसूदन पत्की
यांचे स्वागत करताना मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

'भूगोल दिन' प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.आर.एस.माने
मनोगत व्यक्त करताना विद्यार्थिनी

॥ कार्यक्रम विविधा ॥

राखी स्टॉलचे उद्घाटन करताना मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने,उपप्राचार्य डॉ.एस.आर.सावंत, वाणिज्य विभाग प्रमुख उपप्राचार्या प्रा.सौ.एम.बी.कांबळे व विद्यार्थी

'ट्रेड फेअर' व्यापार मेळावा उद्घाटन प्रसंगी

'कॉमर्स असोसिएशन' स्पर्धा परिक्षांना सामोरे जाताना मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.प्रा.डॉ.अनिल सत्रे

कॉमर्स विभाग भित्तीपत्रक सादरीकरण उद्घाटन प्रसंगी विद्यार्थी व मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

कॉमर्स विभाग : ए.टी.एम.मशीन प्रात्यक्षिक

कॉमर्स विभाग : पालक मेळाव्यात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.नितीन शिंदे, इस्लामपूर

कॉमर्स विभाग : पालक मेळाव्यातील पालक, विद्यार्थी

॥ राष्ट्रीय सेवा योजना ॥

'राष्ट्रीय सेवा योजना' उद्घाटन समारंभाचे प्रमुख पाहुणे
मा.यशवंत ढांगे (मुख्याधिकारी कराड नगरपरिषद) मार्गदर्शन करताना

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने वृक्षारोपन करताना कार्यक्रम अधिकारी
प्रा.सुरेश साळुंखे, मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने, विद्यार्थी व प्राध्यापक

विशेष श्रमसंस्कार शिबीर मौजे येणके उद्घाटन समारंभात मार्गदर्शन करताना
प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.आबासाहेब पवार गटविकास अधिकारी पंचायत समिती कराड

विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात श्रमदान करताना विद्यार्थी

विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात 'अंधश्रद्धा निर्मूलन' या विषयावर
मार्गदर्शन करताना मा.मारुती थोरात

विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात 'पशुचिकित्सा' या
कार्यक्रमात उपस्थित डॉक्टर व पालक

विशेष श्रमसंस्कार शिबीराच्या समारोप समारंभाच्या
प्रमुख पाहुण्या सौ.वैशाली राजमाने, तहसिलदार, सातारा

'शिक्षक दिन' ५ सप्टेंबर निमित्त कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे
प्रा. डी. ए. माने मार्गदर्शन करताना

रयत शिक्षण संस्थेचे

सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

॥ यांनी नाजविली क्रिडांगणे : सिनिअर विभाग ॥

अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ मैदानी विद्यापीठ पातळीवर विजेते

आश्विनी लाडे बी.कॉम. ३
राज्यस्तरीय स्पर्धा मंडिश सहभाग

किरण हंकारे एम.ए. २
राज्यस्तरीय स्पर्धा मंडिश सहभाग

कल्पी कदमे एम.ए. १
सॉफ्टबॉल स्पर्धा

सानिका पाटील
सॉफ्टबॉल स्पर्धेत सहभाग

नीरज कुलकर्णी बी.कॉम. १
सॉफ्टबॉल स्पर्धा

विभागी विद्यापीठ आंतर विभागीय मैदानी

दिपाली हजारे बी.ए. १
सॉफ्टबॉल स्पर्धा

किरण गोसावी बी.ए. २
बॅडमिंटन स्पर्धेत प्रथम

गौरव कांबळे बी.ए. १
राज्यस्तरीय स्पर्धेत प्रथम

इर्षदा वाहुल बी.कॉम. २
कुस्ती स्पर्धेत तृतीय

ऐश्वर्या राजकवाड बी.एस्सी. १
सॉफ्टबॉल स्पर्धेत द्वितीय

मयूर राऊत बी.कॉम. १
मैदानी स्पर्धा राज्यस्तरीय तृतीय

अजय कुलकर्णी बी.ए. २
मैदानी स्पर्धा राज्यस्तरीय तृतीय

॥ यांनी नाजविली क्रिडांगणे : ज्युनिअर विभाग ॥

प्रज्ञा लाड बी.कॉम. २
राज्यस्तरीय बॅडमिंटन स्पर्धेत प्रथम

दिपाली यादव बी.कॉम. १
राष्ट्रीय विद्यापीठ आंतरविद्यापीठ क्रिकेट स्पर्धा राज्यस्तरीय विजेत

सोनाली जाधव ११ वी
इयत्तेतील खेळाडू स्पर्धेतील महाराष्ट्र संघाचा विजेत

नेहा चव्हाण ११ वी
इयत्तेतील खेळाडू स्पर्धेतील महाराष्ट्र संघाचा विजेत

प्रेरणा माने १२ वी
इयत्तेतील खेळाडू स्पर्धेतील महाराष्ट्र संघाचा विजेत

जयदीप माने १२ वी
मुलांच्या गेमे इयत्तेतील राज्यस्तरीय बॅडमिंटन स्पर्धेत कौशल्याचा प्रथम

अशोक पवार ११ वी
कॉलेज येथे इयत्तेतील राज्यस्तरीय मराठी रौप्यपदक

शिवम बनी ११ वी
मुलांच्या गेमे राज्यस्तरीय बॅडमिंटन स्पर्धेत सहभाग

रेणुका पवार ११ वी
मंडणगड येथे राज्यस्तरीय स्केटिंग स्पर्धेत सहभाग

दिपाली पवार ११ वी
कोल्हापूर येथे राज्यस्तरीय राज्यस्तर मुलींच्या स्पर्धेत सहभाग

वैदेही लोहार ११ वी
कोल्हापूर येथे राज्यस्तरीय राज्यस्तर मुलींच्या स्पर्धेत सहभाग

पायल राजुळवे १२ वी
उस्मानाबाद येथे राज्यस्तरीय क्रिकेट स्पर्धेत सहभाग

प्रिती पाटील ११ वी
अहमदनगर येथे राज्यस्तरीय क्रिकेट स्पर्धेत सहभाग

मानसी पाटील १२ वी
बीड येथे राज्यस्तरीय कबड्डी स्पर्धेत सहभाग

ऋतुजा कुंभार १२ वी
बीड येथे राज्यस्तरीय कबड्डी स्पर्धेत सहभाग

तेजस शिंदे ११ वी
इंदापूर येथे राज्यस्तरीय बेसबॉल स्पर्धेत सहभाग

अक्षय शेख ११ वी
पुणे येथे राज्यस्तरीय डॉ-डॉ स्पर्धेत सहभाग

अनुजा साळुंखे ११ वी
कोल्हापूर विभागीय कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

प्राची इनाट ११ वी
कोल्हापूर विभागीय राज्यस्तरीय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

साहिल पाटील ११ वी
सातारा जिल्ह्यातील कुस्ती स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

प्रमोद राजकवाड ११ वी
सातारा जिल्ह्यातील कुस्ती स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

रयत शताब्दी वर्षानिमित्त व्हॉलिबॉल सामन्याचे उद्घाटन

दहिवडी येथे झालेल्या शासकीय राज्यस्तरीय बेसबॉल स्पर्धेत ९९ वर्षाखालील मुलींच्या संघाने प्रथम क्रमांक प्राप्त केलेले खेळाडू व प्राध्यापकांचे समवेत

॥ गुणवंत - यशवंत (ज्युनिअर) ॥

ऋषिकेश बिदार ११ वी आर्ट्स वर्गात सर्वप्रथम | रंजस यादव ११ वी सायन्स वर्गात सर्वप्रथम | विद्या बांदल ११ वी कॉमर्स वर्गात सर्वप्रथम | श्रुतुजा कोळी ११ वी एस.सी.व्ही.सी. वर्गात सर्वप्रथम | अर्पिता गावडीच १२ वी आर्ट्स वर्गात सर्वप्रथम तत्कालनामधे १०० गुण | तेजश्री दुबडे १२ वी सायन्स वर्गात सर्वप्रथम | शक्तिसिंह राजपुरोहित १२ वी कॉमर्स वर्गात सर्वप्रथम | धनश्री मल्हार १२ वी एस.सी.व्ही.सी. वर्गात सर्वप्रथम

सुरक्षा भोसले आय.आय.एस.इ.आर. शिष्यवृत्ति प्रवेश | मैथिली हिंगमिरे आय.आय.एस.इ.आर. गोहलीला प्रवेश | संग्रामसिंह शिंदे एस.टी.यु., आय.आय.टी. पिंपरी प्रवेश | स्वाती जाधव १२ वी सायन्स ९२.१२% | शारा मुल्लाणी १२ वी सायन्स ९२.६६% | सोहेल पठार १२ वी सायन्स ९२.४६% | बुशरा मुल्ला १२ वी सायन्स ९२.३०% | शुभम पाटील १२ वी सायन्स ९१.२३%

अपर्णा शिंदे १२ वी सायन्स ९०.३०% | ऐश्वर्या गोडसे १२ वी सायन्स ९०% | विशाल जाधव १२ वी सायन्स ९०% | निकिता कालसांकर १२ वी कॉमर्स अकाउंटन्सी १०० गुण | सिमरन फुकरेजा १२ वी सायन्स गणितामधे १०० गुण | वैष्णवी यादव ११ वी कला 'गांधी विचार संस्कार' विशेषांक प्रथम | तुलसी मोटेकर ११ वी कला 'गांधी विचार संस्कार' विशेषांक द्वितीय

'सद्गुरु गुरुकुल' प्रशस्त्याच्या कार्यालयाचे उद्घाटन करताना प्रमोशनाला कॉपर श्री.संदीप जाधव, मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व मान्यवर

भारत शासन पुरस्कृत 'स्वच्छ विकास' अभियान व बॉस इंडिया फॉर्मेशन अंतर्गत ग्रीन सोल्जर्स विद्यार्थी सोबत प्रा.सुशील कांबळे

डॉ.पी.जी.पाटील स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्रात मार्गदर्शन करताना यु.पी.एस.सी. मार्फत आय.आर.एस. सेवेत निवड झालेले डॉ.जगदीश जगताप

डॉ.पी.जी.पाटील स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्रात मार्गदर्शन करताना जिल्हा माहिती अधिकारी मा.युवराज पाटील

॥ राष्ट्रीय छात्र सेना मुले/मुली ॥

मेजर रविंद्र रामखांडे

गुणवंतसिंह पाटील SUO
ऑल इंडिया ट्रॉफी एलायमेंटल कॅम बेळगाव २०१८ आर्मी
बॉटमॉट कॅम MIRC अहमदनगर

ऐश्वर्या माने SUO
राज्यस्तरीय बेसिक लिडरशीप कॅम अमरावती २०१९

हर्षदा चंदनशिवे JUO
राज्यस्तरीय थलसेना कॅम अहमदनगर २०१८

आशिष साडुंखे JUO
आखिल भारतीय विभागी ट्रेक ट्रॉफी पन्हाळा २०१८

प्रकाश सोरे SGT
राज्यस्तरीय बेसिक लिडरशीप कॅम अमरावती २०१९

सुष्मिता डकले SGT
ऑल इंडिया एक भारत श्रेष्ठ भारत कॅम औरंगाबाद २०१८

सायली पवार SGT
ऑल इंडिया एक भारत श्रेष्ठ भारत कॅम औरंगाबाद २०१८

मिरज मोहिते SGT
आखिल भारतीय विभागी ट्रेक ट्रॉफी पन्हाळा २०१८

अंकिता शिंदे SGT
राज्यस्तरीय आर.डी.सी. कॅम पुणे २०१८

सत्यम चाटोळे SGT
राज्यस्तरीय आर्मी बॉटमॉट कॅम MIRC अहमदनगर २०१८

अमित यादव SGT
इंडियन आर्मी २०१८

कॅप्टन सुनिता शिंदे

अनुजा कडेकर SGT
थलसैनिक कॅम रिटर्न

पूजा खोत JUO
एक भारत श्रेष्ठ भारत केन्द्र कॅम सहभागी

स्नेहा पाटील
एक भारत श्रेष्ठ भारत केन्द्र कॅम सहभागी

रुपेश पाटील
एक भारत श्रेष्ठ भारत केन्द्र कॅम सहभागी

सुभेदार मिलिटरी अॅकॅडमी ऑफरटेक्स कोर्सचे मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांचे हस्ते उद्घाटन प्रसंगी मेजर रविंद्र रामखांडे, कॅप्टन सुनिता शिंदे व विद्यार्थी, प्राध्यापक दि. १५ ऑगस्ट २०१८

सुभेदार मिलिटरी अॅकॅडमी चिपळूण सातारा
दि. २२ सप्टेंबर २०१८

राष्ट्रीय छात्रसेना मुले/मुली पालक मेळावा मार्गदर्शन करताना
प्रमुख पाहुणे मा.कर्नल प्रशांत पवार, कमांडिंग ऑफिसर कराड

असोसिएट एन.सी.सी.ऑफिसर कॉन्फरन्सचे
मार्गदर्शन करताना मा.ब्रिगेडियर आर.डी.डोंगा

॥ राष्ट्रीय छात्र सेना ॥

'झाडे लावा झाडे वाढवा' उपप्राचार्य एस.ए.पाटील, मा.प्राचार्य डॉ.राजमाने मेजर प्रा.रविंद्र रणखांबे, कॅप्टन सुनिता शिंदे व एन.सी.सी. कॅडेट

'करूया रक्तदान' एन.सी.सी. चे विद्यार्थी, विद्यार्थिनी, मेजर, कॅप्टन व मा.प्राचार्य

'स्वच्छ भारत सुंदर भारत' स्वच्छता अभियान कराड रेल्वेस्टेशन, २ ऑक्टोबर २०१८ मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने, प्राध्यापक व विद्यार्थी

'इंटरनॅशनल योग डे' २१ जून २०१८ विद्यार्थी व प्राध्यापक

'मतदार जागृती रॅली' २५ जानेवारी २०१९ प्रमुख पाहुणे मा.हिम्मत खराडे प्रांतसाहेब कराड

मिनिस्ट्री ऑफ हेल्थ अँड फॅमिली वेलफेअर गव्हर्नमेंट ऑफ इंडिया : तिरूअनंतपुरम ते दिल्ली ट्रेक नं. ३ स्वस्थ भारत यात्रा कराड ते सातारा सायकल यात्रेतील विद्यार्थी

१५ ऑगस्ट २०१८ 'स्वातंत्र्य दिन' मानवंदना

२६ जानेवारी २०१९ प्रजासत्ताक दिन

मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने, मेजर रविंद्र रणखांबे यांचे समवेत छात्रसेना मुले

मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने, कॅप्टन प्रा.सौ.सुनिता शिंदे यांचे समवेत छात्रसेना मुली

कहो कैसे हो

लौट रहा हूँ मैं अतीत से
देखूँ प्रथम तुम्हारे तेवर
मेरे समय! कहो कैसे हो?
शोर-शराबा चीख-पुकारें सड़कें भीड़ दुकानें होटल
सब सामान बहुत है लेकिन गायक दर्द नहीं है केवल
लौट रहा हूँ मैं अगेय से
सोचा तुमसे मिलता जाऊँ
मेरे गीत ! कहो कैसे हो?
भवन और भवनों के जंगल, चढ़ते और उतरते ज़ीने
यहाँ आदमी कहाँ, मिलेगा सिर्फ़ मशीनें और मशीनें
लौट रहा हूँ मैं यथार्थ से
मन हो आया तुम्हें भेंट लूँ
मेरे स्वप्न ! कहो कैसे हो?
नस्ल मनुज की चली मिटाती यह लावे की एक नदी है
युद्धों का आतंक न पूछो ख़तरनाक बीसवीं सदी है
लौट रहा हूँ मैं विदेश से
सब से पहले कुशल पूँछ लूँ
मेरे देश ! कहो कैसे हो
यह सभ्यता बुमाइश जैसे लोग नहीं हैं सिर्फ़ मुखौटे
ठीक मनुष्य नहीं है कोई कद से ऊँचे मन से छोटे
लौट रहा हूँ मैं जंगल से
सोचा तुम्हें देखता जाऊँ
मेरे मनुज ! कहो कैसे हो?
जीवन की इन ज़ंजीरों को अब भी बाँधे कच्चा धागा
सुबह गया घर शाम न लौटे उससे बढ़कर कौन अभागा
लौट रहा हूँ मैं बिछोह लूँ
मेरे तुम्हें बाँह में भर लूँ
मेरे प्यार! कहो कैसे हो?

चंद्रसेन विराट

हिंदी विभाग
बिंब
सद्गुरू

• विभागीय संपादक
डॉ.महिपती शिवदास

सद्गुरू

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१.	संस्मरण	यादें अटल जी की	साईराम जाधव बी.ए.भाग १	..४९
२.	चिंतनपरक	समान नागरी संहिता	हसीना आगा बी.ए.भाग २	..५१
३.	वैचारिक	स्वतंत्रता आंदोलन में हिंदी भाषा	वसुधा भोगे बी.ए.भाग ३	..५४
४.	जानकारीपरक	अभिनय और संवादलेखन के बादशहा – कादरखान	मयुरेश फिरमे बी.ए.भाग १	..५६
५.	सामाजिक	धर्म और राजनीति	श्रुती घस बी.ए.भाग ३	..५९
६.	वैचारिक	भारत में लोकतंत्र की सार्थकता	सुप्रिया लोंढे बी.ए.भाग २	..६१
७.	सूचनापरक	सूचना प्रौद्योगिकी में रोजगार	अक्षय बडेकर बी.ए.भाग २	..६३
८.	यात्रावर्णन	सफर भिलार गाँव की	प्रियांका राठोड बी.ए.भाग २	..६५
९.	सामाजिक	हिंदी के विज्ञापन	नीकीता जगताप बी.ए.भाग ३	..६८
१०.	जानकारीपरक	विज्ञान के प्रबल समर्थक गालिब	धनश्री यादव बी.ए.भाग १	..७१
११.	व्यक्तिचरित्र	समाज सुधारक संत गाडगे महाराज	ऋतुजा पाटील बी.ए.भाग १	..७३

पद्य विभाग

१.	२६/११ का हादसा	ऐश्वर्या जाधव बी.ए.भाग १	..५०
२.	एक झलक	कु.नेहा ढेकळे बी.ए.भाग ३	..५३
३.	मंजिल	आदित्यराज भगर बी.ए.भाग १	..५३
४.	नशा	जयश्री देशपांडे बी.कॉम भाग १ (आय.टी.)	..५८
५.	जीना थोडा जरूरी है	कु.जयश्री देशपांडे बी.कॉम भाग १ (आय.टी.)	..५८
६.	भारत के पुत्र	कु.बीबी आयेशा मुजावर बी.ए.भाग ३	..६०
७.	तेरे अस्तित्व पर सवाल	नेहा ढेकळे बी.ए.भाग १	..६२
८.	छात्रावास में रहते वक्त	वनश्री मन्नोळकर बी.कॉम भाग ३ (आय.टी.)	..६४
९.	जिंदगी	कु.सुप्रिया कुंभार बी.ए.भाग २	..६७
१०.	हार नहीं मानूंगी	काजल पोपळकर बी.ए.भाग १	..६७
११.	पिता	ऐश्वर्या जाधव बी.ए.भाग १	..७०

हिंदी विभाग
बिंब
सद्गुरू

यादे अटल जी की

साईराम जाधव, प्रथम वर्ष कला

भारत के दसवे प्रधानमंत्री तथा भारतरत्न से सम्मानित किये गए श्री.अटल बिहारी वाजपेयी जो देश के एकमात्र ऐसे नेता है जो अपने पार्टी में ही नहीं बल्कि विपक्षी पार्टीयों में समान रूप से सम्माननीय रहे । अगर अटल जी के बारे में बोले तो उनकी छबी ऐसी दिखाई देती जैसी उदार, विवेकशील, नीडर, सरल सहज, राजनेता, ओजस्वी वक्ता और कवि की संवेदनाओं से इनका भरपुर भावुक हृदय व्यक्तित्व सभी को प्रभावित कर जाता अगर इनकी तरफ प्रधानमंत्री की दृष्टी से देखा जाए तो आज तक ऐसा प्रधानमंत्री देखा होगा । ऐसी अभुतपूर्व अनुभुती का आज आभास होता है । अटल जी एक प्रधानमंत्री ही नहीं बल्की इनकी वाकपटुता को देखकर जयप्रकाश नारायण को तो इनके कण्ठ में माँ सरस्वती का आभास हुआ है ऐसा लगता और नेहरू जी ने तो इन्हें अद्भुत वक्ता भी कहाँ है ।

उत्तर प्रदेश में बटेश्वर के मुल निवासी पण्डित कृष्ण बिहारी वाजपेयी मध्य प्रदेश के ग्वालियर रियासत में अध्यापक थे । उसी समय २५ दिसंबर १९२४ को ब्राम्हमुहुर्त में उनकी सहधर्मिणी कृष्णा वाजपेयी की गोद से अटल जी का जन्म हुआ था । उनके पिता कृष्ण बिहारी वाजपेयी ग्वालियर में अपना अध्यापन कार्य करते-करते वह हिंदी व ब्रज भाषा के सिद्धहस्त कवि बन गए । इस से साबित होता है कि अटल जी को काव्य के गुण वंशानुगत प्राप्त है । अटल जी के जीवन की दिशा महात्मा रामचंद्र वीर रचित अमर कृति ''विजय पताका'' पढ़ाली तबसे बदल गयी अटल जी की बी.ए. की शिक्षा ग्वालियर के विक्टोरिया कालेज (वर्तमान में लक्ष्मीबाई कॉलेज) में हुई ।

> *अटल जी अपने जीवन में अविवाहित रहे लेकिन उन्होंने दत्तक पुत्रियों के रूप में दो बेटियों को स्वीकार किया । जिनका नाम राजकुमारी कौल और बी.एन.कौल । मांस और अल्कोहोल को छोड़नेवाले शुद्ध ब्राह्मणों के विपरित वाजपेयी व्हिस्की और मांस के शौकिन माने जाते । वे एक नेता, राजनीतिज्ञ और एक कवि भी रहे हैं ।*

अटल जी भारतीय जनसंघ की स्थापना करनेवालों में से एक थे । सन् १९६८ ते १९७३ इसवी तक वह उसके राष्ट्रीय अध्यक्ष भी रह चुके थे । सन् १९५७ से १९७७ इसवी तक जनता पार्टी की स्थापना तक वे बीस वर्ष तक लगातार जनसंघ के संसदीय दल के नेता रहे । मोरारजी देसाई की सरकार में सन १९७७ से १९७९ इसवी तक विदेश मंत्री रहे और विदेशो में भारत की छवी बनायी ।

अटल जी तीन बार प्रधानमंत्री बने है । पहली बार वह मात्र १३ दिन के प्रधानमंत्री रहे । इसके बाद १९ मार्च सन् १९९८ को दोबारा प्रधानमंत्री बने लेकिन इस समय का अटल जी का कार्यकाल १३ महीने तक ही चला । जब वे तिसरी और आखिरी बार प्रधानमंत्री बने तब उन्होंने पूरा का पूरा पाँच वर्ष तक का कार्यकाल चलाया ।

हम उनके व्यक्तिगत जीवन पर थोडी चर्चा करे तो उनका जीवन थोड़ा बदलासा है । वह अपने पुरे जीवन अविवाहीत रहें, लेकिन उन्होंने दत्तक पुत्रियोंके रूप में दो बेटियोंको स्वीकार किया था । जिनका नाम राजकुमारी कौल और बी.एन.कौल. था ।

मांस और अल्कोहोल को छोडनेवाले शुद्ध ब्राम्हणोंके विपरित वाजपेयी को व्हीस्कि और मांस का शौकिन माने जाते ।

अटल जी एक नेता है राजनीतिज्ञ भी है पर साथ ही साथ वह एक कवि भी रहे । 'मेरी इक्क्यावन कविताएँ' अटल जी का प्रसिद्ध काव्यसंग्रह रहा है । पारिवारिक वातावरण साहीत्यिक एवं काव्यमय होने के कारण उनकी रगो में काव्य रस हरपल घूमता रहता है ।

हम उनकी कुछ रचनाओं पर नजर डाले तो वह इस प्रकार है जैसे :

१) रग रग हिन्दू मेरा परिचय
२) मृत्यु या हत्या
३) अमर बलिदान (लोकसभा वक्तव्यों का संग्रह)
४) कैदी कुकिराय की कुण्डलिया
५) संसद मे तीन दशक
६) अमर आग है ।
७) कुछ लेख : कुछ भाषण
८) सेक्युलर वाद
९) राजनीति की रपटीली राहे
१०) बिन्दु-बिन्दु विचार
११) मेरी इक्क्यावन्न कविताएँ इ.

उन्होंने अपने जीवन में पुरस्कार प्राप्त किये वह इस प्रकार -

१) १९९२ - पद्म विभुषण
२) १९९३ - डी.लिट. (कानपुर विश्वविद्यालय)
३) १९९४ - लोकमान्य तिलक पुरस्कार
४) १९९४ - श्रेष्ठ सांसद पुरस्कार
५) १९९४ - भारतरत्न पंडीत गोविंद वल्लभपंत पुरस्कार
६) २०१५ - डी.लिट. (मध्य प्रदेश योग मुक्त विश्वविद्यालय)
७) २०१५ - फ्रेंडस् ऑफ बांग्लादेश लिबरेशन ॲवार्ड बांग्लादेश सरकार द्वारा प्राप्त)
८) २०१५ - भारतरत्न से सम्मानित

वाजपेयी को सन् २००९ में एक दौरा पड़ा था । जिसके बाद वह बोलने में अक्षम हो गए थे । उन्हें ११ जून २०१८ को किडनी में संक्रमण और कुछ अन्य स्वास्थ समस्याओं की वजह से अखिल भारतीय आयुर्विज्ञान संस्थान (एम्स) में भर्ती कराया गया जहाँ १६ अगस्त २०१८ को शाम ०५:०५ बजे उनकी मृत्यु हो गयी । उनके निधन पर जारी एम्स के डॉक्टरों ने औपचारिक बयान में कहा :

''पूर्व प्रधानमंत्री अटल बिहारी वाजपेयी ने १६ अगस्त २०१८ को शाम ०५:०५ बजे अंतिम साँस ली । पिछले ३६ घंटों में उनकी तबियत काफी खराब हुई थी । हमने पूरी कोशिश की पर आज उन्हें बचाया नहीं जा सका ।

उन्हें अगले दिन १७ अगस्त को हिंदू रीति रिवाज के अनुसार उनकी दत्तक पुत्री नमिता कौल भट्टाचार्या ने मुखाग्नि दी । वाजपेयी के निधन पर भारत भर सात दिन के राजकिय शोक की घोषणा की गयी ।

इस तरह भारत के एक पंतप्रधान एक, अच्छे राजनितिज्ञ तथा एक हृदयस्थल कवि इस ब्रम्हांड में विलीन हो गये । उनके निकल जाने से भारत देश की बहुत बडी क्षति हो गहे है । जो भरकर नहीं आती है । प्रणाम सदा अटल बिहारी वाजपेयी को ।

❑ ❑ ❑

२६/११ का हादसा

२६/११ को हुआ था हल्ला आतंकवादी ओं का,
डर से रुह काप रही थी हिंदूस्थान की...
इधर-उधर सारे बम्बई में खून ही खून दिख रहा था,
डर बढ़ता ही जा रहा था, बैचेनी उलचती ही जा रही थी ।

कितनी जाने ली थी आंतकवादीओं ने उस दिन रात
किस किसको किया उन्होंने विधवा, अनाथ और लाचार,
खून से लतपथ हुई भी धरती माँ, रो रही थी वो भी
बुजुर्ग, बच्चों को भी नहीं छोडा बिखेर दिया उनका परिवार.

निड़र होकर सामने आये हिंदूस्थान के सिपाई
और छन्नी कर लिया अपना सिना गोलियों से
शतरंज पर शतरंज रखकर खेल खेला सिपाईयों ने दिमाखी
शहीद होकर बचाई सिपाईयों ने कितनों की जाने....।

दिल से सलाम करतो हु उन लोगों को
जिन्होंने अपने जान पर खेलकर बचाई कई जाने
आँखे अभी भी भर आती है याद करके उस रात को
एहसान अभी भी है, हम सबपर उन पुलिस कर्मियों पर

ऐश्वर्या संतोष जाधव
प्रथम वर्ष कला

समान नागरी संहिता : एक कदम सभ्यता की ओर ।

हसीना आगा, द्वितीय वर्ष कला

हम हिंदुस्थान की आवाम है । मजहब चाहे अलग-अलग हो लेकिन इन्सानियत हम सबका मुल धर्म है । दुनिया में हम सबकी पहचान भारतीय हैं । इबादत के लिये हम अलग-अलग मस्जीद, मंदीर या चर्च में जाते हैं । लेकिन हमारे भविष्य का फैसला एक ही मंदीर में होता वह है संसद, और हमारे धर्मग्रंथ चाहे कितने भी हो लेकिन हम सबके लिए श्रध्येय किताब एक ही हैं हमारा संविधान ।

लेकिन अफसोस ! हालात अब ऐसे हो गये है की हमारा धर्म हमारा मंदीर और हमारी श्रध्येय किताब अराजकता के भंडार में फंस गयी है । एक तरफ फांसीवादी ताकदे हमारा संविधान जला रही है तो दूसरी तरफ हमारी अवाम का आधा हिस्सा - इस देश की महिलाये इन्साफ के लिये तरस रही हैं । कभी मजहब के नाम पर कभी परंपरा के नाम पर तो कभी कानून की आड में उनके हक उनसे छीने जा रही है । मर्दोंकी हुकुमत से चलनेवाली इस दुनिया में और की जिल्लत और गैरतके सिवा कुछ नहीं मिलता । इसी नाइन्साफी के खिलाफ आवाज उठानेवाली महिलायें अपना वजूद बनाने के लिए खुलेआम बगावत का ऐलान कर रही है । अपने मानवाधिकारों की रक्षा के लिये सडकों पर चौराहों पर और तो और कानून के कठहरे में आकर पुछ रही है की आखरी कानून सब के लिये बराबर क्यों नहीं है ?

> *'आज दुनिया में जितने भी संस्थात्मक धर्म है वह सारे मर्दों ने बनाये है । औरतों के बारे में सभी धर्म दोगलापन दिखाते है । हिंदू धर्मग्रंथ और मनुस्मृति एक तरफ महिलाओं की प्रशंसा करती है तो दूसरी तरफ उसकी आजादी छीन लेती है । मुस्लिम धर्म ग्रंथ 'कुरान शरीफ' में एक तरफ औरत का स्वतंत्र व्यक्तित्व कुबुल करता है तो जायदादों के मामले में मर्दों को औरत से दोगुना जादा हिस्सा देता है'*

इन्हीं सवालों के जवाब में शुरू हो जाती है । चर्चा समान नागरी संहिता की । वैसे तो समान नागरिक संहिता का मुद्दा हमारे संविधान भी उछाला है । संविधान की धारा चव्वालिस में सरकार से अनुरोध किया है देश के सभी नागरिकों में एकता की भावना जता ने के लिये वह देश में जल्द से जल्द समान नागरी संहिता लागु करे । चुंकी यह प्रावधान संविधान के चौथे हिस्से में सरकार मार्गदर्शक तत्वो में शामिल किया है तो इसको लागु करने की कानुनी तोर पर अनिवार्यता सरकार पर नहीं है । हिंदुस्थान में कुल मिलाकर समान नागरी संहिता का मुद्दा चर्चा में आ जाता है । हिंदू और मुसलमानों की बीच की रेखा बढ़ाने के लिये देश के सारे नागरिकों को लिये समान कानून होना चाहिए यह लोकतंत्र की मांग है । मजहब के नाम पर किसी भी व्यक्ती को कानून की

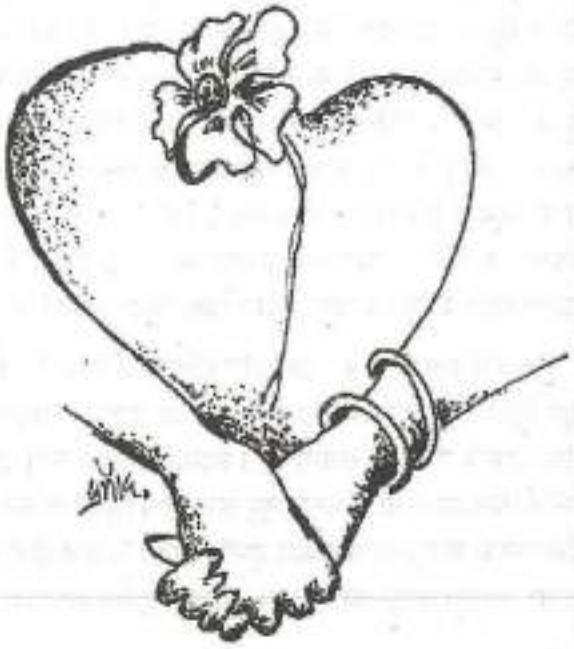

सख्ती या मोहलत का सामना करने की नौबत नहीं आनी चाहिए। यह लोकतंत्र की धारणा है, लेकिन हमारे देश में समान नागरी संहिता की मांग केवल सारे मजहबों की समानता की दृष्टी से पेश आने के लिए नहीं है तो मर्दों की झुकाव में चलनेवाले कानून के प्रावधान औरतों के न्याय के लिए भी काम करे इस धारणा को लेकर भी समान नागरी संहिता की चर्चा होनी चाहिए।

आज दुनिया में जितने भी संस्थात्मक धर्म है वह सारे मर्दों ने बनाये है। औरतों के बारे में सभीधर्म दोगलापन दिखाते है। हिंदू धर्मग्रंथ मनुस्मृति एक तरफ महिलाओं की प्रशंसा करता है। तो दुसरी तरफ उसकी आजादी छीन लेती है। मुस्लिम धर्म ग्रंथ 'कुरआन शरीफ' भी एक तरफ औरत का स्वतंत्र्य व्यक्तित्व कुबुल करता पर जायदादो के मामले में मर्द को औरत से दो गुना जादा हिस्सा देता है। ख्रिच्रन मान्यता के अनुसार दुनिया की पहली औरत इव तो ग्यानवृक्ष का फल खाकर संसार के सारे दुखों की जड बन गयी। कानून बनाने और चलानेवाले शासक भी ज्यादातर पुरुष ही थे। कानून बनाते उन्होंने महिलाओं की स्वाभिक अधिकारोंको भी पैरोतले कुचल दिया।

इसी कारणवश उन्नीसवी और बीसवी सदियों में लोकतांत्रिक व्यवस्थाओं में महिलाओं के प्रति समाज का नजरिया बदलने की कोशिश हो गयी। हिंदुस्थान में राजाराम मोहन रॉय, महात्मा फुले, सावित्रीबाई फुले से लेकर मरहम हमीद दलवाई रजिया पटेल तक के सामाजिक कार्यकर्ताओ ने महिला सम्मान, महिला शिक्षा, महिलाओं की आर्थिक आत्मनिर्भरता और कुल मिलाकर महिला सशक्ती करने के पक्ष में प्रयास किये एक बात सामने आयी की महिलाओं को न्याय और अधिकार के मुद्दे जब-तक कानून के दायरे में नहीं आते तब तक समाज की और से उन पर अमल नहीं होता यही कारण है जिसकी वजह से हमारे संविधान कर्ताओं ने महिलाओं के पारिवारीक और निजी जीवन सुरक्षित करने के लिए समान नागरी संहिता का प्रावधान मनाया।

अब सवाल उठता है - यह नागरी संहिता अधिकार है क्या ? बहुत लोग की यह गलतफहमी है कि यह कानून व्यक्ति के पारिवारिक के जीवन से संबंधीत है। आमतोर पर यह कहा जाता है की व्यक्ति का निजी जीवन कानून के दायरे में लाना नहीं चाहिए लेकिन निजी जीवन का तालुकात दुसरी व्यक्ति के साथ होता है। तब वह मामला कानून की दायरे में आ जाता है जैसे की शादी का फैसला व्यक्ति का निजी मामला है। लेकिन पति और पत्नि के दरमीयान जो पारिवारिक संबंध आ जाते है। वो कानून की दायरे में आ जाते है। व्यक्ति के निजी और पारिवारिक जीवन से जुडे हुए नियम या तो धर्मशास्त्रों के आधार पर बनाये जाते है। या फिर लोग परंपरा की मान्यतासे बनते है। जादातर धर्म-शास्त्र और परंपरा पुरुषों की पक्ष में होती है और महिलाओं का आत्मसम्मान की कोई परवाह नहीं होती जैसे में लोकतांत्रिक सरकारी की जिम्मेदारी बनती है कि वह महिलाओं की आधिकारों की सुरक्षा पारिवारीक जीवन में पति और पत्नि दोनों पर कुछ हद तक कानूनी तौर पर कुछ शर्त लगाइ हमारे देश में विभिन्न धर्मों की, विभिन्नता प्रदायकों, विभिन्न सांस्कृतिक धरोहर तरह के लोग रहते हैं। इन सभी संप्रदायो के पारिवारिक नियम अलग-अलग होते हैं। आमतोर पर सभी धर्मो या संप्रदायों के पुरुष धर्म और पारंपारिक आड में पारिवारिक जीवन में महिलाओं को अधिकारों दरमियान करने की कोशीश करते है। महिलाओं के दरमियान रोक ने के लिए धर्मशास्त्रों या पारंपारियों के परे कुछ कानूनी प्रावधान बनाने के हेतु समान नागरी संहिता का मुद्दा उठाया जाता है। इसलिए डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर ने महिला सशक्तीकरण के लिए कही कदम उठायें महिलाओं और अधिक अधिकार देने तथा सशक्त बनाने के लिए सन् १९५१ में उन्हें हिंदू कोड बील संशोधन देश में किया डॉ.आंबेडकर का मानना था की सही मायने में प्रजातंत्र तब आऐगा जब महिलाओं को पैतृक संपत्ति में बराबरी का हिस्सा मिलेगा और पुरूषों के समानाधिकार दिये जाने के लिए डॉ.आंबेडकर दृढ विश्वास था की महिलाओं की उन्नति तभी संभव होगी जब उन्हें घर परिवार और समाज में बराबरी का दर्जा होगा शिक्षा और धार्मिक शिक्षा और आर्थिक उन्नति उन्हें सामाजिक बराबरी दिलाने में मदत करेंगी लेकिन अकेला संविधान या कानून लोगोंकी मानसिकता को नहीं बदल सकता पर सच है की यह परिवर्तन की राह तो सुगम बनाता है।

हिंदू समाज में क्रांतीकारी सुधार लाने की देश के पहिले कानूनमंत्री रुप में डॉ.आंबेडकर ने हिंदू कोड बील लोकसभा में पेश किया दरअसल 'हिंदू कोड बील' पारित करने के पीछे डॉ.आंबेडकर हार्दिक इच्छा कुछ ऐसे बुनियादी सिध्दान्त स्थापित करने की थी। जिसका उल्लंघन दंडनिय अपराध बन जाये मसलन महिलाओं के विवाह विच्छेद (तलाक) का अधिकार हिंदू कानून की अनुसार वैवाहीक व्यक्ति के लिए एकाधिक पत्नि रखने पर प्रतिबंध अविश्वास तथा अविवाहीत कन्याओं को बिना शर्त पिता

या पति की संपत्ती का उत्तराधिकारी बनने का हक उनका आग्रह यदि हिंदू कानून में अंतरजातीय विवाह को भी मान्यता दी जाए इस बील में अंतर्निहित थे न्युतनम सिध्दांत धार्मिक रीति विवाहित स्त्रियों को इन अधिकारों का इस्तेमाल करने और लाभ प्राप्त करने के अवसर प्रदान करते है । पर देखना यह भी होगा कि आखरी बार डॉ.आंबेडकर इस बील पास कराने पर इतना जोर क्यों देते रहे । उनकी मान्यता थी की जातीप्रथा को बनाए रखने में महिलाओं की भुमिका निर्विद पुरुषों के अधिन बताने की प्रक्रिया पहिले परिवार पहुँचती से शुरु होती है । यही प्रक्रिया फिर समाज है । इस लिए आंबेडकर के हिंदू कोड बील को पारिवारिक तोडक और समाज के लिए घातक बताया गया था । जब की वे इस बील के जरिए पितृसत्ता से दृष्यक को भेद कर जाती व्यवस्था को तहस-नहस की कोशिश कर रहे थें । मजहब की राजनीति करनेवालों ने इस बील का विरोध किया जिसके कारण वह बील संसद मे पारित नहीं हो पाया ।

न्यायालय का कहना था कि यदि किसी दम्पति के पुत्र नहीं किया जाता क्योंकि इनका विरोध राजनीति में असर दिखा सकता है । मुस्लिमों की प्रतिनिधीत्व देने वाली सर्वसामान्य संस्था का भी अभाव है जिसे वास्तव में बहुसंख्यक मुस्लिमों का आदर सर्मथन प्राप्त हो स्त्रियों के शिक्षा, उनको समान अवसर तथा पुरुषों की समक्षकता संसार, धर्म की हानि नहीं बल्की उन्नयन होगा, जात पंथ दीवार पर लिखी इबारत को नहीं पढ पाता उसकी प्रगति अवरुद्ध हो जाती है ।

समान संहिता बनानेसे पहले अपने-अपने संप्रदाय तथा धर्म में कुरीतियों अन्याय तथा विभेदकारी कानुनों को समाप्त करने की पहल होनी चाहिए तथा महिलायों को उनका उचित हिस्सा दिलाने का कार्य किया जाना चाहिऐ ।

वर्तमान में विवाह संस्था में पुरुषों के वर्चस्व के कारण 'मैत्री संबंध' (जिसमें युवक-युवती बिना विवाह के रहते हैं) बढ़ रहे हैं । बच्चे की आवश्यकता भी अन्याय तरीकों से पुरी हो रही है । ऐसे में विकृतियाँ जन्म लेंगी, अराजकता बढ़ेगी नागरिक असमानता को अब अधिक दिनों तक दबा रखना संभव नहीं है ।

मुस्लिम संप्रदाय के एक वर्ग में इस निर्णय का बहुत विरोध किया जिसके आगे झुककर अन्ततः सरकार को मुद्दे को सांप्रदायिक चश्मे में देखा जाता है तथा उसका राजनीतिक लाभ लेने का प्रयास किया जाता है तर्क दिया जाता है कि दुसरे में बहुविवाहों को अनुमति है, इसी प्रकार स्त्रियों को पिता की संपत्ती में हिस्सेदारी देने पर कड़ी आपती दर्ज कराई जाती है । वास्तविकता यह है कि समान संहिता के विरोध के पुरुष का अहम् है जो स्त्रियों को बराबरी का दर्जा नहीं देना चाहता तथा सामती तरिके से वैयक्तिक मामलों में पुरुष श्रेष्ठता के पक्ष में है और उनके अहम् की तृष्टि करता है । इनमें किसी भी परिवर्तन को सदभावना एवं सहजता से नहीं लिया जाता है ।

❑ ❑ ❑ ❑

एक झलक...

नेहा भारत ढेकळे
तृतीय वर्ष कला

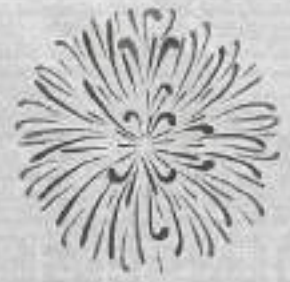

घनें अंधेरे में
एक झलक दिखाई दी,
छुने से पहेले ही,
हवाओं के साथ, बह गई...

अंधेरा घना था,
शकल नहीं दिखाई दी,
पर, इस घनें अंधेरे में,
वो एक 'झलक',
जीने का बहाना देकर,
चली गयी...।

मंजिल

आदित्यराज मगर
प्रथम वर्ष कला

मंजिल खड़ी हुई है हम चल रहे है
कहा हम जाए
रास्ता ही पता नहीं है
हर वक्त की तरह बैठे हुए है ।
कहा हम जाए हमें पता ही नहीं है
किस तरह का रास्ता चुने हम
किस्मत कहा खडी है ।
हमें क्या पता हम कहा खड़े है
मालूम नहीं मंजिल कहा खड़ी है
फिर भी हम चल रहे है
कहा का रास्ता चुने हम
हमें क्या पता कहाँ चले हम

स्वतंत्रता आंदोलन में हिंदी भाषा

वसुधा संजय भोगे, तृतीय वर्ष कला

भारतीय स्वतंत्रता और स्वतंत्रता आन्दोलन में हिंदी भाषा का स्थान महत्वपूर्ण रहा है। सन् १८८५ में भारतीय राष्ट्रीय कॉंग्रेस की स्थापना से ही स्वतंत्रता आन्दोलन की विधिवत शुरूआत हो गई थी, किन्तु इसमें तीव्रता और गुणात्मक परिवर्तन २० वीं सदी के आरम्भ में सन् १९०५ से आया। यहाँ तक पहुँचते-पहुँचते राष्ट्रीय आन्दोलन ने व्यापक रुप ग्रहण कर लिया था। इस आन्दोलन का प्रभाव केवल राजनीतिक जीवन पर ही नहीं, बल्कि सांस्कृतिक एवं सामाजिक जीवन पर भी पड़ा। अब लोग भाषा को भी राष्ट्रीय दृष्टि से देखने लगे थे। ऐसा माना जाने लगा था कि राष्ट्रीय चेतना का सीधा संबंध भाषा से है।

हिंदी भाषा भारत के अधिकांश लोगोंद्वारा बोली और समझी जाती है। दक्खिनी हिन्दी के रूप में दक्षिण भारत के लोग भी इससे परिचित है। उर्दु के रुप में इस भाषा से मुस्लिम समुदाय का भी थोड़ा परिचय हो गया था तथा यह भाषा सम्पूर्ण भारत की सांस्कृतिक का प्रतिनिधित्व करती रही। हिन्दी के इन्हीं गुणों के कारण हिन्दी भाषियों तक ने इसे उस समय सार्वदेशिक भाषा के रुप में स्वीकार किया। इस दृष्टि से हिन्दी के लिए सर्वप्रथम विचार करनेवाले बंगला भाषी केशवचन्द्र सेन थे। सच तो यह है कि हिन्दी को राष्ट्रभाषा बनाने का विचार सबसे पहले बंगाल से ही आया था, और बाद में उसे बंगला के प्रसिद्ध नेताओं का सहयोग प्राप्त होता रहा। बंकिमचन्द्र चटर्जी ने यह भविष्यवाणी की थी हिन्दी एक भारत की राष्ट्रभाषा होकर रहेगी क्योंकि हिन्दी भाषा की सहायता से भारत के विभिन्न प्रदशों में एकता स्थापित की जा सकती है। इसी प्रकार सुभाषचन्द्र बोस ने कहा था - ''देश की एकता के लिए एक भाषा का होना जितना आवश्यक है, उससे अधिक आवश्यक है - देश भर के लोगों में देश के प्रति विशुद्ध प्रेम तथा अपनापन का होना। यदि आज हिन्दी मान ली गई है, तो वह अपनी सरलता, व्यापकता और क्षमता के कारण। वह किसी प्रान्त विशेष की भाषा नहीं है, बल्कि सारे देश की भाषा है।''

सच तो यह है कि भक्तिकाल के बाद से ही किसी-न-किसी रुप में हिन्दी भाषा सम्पूर्ण देश की भाषा बनने की ओर बढ़ती रही थी। इस दृष्टि से रवींद्रनाथ टैगोर का यह विचार महत्त्वपूर्ण है-

''हमें उस भाषा को राष्ट्रभाषा मानना चाहिए, जो देश के सबसे बड़े भू-भाग में बोली जाती है और जिसे स्वीकार करने के लिए महात्मा गांधीजीने हमसे आग्रह किया अर्थात् हिन्दी।''

'हिंदी भाषा भारत के अधिकांश लोगों द्वारा बोली और समझी जाती है। दक्खिनी हिंदी के रूप में दक्षिण भारत के लोग भी इससे परिचित है। हमें उस भाषा को राष्ट्रभाषा मानना चाहिए, जो देश के सबसे बड़े भू-भाग में बोली जाती है और जिसे स्वीकार करने के लिए महात्मा गांधीजी ने हमसे आग्रह किया अर्थात हिंदी'।

यहां प्रकारान्तर से यह स्मरण करना गलत नहीं होगा कि सन् १८८६ में लन्दन से प्रकाशित 'हॉब्सन-जॉब्सन कोश' में हिंदुस्तानी को भारत की राष्ट्रभाषा कहा जा चुका था। इस प्रकार १९ वीं शताब्दी के अंत होने तक इस प्रश्न पर सभी भारतीय नेता एकमत थे कि यदि भारत की कोई एक सार्वदेशिक भाषा हो सकती है, तो उसकी क्षमता मात्र हिन्दी भाषा में ही है। हिन्दी को राष्ट्रभाषा के रुप में यह स्वीकृति केवल भारत में नहीं, बल्कि विदेशों में भी मिल रही थी। इस समय विदेशों में भारतीय क्रान्तिकारी दलों की स्थापना हो चुकी थी, जिसमें महाराष्ट्र, पंजाब, बंगाल तथा गुजरात के युवा शामिल थे। इन सब में राष्ट्रप्रेम के साथ-साथ राष्ट्रभाषा हिन्दी के प्रति भी आस्था थी। वीर सावरकर के नेतृत्व में विदेशों में संगठित एक सशक्त क्रांतिकारी दल ने राष्ट्रभाषा हिन्दी के प्रयोग का संकल्प लिया।

स्वतंत्रता आन्दोलन के दौरान हिन्दी को राष्ट्रभाषा के रुप में विकसित एवं स्थापित करने में भारतीय राष्ट्रीय कांग्रेस की महत्त्वपूर्ण भूमिका रही है। उस समय सम्पूर्ण देश की सबसे बड़ी और पुरानी राजनीतिक पार्टी होने के कारण इसके निर्णयों का एक विशेष स्थान था। इस दृष्टि से कांग्रेस से अपने विशेष अधिवेशन में हिन्दी के पक्ष में प्रस्ताव पारित कर तथा अपनी कार्रवाइयाँ हिन्दी में करके इस के तीव्र विकास का मार्ग प्रशस्त किया। भारतीय राष्ट्रीय कांग्रेस उस भाषा को स्वीकार करे, जिसे जन-जन समझ सके। १९२४ में बेलगाँव में कांग्रेस का ३९ वां अधिवेशन हुआ, तब इसके अध्यक्ष महात्मा गांधी ने कांग्रेस के कार्यक्रमों में हिन्दी के प्रचारकार्यों को भी सम्मिलित कराया। इससे हिन्दी भाषा कांग्रेस में शामिल हो गई। एक वर्ष बाद ही जब कानपुर में कांग्रेस का ४० वां अधिवेशन हुआ, तब उसमें यह प्रस्ताव पारित किया गया कि -

''यह कांग्रेस तय करती है कि महासमिति का और कार्यकारिणी समिती का कामकाज आमतौर पर हिन्दुस्तानी में चलाया जाएगा।'' कांग्रेस व्दारा ऐसा महत्त्वपूर्ण निर्णय लिया जाना राष्ट्रभाषा हिन्दी के प्रचार-प्रसार के लिए ऐतिहासिक एवं क्रांतिकारी था। इसके बाद से कांग्रेस और महासमिती की कार्रवाइयों के लिए अपनाई जाने लगी। हिन्दी भाषा कार्यकर्ता ही नहीं, बल्कि कुछ अहिन्दी भाषी तक अपने अधिकतर भाषण हिन्दी में देने लगे। अंग्रेजी में छापनेवाला कांग्रेस के अधिवेशन का विवरण हिन्दी में भी छपने लगा।

भारत को स्वतंत्रता मिलने के बाद भारतीय संविधान सभा में संघ सरकार की राजभाषा निश्चित करने का प्रश्न आया। बडी लंबी बहस के बाद १४ सितंबर १९४९ को हिन्दी को भारत संघ की राजभाषा घोषित किया। भारतीय संविधान के अनुच्छेद ३४३(१) के अनुसार देवनागरी लिपी में हिन्दी को संघ की राजभाषा के रुप में स्वीकृत किया गया। हिमाचल प्रदेश, हरियाणा, राजस्थान, मध्यप्रदेश, उत्तराचंल, उत्तरप्रदेश, छत्तीसगढ, बिहार तथा केंद्रशासित प्रदेश (दिल्ली) इन राज्यों की राजभाषा भी हिन्दी ही है। भारत का संविधान २६ जनवरी १९५० को लागू हुआ और तभी से हिन्दी विधिवत् भारत संघ की राजभाषा है।

गांधीजी ने हिन्दी को केवल भाषा ही नहीं, बल्कि उसे भारतीय संस्कृति से भी जोड़ा। इसलिए राष्ट्रीय शिक्षा और बुनियादी का माध्यम उन्होंने हिन्दुस्तानी तथा प्रान्तीय भाषा को रखा।

स्वतंत्रता संग्राम में तो हिन्दी भाषा ने ही इस महादेश को एक सूत्र में बांधा था। स्वतंत्रता आंदोलन के तमाम सेनानियों ने हिन्दी के माध्यम से ही अपनी भावनाएं देश के कोने कोने तक पहुंचायी थी। दयानंद सरस्वती, राजा राममोहन रॉय, लोकमान्य बाल गंगाधर तिलक, महात्मा गांधी, नेताजी सुभाषचंद्र बोस आदि सारे दिग्गज नेताओं ने हिन्दी भाषा को ही अपने विचार वहन का मुख्य माध्यम माना। ऐसी राष्ट्रभाषा का ही दूसरा नाम संपर्कभाषा होता है। इस संपर्कभाषा ने भारतीय स्वतंत्रता में महत्वपूर्ण स्थान है। हिंदी भाषा भारत के गरीबों के लिए दवा बनी। पंतप्रधान इंदिरा गांधी जी ने आकाशवाणी (रेडिओ) के द्वारा ही जनता को सहारा दिया। राष्ट्रभाषा राष्ट्रीय सम्मान की प्रतीक होती है। हर राष्ट्र को अपनी पहचान के लिए उसकी भूमि, उसका संविधान, उसका झेंडा और उसकी भाषा चाहिए। जिस तरह राष्ट्रगीत, राष्ट्रीय स्मारक, राष्ट्रीय व्यक्तित्व और राष्ट्रीय ध्वज को हम सम्मान का स्थान देते हैं, वैसाही सम्मान राष्ट्रभाषा का भी होना चाहिए।

❑ ❑ ❑ ❑

- ''यदि भारतीय लोक-कला, संस्कृति और राजनिती में एक रहना चाहते है, तो इसका माध्यम हिंदी ही हो सकता है।'' - चक्रवर्ती राजगोपालाचारी
- ''प्रान्तीय भाषाओं के क्षेत्र पर जरा भी हमला किये बिना आपस के व्यवहार के लिए हमारा अखिल भारतीय माध्यम हिंदी ही होना चाहिए।'' - पंडित जवाहरलाल नेहरू

अभिनय और संवादलेखन के बादशहा - कादर खान

मयुरेश फिरमे, प्रथम वर्ष कला

अफगाणिस्तान - काबुल शहर के नजदीक देहात में अपने पति के साथ रहनेवाली उस महिला के तीन बच्चें अल्ला को प्यारे हो गये। जब चौथे बेटे का जन्म हुआ तो बेटे की माँ ने अपने पति से कहा कि, यह परिवेश बच्चे के लिए ठिक नहीं है। कहीं हम दूसरी जगह पर जाकर रहते। माँ-बाप और वह छोटे बालक पाकिस्तान से होकर हिंदुस्तान के मुंबई शहर कें सबसी खराब झुग्गी झोपडी 'कामाठीपुरा' में आकर बसते है।

इस बस्ती में शराबी, जुआरी, डकैती, बदफैली, खुन खराबा और वेश्या व्यवसाय चलता रहता। ऐसे गंदे परिवेश में पति-पत्नी का कलह होता रहता। परिणामतः एक दिन आ ही जाता है जब इनमें तलाक होता है। परिवार में होनेवाले छोटे बालक की स्थिति कैसी हुई होगी ? उस माँ का फिर कर्मदरिद्री व्यक्ति के साथ दूसरा विवाह होता है, वह व्यक्ति कमाता तो कुछ नहीं। इस भयानक स्थिति में इस बालक ने पांच साल की उम्र में मेहनत मजदूरी आरंभ की। बेटे की माँ उसे समझाती है मैं जानती हूँ तू हरदिन तीन-चार रु. कमाने जा रहा है ताकि घर की गरीबी ना रहे लेकिन बेटा इस गरीबी से टकराने के लिए मैं हूँ तू सिर्फ पढ़ाई कर। यह बालक अपने आस-पास के लोगों की स्थिति देखकर लेखन करने लगता। उन्होंने स्नातक शिक्षा प्राप्त कर दी। हर दिन कई लोगों की मिमिक्री करने लगता। दिनभर के अनुभव लिखने लगता, नये नये अनुभव काग़ज पर उतरने लगता अतःता वह एक अच्छा लेखन बनता। संवाद लेखन से वह अच्छा कलाकार बनता। यह कलाकार दूसरा तिसरा कोई न होकर कादर खान बन जाता है। वे हाल ही में कनाडा में (विदेश) होनेवाले अपने बच्चे के पास इलाज करने के लिए गए थे। आज उनका बेटा विदेश में स्थाईक हो गया है। उनके बारे में जानकारी जो इस प्रकार है -

> *सरफराज अपने पिताजी के बारे में बताते है कि जब मैं छोटा था, तब वह अपने पिताजी के साथ सेट पर नहीं जाता क्योंकि पिता नहीं चाहते कि उनके बच्चे पढ़ाई को बीच में छोडकर फिल्मों मे आए' वह हमेशा पढ़ाई अच्छी से खत्म करने को प्रेरित करते थे, उनका इस मामले में अनुशासन इतना सख्त था कि, हमें फिल्मी मॅगेजीन पढ़ने से रोका जाता।*

नव्वे के दशक का हर वो बच्चा जो बॉलीवुड फिल्मों को देखते हुए बड़ा हुआ हो। वो कादर खान नाम से परिचित ना हो, ये संम्भव ही नहीं है क्योंकी वह समय ऐसा था जब कादर खान हँसी का पर्याय बन चुके थे, उनका फिल्म में होने का मतलब ही ये था कि, फिल्म में पांच से दस सीन जरूर कॉमेडी के होंगे। जबकि नकारात्मक किरदारों के साथ भी कादर खान ने हमेशा

न्याय किया है । इस तरह से कादर खान ने बॉलीवुड की फिल्मों में विभिन्न छोटे-बड़े रोल निभाकर दर्शकों में अपनी एक अलग ही पहचान बनाई है । कादरखान एक फेमस एक्टर होने के साथ-साथ कॉमेडियन, स्क्रिप्ट और डाइलॉग राइटर भी है ।

नाम	- कादरखान
जन्मदिन	- २२ अक्टूबर १९३५
जन्मस्थान	- काबूल, अफगाणिस्तान
मृत्यू	- १ जनवरी २०१९
मृत्यूस्थान	- कनाडा
नागरिकता	- भारत और कनाडा
माता	- इकबाल बेगम
पिता	- अब्दुल रहमान
भाई	- ३ भाई है जिनमे नाम शामसउर रहमान, फज़ल रहमान, हबीब उर रहमान
बेटे	- सरफराज और शाहनवाज
शिक्षा	- इस्माइल युसूफ कॉलेज से इंजिनियरिंग में ग्रेज्युएशन

कादर खान का जन्म और परिवार -

कादर खान का जन्म २२ अक्टूबर १९३५ को अफगाणिस्तान के काबुल में हुआ था । कादर खान मूलतः पास्थून के काकर जनजाति के थे । अब्दुल रहमान और इकबाल बेगम के चार पुत्रों में से कादर खान एक थे, जबकि उनके अन्य तीन भाईयों के नाम शामसउर रहमान, फज़ल रहमान, हबीब उर रहमान थे । वास्तव में एक साल की उम्र में कादर खान परिवार के साथ मुम्बई आ गए थे और यहाँ वो झुग्गी-झोपड़ियों में रहने लगे ।

कादर खान ने अजरा खान से शादी की और उनके परिवार में पत्नी के अलावा दो बेटे शाहनवाज और सरफराज भी है । जिनमें से शाहनवाज ने दो फिल्मों 'मिलेंगे-मिलेंगे' और वादा में निर्देशक सतीश कौशिक को आसिस्टंट किया है । इसके अलावा उन्होंने राज कँवर की फिल्म 'हमको तुमसे प्यार हैं' में राज कँवर को आसिस्टंट किया था ।

कादर खान की व्यस्तता और बच्चों की परवरिश के संदर्भ में सरफराज ने एकबार मीडिया को बताया कि जब वो छोटे थे तब वो अपने पिता के साथ सेट पर नहीं जाते थे क्योंकी वो नहीं चाहते थे कि उनके बच्चे पढ़ाई को बीच में छोडकर फिल्मों में आए, वो हमेशा पढ़ाई अच्छी से खत्म करने को प्रेरित करते थे, उनका इस मामले में अनुशासन इतना सख्त था कि हमें फिल्मी मॅगेजीन पढने से भी रोका जाता था । सरफराज़ ने कहा कि वो हमेशा से एक्टिंग करना चाहते थे, जब मैं छोटा था, तब मैं टेलीविजन देखता था, मैं अपने पिता को T.V पर देखता था और रोमांचित महसूस करता था । मेरे पिता तब सप्ताह में पांच दिन काम करते थे या फिर महिने भर के शेड्यूल के लिए बाहर जाते थे, ऐसे में हमारी माँ हमारा ध्यान रखती थी । इस कारण मैं यह नहीं कह सकता कि मेरे पिता एक फेमस एक्टर और काम में व्यस्त होने के कारण हमारा ध्यान नहीं रख पाते थे, सच तो ये हैं कि वो जब भी हमें जरूरत होती हमेशा हमारे पास होते थे । वो यदि पांच मिनिट भी हमारे साथ बिताते तो उनका वो समय क्वालिटी टाईम ही होता था ।

कादर खान की शिक्षा -

कादर खान ने मुम्बई की म्यूनिसिपल स्कूल से अपनी प्रारम्भिक शिक्षा ली हैं, कादरखान पढ़ाई में मेधावी छात्र थे । इस कारण उन्होंने आगे चलकर इस्माइल युसूफ कॉलेज से अपनी इंजिनिअरिंग में ग्रेज्युएशन पुरी की । उसके बाद कादरखान ने सन् १९७० से लेकर सन् १९७५ तक मुम्बई युनिवर्सिटी में पढ़ाया भी । उन्होंने एम. एच. साबू सिद्दीक कॉलेज ऑफ इंजिनिअरींग, भाईकुला के सिविल इंजिनिअर विभाग में प्रोफेसर के तौर पर नौकरी की ।

कादर खान के करिअर की शुरुवात -

कॉलेज के वार्षिकोत्सव के फंक्शन में कादरखान ने प्ले में हिस्सा लिया था । जिसकी सबने बहुत प्रशंसा की । अभिनेता दिलीप कुमार को जब इस प्ले के बारे में पता चला तो उन्होंने भी इसे देखने की इच्छा जताई इसके लिए विशेष इंतजाम किये गए और कादरखान ने उनके लिए ही प्ले में अभिनय भी किया । प्ले को देखकर दिलीपकुमार कादर खान से ना केवल प्रभावित हुए बल्कि उन्होंने खान को अपनी अगली २ फिल्मों के लिए साइन भी कर लिया । जिनके नाम ''सगीना महतो'' और ''बैराग'' थे । उस समय फिल्म इंडस्ट्री में कादर खान जैसे नए व्यक्ति के लिए ये बहुत सन्मान और गर्व की बात थी ।

कादर खान का फिल्मी करिअर -

कादर खान का फिल्मों में अभिनय का करिअर सन्१९७३ में शुरु हुआ था । जब उन्होंने 'दाग' फिल्म में काम किया था ।

सन्१९८१ में कादर खान ने 'नसीब' फिल्म में काम किया था, जिसमें उनके साथ अमिताभ बच्चन, हेमा मालिनी, ऋषि कपूर, शत्रुघ्न सिन्हा थे ।

उन्होंने सन् २००४ तक फिल्मों में काम किया उन्होंने कई तरह की फिल्में की है ।

सन् २०१५ में फिर से कादर खान ने फिल्मों में वापसी की ।

कादर खान की मृत्यू -

कादर खान लम्बे समय से बीमार चल रहे थे । कनाडा में वे अपना इलाज करा रहे थे । जिसके दौरान ८१ वर्ष में १ जनवरी २०१९ को उनकी मृत्यू हो गई कादर खान के बेटे ने इस खबर की पुष्टी की है । इनकी मौत को लेकर कई बार अफवाएं उड़ी है । अभी भी जब वे हॉस्पिटल में थे सोशल मिडिया में उनकी मृत्यू की खबर आ गई थी, जिसके बाद उनके बेटे ने सामने आकर इन बात का खंडन किया ।

उनके कई दर्शकों ने कादर खान की फिल्म, उनकी कॉमेडी को जनता हमेशा याद रखेगी । कादर खान की मृत्यू से पुरा बॉलीवुड दुखी है । अपने सोशल मीडिया अकाउंट में उनके लिए सहानुभूति व्यक्त की । उनके चले जाने से बॉलिवुड क्षेत्र में एक मेधावी संवादलेखक और कलाकार की हानि हुई है ।

❑ ❑

नशा

नशा तो शराब की बोतल में नही,
देखनेवाले की आँखो में होता है ।
गिलास भर कर सामने रख दो,
सिर तो अपने आप घूमने लगता है ।
नशा तो शराबी में भी नहीं,
पर उसके गम में जरूर होता है ।
हाल-ए-दिल उसको पूछ के तो देखो,
आंसुओं का समंदर अपने आप बेहन लगता है ।
अरे, नशा तो सिर्फ बार में नहीं,
हर जगहा मौजूद है ।
कम्बख्त थोड़ा जी के तो देखो,
यही अपना वजूद है ।
नशा तो एक जिता जागता पदार्थ है ।
लहराती हवा बनकर सफर करता है ।
किसी का प्यार आजमा के तो देखो,
फिर जुदाई में बहोत तडपाती है ।
अपने अंदर कैद रखा नशा,
वक्त के साथ उतरता जाता है ।
हर जगह को दिल की नजरों से तो देखो,
फिरसे दिल मे बसी वो कायनात
खुद एक नशा बन जाता है ।

जयश्री देशपांडे
प्रथम वर्ष वाणिज्य (आय.टी.)

❑ ❑

जीना थोडा जरूरी है ।

जीवन के रास्ते पर चलने के लिए,
यादों का जाम साथ होना जरूरी है ।
जिंदगी जीने के लिए,
दिल का टुकडा खोना जरूरी है ।
ऐसे ही सब तमन्नाए पूरी हो गयी,
तो खुदा की क्या कीमत है ?
गम के साथ ही सही पर,
मरने से पहले थोडा जीना जरूरी है...
जब हार मानोगे तो शरमिंदगी कैसी ?
थोडा मुस्कुराना जरूरी है ।
समझो जिस्म के ऊपर नमक जैसे छिडका,
पर उसमें भी दर्द होना जरूरी है ।
खुशियों से भरी जिंदगी मिली,
तो दिल की क्या किमत है ?
कहीं पर पहुँचने के लिए इन जख्मों से मिली,
जीने की आस होना जरूरी है...
रास्ते अलग हो पर, मंज़िल एक होना जरूरी है ।
अधुराही सही पर, साथ होना जरूरी है ।
टूट के जब बिखरे मिलेंगे आप,
तो पता चलेगा प्यार की क्या कीमत है ।
खत्म हो अगर वजहा, बेवजहा ही सही,
पर मरने से पहले थोडा जीना जरूरी है...

जयश्री देशपांडे
प्रथम वर्ष वाणिज्य (आय. टी.)

धर्म और राजनीति

श्रुती राजेंद्र धस, तृतीय वर्ष कला

धर्म और राजनीति वैसे तो इन्हें एक-दूसरे से अलग माना जाता है मगर आज के समय में यह एक-दूसरे को इस प्रकार प्रभावित करते है कि इन्हें एक-दूसरे को पूरक कहा जाना गलत नहीं होगा राजनीतिक संस्थाएँ लोगों में विश्वास तथा उनका प्रतिनिधित्व दर्शाने के लिए धर्म तथा धर्म से जुड़ी आस्था, विश्वास और परम्परा का सहारा लेते हैं और दुसरी तरफ आज हर धर्म की अपनी संस्थाएँ हैं जो प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष तौर पर राजनीतिक दलों को समर्थन देती हैं तथा लोगों से अपील भी करती हैं । भारत में धर्म और राजनीतिका संबंध गहरा हैं । विश्व की कई घटनाएँ इस बात का प्रमाण रही हैं कि जब जब सत्ताधारी पक्ष अपनी राह से भटके हैं, तब तब धार्मिक संतों और महापुरुषों द्वारा उन्हें सही राह पर लाने का प्रयास हुआँ हैं ।

भारत में कई ऐसे महापुरुष हुएँ हैं जिनमें महात्मा बुद्ध, महावीर स्वामी, महात्मा गाँधी आदि धर्म और राजनीतिका संगम रहें हैं । एक तरह यह लोग धर्म से जुड़े हुएँ थे और दुसरी तरफ सत्ताधारी पक्ष को गलत राह पर विरोध जताकर मानवीय मूल्यों और सिध्दांतो का प्रचार कर समाज को हर राह पर लाने का प्रयास कर रहे थे ।

> *भारतीय इतिहास में देखा गया तो राजनीति और धर्म में कोई अंतर नहीं था । राजाओं की नीतियाँ भी धर्म के अनुसार ही निर्धारित होती थी । महाभारत जैसे युद्ध को धर्मयुद्ध की उपमा दी जाती हैं । औपनिवेशक काल में अंग्रेजों ने 'डिवाइड एवंरुल' की नीति से हिंदू और मुसलमानों को एक के प्रति भेदभाव दिखाकर लड़वाया था ।*

इससे मुझें एक कहानी याद आती हैं । एक जंगल था । उस जंगल में कई पशु-पक्षी रहतें थे । एक दिन उस जंगल में चुनाव होने वाला था । चुनाव में एक तरफ जंगल का एक पशु था और दुसरी तरफ एक कुल्हाडी थी । चुनाव होने के बाद उसमें कुल्हाडी जीत गयी । एक पंछी ने पेड़ों से पूछा कि कुल्हाडी तो तुम्हें काँटती हैं तो फिर तुमने उसे क्यों जिता दिया, तब पेड़ ने कहा कि, कुल्हाडी में जो लकड़ी इस्तेमाल की गई हैं, वह हमारी बिरादरी की हैं, इसलिए हमनें उसे ही जीता दिया भारत में भी यही परिस्थिति दिखाई देती हैं । चुनाव में खड़ा होनेवाला कोई भी हो, कैसा भी हो, अगर वो अपनी बिरादरी, धर्म का हैं तो उसेही जीता देंगे ।

भारतीय इतिहास में देखा गया तो राजनीति और धर्म में कोई अंतर नहीं था । राजाओं की नीतियाँ भी धर्म के अनुसार ही निर्धारित होती थी । महाभारत जैसे युद्ध को भी धर्मयुद्ध की उपमा दी जाती है । औपनिवेशक काल में अंग्रेजो ने 'डिवाइड एवंरुल' की नीति से हिंदू और मुसलमानों को एक के प्रति भेदभाव दिखाकर लड़वाया था । भारत-पाक अंग्रेजोकी नापाक राजनीति

का हिस्सा था । वर्तमान में राजनीति पर धर्म का वो सकारात्मक प्रभाव देखने को नहीं मिलता, जो एक समय में था । भारत में स्वतंत्रता के बाद इन सत्ता लोलुप शासकों ने अपने स्वार्थ की पूर्ति के लिए धर्म का सहारा लिया । कट्टरता, भडकाऊ भाषण के द्वारा एक पक्ष को आहत कर दुसरे पक्ष की सहानुभूति हासिल करने की राजनीति आजादी मिलने से आज तक चली आ रही हैं ।

सन् १९८४ में अमृतसर में 'ऑपरेशन ब्लू स्टार' हुआँ था । यह ऑपरेशन वहाँ के सुवर्णमंदिर में हुआँ था । इसके कारण हमारी पूर्व प्रधानमंत्री इंदिरा गाँधी जी को अपनी जान गवानी पड़ी । यह ऑपरेशन जब हुआँ तब कई ५-६ साल के बच्चे थे जिन्होंने २०-२१ साल के युवा बनने के बाद इस ऑपरेशन के कई अफसरों को मार दिया । इसके पीछे भी राजनीति का ही हात था ।

धर्म और राजनीति की गंदी साजिशों के कारण भारत और पाकिस्तान जैसे दो राष्ट्र बन गएँ हैं । आज भी हिंदू और मुसलमानों में झगड़े हो रहे हैं ।

भारत हमेशा से सहिष्णूता का पुजारी रहाँ है । इस पर कई विदेशी जातीयों ने आक्रमण किए तथा यहीं पर बस गऐ इसलिए अपने अतीत गौरव के अनुसार जब भारत का संविधान बना तो भारत को एक 'धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र' के रुप में मान्यता दी गई । कई सत्तास्वार्थी, धूर्त राजनेता यह जानते हैं कि धर्म और राजनीति को अलग नहीं रखा जा सकता, यह इस देश की कमजोरी है, इसलिए वे इसका लाभ उठाते है ।

भारत को धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र के रुप में स्विकार करने का लक्ष यह था कि धर्म को राजनीति से अलग रखा जाएँ किंतु वास्तव में लोगों पर धर्म का प्रभाव छाया हुआँ है इसलिए यह संभव नहीं है । धर्म का अर्थ होता हैं - स्वयं को कैसे जीत लूँ और राजनीति का अर्थ होता हैं - दूसरों को कैसे जीत लूँ । यह दोनों बड़े ही विपरित हैं ।

हमारा धर्म चुनना हमारी स्वतंत्रता हैं । इसका मतलब यही नहीं हैं कि हम हर बात को धर्म के नजरिएँ से ही देखे । अब वक्त आ चुका हैं कि धर्म और राजनीति में साठ-गाठ करने वालों की दुकाने बंद होनी ही चाहिएँ । आखिर धर्म व्यक्ति की विश्वास, आस्था और परम्परा हैं । इसे व्यक्ति तक ही सीमित रहनें दिया जाना चाहिएँ । आखिर धर्म इन्सान के लिए है, इन्सान धर्म के लिए नहीं हैं ।

❑ ❑ ❑

भारत के पुत्र

भारत के पुत्र तू, कभी ना डरना
हसते युँ मरना, मरके भी जीना,
वतन के लिये...

कडकेगी दुष्मन की कितनी फिजायें
काले इरादों की काली घटायें
ज्वाला बन के तू उनसे निपटना
भारत के पुत्र तु, कभी ना डरना...

चट्टान जैसा हो तेरा ये सिना
गम के जहर को तु हसते युँ पिना
देख के दुश्मन कों आये पसीना
भारत के पुत्र तु, कभी ना डरना...

खुन तेरा ये कर्ज है तुझ पर
चुकादे हात की मेंहदी तू बनकर
दुध ये माता का तुझ को चुकाना
भारत के पुत्र तु, कभी ना डरना...

कदम तेरे जब भी आगे बढेंगे
दुष्मन के पंजो पे टुट पडेंगे
मरते दम तक तू उनसे युँ लडना
भारत के पुत्र तु, कभी ना डरना...

देशवासीयों की तू जान बनेगा
लहराते झंडे की शान बनेगा
भुलेगा ना तुझको कभी जमाना
भारत के पुत्र तु, कभी ना डरना...

हसते यु मरना, मरके भी जीना
वतन के लिये...।

बीबीआयेशा दस्तगीर मुजावर
तृतीय वर्ष कला

भारत में लोकतंत्र की सार्थकता

सुप्रिया लोंढे, द्वितीय वर्ष कला

संसार में शासन चलाने की जो अनेक प्रणालियाँ प्रचलित है, उनमें से लोकतंत्र को जन-हित की दृष्टि से सब से श्रेष्ठ प्रणाली माना गया है । इसे जनतंत्र और गणतंत्र भी कहा जाता है । इस शासन प्रणाली की प्रमुख विशेषता इस की परिभाषा के अनुसार यह मानी जाती है इसमें लोक या जन (जनता) द्वारा चुनी गई सरकार द्वारा जनता के हित-साधन के लिए शासनतंत्र को चलाया जाता है । जन या लोक यदि पता है उसके चुने हुए प्रतिनिधि भ्रष्ट या अयोग्य हैं, शासन व्यवस्था को ठीक ढंग से चला पाने में समर्थ नहीं रही, तो पाँच वर्षों के बाद मतदान कर उसे बदल या हटा सकती है ।

लोकतंत्र में प्रत्येक बालिग मतदाता को मत (वोट) देकर अपना प्रतिनिधि चुनने का संवैधानिक अधिकार रहा करता है । प्रत्येक व्यक्ति चुनाव लड़ने का अधिकार भी रखता है । यह अधिकार वह किसी दल-विशेष का सदस्य होने के कारण भी पाता है और स्वतंत्र या निर्दलीय रुप से भी रखता है । मुख्यता इन्हीं कारणों से राजतंत्र, एकतंत्र या तानाशाही, साम्यवादी समाज तंत्र आदि की तुलना में लोकतंत्र या जनतंत्र-शासन प्रणाली को अचल माना गया है ।

सन् १९४७ में १५ अगस्त के दिन जब भारत स्वतंत्र हुआ था, तब तक यहाँ राजतंत्र के अन्तर्गत विदेशी सत्ता का शासन चल रहा था । स्वतंत्रता-प्राप्ति के बाद इस लोकतंत्री व्यवस्था को सब से अच्छा और जन-हितकारी मान कर ही यहाँ इस शासन व्यवस्था को लागू कर भारत को गणराज्य घोषित किया गया । हमारे विचार में ऐसा करते समय जिन दो बुनियादी बातों की आवश्यकता थी, उसकी तरफ कतई कोई ध्यान नहीं दिया गया । जनतंत्र की अवस्था में जन में अनुशासन और राष्ट्रीय चरित्र, नैतिक आधार आदि का रहना परम आवश्यक हुआ करता है । पर भारत के स्वतंत्र होने के बाद न तो राष्ट्रीय चरित्र - निर्माण की तरफ किसी प्रकार का ध्यान दिया गया न जनता को अनुशासन सिखाया गया और न कोई नैतिक आधार ही प्रदान किया गया । यहाँ तक कि स्वतंत्रता का वास्तविक अर्थ और आधार क्या होता है, स्वतंत्र राष्ट्र के नागरिकों को किस प्रकार के नियम, अनुशासन में रहने की आवश्यकता हुआ करती है जैसी बातें सिखाना तो क्या, बताई तक नहीं गई ।

भारत की लोकतंत्री शासनव्यवस्था देख कर वास्तव में नाटककार बर्नार्ड शा का यह कथन सार्थक प्रतीत होता है कि 'इस व्यवस्था में घोड़ा गाड़ी के आगे नहीं, बल्कि गाड़ी घोड़े के आगे जोती जाती है ।' अर्थात् जो होना चाहिए वह न होकर सभी कुछ उलट-पुलट हुआ करता है । फलस्वरूप अच्छा कार्य भी सफल एवं लाभदायक न होकर आम जनता पर एक प्रकार का बोझ बन जाया करता है ।

बस पश्चिम की अन्धाधुन्ध नकल करते हुए यह करो, वह बनाओ का नारा लगा कर औद्योगीकरण आरम्भ कर दिया गया। लोगों को किसी भी तरह का अच्छा-बुरा कार्य करने के लिए स्वतंत्र छोड़ दिया गया। फलस्वरूप स्वतंत्रता पूर्व पीढ़ी के परिदृश्य से ओझल होते ही चारों तरफ आपा-धापी और लूट-खसोट शुरू हो गई। फलस्वरूप लोकतंत्र और उस का बुनियादी भाव दोनों ही सार्थक तो क्या, उलटे एक प्रकार का मजाक बन कर रह गए हैं।

भारत की लोकतंत्री शासनव्यवस्था देख कर वास्तव में नाटककार बर्नार्ड शॉ का यह कथन सार्थक प्रतीत होता है कि 'इस व्यवस्था में घोड़ा गाडी के आगे नहीं, बल्कि गाड़ी घोड़े के आगे जोती जाती है।' अर्थात् जो होना चाहिए वह न होकर सभी कुछ उलट-पुलट हुआ करता है। फलस्वरूप अच्छा कार्य भी सफल एवं लाभदायक न होकर आम जनता पर एक प्रकार का बोझ बन जाया करता है। अब जरा भारतीय लोकतंत्र के आज तक के क्रिया-कलापों पर दृष्टिपात करके देखिए-उच्च और समर्थ लोगों की दृष्टि से नहीं, बल्कि आम वर्ग की दृष्टि से, उस वर्ग की दृष्टि से की जिसका हित-साधन करने के लिए लोकतंत्र की अवधारणा अस्तित्व में आई थी, तो एक दम स्पष्ट हो जाएगा की इस शासन-प्रणाली से गन्दी और बोगस अन्य कोई प्रणाली है ही नहीं। भारत में लोक-हित की भावना से जितनी भी योजनाएँ बनीं, कार्य किए गए उन सब का वास्तविक लाभ या तो सरकारी तंत्र प्रकार गया है या फिर इस कार्य से सम्बन्ध ठेकेदार, इंजीनियर और उन्हें सप्लाई करनेवाला उच्च व्यापारी वर्ग। ऐसे में भारत में लोकतंत्र को कैसे और किस प्रकार सार्थक एवं सफल अरेखित किया जा सकता है ?

याद आ रही है भारतीय लोकतंत्र की दयनीयता को निहार कर नेताजी सुभाषचन्द्र बोस की, जिन्होंने कहा था कि स्वतंत्रता-प्राप्ति के बाद कम-से-कम बीस वर्षों तक भारत में एकतंत्री व्यवस्था आवश्य रखी जाएगी। उन का आशय हिटलर शाही चलाना नहीं था, बल्कि यह था कि इतने समय तक लोगों को सख्ती से अनुशासन में रख कर उन्हें स्वतंत्रता में रहना सिखाया जाएगा। जनता में राष्ट्रीय चरित्र जगाया और बनाया जाएगा। उसमें नैतिकता जागृत की जाएगी। इस प्रकार बीस वर्ष में हर तरह से अनुशासित, नैतिक, राष्ट्रीय चरित्र से सम्पन्न जो पीढ़ी तैयार होगी, वह लोकतंत्र को दृढ़ता से स्थापित कर देश में उसे सार्थक भी बना सकेगी। काश देश में लोकतंत्र की स्थापना से पहले ऐसा सब संभव हो पाता। वैसा न हो पाने के कारण ही आज भारत में आम आदमी का इस व्यवस्था से मोहभंग हो चुका है।

लोकतंत्र की बुनियाद ऊपर कही बातें होती हैं। उनके रहते ही स्वच्छ प्रशासन की संभावना हुआ करती है। आमूल-चूल भ्रष्टाचार में डूबी नोकरशाही और राजनीतिक दल, भ्रष्ट व्यापारी और समर्थ वर्ग इन सबके रहते लोकतंत्र की सार्थकता की भला कल्पना ही कैसे की जा सकती है ?

❑ ❑ ❑

तेरे अस्तित्व पर सवाल .....केरला

टुटा है आज, भरोसा फिर से मेरा,
बाढ़ में घर आज उजड़ा है मेरा।
खेत में अनाज़ सड़कर बिखरा है पड़ा
रास्ते पर लगा है लाशों का मेला।।

उपर बैठकर तू, अपनी ताकद ना दिखा,
हिम्मत है हममें, तूने सामना करना सिखा।
मुट्ठी में लिए जान, जवाब देंगे हम,
सीना है फौलादी, भारतीय है हम।।

इतनी सी मुसीबत से यूँ ना डरेंगे।
लढेंगे जी जोर से, पीछे ना हटेंगे।
देश के खातीर जान लुटाके, जान बचाएंगे,
नौंज़वान अपनी कसम, पूरी तरह से निभा लेंगे।।

माँफ कर मुझे, तेरे अस्तित्व पर,
सवाल उठाया है मैंने।
सेना को भेजकर अपना,
अस्तित्व साबीत किया है तुमने।।

बच गया है केरला, छुटा बूरा साया,
प्रकृति का कोप था, केरला ने आजमायाँ।
होगी फिरसे सुबह, लेकर नई उम्मीद,
लढेंगे मुसीबम से हम, गायेंगे सफलता के गीत।।

नेहा भारत ढेकळे
तृतीय वर्ष कला

सूचना प्रोद्योगिकी में रोजगार

अक्षय संजय बडेकर, द्वितीय वर्ष कला

यह भारत की राष्ट्रभाषा और राजभाषा होने के साथ-साथ विश्व में दूसरी सबसे ज्यादा बोली जाने वाली भाषा है। हिंदी में अन्य भाषाओं के शब्दों की आत्मसात करने का जो अद्भुत गुण है उसके कारण हिंदी प्रत्येक क्षेत्र में लगातार आगे बढ़ रही है। जिन क्षेत्रों में हिंदी के माध्यम से आगे बढ़ा जा सकता है वे क्षेत्र इस प्रकार है :

- सरकारी /सार्वजनिक क्षेत्रों में प्रशासनिक पद जैसे : हिंदी अधिकारी / सहायक निदेशक / सहायक प्रबंधक (राजभाषा), हिंदी अनुवादक, हिंदी टाईपिस्ट, हिंदी स्टेनो, राजभाषा सहायक आदि /
- अनुवादक (मीडिया और अन्य क्षेत्रों में)
- विदेशी रोजगार /दूतावासों में: व्याख्यान
- सृजनात्मक लेखन।
- शैक्षणिक /एकेडमिक क्षेत्र में
- प्राइवेट /निजी क्षेत्र में: प्रिंट-मीडिया और इलेक्ट्रॉनिक, क्रिएटिव राइटिंग / एडवरटाइजिंग
- साहित्य के क्षेत्र में।
- स्पोर्ट्स आदि के क्षेत्र में।

आधुनिक भारत में हिंदी राष्ट्रभाषा, राजभाषा, संपर्क भाषा और जन-जन की भाषा के रुप में प्रतिष्ठित हो चुकी है। इसका श्रेय सूचना प्रोद्योगिक, मीडिया, लोकप्रिय मीडिया (रेडिओ / टीव्ही /हिंदी सिनेमा), हिंदी लेखकों तथा हिंदी भाषा को प्रोत्साहन देने के लिए बनी सरकारी नीतिओं को जाता है। कार्यात्मक हिंदी के क्षेत्र से जुडने का दोहरा लाभ है, एक ओर जहाँ इससे रोजगार मिलता है वहीं हमें राष्ट्रभाषा /राजभाषा को प्रोत्साहन देने एवं अपने संवैधानिक दायित्वों को निभाने का अवसर प्राप्त होता है।

वैश्वीकरण और नीजीकरण के दौर में अन्य देशों के साथ भारत के बढ़ते व्यापारिक संबंधो के कारण साझेदार देशों नें भाषाओं को सीखने की अनिवार्यता महसूस की है। इस स्थिति ने हिंदी को अन्य देशों में लोकप्रिय तथा आसानी से सीखने वाली भारतीय भाषा के रूप में उबारने का काम किया है। अमरिका में कुछ स्कूलों ने अपने फ्रेंच, स्पेनिश और जर्मन साझेदारों के साथ हिंदी को एक विदेशी भाषा के रूप में शुरू करने का फैसला किया है।

वैश्वीकरण और नीजीकरण के दौर में अन्य देशों के साथ भारत के बढ़ते व्यापारिक संबंधो के कारण साझेदार देशों नें भाषाओं को सीखने की अनिवार्यता महसूस की है। इस स्थिति ने हिंदी को अन्य देशों में लोकप्रिय तथा आसानी से सीखने वाली भारतीय भाषा के रूप में उबारने का काम किया है।

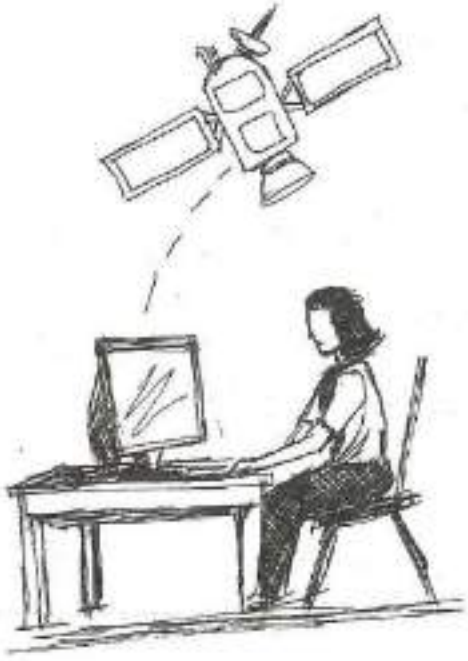

राजभाषा हिंदी में यूनीकोड फोंट में काम करने के संबंध संयुक्त सचिव, भारत सरकार, गृह मंत्रालय, राजभाषा विभाग द्वारा १६ जनवरी २००९ को सरकारी विभागों के लिए दिशा निर्देश जारी किए गए हैं। इसमें स्पष्ट रूप से बताया गया है कि विंडो २000, विंडो xp और vista विस्ता तथा उसके बाद के कार्यालय के सभी कम्प्यूटर्स में १५ फरवरी, २००९ तक यूनीकोड इनेबिल करालें और यूनीकोड एन कोडिंग कर यूनीकोड समर्थित फोंट्स ही इस्तेमाल करें।

अपने कार्यालय के या घर के कंम्प्यूटरों /लेपटॉप्स में यूनीकोड को सक्रिय कर दिया जाए तो सुचारू रुप से हिन्दी में और अपनी मातृभाषा में आसानी से कामकाज कर सकते हैं। इसी सुविधा के माध्यम से हम हिन्दी में ई-मेल चैट आदि भी कर सकते हैं। इसलिए अब हम सभी को यूनीकोड समर्थित सुविधा का प्रयोग शुरू कर देना चाहिए ताकि पूरी दुनिया के हिन्दी कामकाज में एकरूपता लाई जा सके और एक कंम्प्यूटर से दूसरे कंम्प्यूटर में, एक शहर से दूसरे शहर में एवं दुनिया के किसी भी कोने में हमारी हिंदी की फाईल खुल जाए। फोंट आदि की समस्या न हो इसलिए यूनीकोड में काम करने की आवश्यकता है। हिंदी एवं अपनी मातृभाषा में काम करने के लिए इतनी सुविधाएँ होने के बाद भी हम लोग इस पर पूरी तरह से ध्यान नहीं दे रहे हैं।

❑ ❑

हिंदी और रोजगार के अवसर :

राष्ट्रभाषा की बढ़ती लोकप्रियता और आंतराष्ट्रीय स्थिति के साथ-साथ हिंदी भाषा के क्षेत्र में रोजगार के अवसरों में वृद्धि हुई है। अधिक विशिष्टता के साथ देखें तो अनप्रयुक्त या कार्यात्मक हिंदी रोजगार चाहने वालों के लिए पूर्ण क्षमताओं से भरा क्षेत्र है। कार्यात्मक हिंदी के अंतर्गत विभाग/संगठन/उपक्रम/निकाय/बैंक इत्यादि के दैनिक कार्य आते हैं।

हिंदी मीडिया के क्षेत्र में रिपोर्टरों, संवाददाताओं, उप-संपादकों, संपादकों, प्रूफ-रीडरों, एफ.एम. रेडिओ जॉकी, एंकरों आदि की बहुत माँग है। पत्रकारिता/जनसंचार मे डिग्री/डिप्लोमा के साथ-साथ हिंदी में पीजी/पीएच.डी. इत्यादी उपाधियाँ प्राप्त कर रोजगार पाया जा सकता है।

देश में मीडिया के बढ़ते प्रभाव और लगातार आते नए चैनलों ने हिंदी का अच्छा ज्ञान रखनेवाले विद्यार्थियों के लिए एक बड़ा अवसर सामने आया है। देश-विदेश में फैला यह जाल हिंदी के छात्रों को कई तरह से काम करने के मौके देता है। हिंदी भाषा पर अच्छी पकड़ होने पर छात्र पत्रकारिता के क्षेत्र में अपनी जगह बना सकते हैं। विद्यार्थी बी.ए. या एम.ए. के बाद पत्रकारिता का डिप्लोमा या सर्टिफिकेट कोर्स भी कर अपना भविष्य उज्वल कर सकते हैं।

❑ ❑

छात्रावास में रहते वक्त

छात्रावास में रहते वक्त
माना की तेरे लिए अभी बच्ची हूँ मैं,
पर तेरे आशीर्वाद से अच्छी हूँ मैं,
माना की अब पेट नहीं भरता पर तू भी कहाँ
अब पेट भर खाती है,
दिन तो गुजर जाता है सहेलियों और किताबों में पर
माँ रात को तेरी गोद बहुत याद आती है,
सब कहते है अकल की थोडी कच्ची हूँ मैं,
पर तेरे आशीर्वाद से अच्छी हूँ मैं,.....

जब घर से निकली थी तो आँसू तुम्हारी आँखो में भी
थी मेरी आँख भी थी छलकी-छलकी,
तेरी लोरियाँ अब याद करके ही अब नींद आती हलकी-हलकी,
अब न कोई डांटता और न कोई प्यार करता
हाँ अभी भी वही जिद्दी बच्ची हूँ मैं,
पर तेरे आशीर्वाद से अच्छी हूँ मैं,.....

जब देखती हूँ किसी छोटे बच्चे को माँ का हाथ थामे हुए
तेरी उँगलियाँ छू जाती है मुझे,
तेरी परवरिश से बनी एक युवती हूँ मैं
तेरे आशीर्वाद से अच्छी हूँ मैं,....

वनश्री लक्ष्मण मन्नोळकर
तृतीय वर्ष वाणिज्य (आय.टी.)

सफर भिलार गाँव की

प्रियांका नागेश राठोड, द्वितीय वर्ष कला

सफर किसे पंसद नहीं है । ये क्या पुछने की बात है । सबको सफर अच्छा लगता है । अगर मुझे कोई पुछेगा तो मैं तो बोलुंगी कि मेरे जिंदगी में पहिली बार भिलार इस गाँव का नाम सूना, उस गाँव को किताबों का गाँव कहाँ जाता है । इस गाँव को स्ट्रॉबेरी का गाँव भी कहाँ जाता है । बहुत बार मैंने इस गाँव के बारें में अखबार में पढा था । हमारे सदगुरू गाडगे महाराज कॉलेज के हिंदी विभाग ने एक दिन की सफर का आयोजन किया । हम सब विद्यार्थीयों को बताया गया कि भिलार इस किताबों के गाँव को जाना है । मैं तो इतनी खुश थी कि मुझे कुछ समज नहीं आ रहा था पहले से मुझे किताबे पढ़ने की आदत है । किताबों के गाँव का सफर मेरे लिए बहुत खुशी की बात थी । ऐसा लग रह था कि, कब वो दिन आएगा, मैं उस दिन का बेसब्रीसे इंतजार कर रही थी । मेरी सहेलियों में क्या-क्या वस्तुएँ लेना है यह बातचित चल रही थी और हम सब कल की तैयारी करने लगे ।

हम सब लोग उस दिन का बेसब्री से इंतजार कर रहे थे, आखिर ओ दिन आ ही गया बताया हुआ समयानुसार स. ७:३० को हम सब कॉलेज कैम्पस में इकट्ठा हो गए । जो विद्यार्थी समय पर नहीं आए उस विद्यार्थीओं को फोन करने लगे । हमें ले जाने वाली मिनी बस कॉलेज गेंट के पास बहुत पहले से खडी थी । हम सब लोग इकट्ठा होने के बाद हमारे सर ने हम सब आ गए या नहीं यह मालूम किया । सब छात्राओं को बस में बैठने को कहाँ हम एक-एक कर बस में बैठ गए । सब विद्यार्थियों को खिडकी के पास बैठने की इच्छा थी हमारे बस में बीस विद्यार्थी और दो प्राध्यापक थे । बाप्पा मोरया.....का गजर करके हम ८:१५ बजे कॉलेज के गेट से बाहर निकले । हमारी बस कराड-मसूर-उंब्रज मार्ग से सातारा की और चलने लगी । हिंदी विभाग के प्रा.जाधव सर, डॉ.शिवदास सर, सब पीछेवाले सिटपर बैठे हुए थे । उस दिन हम सब छात्राओं ने इस दिन का बहुत आनंद लिया, हमने बहुत सारी मस्ती की । हमारे साथ आऐ हुए शिक्षकों ने हमें प्रोत्साहन दिया । हमने सवारी करते समय मौज मजा की । पर मुझे किताबों का गाँव भिलार देखने का इंतजार नहीं हो रहा था, हमारी बस सातारा से वाई पहुँच गई, हम कोई भी शुभ काम करने के पहले भगवान का दर्शन करते है । हमने भी वाई गाँव में ढोल्या गणपती के दर्शन किए । यह मंदिर कृष्णानदी तट पर है । बाद में हम मराठी विश्वकोश कार्यालय में गए । पुरानी इमारत देखने के

> *आखिर हम उस गाँव पहूँच ही गये । उस गाँव में चारों और घना जंगल ही जंगल था । उस गाँव का वातावरण ही अलग रहा, ऐसा लग रहा था कि जंगल के बिचों बीच यह गाँव है । कारण इस गाँव की खासियत यह है कि किताब सभी लोंगों के घर में पाये जाते हैं । इस गाँव में कहाँ भी जाओंगे तो किताब ही किताब दिखाई देगी ।*

बाद हमें तर्कतीर्थ लक्ष्मण शास्त्री के महान कार्य की याद आई । उन्होंने अपना नाम रोशन किया ।

वाई से निकलकर हम भिलार की ओर चले महाबळेश्वर और पाचगणी के बीच भिलार गाँव है । सब छात्राओं ने थोडी सी पेटपूजा का आनंद लिया । हम सब भिलार गाँव का इंतजार ही कर रहे थे । आखिर उस गाँव पहुँच ही गये । गाँव के चारों और घना जंगल ही जंगल था । गाँव का वातावरण ही अलग रहा, ऐसा लग रहा था की जंगल के बिचों-बीच यह गाँव हैं । इस गाँव की खासियत यह है कि किताबें सभी लोंगों के घर में पाये जाते हैं । इस गाँव में कहाँ भी जाओंगे तो किताब ही किताब दिखाई देगी । यहा स्ट्रॉबेरी का बहुत बड़ा व्यवसाय लोग करते हैं । यहा सब लोग किताबों के गाँव देखने के लिए आते है यहाँ पर आनेवाले लोंगों को मुफ्त में स्ट्रॉबेरी खाने को देते हैं । स्ट्रॉबेरी का गाँव वाकही बहुत खुबसुरत है ।

भिलार यह दुनिया भर में सुप्रसिद्ध गाँव है । किताबों का गाँव देखना मेरे लिए बहुत बडी बात हैं । यहा मैं किताबों को मिलने गई थी कि, किताब खुद ही मिलने आ रही है यही समज नहीं आ रहा था मुझे यह किताबों के गाँव जाने के बाद ऐसा लगा कि मैं साक्षात स्वर्ग में आ गई हूँ । यह गाँव देखने के लिए दूर-दूर से लोग आते हैं । अलग-अलग राज्य के लोग इस गाँव देखने के लिए आकर्षित होते हैं । इस गाँव जाने के लिए सब लोग इंतजार करते हैं, किंतु इस गाँव मैं जाने के बाद मुझे अलग ही दुनिया देखने को मिली ।

इतनी सफर के बाद हम सब ने भिलार गाँव के हनुमान मंदीर में एक साथ छात्रों और गुरुजनों ने मिलकर भोजन का स्वाद मौज मजा के साथ लिया । सब छात्रों ने अलग-अलग खाद्यपदार्थ लाए थें । सब छात्रों खाने का आनंद ले रहे थे । सब का भोजन होने के बाद हम सब पुस्तक के घर में जाने का इंतजार कर रहे थे । भिलार गाँव कें २५ घरों में अलग-अलग विधा की किताबे सजा कर रखी है । हमने सबसे पहले भिलार के सरपंच के घर में जाकर भिलार की जानकारी ली । उन्होंने भिलार का सारा इतिहास बताया, गाँव की खासियत बताई । उस गाँव के लोंगों की जानकारी दी । फिर हमने किताबों के घर देखना शुरू किया । गाँव में लगभग २५ घर ऐसे थे कि उन घरों में किताबें थी । इस गाँव का नजारा बहुत अलग था । हम सब, घर में अलग-अलग प्रकारका सामान देखते है । अलग-अलग लोग देखते पर भिलार ऐसा गाँव है, जहाँ किताबे, ही किताबे देखने को मिलती है । इसिलिए इस गाँव को किताबों का गाँव कहा जाता है । गाँव को स्ट्रॉबेरी का गाँव भी कहाँ जाता है । गाँव के सब लोग खेती और स्ट्रॉबेरी का व्यवसाय करते है ।

भिलार गाँव की खासियत यह है, कि गाँव का एक भी व्यक्ति निजी नोकरी या सरकारी नोकरी करनेवाला नहीं है । यहाँ सब व्यवसाय ही करते है । गाँव में सबके घर के सामने बाग-बगीचा है, ऐसा लगता है कि, हमें साक्षात स्वर्ग का दर्शन हुआ है । उस गाँव के बारें में जितना लिखे उतना कम ही उस गाँव का वर्णन कुछ अलग है । गाँव के घर एक जैसे ही है, सब घरों के दिवारों पर अलग-अलग रंग के नक्षीदार पेटिंग किया है, अलग रंगों से रंगोली होती है, गाँव का नजारा बहुत ही अलग रहा, हमें गाँव कें सब घरों सामने कही भी कुडा कचरा दिखाई नहीं देता । इतना खूबसुरत नजारा दिखाई देता है, गाँव में अप्रैल महिने में तीन दिन का महोत्सव होता है, उस दिन जो भिलार गाँव में आता है । उसका अधिक आदरातिथ्य किया जाता है । सन् २००६ में भिलार गाँव को 'आदर्श गाँव' का पुरस्कार मिला है । इतना ही नहीं तो 'तंटामुक्ती पुरस्कार' भी मिला है, ऐसे विविध पुरस्कारों से यह गाँव महान है ।

भिलार इस गाँव को देखकर मुझे एक कविता याद आई ।

छोटे-छोटे से बीज बोता,
जिसकी दरकार होती उसे,
बोकर उसे वह तभी सोता ।
खेतों का कण कण है जिस की जान,
महापुरुष है, है वह किसान ।

मोबाईल इंटरनेट मीडिया की दुनिया में किताबे पढ़ना यह एक आश्चर्य की बात है इस गाँव ने यह संस्कृति संभालकर रखी हुई है, इस गाँव में जो लोग आते हैं, ओ वापस जाने के सोचते नहीं । यह दुनिया ही अलग है, सब लोंगो को भिलार यह गाँव अच्छा लगता है, हम सब किताबों की दुनिया में खो गए थे, हम किताब की दुनिया पहीली बार देख रहे थे हमने अलग-अलग प्रकार के बाग-बगीचा देखे है पर किताब का गाँव देखना मेरे लिए किस्सत है, मुझे मेरे गाँव का नजारा याद आया, हमें भिलार इस गाँव में पाठशाला में भी अलग-अलग प्रकार की किताबें रखी हुई थी, अलग घर में विविध घरों में विविध प्रकार की किताबे अलग-अलग घर में थी, भिलार गाँव के सरपंच के घर में वहाँ रहने की जगह भी उन्होंने लोंगो को दी गई है । जिन लोगों को पढ़ने की

बहुत रुचि है, वह लोग यहा आते है, और यहा का आनंद लूटते है। अधिक पढ़ने का आनंद जिस लोगों को लेना होता है वह भिलार जरुर आते है। मा.कृषी मंत्री शरद पवार, मंगेशकर और बडी-बडी हस्तिया और परिवार यहा आकर इस खुबसुरत नजारे का आनंद लेके गए है, फिर आप क्या सोच रहे हो ? आओगे ना इस छुट्टिओं मे भिलार गाँव भारत में पहली बार किताबों के गाँव में जाने का, और आनंद लुटने का आपको बहुत बड़ा मौका है।

एक बार जरुर जाना भिलार .....

किताबों के गाँव से अब घर जाने का समय हो रहा था पर किताबों की दुनिया से घर जाने लिए मन ही नहीं हो रहा था, ऐसा लग रहा और थोडी देर इस स्वर्ग जैसी दुनिया में घूँमु पर, व्यस्तता के कारण सब जा रहे थे तो मुझे भी जाना ही पड़ा। पर मेरा दिल भिलार गाँव से जाने के लिए तैयार नहीं था, पर मजबुरन हमें सबके साथ आना ही पड़ा हम सब बस में बैठ गये, और हम वाई की और आने लगे बाद में हम सातारा, उब्रंज, मसुर होकर कराड आ गए। हमारे शरीर कराड में आ गये पर हमारा दिल भिलार इस किताब के गाँव में ही था। मैं अपनी सहेलिओं को, अपने परिवार के लोंगों को बताउँगी, उन्हें भी 'भिलार' इस किताबों के गाँव का आनंद जरुर लेना. कब जा रहे हो किताब का गाँव देखने, जरुर जाना भिलार इस गाँव को। हमारे राज्य में अलग संस्कृति का गाँव रहा है। भिलार हमारे जिले में आता है, यह अधिक हमारे लिए प्रेरणास्पद और आदर्शवत है।

❑ ❑ ❑ ❑

जिंदगी

जिंदगी में लडना सिखो।
लडकर कुछ पाना सिखो।
जिंदगी के कुछ बनना सिखो।
बनकर कुछ साहस दिखाना सिखो।
जिंदगी में तुम अच्छे सपने देखो।
सपनों को वास्तव में लाना सिखो।
जिंदगी में संघर्ष करना सिखो।
संघर्ष की गहराई को समझना सिखो।
जिंदगी में अच्छे दोस्त पाना सिखो।
दोस्तों की अच्छी दोस्ती निभाना सिखो।
जिंदगी में तुम जीतना सिखो।
हार को जीत में बदलना सिखो।
जिंदगी में प्यार करना सिखो।
और दुसरों को प्यार देना सिखो।
जिंदगी में कष्ट उठाना सिखो।
उस कष्ट से वास्तव को बदलना सिखो।

सुप्रिया बापुराव कुंभार
प्रथम वर्ष कला

हार नहीं मानूंगी

ये पता है कि अभी मेरी उम्र नहीं,
इतना समझने की इस जहाँ को,
पर मौका मिला है तो समझूँगी,
लड़ूँगी, गिरूंगी भी, पर हार नहीं मानूँगी।।

हाँ कुछ पल को मायुस हुई,
कमजोर भी पड़ गई थी मैं,
बाहर से मजबूत दिख के,
अंदर से बहुत टूट गई थी मैं।।

लेकिन अब खुद संभलने को दिल करता है,
खुद अपनो को चुन के भेजा है रब ने,
अब फिर से मुस्कुराने को जी करता है,
अब डर नहीं लगता, फिर से लडने को जी चाहता है।।

बस बहुत हुआ अब अंदर भी नहीं रोऊंगी मैं,
डराना चाहता था जो मुझे इक बार गिराकर,
उसे फिर से हंसकर दिखाऊंगी मैं,
बस अब और नहीं, अब हार नहीं मानूंगी मैं।।

काजल यशंवत पोपळकर
प्रथम वर्ष कला

हिंदी के विज्ञापन

निकिता नथुराम जगताप, तृतीय वर्ष कला

विज्ञापन लेने-देने का प्रभावी साधन है, विज्ञापन के द्वारा किसी वस्तू की बिक्री के लिए ग्राहकों का ध्यान आकर्षित किया जाता विज्ञापन बिक्री कला का मौखिक या मुद्रित रूप है । आज हर क्षेत्र में विज्ञापन दिखाई देता है । ओद्योगिक क्षेत्र में दिन-ब-दिन नित नये मालों का उत्पादन हो रहा है । उन्हें खरीदने वाला ग्राहक भी बढ़ रहा है । व्यापारी प्रतिष्ठान अपने माल की बिक्री करने के लिए विशेष प्रयत्नशील रहते हैं । माल की ज्यादा से ज्यादा बिक्री करने के लिए ग्राहकों का ध्यानकर्षण बढ़ाने में होड़-सी निर्माण हो रही है । जिसके लिए विज्ञापन प्रभावी साधन बन गया है । मार्केट में अपना स्थान जमाने के लिए विज्ञापन की आवश्यकता जरूरी है । आकर्षक प्रभावी, रमणीय, मनोहारी विज्ञापन का प्रभाव ग्राहक पर होता है और न चाहते हुए भी माल खरीदने का मोह उसे हो जाता है । ग्राहक उत्तेजित तथा उत्प्रेरित करने की शक्ति विज्ञापन के पास है । आज का युग प्रदर्शन प्रिय होने के कारण ग्राहक वस्तुओं की खरेदी अनावश्यक रूप में कर भी लेता है ।

अंग्रेजी में इसे Advertisement कहा जाता है जो to abuart से बना है जिसका अर्थ है 'ध्यान दिलाना' । व्यावसायिक क्षेत्र में वस्तु की बिक्री बढ़ाने के लिए ग्राहकों को जानकारी देने तथा उनका ध्यान आकर्षित करने के लिए विज्ञापन किया जाता है ।

> *विज्ञापन में हिंदी भाषा का महत्त्व बहुत अहमियत रखता है । हिंदी की शब्दशक्ति, भाव, बोध, आकर्षण, श्रवणीयता बहुत ही अनूठी है । हिंदी भाषा संदर्भ के अनुकूल बदलाती है । समाचार पत्रों की हिंदी भाषा अलग होती है । आकाशवाणी की अलग, दूरदर्शन एवं साईन बोर्ड की अलग-अलग होती है । समाचार पत्रों में स्थानीय ग्राहकों को ध्यान में रखकर विज्ञापन किया जाता है ।*

विज्ञापन के द्वारा वस्तु के बारे में विशेष रूप से जानकारी दी जाती है । और अप्रत्यक्ष रूप में मांग में वृद्धि का प्रयत्न किया जाता है ।

विज्ञापन विक्रय कला का महत्त्वपूर्ण साधन आज के युग में बन गया है । विज्ञापन के कारण उत्पादित वस्तू के बारे में ग्राहकों के मन में विश्वसनीयता निर्माण हो जाती है । विभिन्न विद्वानों ने विज्ञापन की परिभाषा स्पष्ट की है । - प्रसिद्ध विचारक स्टार्च ने कहा है - "विज्ञापन प्रायः मुद्रण के रुप में किसी प्रस्ताव को लोंगो के सम्मुख प्रस्तुत करता है । जिससे कि वे उनके अनुसार कार्य करने को प्रेरित हो सके ।"

प्रभावी विज्ञापन के कारण व्यक्ति का उसकी ओर ध्यान आकर्षित है । विज्ञापन को देखने तथा पढ़ने का कुतूहल जाग्रत हो जाता है । इसी कारण विज्ञापन करते समय लोंगों की भावनाओं को ध्यान में रखते हुए देना चाहिए, क्योंकि जब तक लोग उसे नहीं देखेंगें तो विज्ञापन अरूचिकर, दुर्लक्षित बन जायेगा । विज्ञापित वस्तुओं के बारे में संक्षिप्त, प्रभावी लेकिन समग्र

जानकारी देना आवश्यक है । उसका लाभ क्या है । उपयोगिता किस प्रकार से है ? जिससे खरीदने के लिए लोगों के मन में इच्छा जाग्रत हो जाय ।

विज्ञापन के माध्यम से वस्तू के बारे में विश्वास निर्माण होने के लिए प्रतिष्ठित व्यक्तियों का प्रमाण मत, घटना के संदर्भ, उल्लेखित वर्गवारी, आँकडें, नयी खोज, नयी दृष्टि संबंधी जानकारी देनी चाहिए । वस्तू की खपत बढ़ाने के लिए विज्ञापन आवश्यक है । ज्यादा से ज्यादा लोग इसे देखे और वस्तु खरीद लें यही उद्देश्य रहता है । इसी कारण ग्राहकों को आकर्षित करने के लिए उसमें निम्म गुणों का होना जरूरी है ।

जिस वस्तु का विज्ञापन किया जाता है । उसके प्रति लोगों का ध्यान आकर्षित करने के लिए विशेष रुप से कोशिश की जाती है । चित्र, रंग, आकर्षक, शीर्षक, मार्मिक घोषणा, विशिष्ट स्थान, कूपन योजना प्रदर्शन, संगीत, गेयता आदि द्वारा उसे प्रभावी बनाया लिए संक्षिप्त प्रभावोत्पादक, आकर्षक घोषणाओं का प्रयोग किया जाता है । मधुर संगीत के कारण दीर्घ काल तक विज्ञापन स्मरण में रहता है । उसका प्रभाव कायम रखने की कोशिश की जाती है । उदा :

१) ''पहनों ! पहनों ! पहनों !
लखानी चप्पल पहनों !''

विज्ञापन करते समय विश्वास तत्व की ओर विशेष ध्यान दिया जाता है । वस्तू के बारे में लोगों के मन में विश्वास निर्माण होना जरुरी है । जिसके लिए इसमें मिथ्या, अतिशयोक्तिपूर्ण बात नहीं होना चाहिए । अगर उसमें व्यर्थ चापलुसी बातें हो तो लोगों का विश्वास खत्म होगा । विज्ञापन में विश्वास निर्माण करने की क्षमता होनी चाहिए । इसलिए वस्तू संबंधी गांरटी दी जाती है । वस्तू खराब हो जाने पर वापसी का वादा किया जाता है । इनामी योजना रखी जाती है । ताकि वस्तु खरीदते समय वस्तु के गुण तथा उपयोगिता के बारे में लोग विश्वास करते लगते हैं । उदा :

१) ''विश्वास का प्रतीक
I.S.I मार्क !''

जीवन में भावना को विशेष महत्त्वपूर्ण स्थान होता है । विज्ञापन में लोगों की भावनाओं का आदर, सन्मान करने की कोशिश की जाती है । विज्ञापन करते समय किसी की भावना दुखायी नहीं जाती । किसी धर्म, देश, व्यक्ति, समुदाय या संस्था का अपमान नहीं किया जाता । उनकी भावनाओं को कोई ठेंच पहुँचे इस प्रकार की बातें नहीं की जाती । लोगों की भावना को ध्यान में रखकर शब्द, चित्र आदि का जाता है । विभिन्न चटकीले, भडकीले रंगों द्वारा उसे कलात्मकता से सजाया जाता है । प्रो हैरला शेल ने रंगों के संबंध में कहा है । - ''प्रथम स्थान लाल रंग का द्वितीय हरे रंग का और तृतीय काले रंग का होता है ।'' इसके साथ और भी रंगों का इस्तेमाल कर उसे रंगीन, कलात्मक, मनोहारी बनवाया जाता है । जिससे अपने आप ग्राहक का ध्यान आकर्षित होता है । इसके साथ उचित शीर्षक तथा घोषणाओं द्वारा ध्यान को आकर्षित करने का तरीका अपनाया जाता है । उदा :

१) ''स्वाद सुगंध का राजा
बादशाह मसाला''

२) ''घर घर में है आज
कोकोराज का राज''

विज्ञापित वस्तु संबंधी सुझाव दिया जाता है । सुझाव देने के लिए समाज में प्रतिष्ठित लोकप्रिय व्यक्ति द्वारा अनुभव कथन किया जाता है । उनके कथन पर साधारण जनता विश्वास करती है । यहाँ सुझाव तत्व प्रभावी बनता है । सुझाव देने के लिए संक्षिप्त सरल, स्पष्ट, मधुर शब्दों में वस्तु का गुणगान किया जाता है । और वस्तु की और ग्राहक का ध्यान आकर्षित किया जाता है । उदा :

१) ''करिश्मा के बालों का करिश्मा
'डाबर आवला' केश तेल करिश्मा''

२) ''दीपिका के सौंदर्य
का राज-लक्स सोप''

विज्ञापन करते समय तत्व को ध्यान में रखकर ग्राहकों को स्मरण दिलाने का हमेशा प्रयत्न किया जाता है । इसके लिए विज्ञापन के थोडे थोडे समय बाद पुनप्रक्षेपित किया जाता है । बार बार याद दिलाने के कारण ग्राहक की स्मृति में वह कायम रहता है । इसके प्रयोग किया जाता है । उदा :

१) ''आपने कहा, हमने बनवाया
आपका अपना सिर्फ 'कडक चाय'

२) ''आइए ! देखिए, परखिए
आपकी लाडली कॉफी - 'सनराइज'

वस्तु विज्ञापन में शिक्षण तत्व विद्यमान हो तभी वह आम जनता तक ज्ञात हो जाती है, उन्हें सुलभ, सुविधाजनक लगती है । शिक्षा का मतलब है -

"वस्तु की प्रयोग विधि की विस्तृत जानकारी देना ।" आज नयी-नयी संस्थाओं द्वारा एक ही किस्म् की अनेक प्रॉडक्ट्स बाजार में आ जाती है । खास कर मशीन या टेक्निक से बनी मशीनें जैसे कॅमेरा, प्रेशर, कुकर, वॉशिंग मशीन, फूड प्रोसेसर स्कूटर, कार, रोटी मेकर आदि यांत्रिकी प्रॉड्क्ट्स का इस्तेमाल कैसे किया जाये ? वस्तु की सुरक्षा किस तरह से करें ? लोगों को यह वस्तु किस तरीके से लाभप्रद होगी ? उसे किस ढंग से चलाया जाय आदि की शिक्षा दी जाती है । जो उपभोक्ताओं की दृष्टि से महत्त्वपूर्ण होती है । उदा :

१) "बस् ! कपडे डालें
बटन दबाया और
हो गया" गोदरेज वॉशिंग मशीन

२) बनाने में आसान
इस्तेमाल की झंझट नहीं
"दीप्ति रोटी मेकर"
गोला रखा, प्रेस किया
बस् रोटी तैयार"

विज्ञापन में हिंदी भाषा का महत्त्व बहुत आवश्यक रहा है । हिंदी की शब्दशक्ति, भाव, बोध, आकर्षण, श्रवणीयता बहुत ही अनूठी है । हिंदी भाषा संदर्भ के अनुकूल बदलाती है । समाचार पत्रों की हिंदी भाषा अलग होती है । आकाशवाणी की अलग, दूरदर्शन एवं साईन बोर्ड की अलग-अलग होती है । समाचार पत्रों में स्थानीय ग्राहकों को ध्यान में रखकर विज्ञापन किया जाता है । इसमें शब्दों की विपुलता होती है । तो आकाशवाणी के विज्ञापन की भाषा ध्वन्यात्मक अधिक होती है । उच्चारण पर अधिक जोर दिया जाता है । दूरदर्शन के विज्ञापन कर दृश्यश्राव्य दोनों का प्रयोग किया जाता है । शब्दों के उच्चारण के साथ प्रस्तुतीकरण की ओर विशेष ध्यान दिया जाता है । भाषा की कोमलता, लचीलापान संक्षिप्तता, आरोह-अवरोह, बलाघात, संगीत, लय पद्बध्दता की और विशेष ध्यान दिया जाता है ।

विज्ञापन करते समय माध्यम के अनुसार उसका प्रभाव प्रस्तुत किया जाता है । बोर्ड के विज्ञापनों में रंगसंगती महत्त्वपूर्ण होती है । बोध वाक्य, घोष वाक्यों का उचित प्रयोग किया जाता है । घंटों का काम मिनटों में आदि । बोध चिन्हानों का भी प्रयोग किया जाता है । यह छोटा, संक्षिप्त, लेकिन प्रभावी होना चाहिए । किर्लोस्कर कंपनी, टाटा कंपनी के बोध चिन्हा I.S.I मार्क आदि का प्रयोग होता विज्ञापन मे होता है । हिंदी भाषा इनके लिए अनुकूल रही है ।

❑ ❑ ❑

पिता

जो हमारा खयाल रखते है, जो हमे जन्म देते है ।
जो हमे ज्ञान देते है, वही हमे सन्मान देते है ।।

न जाने भगवान उन्ह लोगों को क्यों बुलाते है ।
जो किसीका आधार हो, किसीका आत्मविश्वास हो ।।

जिनके बिना एक एक दिन मुश्किलों से कटता है ।
जिनके बिना पुरा घर सुना-सुना लगता है ।।

न जाने भगवान उन्ह लोगों से क्यों मोहब्बत करते है ।
जिनके प्यास के चाहत के लिए हर दिल तरसता है ।।

जो हमारी तमन्ना पुरी करते है, हमारे ख्याँब पुरे करते है ।
जो हमे अच्छी शिक्षा देते है, हमे हर दम दिल में रखते है ।।

न जाने भगवान उन्ह लोगों को क्यों गोद लेते है ।
जो हर एक के दिल में अपना अलग घर बसाते है ।।

जिनके होने से उनके परिवार में खुशियाँ होती है ।
जिनके होने से उनके घर में चिजों की कमी नहीं होती है ।।

न जाने भगवान उन्ह लोगों को क्यों चाहता है ।
जो हर पल भगवान का जप कर के उनके याद में रहते है ।।

जो खुद भगवान बनके सबका दुःख सहते है ।
जिनकी याद आकर भी वो कभी ना आते है ।।

न जाने भगवान उन्हें ही क्यों हमसे दूर ले जाते है ।
जो पुरी दुनिया में भी फिर नजर नहीं आते है ।।

ऐश्वर्या संतोष जाधव
प्रथम वर्ष कला

विज्ञान के प्रबल समर्थक गालिब

धनश्री यादव, प्रथम वर्ष कला

मिर्जा गालिब उर्दू भाषा के महान शायर रहे है । उनकी काव्य प्रतिभा लोकप्रिय रही है, केवल भारतवर्ष में ही नहीं तो संसार भर में अनेक भाषाओं में उनकी रचना का अनुवाद हुआ है । उनकी रचनाओं में चिंतन की गहनता नजर आती है । मानव जीवन का शायद कोई एखाद ऐसा पहलू हो जिस पर उनकी लेखनी न चली हो । गालिब की सोच उनके युग से बहुत आगे थी । गालिब पर बहुत कुछ लिखा गया है । किसी ने उनकी मानवता पर प्रकाश डाला, किसी ने मानव जीवन के संबंध में उनके दृष्टिकोण को दर्शाया, किसी को उनके दार्शनिक विचारों ने प्रभावित किया । हर पाठक गालिब की शायरी से अपने ढंग से लुफ्त उठाता है ।

वर्तमान युग, विज्ञान और तकनीकी का युग है । विज्ञान के आविष्कार और विज्ञान आज के दौर की महत्वपूर्ण विशेषता मानी जाती है । समीक्षकों ने गालिब की शायरी में वैज्ञानिक दृष्टिकोण की खोज की और उन्हें ये जानकर असीम प्रसन्नता हुई की गालिब ने अनेक स्थानों पर वैज्ञानिक दृष्टिकोण प्रस्तुत किए है ।

विज्ञान के क्षेत्र में दो पहलू नजर आते है, एक मूलतत्व और दूसरा ब्रह्मांड ज्ञान । मूलतत्व वह स्थूल वस्तु है जो दोनों ओर खुली है । एक तरफ ध्यान दिया तो महाब्रह्मांड का ज्ञान मिलता है, तो दुसरी ओर लघुब्रह्मांड (इंसान) का ज्ञान मिलता है तो वह वस्तु छोटी लगती है । हमारे सामने चाहे महाब्रह्मांड हो या लघुब्रह्मांड हमारी पहुँच व्यक्तियों के असीम क्षेत्र तक जरुर होती है । एक ऐसा क्षेत्र जहाँ गणित के सारे सिध्दान्त समय और स्थान तक खत्म हो जाते हैं । गालिब वस्तुओं और उनकी प्रकटता पर गौर करते हैं । वे भॉप की गाडी या तार और अन्य वैज्ञानिक आविष्कारों का बार-बार जिक्र करते है मगर उनका ये अध्ययन कहीं से लिया हुआ नहीं है । जैसे पानी का हवा में बदलना एक ऐसी बात है, जिसका ज्ञान प्राचीन काल से ही लोगों को था, मगर पानी के बाष्प का शक्ति में बदलकर आविष्कार के रुप में आना ये विज्ञान का चमत्कार रहा । गालिब ने इस चमत्कार को गौर से देखा और अन्य व्यक्तियों से कहीं अधिक इस पर गौर किया और प्रभावित भी हुए । गालिब वैज्ञानिक आविष्कार की पृष्ठभूमि में विज्ञान के अनुभव या गणित की गतिविधियों से आरंभ से ही अपरिचित थे । विज्ञान ज्ञान के इस पहलू के हवाले से हम गालिब को अधिक से अधिक एक निरीक्षक का साक्षी का दर्जा दे सकते है । मगर गालिब की असली हैसियत विज्ञान ज्ञान के दूसरे पहलू या दृष्टिकोण के कारण है । यानि वह पहलू जिसका परिणाम

> *आम आदमी के लिए भौतिक शास्त्र का ज्ञान और इसके सिध्दान्तो को समझना टेढी खीर है । गालिब ने उन्हें शेरों में इतनी खुबसूरती के साथ पेश किया है कि, हम उनसे आनंदित हुए बिना नहीं रह सकते । गालिब यथार्थ और ज्ञान के साथ-साथ विज्ञान का विवेक रखते थे । उनके शेरों में विज्ञान की समझ, विज्ञान की जानकारी इस तक पाई जाती थी कि वे अपनी शायरी में इसके सिध्दान्त द्वारा लाभान्वित हुए बिना न रह सके ।*

ब्रह्मांड ज्ञान होता है । गालिब का महत्वपूर्ण शेर वही हैं, जिनमें इस ब्रह्मांड ज्ञान का विकास हुआ है । जहाँ सारा ब्रह्मांड गालिब की मुट्ठी में है और जहाँ वे संभावना की व्यापकता को इस तेजी से पार करते है कि उन्हें अपना अगला कदम रखने के लिए जगह ही नहीं मिलती ।

मिर्जा गालिब अपने जमाने के अनुपम शायर थे । उन्हें न सिर्फ भौतिक विज्ञान अपितु रसायनशास्त्र तथा अंतरिक्ष विज्ञान में ज्ञान था वे अपने जमाने के आविष्कारों से परिचित थे । इसके लिए एक शेर देखिए-

लोगों को है खुर्शीद जहाँ ताब का धोका (सूर्य)

हर रोज दिखाता हूँ मैं एक दागे निहा और (छिपा हुआ)

इस शेर द्वारा प्रमाणित किया गया है कि, मिर्जा गालिब निम्नलिखित ज्ञान से परिचित थे १) सूरज में दाग होते हैं २) ये दाग हमेशा परिवर्तित होते रहते हैं, अर्थात कभी ज्यादा होते हैं, कभी कम । ३) दाग न सिर्फ गर्दिश के कारण परिवर्तित होते हैं बल्कि अन्दरुनी कारणों से भी उनमें परिवर्तन होता रहता है ।

विज्ञान के ज्ञान की रौशनी में गालिब की शायरी की समीक्षा की जाए तो पता चलेगा कि, इनके कई शेर ऐसे हैं, जिनमें जीवशास्त्र, भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र, अंतरिक्ष विज्ञान, चिकित्सा शास्त्र और वातावरण के विभिन्न व्यापक और बाधक सिध्दांत स्पष्ट रुप से नजर आते हैं । अंतरिक्ष विज्ञान पर आधारित कुछ शेर जिनमें सितारों और घूमने वाले ग्रहों के यथार्थ को बडे ही दिलचस्प अंदाज में प्रस्तुत किया है ।

है कवाकिब कुछ नजर आते हैं कुछ (सितारे, नक्षत्र)

देते हैं धोका ये बाजीगर खुला (करतब दिखाने वाला)

जनाना अहेद में इसके है महबे आराइश (श्रृंगार में व्यस्त)

बनेंगे और सितारे अब आस्वों के लिए

है जवाल *आमाद* अज्जा आफरीनिश (पतन के लिए, दुनिया)

के तमाम

मेहरेगद हैं चराग रह गुजारे बाद माँ (आकाश का सूर्य,हवा के रास्ते का दीपक)

आम आदमी के लिए भौतिक शास्त्र का ज्ञान और इसके सिध्दान्तो को समझना टेढी खीर है । गालिब ने उन्हें शेरों में इतनी खुबसूरती के साथ पेश किया है कि, हम उनसे आनंदित हुए बिना नहीं रह सकते । गालिब यथार्थ और ज्ञान के साथ-साथ विज्ञान का विवेक रखते थे । उनके शेरों में विज्ञान की समझ, विज्ञान की जानकारी इस तक पाई जाती थी कि वे अपनी शायरी में इसके सिध्दान्त द्वारा लाभान्वित हुए बिना न रह सके । उन्होंने बनाई हुई शायरी के साथ पाठक घुल-मिलकर उनके और नजदीक पहुँच जाते है ।

❑ ❑ ❑ ❑

विद्वानों के अनुसार हिंदी भाषा

- ''प्रत्येक भारतीय को हिंदी सीखनी चाहिए ।'' - डॉ.शामाप्रसाद मुखर्जी
- ''देश की समस्याएँ तभी हल होंगी, जब उसका सब कामकाज हिंदी में होने लगेगा ।'' - डॉ.हरेकृष्ण मेहताब
- ''भारतीय जनता के बीच काम करने के लिए हिंदी ही एकमात्र साधन है ।'' - लोकनायक जयप्रकाश नारायण
- ''हिंदी को अपनाये बिना राष्ट्रीय एकता संभव नहीं ।'' - आचार्य कृपलानी
- ''हिंदी की प्रगति से देश की सभी भाषाओं की उन्नति होगी ।'' - डॉ.जाकिर हुसेन
- ''हिंदी के बिना भारत की राष्ट्रीयता की बात करना व्यर्थ है ।'' - वी.वी.गिरि
- ''हिंदी पढ़ना और पढ़ाना हमारा राष्ट्रीय कर्तव्य है ।'' - लालबहादुर शास्त्री
- ''हिंदी के सिवा और कोई दूसरी भाषा राष्ट्रभाषा नहीं हो सकती ।'' - श्रीमती सुचेता कृपलानी
- ''हिंदी सारे भारत में बहुत बडे पैमाने पर फैली हुई है । वह सरल भाषा है ।'' - के.सन्तानम्
- ''हिंदी हमारे राष्ट्र की अभिव्यक्ति का प्रमुख स्त्रोत है ।'' - कविवर सुमित्रानंदन पंत

समाज सुधारक संत गाडगे महाराज

ऋतुजा पाटील, प्रथम वर्ष कला

महाराष्ट्र संतो का और मुनीओं का राज्य है । निवृत्तिनाथ, संत ज्ञानदेव, सोपानदेव, मुक्ताबाई, नामदेव, तुकाराम चोखा मेला, जैसे साधूओं ने, संतो ने महाराष्ट्र राज्य में नई प्राणवायू दे दी । इन संतोने समाज को समानता देते हुए यहाँ पर होनेवाली विषमता, जातीयता, अविवेक, विकार, विकृति, उच्च निच्च जैसी कुप्रथाओं को रोक लगाई । इन्होंने समाज व्यवस्था में प्रबोधन कर दिया । संत ज्ञानेश्वर ने कहा हैं जे जे भूत, ते ते मानिजे भगवंत, हा भक्तियोग निश्चित, जाण माझा ! 'प्रत्येक जीवों में ईश्वर का वास है, इसी कारण किसी को भी छोटा, नहीं मानना चाहिए आधुनिक काल में महामानव डेबूजी झिंगराजी जाणोरकर जन्म २३ फरवरी १८७६ के दिन अमरावती जिले के दर्यापुर तहसिल में आनेवाले शेणगांव में हुआ ।

लोकशिक्षण के द्वारा अध्यात्मिक और सामाजिक मुल्यों की निर्मिति करते हुए समाजशिक्षण देने का कार्य गाडगे बाबाजी ने किया 'माय-बाप' आपके और हमारे एक ही है यह सिद्धांत समझाते हुए समानता का ध्वज अभिमान के साथ फहराया । संतो ने - समानता की ध्वजा अपने कंधों पर रखी । समाज में होनेवाली विकृति निकालकर सद्विचार की, समता-बंधुभाव की विचारधारा अपने कीर्तन-भजन नामस्मरण से लोगों के सामने रखी । समाज में पुरातन मार्ग को छोडकर नये सिद्धातों को अपनाने का काम गाडगे बाबाजी ने किया उन्होंने कहा है - अज्ञान, विषमता, स्वार्थ को सदा मन से हटाना चाहिए ।

गाडगे बाबा का परंपरागत कार्य कपडों को धोना, इन्होंने अपने उपदेशों से लोगों की पुरानी मानसिकता बदल डाली । बच्चे का जन्म होने पर या किसी का देहांत होने पर अपने बिरादरी को शराब देनी पडती, इसे सामाजिक प्रतिष्ठा का भाग माना जाता, देहाती समाज-शिक्षा से हमेशा पीछे रहा है, शराबीपण से जमीन-जायदाद साहूकार के ऋण में चली जाती है, बाबाजी ने अपने परिभ्रमण में-समाज को देखा विद्या के बिना अज्ञानी-अनपढ लोगों का विकास नहीं हुआ । अपनी देहाती अमोघ वाणी के द्वारा लोगों को अलग चेतना दी । इन्होंने अंधे पंगु, निराधार, गरीब जैसे व्यक्तियों के लिए कई आश्रम खोले, कसाई लोगों की ओर से गाई-बैलों को मुक्त कर दिया गया । निराधार व्यक्तियों के लिए अन्नछत्र, पाठशाला, वसतिगृहो की निर्मिती की । कुष्ठ रोगियों को आश्रय दिया । अकाल पीडित जनता को अनाज दिया । आर्थिक स्थिति से विपन्न होनेवाले व्यक्तियों के लडके लडकियों की शादी लगा दी । कई देहाती लोगों को व्यसनों से

> *ईश्वर मंदिर में न होते हुए वह दीन, दुखियों के बीच है । गाडगे महाराज की दिन-रात समाजसेवा चलती रही, उनके माथेपर मिट्टी से बनाया खपरेल हुआ कुंभ का टूटा हुआ पात्र । हात में झाडू हमेशा रहता दिनभर रास्ते का, गाँव-मुहले में होनेवाला कुडा-कचरा साफ करने का तो रात में समूह के सामने कीर्तन यह उनके जीवन का नित्यकर्म रहा था ।*

परावृत्त किया । पशु-प्राणी हत्या पर रोक लगाई । ईश्वर मंदिर में न होते हुए वह दीन, दुखियों के बीच है । गाडगे महाराज की दिन-रात समाजसेवा चलती रही, उनके माथेपर मिट्टी से बनाया खपरेल कुंभ का टूटा हुआ पात्र । हात में झाडू हमेशा रहता । दिनभर रास्ते का, गाँव-मुहले में होनेवाला कुडा-कचरा साफ करने का, तो रात में समूह के सामने कीर्तन यह उनके जीवन का नित्यकर्म रहता था ।

गाडगे महाराज के पारिवारिक जीवन के बारे में पता चलता है कि, विदर्भ में दर्यापुर तहसिल के दापुरे गाव में रहने वाले हंबीरराव कोळस्कर की बेटी सखूबाई के साथ झिंगराजी का विवाह हो गया । विवाह के प्रसंग पर 'गांव में होनेवाली देवता 'मरीमाय', 'मातामाय', इन्हें प्रसन्न करने के हेतू बकरे की बलि देनी पडती ।' इस अवसर पर सगे-संबंधी और रिश्तेदारों को बुलाया जाता । 'मरीमाय' और 'मातामाय' को बकरे और शराब का नैवेद्य दिखाया जाता । इस प्रसंग के कारण झिंगराजी का स्थान ऊँचा होता जात-बिरादरी में उनके शब्दों को महत्त्व आता है । जब चाचाजी का अंत होता है तभी तिसरे दिन, तेरहवे दिन बकरें को काटा जाता । रिश्तेदारों के साथ ही मेहमानों को भोजन की व्यवस्था की जाती । जब अत्यधिक दुःख होता है दुःख को हल्का करने के लिए भी बकरे, मुर्गियाँ-मुर्गे की बलि दी जाती है । अगर अंधःश्रद्धा के अनुसार कोई अघटित होता है तो उसे भी मिटाने के लिए बलि प्रथा चलती रहती है ।

घर-परिवार में निरंतर शराबपान, मुर्गे-बकरे का बलि परिणामतः जो स्वयं की जमीन थी उसे गिरवी रखा जाता उस पर ऋण निकाला जाता, घर-परिवार की अर्थिक स्थिति कमजोर होती है । शराब की लत से पूरा घरबार उद्ध्वस्त होता है । ऐसे ही कठिण स्थिति में २३ फरवरी १८७६ के महाशिवरात्री के दिन सखुबाई के बेटा होता है । गौर वर्ण, दिखने के लिए आकर्षित बालक को देखते हुए पिता झिंगराजी आनंदोल्लास में रहता है । इस बालक का नाम डेबूजी रखा जाता है । झिंगराजी ने अपने पास होनेवाली जमीन-जायदाद को फूंक लिया किंतु समाज को नया प्रकाश दिखाने का महान कार्य जिनके द्वारा हो गया वह पुत्रधन 'डेबुजी' रूप में उनके घर में पैदा हो गया । इस बालक के द्वारा समाज को एक नयी दिशा मिलेगी, सत्मार्ग मिलेगा ऐसा किसी को कुछ भी नहीं लगता था । झिंगराजी ने कई दिनों तक पूँजी जमा की, तब पुत्रप्राप्ति नही थी किंतु पुत्रप्राप्ति हो गई पर व्यसनाधिनता के कारण उनके पास रूपये-पैसे नहीं रहे । माँ सखुबाई बच्चे डेबू को अपने पीठपर बाँधकर खेती में मजदूरी के लिए जाती थी । पिता झिंगराजी शराब में हमेशा रहता वह सखुबाई को बिना वजह से पिटता रहता । घर में होनेवाले छोटे-बडे बर्तन बेच डाले, जिस घर में वास्तव्य करते थे वह भी बेच डाला, झिंगराजी का परिवार घर के छत से खुले आकाश में आ गया । परिणामतः बालक डेबूजी के अत्याधिक हाल होते रहें । शराबपान की वजह से झिंगराजी की मान-मर्यादा मीट गई । जिस गाव में उनका मान-पान था, वह लोग उन्हें बहिष्कृत करने लगे । गाँव में रहना भी कठीण हो गया । सखुबाई अपने पति के साथ आनेवाले त्रासद दिन निभाती रही । कुछ ही दिनों में झिंगराजी बीमार रहे झिंगराजी को लगने लगा 'जन्मभर मैंने मातामाय मरीमल के सामने बकरे, मुर्गेकी बली चढाई किंतु आज सगे-संबधी मेरे पास नहीं है । लेना-देना समाप्त होने पर कोई भी किसी के काम नहीं आता ।

पिता झिंगराजी कहने लगे मैंने पत्नी और मेरे बेटे डेबू को दुःख में रखा, उन्हें सुख नहीं दिया, देवी-देवता के पीछे नहीं लगना चाहिए । शराबपान, व्यसनाधीनता के कारण मैंने परिवार को अनंत यातना दी । मृत्यु के समय झिंगराजी के वचन डेबूजी के लिए महामंत्र बन गया ।

डेबूजी घर-बार न होने के कारण अपने मामा जी के पास दापुरे गाँव में रहने के लिए आए । उसी समय डेबूजी की उम्र छः वर्ष की थी । उनकी मामी-डेबूजी और माँ का अपमान करती रहती । मा सखूबाई मैयके में होनेवाले छोटे-बड़े काम करती है । सुबह-सुबह अनाजको पीसना, जानवरों का खाना-पानी, गोबर उठाना, घर का जो भी छोटा-मोठा काम माँ करती थी । माँ का कहना था कि, 'मकान और परिसर जब स्वच्छ, साफ सुथरा होगा तब मन भी पावन होता है ।' माँ की यह बात डेबूजीने अपने जीवन में रखी । और वे समाज में सफाई का महत्त्व प्रत्यक्ष रूप से अनुभवीत करने लगे ।

डेबूजी ने अपने ननीहाल में साहुकार किस तरह सामान्य लोगों को ठगता है यह देखा । कोई भी कार्य प्रतिष्ठा के बगैर पूरा होता है । शादि, उत्सव, नामकरण, मातम जैसे अवसर पर बलिप्रथा की आवश्यकता नहीं है ।

उन्होंने अपने भजन-किर्तन के द्वारा समाज में होनेवाली अंधःश्रध्दा मिटाई । अपने बच्चों को पढ़ाने के, साक्षर बनाने के लिए समाज में जन-जागरण का जीवनभर कार्य किया ।

❑ ❑ ❑

रयत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

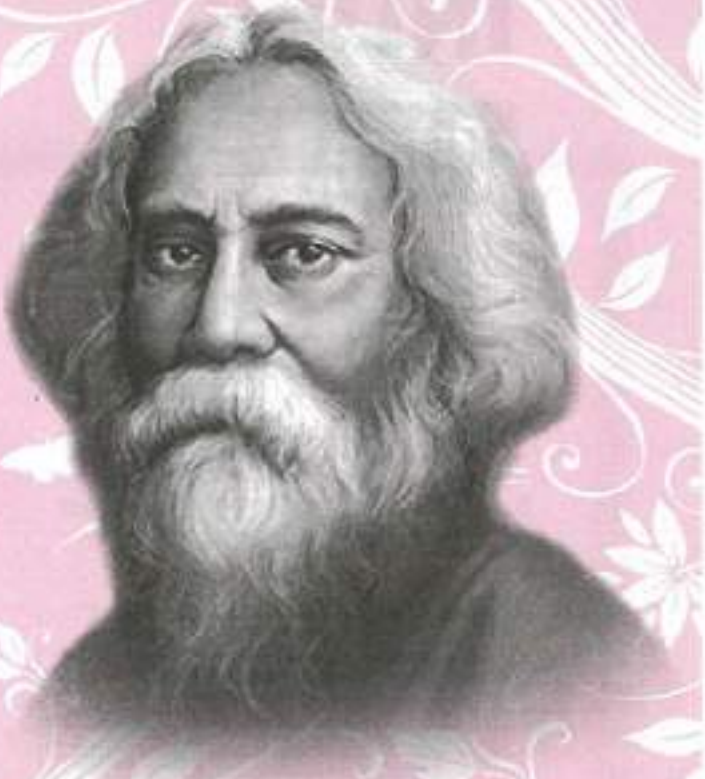

"The highest education is that which does not merely give us information but makes our life in harmony with all existence"

- **Gurudev Rabindranath Tagore**
1st Non-European Nobel Laureate

English Section

बिंब

सद्गुरु

- **Section Editor**
Prof.Suhas Godse

सद्गुरू

INDEX

Prose

No.	Type	Tittle	Name and Class	P. No.
1.	Reflective	My Idea of Happiness	Shalvi Avinash Pawar *B.A. I*	..77
2.	Informative	Enter Safely!	Aditi Pradip Suryawanshi *B.Com (IT) III*	..79
3.	Reflective	Feminism! A Word or Just Controversy	Kalyani Sanjay Sawashe *B.Sc. III*	..81
4.	Informative	Emerging Cellular Technology : 5-G	Sushilkumar Dabade *B.Sc. III*	..82
5.	Informative	GST : Moving Forward	Vishal Chandrakant Yadav *B.Com (IT) III*	..84
6.	Reflective	Security & Privacy in Social Nework	Pooja Anil Jadhav *B.Com (IT) III*	..85
7.	Reflective	Success : Dream of Everyone	Aditi Pradip Suryawanshi *B.Com (IT) III*	..87
8.	Reflective	Incredible India	Vaishnvi Ashok Handimani *B.A. I*	..89
9.	Story	The Journey : From Nine Crores to Nine Crores	Anushka Mahendra Joshi *B.A. I*	..91
10.	Reflective	Legaly of Mass Education & Making of Modern Maharashtra	Aftab Ansar Nadaf *B.A. I*	..93
11.	Informative	Blue Brain Technology	Pranali Ramesh More *B.C.S. III /*	...95

Poem

No.	Tittle	Name	P.No.
1.	My Science Fiction Dreams	Kalyani Sanjay Sawashe *B.Sc. III*	..80
2.	Life's Circle Game	Pratiksha Mahesh Karale *B.C.A. III*	..88
3.	Forgiveness	Kiran Dilip Kathare *B.A. I*	..88
4.	Education is the Key	Shruti Subhash Kadam *B.A. I*	..90
5.	Life	Pratiksha Mahesh Karale *B.C.A. III*	..90
6.	Climb Till Your Dream Comes True	Shubham Shankar Panaskar *B.Sc. III*	..92
7.	Love	Shraddha Janugade *B.C.A. II*	..94

English Section

बिंब

सद्गुरू

My Idea of Happiness

Shalvi Avinash Pawar, B.A.-I

Happiness is the idea which can be defined or observed in different aspects as everyone has their own thoughts. But I think our or my happiness is mostly depended on our attitude. To become or to remain happy our attitude should be powerful.

Once, there was a man, who made his living by selling balloons at a fair. He had balloons of many different colours including red, yellow, blue and green. Whenever business was slow, he would release a hellium-filled balloon into the air. When the children saw the balloon into the air going up, they all would rush towards him. All day, he continued the same when the sales go slow. One day, the balloon man felt someone tugging at his jacket. He turned around and a little boy asked, "If you release a black balloon, will that also fly ?" Moved by the boy's concern, the man replied gently, "Son, it is not the colour of balloon, it is what's inside that makes it go up."

> *If you want to become happy, we should develop an attitude of gratutude. Count your blessings, not your trouble definetly you will be happy.*

What a reply he gave ! The same principle applies to our lives. It's what's inside that counts and whats inside of us that makes us go up is attitude. As our attitude is positive we can achieve great heights and finally become happy.

Just as our bodies need good food everyday, our minds need positive thoughts everyday. If we feed our body with junk food and our mind with negative thoughts, we will have both a sick body and a sick mind. So feel your mind with pure and positive thoughts to stay on track. If you want to build and maintain a positive attitude, get into the habit of living in

the present and doing it now. This is like a little boy who says that when he becomes a big boy, he will do this and that and will be happy. And when he becomes a big boy he says that when he finishes college he will happy. And when he completes his college and he says when he will get his first job he will be happy. And when he gets his first job, he says that when he gets married he will be happy. After getting married, he says when the kids get out of the school, he will be happy. And when the kids grow up, he says that when he will get retired, he will be happy. And when he retires, what does he sees ? He sees, life has just gone by in front of his eyes and he could do nothing, it's too late.

It happens in everybody's life many a times. But I think we should enjoy every moment of our life and be happy.

"Happiness can be found even in darkest times, only if you remember to light the candles."

And as it is said, "This life is a one-way street, there is no rewind button." So, if we utilise our present to its fullest, we are sowing the seeds for the better future and that's the key for happiness.

In this modern era, life is full of hustle and bustle, hurry and worry, stress and distress, ambition and passion. But in such situation, everyone has the earnest desire to enjoy a few moments of happiness. Everyone has the ultimate goal of achieving happiness.

If you want to become happy, we should develop an attitude of gratitude. Count your blessings, not your trouble....definetly you will be happy. Actually, the need of every person is to take. But the sign of good and healthy personality is one that also has need to give.

Once a man was washing his new car, when his neighbour asked him, "When did you buy the car ?" He replied, "My brother gave it to me." The neighbour said, "I wish I had a car like that." The man replied, "You should wish to have a brother like that." The neighbour's wife was listening to the conversation and she interrupted, "I wish I was a brother like that." What a positive way to think. Takers eat well and givers sleep well. For me it's the best source of happiness. As A.P.J. Abdul Kalam once said, "I don't want to be handsome, but I want to give my hand to someone, who needs it."

I have two friends who give me happiness. The first one is music and the second is being in company of nature. Music blossoms the flowers of different hues of autumn on me. It enriches my will power, gives me energy for my routine work, boosts up my confidence, freshens my mind. And my second friend nature gives me the eternal peace and happiness. Being in company of nature I feel the divine power of creation by God. So, being in company of nature and music is my idea of happiness.

I think, happiness is the treasure which increases when we distribute this treasure to others. So, it's true,

Life is queer with its twists and turns.
As everyone of us sometimes learns,
And many a failure turns about.
When he might have won had he stuck it out.
Don't give up though the pace seems slow,
You may succeed with another blow.

❑ ❑ ❑ ❑

Enter Safely.....!

Aditi Pradip Suryawanshi, B.Com.-III (IT)

Computer today has become the basic need for human being. As the techology is growing rapidly, everybody is obsessed with the mastery in it. It will not be a hyperbolic statement, if we say that the world is moving by the click of the mouse. And not it has got pace too by the use of 'Internet.' Today's world became e-world becasue of it. We have to use computer and internet.

Today we see the flourishment of Net cafes everywhere. It is because for various reasons. We have to use internet. Internet is to be regarded as the great source of knowledge. Along with the help of browsing. We can see video, listen to audio and even can play the games online. The internet is the biggest world-wide communication network of computers. Internet has millions of smaller domestic, academic, business and government networks, which together carry many different kinds of information. The term is sometimes abbriviated as "the net." Some services on the internet cost nothing to use.

Moreover there are so many websites which are very much useful in being in tune with the world. For instance, the social networking sites like Facebook, Twitter, Whatsapp, My Space etc. These sites help us to make contact, develop it and be a social animal as man is called to be. Now these days we can even do it banking shopping too by internet i.e.online.

But as every scientific development has boon in it. It also is occupied with curse depending on who uses it. Internet though provides you with great benefits, many facilities and it is also providing chances for various crimes. These crimes are regarded as cyber crimes. It is a term used to describe criminal activities in which computer or computer

Cybercrime or Computer Crime is a crime in which a computer is the object of crime or is used as a tool to commit an offence....

networks is a tool, a target or a place of criminal activity. It is also used to include traditional crimes in which computers or networks are used to enable the illegal activity.

Computer crime is that crime in which we try to get access to other computers in order to steal data or destroy of it. Again if somebody tries to steal the government confidentials it also becomes a theft.

Types of Cyber Crimes :

1) Hacking :

In this, we generally find that the criminal got access to the system of other's computer, steals the important data from it and take the possession of it. Hacking is the most committed crime in the cyber world.

2) Phishing :

Phishing is used as a tool for fraud. Generally this crime we find in money transactions in online shopping or banking. It is more popular in India.

3) Cyber Stalking :

In this type of cyber crime, internet is used to stalk someone. Again if somebody make illegal use of internet to harass or threaten somebody, it is also included in stalking.

4) Cyber Squatting :

Cyber squatting is the act of registering a famous domain name and then selling it for a fortune.

5) Boot Networks :

In this cyber crime the spamsters remotely take control of computer without the user's realising it. Computers get linked to Boot Networks when users unknowingly download malicious wides such as trojan malwares sent use mail attachments.

By using all these types of crimes. Now criminals are harrasing the police department indirectly. But we people are becoming victims of it directly. Now even the terrorists also have become ultramodern in using technology so that is why it is getting much attention and we have to be more careful about it while using internet.

So 'ENTER' SAFELY.....!

❑ ❑ ❑

My Science Fiction Dreams....

I remember being a child
Dreaming about riding a dinosaur
And being a witch at Hogwarts
Yes, they were very unusual ones
But, as a caterpillar in a tree
You wonder who you will be
But you don't know, so you dream

Some days I dared to change my dreams
The usual ones you see.
Worked hard and made some relations
And they just evaporated like a solution

And now, I know dinosaurs were in Jurassic era
And Hogwarts is just a science fantacy fiction
But I still dreams those dreams
Because they escape me, entertain me and be with me always

Everyone says evolution is a part of life
But I have spared mine
May be that's why I am on the edge of extinction
But these science fiction dreams are my only inspirations.

Kalyani Sanjay Sawashe
B.Sc.-II

Feminism : A word or just Controversy

Kalyani Sanjay Sawashe, B.Sc.-III

She is water
soft enough
to offer life
tough enough
to drown it away

- Rupi Kaur

I am a feminist and totally believe on it. The more I talked about it, people thought it is man-hating. If there is something about it. I definately know that it has to be stopped.

By defination feminism is having equal rights for man and women in every sector may be politcal, economical, educational and many more.

When I was 15, I was told to do the house chores but my brother was not. And now I am judged by society about my physical appearance and told that I should pass all the aspects for a perfect bride for marriage and so I decided that I am a feminist.

Now a days feminism is unpopular and controversial word. Even some women are not choosing to be a feminist. Why being feminist and supporting something you believe in is so difficult ?

But now a days feminism is unpopular and contraversial word. Even some women are not choosing to be a feminist. Why being feminist and supporting something you believe in is so difficult ?

I think women should be paid equal to men for the work they do. I think they should be respected, nurtured and made comfortable in every way possible.

But being feminist is not a choice only for a woman. Men have the equal problems of gender equality. I have always noticed that my father's role as a parent has always considered as a side role which is not the actual reality. Boys are told to be strong even when sometimes they are not.

So, we the young generation i.e. all the girls and boys should come together and be feminists. Every boy and girl should be equally strong, sensitive, free to share their emotions and to have choices.

It's just,
If not us, then who ?
If not now, then when ?

- Emma Watson

❑ ❑ ❑

Emerging Cellular Technology : 5G

Sushilkumar Dabade, B.C.S.-III

5th generation wireless or 5G is the latest cellular technology developed or engineered to greatly increase the speed and responsiveness of cellular networks.

5G is the fifth generation wireless mobile communication technology which will deliver 10 times faster than the current 4G technologies. There is no standardized form of 5G technology just like LIE for 4G. The developments of 5G are still under process.

5G is going to be a new mobile revolution in mobile telephone market. 5G technologies now we can use worldwide cellular phones. Because of 5G technology the customers can be offered approximately priceless handset to its customers. 5G will take over the world market. One of the biggest advantage of 5G is it has excellent capability to support both software and consultancy. 5G network will provide high connectivity because of switch and router technology.

5G will be much faster than 4G. A minimum expectation is for download speeds of 100 GBPs more than 1000 times faster than 4G. It enables an entire HD film to be downloaded in under 10 seconds.

5G is still in the early stages of development-the first trial in the U.K. is in the work but the first commercial services won't be available until late 2019-2020.

> *The world has been enjoying a latest wave in cellular technology i.e. 5G, which enable internet speed 10 times faster than the current 4G.*

1G 1981 **2G** 1992 **3G** 2001 **4G** 2011 **5G** 2020

5G is being designed to provide huge capacity. It deliver extremely fast data speeds to support a wide range of innovative new services. It is the next generation of mobile technology.

Download Speeds :

4G real world	→ 20 Mbps average
4G theoretical	→ 300 Mbps
5G real world	→ 10-50 Gbps
5G test environment	→ 1 Tbps

Need of 5G Wireless System :

Due to the following advantages 5th generation wireless system is very much essential due to its extra-ordinary features-

1) 5G has better coverage area and high data rate at the edge of the cell.
2) It has lower battery consumption.
3) Availability of multiple data transfer path.
4) Around 1 Gbps data rate is easily possible.
5) More secure
6) Energy and spectral efficiencies are good.

5G Wireless Cellular Architecture :

The architecture is an IP based model for wireless and mobile networks inter-operability. The 5G wireless system consist of user terminal and number of independent radio access technologies. User terminal plays a very important role in this system. Radio Access Technology (RAT) means a physical connection method for a radio based communication network. Each terminals of each RATs are the IP link to the outside world. In mobile terminal there should be different radio interface. It is called the IP based model. Main purpose is to ensure control data for proper routing of IP packets belonging to the certain application connection. Routing of packets is carried out by the users with some specific policies and rules. Application connection is established between clients and servers in the internet. These internet sockets are end points for data communication flows and each socket of web is an unique combination of local IP address and appropriate local transport communication parts, target IP address and target suitable communication part and type of transport protocol.

Applicaitons of 5G Technology :

1) One can be able to feel her kid's stroke when he/she is in the mother's womb.
2) One can be able to percive his/her sugar level with his/her mobile.
3) One can be able to charge his/her mobile with his/her own heartbeat.
4) One can be able to view his/her residence in his/her mobile when someone enters.
5) The mobile will ring according to our mood.
6) One can get live share value.
7) One can be able to navigate the train for which he/she might be waiting.
8) One can be able to vote from his/her mobile.
9) One can be able to sense tsunami/ earthquake before it occurs.
10) Our mobile can share our work load.
11) One can get an alert in his/her mobile when someone opens his/her intelligent car.
12) We can be able to expand our coverage using our mobile phones.

Thus 5G mobile technology will offers high data rate and reliable communication at affordable rate. It is great time to invest in start ups. Now a days mobile users have very much awareness of the cell phone technology. 5G mobile technology will be the most powerful technology in world today.

❑ ❑ ❑ ❑

Goods and Service Tax (GST) : Moving Forward

Vishal Chandrakant Yadav, B.Com.-III (IT)

GST is one indirect tax for the whole nation, which will make India one unified common market. GST is a single tax on the supply of goods and services. GST is a destination based tax which is levied only on value addition at each stage because credits of input taxes paid at procurement of inputs will be available. Thus, the final consumer will bear only the GST charged by the last dealer in the supply chain, with set-off benefits at all the previous stage. The GST has affected the economy in many different ways.

Goods and Service Tax (GST) is a reformatory laws, rules and regulation which is composed of an individual tax referring on the supply of varied goods and services, which came from the procedure to the clients or customers. The very ideals surrounding this system is to develop the country's profit building machine as well as expand the agencies and departments tasked in the economic development of the country.

Goods and Services Tax bill is India's biggest reform in India's indirect tax structure. The purpose of the bill is to introduce one single tax on supply of goods and services, from the manufacturing stage until its delivery to the final consumer. The Goods and service tax added such as excise duties and service tax and state levies like VAT will be added under the GST.

Benefits :

Different estimates peg the increase the net advantage to the Gross Domestic Product. Up to 2.1 percentage points the GST regime is also to expected to result in better tax compliance thereby increasing its revenue. All the imported

(Continued To Page No.96.....)

> *Goods and Services Tax bill is India's biggest reform in its indirect tax structure. The purpose of the bill is to introduce one single tax on supply of goods and services.*

Security and Privacy in Social Network

Reflective

Pooja Anil Jadhav, B.Com.-III (IT)

The popularity of social networking sites has increased at astonishing levels. Social Networking Websites such as Facebook, Twitter, Myspace and LinkedIn have been growing rapidly within the past few years with now over two billions users. Almost every computer literate person has at least one social network and they spend a large amount of their time on social networks each day.

Social networks can be described as web applications. People may use social networking services for different reasons. To network with new contacts, reconnect with former friends, maintain current relationships, build or promote a business or project. Most people join social networks to share their information and keep in contact with people they know. Most social network users share a large amount of their private information in their social network space. This information ranges from demographic information, contact information, comments, images, videos etc. Many users publish their information publicly without careful consideration. Hence, social networks have become a large pool of sensitive data. Moreover, social network users tend to have a high level of trust towards other social network users. They tend to accept friend requests easily and trust items that friends send to them. Because of social networks large population and information based and its simple accessible, social networking websites have become new targets that attract cyber criminals.

With these social network characteristics and the more aggressiveness of attacker's methods, privacy and security issues in social networks has become a critical issue in the cyber world.

> *There is a deep rooted need among human to share. A social network is a website or service where people talk to connect with other people.*

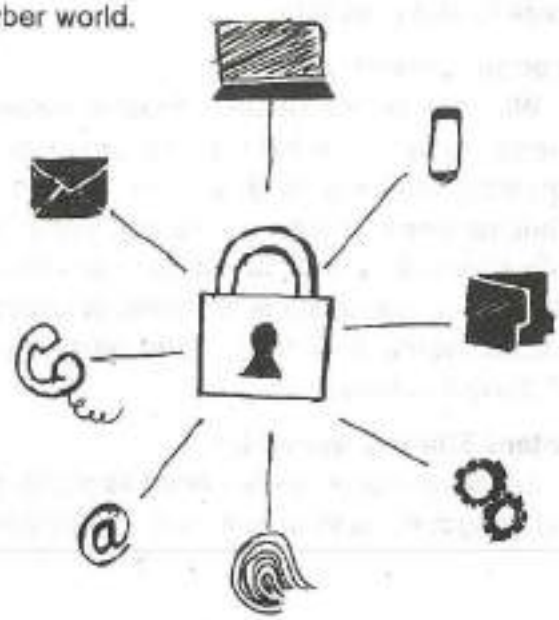

Types of Social Network :

There are many types of social networks available. Most social networks combine elements of more than one of these types of networks and the focus of a social network may change over time. Many of the security and privacy recommendations are applicable to other types of networks.

Personal Network :

These networks allow users to create detailed online profiles and connect with other users with an emphasis on social relationships such as friendship. For example, Facebook and My Space are platforms for communicating with contacts. These platforms may share selected information with individuals and applications that are not authorized contacts.

Status Update Network :

These types of social networks are designed to allow users to post short status updates in order to communicate with other users quickly. For example, Twitter focuses its services on providing instantaneous, short update. These networks are designed to broadcast information quickly and publicly, though they may be privacy settings to restrict access to status update.

Location Network :

With the advent of GPS enabled cellular phones, location networks are growing in popularity. These networks are designed to broadcast one's real-time location, either as public information or as an update viewable to authorized contacts. Some examples of location networks include Brightkite, Foursquare, Loopt and Google Latitude.

Content Sharing Network :

These networks are designed as platforms for sharing content such as music, photographs and videos. When these websites introduce the ability to create personal profiles establish contacts and interact with other users through comments, they become social network as well as content hubs. Some popular content sharing networks include the Sixtyone, You Tube and Flickr.

Shared Interest Network :

Some social networks are built around a common interest or geared to a specific group of people. These networks incorporate features from other types of social networks but are slanted towards a subset of individuals such as those with similar hobbies, educational backgrounds, political affilations, ethnic backgrounds, religious views, sexual orientations or other defining interests. Example of such networks include deviant ART, LinkedIn, Black Planet and Goodreads.

What Information is Public ?

There are two kinds of information that can be gathered about a user from a social network :

I) Information a User Shares :

It includes photos and other media, Age and Gender, Biographical information, contacts, status updates, interests etc.

II) Information Gathered Through Electronic Tracking :

Information may also be gathered from a user's actions online using "Cookies." Some of the purposes of cookies may include.

- Tracking which websites a user has viewed.
- Tracking movement from one website to another.
- Building a profile around a user.

❑ ❑ ❑ ❑

Success : Dream of Everyone

Aditi Pradip Suryawanshi, B.Com.-III (IT)

"Always remember that, nobody is small. Anyone can do anything, if he tries to do that !"

A small sparrow who is willing to build a nest fails frequently in collecting sticks and straws, while carying those sticks from very far distance, but finally she succeds as she is willing to do that work. Many times we feel that, success is not our luck. It is quite different thing which we can not get easily. Yes, it is true that we can get it after hardwork. This negative thinking, we should not get depressed like a weak person.

Everyone defines success by many other ways, forming on the rock, acquiring first rank in the exam, making something extra-ordinary can became an individuals idea of success. To achieve success is not so difficult also ! Success depends upon the factors like presence of mind, will power, tendency to achieve success, persuation for knowledge, freshness while doing the work in any field, making timetable and time management.

> *There will be various factors in the stories of one's success and failure in life. But in every single case, there will be one common factor involved i.e. will power.*

There will be various factors in the stories of one's success and failure in life. But in every single case, there will be one common factor involved i.e. "Will Power." It is one thing which plays vital role in the success. When we have ability to do hard work, then we get the power to move this Universe also ! Oprah Winfrey had told one good thought.

"Always continue the climb, it is possible for you to do whatever you choose, if you first get to know who you are, and are killing to work with a power that is greater than ourselves to do it."

Presence of mind and the tendency of achieving knowledge in the sense, when we have will power about that, then we can collect the only drop of something from this sea of knowledge are most important things or topics.

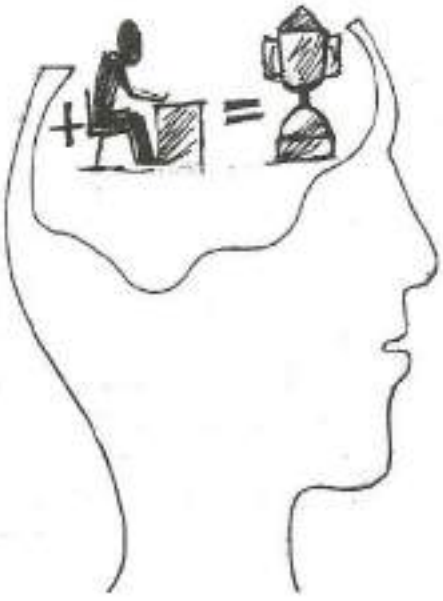

Thus, forget that failure but take good experience from the bad and sad moments and again try to acieve that thing.

Some people are not aware of the time. But the time is very important point. If we manage timetable of our work, then we can do our work at the specific time and we can also get the time for our hobbies like outdoor or indoor games, reading books etc.

"Nobody is perfect in this universe." We should try to become perfect. There is no specific field to achieve success.

Always Remember-

"The ladder of success is never crowded at the top !!"

❑ ❑ ❑ ❑

Life's Circle Game

Another day's gone and yesterday's here
The choices made have come to pass
We reaped our dues and moved along
Yesterday will come again tomorrow

Today is the dawn of a brand new day
A worthy prize from the heavens above
It's a playground for the past and present
Playfully beckoning for tomorrow to appear

Without a word today will soon be a past
While tomorrow eagerly waits at the corner
Rejoice and celegrate every worthy prize
Because everyday is life's unending circle game.

Pratiksha Mahesh Karale
B.C.A.-III

Forgiveness

To forgive is to divine
Which makes everything fine
Forgiveness is a word so pure,
Which makes everything cure

Forgiveness can never make us weak
It raises us as high as a mountain peak
Forgiveness has all positive effects
Which clears all the defects

Forgiveness makes us great
Which doesn't make us hesitate
Forgiveness makes relations
Without any separations

Forgiveness can make one realize
With no tears in the eyes
forgiveness make us feel wonderful
Which never makes anyone artful

Kiran Dilip Kathare
B.A.-I

Incredible India

Vaishnvi Ashok Hadimani, B.A.-I

When Kalpana Chawla was in space for her mission. She saw India from spaceship and only one quote or poem came from her heart was,

सारे जहाँ से अच्छा
हिंदुस्ता हमारा
हम बुलबुले है इसके
ये गुलसिता हमारा ।

India is prospered by colourful cultural heritage. In India the people of various ethnicity and religion live. India is my motherland where I born. I love India and proud of it. India is a big democratic country which ranks second in population after China. It has rich and glorious past. It is considered as the country of oldest civilization of the world. It is a land of learning, where students from corners of the world come to study in the big universities. It is famous for its various unique and diverse culture and tradition of people of many religions. Some people in the abroad follow the Indian culture and tradition because of being attractive in nature. Various invaders came and stole the glory and precious things of India. Some of them made it a slave country. However, various great leaders of the country became successful in making my motherland free from Britishers in 1947.

The day our country got freedom 15th of August is celebrated every year as Independence Day. Pt.Nehru became the first Prime Minister of India. It is a country rich in natural resources yet inhabitants here are poor. It is growing continuously in the field of technology, science and literature because of the eminent people like Rabindranath Tagore, Sir Jagdishchandra Bose, Sir C.V.Raman, Shri.H.N. Bhabha and many others. It is a peace loving country where people of many religions, follow their own culture and tradition as well as celebrate their festivals without an interference.

There is much diversity among the people of India, we speak different languages, worship many Gods and yet we all have same spirit of India i.e. Unity in Diversity.

India is prospered by humanity, culture, civilization, unity and brotherhood. India depends on farming. It's an agricultural nation. In the world, there are 7 wonders in that 3 are situated in India. India's rich culture attracts tourists from all over the world. My country is famous for spices, tea, sugarcane, wheat etc. In India there are 29 states which have their own culture and rich diversity.

In India the seven wonders are Tajmahal - Agra, Konark Sun Temple - Orrisa, Nalanda University - Bihar, Golden Temple - Amritsar, Minakshi Sundareshwar Temple - Tamilnadu, Twang Math - Arunachal Pradesh, Jaislmer Fort - Rajasthan etc. These are tourist places.

Though India a developing country it has rich facility of Education. The old culture of Sanskrit is still in use in India and the country's people have saved it. India has rich food diversity. In every state of India we can have variety of dishes.

There are many glorious historical buildings, heritages, monuments and sceneries which attract people's mind from different countries every year. Taj Mahal is a great monument in India and symbol of eternal love and Kashmir as the heaven on the earth. It is a country of famous temples, mosques, churches, Gurudwaras, rivers, valleys, fertile plains, highest mountain etc.

So, I like my country very very much.

Jai Hind !

❑ ❑ ❑ ❑

Education is the Key

Education is the key
The success and
the future of tomorrow
Without education,
we are nothing in this world
Education is everything to me
My best friend, my work
And the light to the future
Where shall I eat without you
Where shall I be without you
Because you are my life
And you mean everything to me
I can read I can write
because of you education

Shruti Subhash Kadam
B.A.-I

Life

Have you ever driven down a road ?
Just to drive with no destination in mind
The road seems to go on and on
With no stopping point
Life is like that long road going on and on
Not knowing when it's going to end

But still you strive for another tomorrow
Hoping that in the long run
Everything that turn out alright
Just like the road through
It must come to an end.

Pratiksha Mahesh Karale
B.C.A.-III

The Journey- From Nine Crores to Nine Crores

Story

Anushka Mahendra Joshi, B.A.-I

A jeweller having property worth nine crores living in a big city with his family. He thought to increase his property to ten crores. So he decided to migrate another city. He took his all movable property and family with him and started his journey by sea in the ship.

During the journey when they reached in the middle of the sea suddenly some huge tides collapsed balance of the ship and the whole ship turned into the water. His family and all his property sunk in the sea. Hardly the merchant and his one servant able to reach at the shore with a very tough efforts. The location was unknown to them, but they started to walk keeping one direction. On their way they saw there was a jungle and they couldnot go further without passing the jungle so with upset mind they entered into jungle. After sometime sunlight weakened and being converted into darkness. They took hault. In the next morning the merchant handed over the diamond ring to servant and asked to sell it in the nearby city and come back and merchant again came into the question about what to do now ? and suddenly he heard some strange voice in the herbes. He thought some wild animal coming for hunting so being afraid he climbed on the tree and hided himself there.

After sometime he saw that a huge snake was coming from the herbes towards the tree. As it came near the tree he noticed that it was the Kingcobra. The Kingcobra opened its mouth and took out a very precious "ruby", and kept it on the stone under the tree, and gone away. The light of the 'ruby' spread in the whole jungle. After sometime Kingcobra came back,

> *The Merchand and his Servent reached at the shore with very tough efforts. The location was unknown to them, but they started walking....*

took the "ruby" in the mouth and gone back. Merchant was surprised to see this scene. He decided to steal that "ruby." Next day he made one hanging cage with the help of the leaves. At midnight he climbed on the tree and was waiting for the cobra to come. As the cobra come, put the "ruby" on the stone, and gone away, he slowly slowly started to throw the hanging cage downwards on the "ruby." The Kingcobra came back but couldnot find the "ruby" so becoming upset it gone back. Next moring merchant took the ruby and tied it under the shoulder.

Then he came in the city. He went to the jeweller and asked for the job. The jeweller kept him as a servant. When the jeweller asked what happened to his arm he told him it is a tumour clot. He lived and worked there honestly. One day some other merchants came at the jeweller's shop and showed some kind of rubies and diamonds, to the jeweller. They asked the jeweller to guess the price. The servant came there and told accurate price to them. The jeweller was surprised to know this. When he asked him about this the servant told him all the past stroy and showed the ruby. The jeweller saw it and appreaciated it. Servant asked him to buy the ruby but it was not in his capacity so that he suggested him to go to the King.

Merchant went to the King. But as King saw this "ruby" he realised the brightness of the glitterious ruby, it was really unvaluable article. He became speechless. The King told him that he will decide the price on the next day. Whole night King was thinking about the price. Next day King ordered to his doorkeeper to not to let anyone to come in the palace. But after sometime merchant came there and the doorkeepers didn't let him go in. Becoming nervous he started to go back. The king was seeing all this thing from his window. Suddenly he told his doorkeeper to call back the merchant. Merchant came towards the king. King told him that he was counting his steps and as the merchant looked back he stopped counting. King decided one crore for every step like that merchant walked nine steps and on the tenth step he looked back so price of the ruby is nine crores. King gave him his money. Merchant took it and went back to the city.

Now coming to the conclusion he realised that "No one can get more than the Destiny !"

❑ ❑ ❑

Climb Till Your Dream Comes True

Often your tasks will be many
And more than you think you can do
Often the road will be rugged
And the hills insurmountable, too.
But always remember,
The hills ahead
Are never as steep as they seem,
And with faith in your heart
Start upward
And climb till you reach your dream.
For nothing in life that is worthy
Is ever too hard to achieve
If you have the faith to believe.
For faith is a force that is greater
Than knowledge or power or skill
And many defeats turn to triumph
If you trust in God's wisdom and will
For faith is a mover of mountains
There's nothing that God cannot do
So, start out today with faith in your heart
And climb till your dream comes true

Shubham Shankar Panaskar
B.Sc.-III

Legacy of Mass Education and Making of Modern Maharashtra

Aftab Ansar Nadaf, B.A.-I

'Rayat Shikshan Sanstha' is one of the leading institutions in Asia. It is the biggest experiment of mass education. It is celebrating its centenary year. Those who live in Maharashtra need not informed separately. Regarding the name of 'Rayat Shikshan Sanstha' and significance of its outstanding contribution in mass education. A premier institution of education like the 'Rayat Shikshan Sanstha' known and honoured far and wide. Not only at the national level, but at the global level too. Needs no introduction. In the age of globalization market economy is going to grab each and every walk of human life. Like the other fields education has also become an industry instead of a social service. The centenary of 'Rayat Shikshan Sanstha' is the best occasion to review the real contribution of this institution in making of Modern Maharashtra and to introspect the present education chaos.

The statistical accounts regarding the quantititive development of 'Rayat Shikshan Sanstha' is not enough to understand the value of its contribution like 'Rayat Shikshan Sanstha' have also contributed more/less for the cause of mass education. But most of them placed emphasize on applied aspects of education. It was 'Rayat Shikshan Sanstha' which intensionally penetrated the core human values through the movement of education. Today, all of us accept the penetrated education to all. But, that principle was totally absent in India. Until, the 19th centuray 'Mahatma Phule' strongly propounded that principle and revoluted against the monopoly of higher castes in the field of education. He deliberately provided education to the middle and lower caste people. But, his efforts were limited. It was Karmaveer Bhaurao Patil (Anna), a man of the masses, who devoted all his mind and heart to the cause of people's

Rayat Shikshan Sanstha is an Indian educational organization founded by Karmaveer Bhaurao Patil in 1919. It's aim is to provide education to deprived masses.

education. He realised that the social ills could be remedied through the education of masses alone. He is a man who determined to provide education for each and every person and the mountains and valleys, in the jungles and huts of Maharashtra.

The first students of 'Rayat Shikshan Sanstha' belonged to lower so called backward caste which was traditionally deprived from education. More over the institution started new tradition of living together respective of their castes, religion or creed. The thought of communal harmony was penetrated through secular education. But, now a days this thought has been threatened by the communal elements.

The second core value penetrated by 'Rayat Shikshan Sanstha' was dignity of labour. Every student live and educate with dignity. So, the 'Rayat Shikshan Sanstha's motto is "Education through self help is our motto." on that base the Rayat Shikshan Sanstha forming the great students. The prominent feature of 'Rayat Shikshan Sanstha' is its democratic administrative set-up. It is an educational institution belonging to the people working for the people and being administered by the people.

The third core value is the commitment with the masses. Mass education movement Anna started functioning at about the same time in the year 1920. Anna deliberately started sending many students abroad for education. Barr.P.G.Patil is one of them. Barr.P.G.Patil took education in the western land but returned to their motherland, keeping in mind that root is important. Being a Rayat student, he never forgot his responsibility towards Rayat. And throughout life he tried to enlighten the downtroden students. 'Rayat Shikshan Sanstha' believes to educate the people with new value of scientific temper. It opposed supersitition. The platforms of Rayat inspire Vivekvahini, Science Congress etc. are continously penetrated the scientific attitude among the students. This scientific value is constantly preserved from 'Rayat Shikshan Sanstha.'

In today's competitive market economy, every academic institution is mad after money making and students are considered their customers. The proper training of being human and serving the society is far away from the core of education. 'Rayat Shikshan Sanstha' has maintained its social touch since 1919. Today, also it is providing quality education and it is science oriented. The glorious tradition of 'Rayat Shikshan Sanstha' is our heritage and it is need of time to preserve it. Instead of making self-centric students, Rayat is constantly making social oriented students through various schemes like "Earn and Learn." On that base Karmaveer (Anna) started first Rayat School in Kale in 1919. 'Rayat Shikshan Sanstha' always try to create unique.

❑ ❑ ❑

Love

Love is God, God is love
Love is a mirror
Which shows the real face of heart
Love is a vehicle
Which travels from misery to happiness
Love is a bird
Which flies in the sky of life
If you don't know about love
you can do nothing in your life because
"Love makes life to live
lond and full of song."

Shraddha Janugade
B.C.A.-II

Blue Brain Technology

Pranali Ramesh More, B.C.S.-III

Blue Brain the name of world's first virtual brain. That means a machine that can function as human brain. Today scientists are in research to create an artificial brain that can think, response, take decision and keep anything in memory. The main aim is to upload human brain into machine. So that man can think, take decision without any effort. After the death of body, the virtual brain will act as the man.

So, even after the death of person, we will not lose the knowledge, intelligence, personalities, feelings and memories of that man that can be used for the development of the human society. Technology is growing faster than everything. IBM is now in research to create a virtual brain. It is called "Blue Brain."

What is Virtual Brain ?

Virtual Brain is an artificial brain, which does not actually the natural brain, but can act as the brain. It can think like a brain, take decisions based on the past experience and response as the natural brain can. It is possible by using a super computer, with a huge amount of storage capacity, processing power and an interface between the human brain and this artificial one.

Why We Need Virtual Brain ?

Today we are developed because of our intelligence. Intelligence is the in born quality that cannot be created. Some people have this quality, so that they can think up to such an extent where other cannot reach. Human society is always needed of such intelligence and such an intelligent brain to have with. But the intellignece is lost along with the body after the death. We often face difficulties in remembering things such as people's names, their birthdays and the spellings of words, proper grammar, important dates, history, facts etc. In the busy life everyone wants to be relaxed. Can't we use any machine assist for all these ? Virtual brain may be the solution to it.

> *In todays busy life everyone wants to be relaxed, can't we use a machine to assist us for all our day today activities. Virtual brain may be the solution to it ?*

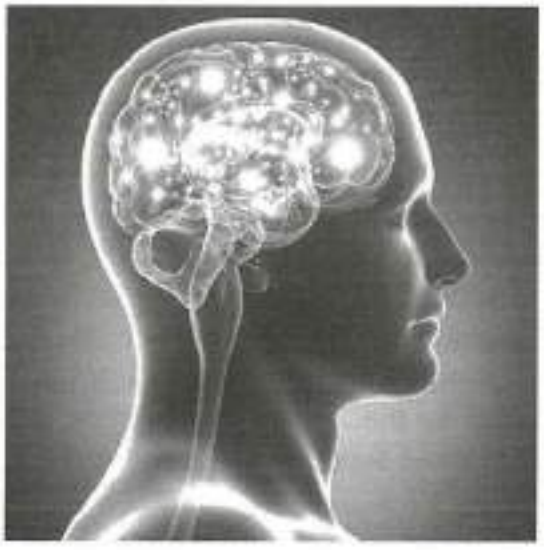

How it is Possible ?

First, it is helpful to describe the basic manners in which a person may be uploaded into a computer. Raymond Kurzweil recently provided an interesting paper on this topic. In it, he describes both invasive and noninvasive techniques. The most promising is the use of very small robots or nanorobots.

They would also record current state of brain. This information, when entered into a computer, could then continue to function as us. However, that we need not know how that brain actually functions to transfer it to a computer. We need only to know the media and contents. The actual mystery first place or how we maintain it, is a separate discussion.

Uploading Human Brain :

The uploading is possible by the use of small robots known as the nanorobots. These robots are small enough to travel throughout our circulatory system. Travelling into the spine and brain, they will be able to provide monitor the activity and structure of our central nervous system.

Nanorobots could also carefully scan the structure of our brain, providing a complete readout of the connections. This information, when entered into a computer, could then continue to function as us. Thus the data stored in the entire brain will be uploaded into the computer.

We will be able to tramsfer ourselves into computers at some point. Most arguments against this outcome are seemingly easy to circumvent. They are either simple minded or simple require further time for technology to increase. The only serious threats raised are also overcome as we note the combination of biological and digital technologies.

❑ ❑ ❑ ❑

(.....Continued From Page No.84)

goods will be charged Integrated Goods and Services Tax (IGST) which is equivalent to the central GST + State GST. This will bring equality with taxation on local products.

Mainly there will be three types of taxes under the GST regime :

1) CGST (Central Goods and Services Tax)
2) SGST (State Goods and Services Tax)
3) IGST (Integrated Goods and Services Tax)

Tax levied by the Center on interastate supply of goods or services would be called CGST and that to be levied by the States and Union Terotaries on interstate supply of would be called SGST respectively. The IGST would be levied and collected by the Center on interstate on two different states supply of goods and services.

Tax Ratio :

The GST Council has fixed four broad tax slabs under the new GST System. 5%, 12%, 18% and 28% on top of the highest slab. There is a sea of taxes on luxuary goods and demerit goods to compensate the states for the revenue loss in the first five years of GST implementation.

Finally, the GST has been incorporated over 150 countries applying its principles and major points. The countries where it has been implemented are India, Canada, Germany, Japan etc. It impacts a nation either positively or negatively and all the agencies in charged of the application of this process must centralize on the factors that will produce results and benefits. Use of GST will give a serious improvement in the country's economy.

❑ ❑ ❑ ❑

स्वत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

जय जय हे भगवति सुरभारति!
तव चरणौ प्रणमामः।
नादब्रह्ममयि जय वागीश्वरि
शरणं ते गच्छामः ।।

भावार्थ

''हे देवांची भाषा तुझा जयजयकार असो
हे भगवती तुझ्या चरणांना (आम्ही) प्रणाम करतो
नादेब्रम्हमयी तुझा विजय असो,
हे वाणीच्या देवते! (आम्ही) तुला शरण येतो.''

संस्कृत विभाग बिंब

सद्गुरू

▪ विभागीय संपादक
प्रा.सीमा चव्हाण

अनुक्रमणिका

संस्कृत विभाग

नं.	लेखन प्रकारः	विषयस्य/लेखस्य नाम	छात्रलेखकस्य नाम	
१.	कथा	कृतस्य कर्मणः फलम्।	शालवी पवार । बी.ए.भाग १ ।	..९९
२.	माहितीपरः	भारतस्य प्रसिद्धाः क्रीडकाः।	अनुष्का जोशी । बी.ए.भाग १ ।	..१०१
३.	माहितीपरः	बहुपयोगी मधुमक्षिकाः।	अक्षता पाटील । बी.ए.भाग १ ।	..१०३
४.	वैज्ञानिकः	कुतूबमिनारः।	सौरभ वर्गे । बी.ए.भाग १ ।	..१०५
५.	वैज्ञानिकः	दैनंदिन जीवने विज्ञानम्।	पूजा कुलकर्णी । बी.ए.भाग १ ।	..१०६
६.	वैज्ञानिकः	औषधीयसस्यानि।	रोहन जाधव । बी.ए.भाग १ ।	..१०६

संस्कृत विभाग
बिंब
सद्गुरु

कृतस्य कर्मणः फलम् ।

शालवी अविनाशः पवार।, प्रथम वर्षः कला ।

प्राचीन काले पूर्वसमुद्रपरिसरे गम्भीरगिरिः नाम कश्चनः महापर्वतः आसीत् । तस्मिन् विविधाः फलवृक्षाः आसन् । बहुविधानि मधुराणि फलानि लभ्यन्ते स्म तत्र । तस्य अन्यस्मिन् पार्श्वे पुष्पवनम् अपि आसीत् । ततः सर्वत्र वातावरणं सुगन्धयुक्तं भवति स्म सर्वदा । तस्मात् तस्मिन् पर्वते बहवः पक्षिणः वसन्ति स्म । तेषु पक्षिषु मुख्यः आसीत् गण्डभेरुण्डकुलीयः 'विहङ्गवर' नाम कश्चन ज्येष्ठः पक्षी ।

तम् एव सर्वे पक्षिणः राजानं भावयन्ति स्म । विहङ्गवरः महाबलशाली उदारमनस्कः च । अतः सर्वे अपि पक्षिणः भयपीडादिकं विना निरातङ्कम् आनन्दमयं जीवन यापयन्ति स्म ।

अथ कदाचित् आकस्मिकरूपेण पक्षिभिः काचित् समस्या सम्मुखीकरणीया अभवत् । तत्र कारणम् आसीत समुद्रस्य व्यवहारः । गम्भीरगिरिणासह मेलनम् इच्छति स्म समुद्रः । किन्तु तस्य अग्रे गमनाय विघ्नं कुर्वन्ति स्म पर्वतस्थाः महाशिलाः । अतः समुद्रः स्वस्य महद्भिः तरङ्गैः ताः शिलाः घट्टयन् चूर्णीकर्तुं प्रयत्नम् अकरोत् । किन्तु तेन साफल्यं न प्राप्तम् ।

गिरेः अपूर्वात् सौन्दर्यात् आकृष्टः समुद्रः अग्रे आगमनाय महान्तं परिश्रमं कुर्वन् आसीत् । किन्तु तस्य तरङ्गाणाम् आघट्टनात् अपि पर्वतः अङ्गुलमात्रम् अपि विचलनं न प्राप्नोत् । प्रत्युतः सः समुद्रस्य एतं प्रयत्नं दृष्ट्वा अहसत् । ततः समुद्रः एतं प्रयत्नं दृष्ट्वा क्रुध्दः अभवत् । सः स्वस्य प्रयत्नम् अवर्धयत् । पौनः पुन्येन तरङ्गाणां घट्टनैः भयङ्करः कलरव उत्पन्नः । तस्मात् पक्षिणां शान्ते भङ्गः अभवत् ।

अथ कदाचित् गगने विहरन्ती आकाशराजस्य पुत्री मेघमाला गम्भीरगिरेः सौन्दर्यात् आकृष्टा सती तत्र अवतीर्णवती । पक्षिराजः विहङ्गवरः मेघमालाम् आदरपूर्वकं स्वागतीकृत्य अवदत् - ''राज्ञः आकाशस्य पुत्र्यै पक्षि-राजः अहं स्वागतं व्याहरामि । अस्माकम्

'कर्मण्ये वाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन्' या उक्तीनुसार कोण्या एका समुद्रात असलेल्या गंभीरगिरीपर्वतावर वसती करणाऱ्या पक्षांचा राजा विहंगवर ही आपल्या उदारमनाने कर्म करतो व फळाची अपेक्षा करत नाही. आकाशराजाची कन्या मेघमालेची सेवा तो करतो व त्याची परतफेड करण्यासाठी आकाशराजाने त्याला वर देऊ केला. परंतु पुन्हा आपले औदार्य सिध्द करत विहंगवराने त्या वराचा उपयोग पूर्ण पर्वतासाठी व्हावा अशी इच्छा व्यक्त केली व ती इच्छा आकाशराजाने पूर्ण केली. हे सर्व विहंगवराच्या औदार्यामुळे व कृतार्थपणामुळे व फळाची अपेक्षा न करता कर्म करत राहण्याच्या विचारामुळे घडून आले व पुन्हा गंभीरगिरीवरची सुंदर वसती व त्यावरील सौंदर्य विहंगवराच्या या गुणांमुळे खुलुन आले.

आतिथ्यं कृपया परिगृह्य अत्रत्यं सौन्दर्यम् आस्वाद्यताम् । तन्निमित्तं सुयोग्या व्यवस्था मया परिकल्प्यते'' इति ।

विहङ्गवरस्य विनयपूर्णं व्यवहारं दृष्ट्वा हृष्टा मेघमाला तस्य आतिथ्यम् आनन्देन परिगृहितवती । विहङ्गवरः तस्यै स्वादूनि फलानि सुगन्धीनि कुसुमानी च समार्पयत् । तां स्वस्य पृष्ठे उपवेश्य अन्यैः पक्षिभिः सह गिरौ विद्यमानान् अपूर्वान् प्रदेशान् रमणीयानि वनानि च अदर्शयत् । आप्रच्छनावसरे अमूल्यानि मणिमाणिक्यादिनि उपायानीकृतवान् विहङ्गवरः । पक्षिणाम् अतिथ्यात् नितरां प्रसन्ना मेघमाला स्वस्थानम् अगच्छत् ।

विहङ्गवरस्य आतिथ्यस्य श्लाघनं पुत्र्याः मेघमालायाः मुखतः श्रुतवान् आकाशराजः हृष्टः जातः । अनन्तरदिने विहङ्गवरं दृष्ट्वा सः अवदत् - ''मम प्रिया पुत्री भवतः सत्कारात् नितरां सन्तुष्टा अस्ति । अहं अपि भवद्विषये अत्यन्तं प्रसन्नः अस्मि । अहं वरेण भवन्तम् अनुग्रहीतुम इच्छामि । भवान् यत् इच्छति तत् पृच्छतु कामम्'' इति ।

तदा विहङ्गवरः अवदत् - ''प्रतिफलेच्छया मया भवत्पुत्र्याः सत्कारः न कृतः । तदस्ति हृदयपूर्वकं कृतम् आतिथ्यम् । कृपया तन्निमित्तं मूल्यचिन्तनं न क्रियताम्'' इति ।

''मम मनसः सन्तोषाय वा भवता अवश्यं यत्किञ्चित् परिगृहणीयम् एव'' इति अनुरोध पुर्वकम् उक्तवान् आकाशराजः ।''

तदा विहङ्गवरः अवदत् - ''भवता महता अनुरोधेन उच्यते इत्यतः मया किञ्चन निवेदनं क्रियते । भगवतः कृपया अस्मिन् पर्वते अस्मदीयस्य पक्षिकुलस्य जीवने कापि च्युतिः न वर्तते । किन्तु गम्भीरगिरिसमुद्रयोः मध्ये वैरस्यं दिने दिने वर्धमानम् अस्ति । तस्मात् अस्माकं शान्तिभङ्गः जातः अस्ति । यदा यदा समुदः स्वस्य बलशालिभिः तरङ्गैः गम्भीरगिरेः ताडनाय प्रयतते वा उत्पद्यमानात् भयङ्करशब्दात् वयम् अशान्ताः भवामः । इयं समस्या भवता यदि परिह्रियेत तर्हि वयम् उपकृताः स्यामः'' इति । तत् श्रुत्वा आकाशराजः अवदत् - ''पक्षिराज, भवान् अस्ति अत्यन्तम् उदारमनस्कः । भवता वैयक्तिकः अभिलाषः न प्रकटितः । प्रत्युतः सर्वेषां हिताय साहाय्यं प्रार्थितम् । भवदृशाः सज्जनाः भवन्ति अतिविरलाः । भवदीया इच्छा अवश्यं सफला भविष्यति ।

अथः कदाचित् पूर्णिमायां रात्रौ पक्षिणः परस्परसम्भाषणे मग्नाः आसन् । तदा श्रुतिमधुरं सङ्गीतं तैः श्रुतम् । तत् श्रुत्वा ते आनन्दातिरेकेण स्तब्धाः जाताः । अद्यावधि तैः तरङ्गणाम् आघट्टनात् जायमानः कर्णकठोरः शब्दः एव श्रुतः आसीत् । अद्यतनीयं मधुरं सङ्गीतम् आस्वदमानः विहङ्गवरः अपृच्छत् - ''सुभाव्यं सङ्गीतम् एतत् कुतः श्रूयते ?'' इति । ततः सः उत्थाय पक्षौ रभसेन चालयन् आकाशे उड्डयनम् अकरोत् । तेन सह अन्ये अपि पक्षिणः अगच्छन् । किञ्चितसमयानन्तरं विहङ्गवरः दृष्टिम् अधः प्रसारीतवान् ।

गम्भीरगिरौ घट्टनं कुर्वद्भ्यः समुद्रस्य तरङ्गेभ्यः एव सः मधुरः शब्दः निस्सरति स्म । एतत् सर्वम् आकाशराजस्य वरस्य एव परिणामः इति झटिति अवगतं विहङ्गवरेण । सः मनसा एव आकाशराजाय कृतज्ञतापूर्वकं नमस्कारं समर्पितवान् । शिलातरङ्गयोः घट्टनेन यः भयङ्करः शब्दः उत्पधते स्म तत्र पञ्चभूतेषु अन्यतमः आकाशः स्वीयम् अंशं संयोज्य मधुरं सङ्गीतम् उत्पादयति स्म । तस्मात् सुमधुरं सङ्गीतं श्रूयते स्म । भीषणात् ध्वनेः मुक्ति प्राप्तवन्तः पर्वतस्थाः सर्वे पक्षिणः राज्ञे विहङ्गवराय कृतज्ञतां समर्पितवन्तः । 'गम्भीरगिरिः मदीयम् उद्रेकं सोढुं न शक्तः । अतः सः मम मैत्रीं प्राप्तुम इच्छति' इति चिन्तयन् समुद्रः स्वस्य शब्दं न्यूनम् अकरोत् । चतुर्विंशतिं घण्टाः यावत् तरङ्गैः शिलानां घट्टनेन अपि किञ्चिदपि प्रयोजनं न जातम् इत्यतः समुदः स्नेहहस्तं प्रसारयितुम उद्युक्तः अस्ति इदानीम् । अतः एव स्वस्य तरङ्गैः सः मधुरं सङ्गीतम् उत्पादयन् अस्ति' इति अचिन्तयत् गम्भीरगिरिः । ततः सः नितरां प्रसन्नः जातः । सागरपर्वतयोः वैरस्यनिवारणस्य कारणं केनापि न ज्ञातम् । विहङ्गवरः आकाशराजः चेति उभौ एव तत् रहस्यं जानीतः स्म ।

❑ ❑ ❑ ❑

भारतस्य प्रसिद्धा क्रीडकाः ।

अनुष्का महेंद्र जोशीः ।, प्रथमः वर्षः कला ।

बिलियर्डस्

बेङ्गलूरीयः पङ्कज अडवाणी बेङ्गलूरनगरे सद्यः सम्पन्नायाम् ऐ.बि.एस्.एफ्. जागतिक बिलियर्डस् स्पर्धायां प्रथमं स्थानं प्राप्नोत् अङ्कदृष्ट्या समवदृष्ट्या च । अङ्कदृष्ट्या सप्टेम्बरमासस्य दशमे दिनाङ्के सः गीतसेथिवर्येण सह अस्पर्धत । दिनचतुष्टयस्य अनन्तरं देवेन्द्रजोशीना सह स्पर्धमानः सः २३७०-२०२० अङ्कैः जयं प्राप्नोत् । २००५ तमे वर्षे माल्टादेशे प्रवृत्तायां जागतिकस्पर्धायाम् अपि पङ्कजेन किरीटद्वयं जितम् आसीत् । स्नूकरक्रिडायां बिलियर्डस्क्रिडायां चापि जागतिकप्रसिद्धिं प्राप्तवतोः अन्यतरः अस्ति पङ्कज अडवाणि । एतादृशः अन्यः अस्ति माल्टादेशीयः पाल्मिसुदः । युवकानाम् आदर्शमूर्तिः पङ्कजः अस्ति त्रयोविंशतिवर्षदेशीयः ।

आजच्या स्पर्धेच्या युगात भारतासारखा विकसनशील देश अनेक विकसित देशांशी स्पर्धा करत प्रगतीपथावर पोहोचत आहे. गेल्या काही वर्षांत भारत देश विविध क्षेत्रात प्रवीण होत आहे. वैज्ञानिक क्षेत्रातील अतुलनीय प्रगतीबरोबरच क्रिडा क्षेत्रातही भारत देश प्रगती करत आहे.

आंतरराष्ट्रीय क्रीडास्पर्धांमध्ये वैयक्तिक व सांघिक दोन्ही क्षेत्रात भारत बाजी मारताना दिसत आहे. पंकज आडवाणी, महेंद्रसिंग धोनी, सायना नेहवाल, सानिया मिर्झा, अभिनव बिंद्रा, सौरभ घोषाल, गीत सेथी, पि.टी.उषा असे अनेक खेळाडू रत्न भारताला लाभले आहेत. या सर्वांनीच आपापल्या खेळांमध्ये आपले कौशल्य दाखवून भारताचेही नाव उज्ज्वल केले आहे.

अशा सर्व उत्तम खेळाडूंची माहिती घेणे हे गरजेचे आहे. काही निवडक खेळाडूंच्या पराक्रमाची थोडक्यात माहिती प्रस्तुत लेखात सांगितली आहे.

धोनीवर्याय ऐ.सि.सि.प्रशस्तिः ।

भारतस्य एकदिनात्मिकायाम् अन्तर्राष्ट्रियस्पर्धायां नायकं महेन्द्रसिङ्घधोनिः ख्रिस्ताब्दस्य २००८ तमस्य वर्षस्य अन्तर्राष्ट्रिय-क्रिकेटकौन्सिल्स् इत्यस्य 'उत्तमक्रीडक' प्रशस्तिं प्राप्तवान् अस्ति । मतदानावधौ तेन क्रिडितासु ३९ अन्ताराष्ट्रियैकदिनक्रीडासु १,२९८ धावनाङ्काः प्राप्ताः । प्रदीयं धावनांकमानं प्रतिषट्कं ४९.९२ । तन्नाम सः १०० कन्दुकान् सम्मुखीकृत्य ८२.४६ धावनान्कान् प्राप्तवान् इत्यर्थः । तेन एकं शतकं, ९ अर्धशतकानि च प्राप्तानि क्षेत्ररक्षकरुपेण तेन ४६ कन्दुकग्रहणं कृतम् । १६ 'स्टम्पिङ्ग् अपि कृतानि । अधुना ऐ.सि.सि.क्रीडकाङ्कावल्यां प्रथमे स्थाने अस्ति तदीयं नाम । भारतस्य युवराजसिङ्घेन प्रथमा '२०-२०' क्षेत्रीया अन्ताराष्ट्रिया वार्षिकी प्रशस्तिः प्राप्ता अस्ति । एषा प्रशस्तिः नूतनतया दीयमाना अस्ति । एताः प्रशस्तयः सप्टेम्बरमासस्य एकादशे दिनाङ्के दुबैदेशे प्रदत्ताः ।

बेड्मिण्टन्

अष्टादशवर्षीया हैदराबादमूला सैनानेहवाल सप्टम्बरमासस्य चतुर्दशे दिनाङ्के तेवान्प्रदेशे प्रवृत्तायाम् अस्य वर्षस्य योनेक्स-चैनीस्-तैपेग्राण्ड्प्रीगोल्ड-बैड्मिण्टन्स्पर्धायां प्रथमं स्थानं प्राप्तवती अस्ति । सा मलेशियादेशीया लिचालिडियया सह स्पर्धमाना २९-८, २१-१९ अङ्कान् प्राप्तवती । सैना २००६ तमे वर्षे मलेशियादेशीया जुलीयाजियान्पेवाङ्गया सह स्पर्धमाना २१-१५, २२-२० अङ्कान् प्राप्य फिलिप्पैन्स् ओपनक्रीडायां जयं प्राप्तवती आसीत् । अन्ताराष्ट्रियबेड्मिण्टन्संस्थया दीयमाने क्रमाङ्कनिर्देशने सा चतुर्दशं स्थानं प्राप्तवती आसीत् । तया प्राप्तात पूर्वतनात् जयात् सा तदानीम् एकादशं स्थानं प्राप्तवती अस्ति । सा बीजिङ्गोलिम्पिक्सक्रीडोत्सवे द्वितीयोपान्त्यस्पर्धापर्यन्तं गमने अवसरं प्राप्तवती असीत् इत्येषः अंशः अस्ति स्मरणयोग्यः ।

मल्लविद्याप्रवीणः

सौरवघोसलः 'प्रहरणपटुः' इति प्रसिद्धः । सप्टम्बरमासस्य १३ दिनाङ्के फ्रान्सदेशस्य बोर्डोमध्ये प्रवृत्तायां पि.एस्.ए. टूरुल्काश्-अन्तिमस्पर्धायाम् एषः तृतीयस्थानीयं डेविड्वियान्केटिनं स्तम्भीभूतम् अकरोत् । तेन ११-६, ११-६, ९-११, ११-९ अङ्कैः जयः प्राप्तः । एषः तेन प्राप्तः चतुर्थः जागतिकः जयः । ततः पूर्वं प्रथमस्थानीयेन फ्रान्सदेशीयेन रेनन्लेविनेन द्वितीयोपान्त्यस्पर्धायां सः अक्रीडत् । ततः उपान्त्यस्पर्धायां सः पञ्चमश्रेयोऽङ्कयुक्तेन ईजिप्तदेशीयेन अमिरस्वेलिमेन सह अस्पर्धत । पि.एस.ए. अन्तिमस्पर्धायाम् एषः षष्ठः प्रवेशः आसीत् सौरवस्य । वियान्केटि एतावता अष्टादशवारम् अन्तिमस्पर्धायां भागम् ऊढवान् आसीत् । घोसलेत उक्तं यत् मदियस्य यशसः प्राप्त्यर्थं सम्पूर्णतया कारणीभूतः अस्ति आगतेभ्यः त्रिभ्यः वर्षेभ्यः मह्यं प्रशिक्षणं दत्तवान् ब्रिटीशीयः प्रशिक्षकः माल्कम्विल्स्ट्रापः इति ।

ओलिम्पिकक्रीडोत्सवे सुवर्णपदकम्

मुद्रणार्थम् एषः अङ्कः यावत् सज्जः तावता वार्ता प्राप्ता यत् भारतस्य कनीयान् श्रेष्ठतमः लक्ष्यवेधी चन्दीगढीयः अभिनव बिन्द्रः बीजिङ्गीये ओलिम्पिक्स् क्रीडोत्सवे १०मी. लक्ष्यभेदनस्पर्धायां सुवर्णपदकं प्राप्तवान् इति । ११२ वर्षेतिहासयुक्ते आधुनिक ओलिम्पिक्सक्रीडोत्सवे ऐदम्प्राथम्येन भारतेन वैयक्तिकस्तरे सुवर्णपदकं प्राप्तम् अस्ति । देशस्य गौरवं विशेषतया वर्धितवान् अभिनवः हार्दम् अभिनन्द्यते ।

ओलिम्पिकक्रीडासु भारतम्

चीनादेशस्य राजधानीं प्रति प्रस्थिते भारतीये गणे विद्यन्ते ५७ क्रीडकपटवः । अनेन गणेन योग्यतानुगुणानि पदकानि प्राप्यन्ताम् इति अपेक्षते भारतीयजनता । क्रीडापटुषु मुहुर्मुहुः ये अग्रेसरत्वं प्रदर्शयेयुः तेषु अन्यतमाः सन्ति-डोलाबेनर्चिः (धनुर्विद्या), अञ्जुबाबिजार्ज (दीर्घन्कर्दनम्), सुरेन्दरसिङ्गः (१०,००० मी.), मञ्जितकौर (४०० मी.), सैनानेहवाल (बेडमिण्टन्), खुमुजम्तोम्बिदेवी (जूडो), राजवर्धनसिङ्गराथोरे, गगननारङ्गः, अन्नलिभागवत् (अयोगोलप्रक्षेपः), वीररदवलखाडे (तरणम्), लियाण्डरपेस्, महेशभूपतिः, सानिया मिर्झा (टेन्निस्), मोनिकादेवी (मल्लयुद्धम्) च ।

गतेषु शतेषु वर्षेषु प्रवृत्तेषु क्रीडोत्सवेषु भारतीयस्य गणस्य निर्वहणविषये सिंहावलोकनं भवेत् आसक्तिकरम् । ऐदम्प्राथम्येन १९२० तमे वर्षे (एण्टवर्प-ओलिम्पिक) भारतेन द्वौ क्रीडापटू प्रेषितौ । तदग्रिमं पेरिस्क्रीडोत्सवं प्रति अष्टौ क्रीडापटवः प्रेषिताः । भारतीयक्रीडापटुना इतोऽपि पूर्वम् एव क्रीडोत्सवे प्रविष्टम् इति वक्तुं शक्नुमः । यतः १९०० तमे वर्षे प्रवृत्ते पेरिस्क्रीडोत्सवे इङ्ग्लेण्डदेशस्य प्रतिनिधित्वेन भागं वहन् २०० मी. धावने २०० मी. सावरोधधावने च रजतपदकद्वयं प्राप्तवान् नारमन्पिचर्डः भारतीयमूलः । १९२८ तमे वर्षे आमस्टार्डम्क्रीडोत्सवे भारतेन महती सिद्धिः दर्शिता । तस्मिन्नेव वर्षे समायोजितायां हाकिक्रीडायां भारतीयगणेन सुवर्णपदकं प्राप्तम् । तदा हाकिगणस्य नायकः आसीत् श्री जयपालसिङ्गः । अग्रिमेषु पञ्चसु अपि क्रीडोत्सवेषु हाकिक्रीडायां सुवर्णपदकं प्राप्नुवता भारतेन स्वस्य अधिपत्यं रक्षितम् आसीत् । १९३२, १९३४, १९४८ वर्षेषु भारतीयगणस्य विजयप्राप्तौ महत्तमं पात्रम् अवहत् 'हाकिमान्त्रिकः' श्री ध्यानचन्द्रः । १९६४ (टोकियो), १९८० (मास्को) वर्षयोः अपि भारतेन सुवर्णपदकं प्राप्तम् । किन्तु मेक्सिकीये क्रीडोत्सवे (१९६६) भारतेन रजतपदकं प्राप्तम् । किन्तु म्युनिकीये च क्रीडोत्सवे तु ताम्रपदकप्राप्त्या एव तृप्तिः प्राप्तव्या अभवत् । हाकिक्षेत्रे इव अङ्गसाधने रजतपदद्वयं, मल्लयुद्धे, आयोगोलप्रक्षेपे, भारोन्नयने, टेन्निसक्रीडायां च एकैकं ताम्रपदकं च प्राप्तम् अस्ति भारतेन । विजेतारः-दादासाहेबजाधवः, डा.कर्णिसिङ्गः, कर्णमल्लेश्वरी, टेन्निसयुगलं लियाण्डर्पेस् महेशभूपतिश्च ।

❑ ❑ ❑ ❑

बहुपयोगी मधुमक्षिका: ।

अक्षता तानाजी पाटील: ।, प्रथम वर्ष: कला: ।

मधुमक्षिकाणां गृहं, तासां जीवनक्रम: च कश्चन अपूर्व: विषय: इति वक्तुं शक्यते । मधुमक्षिकाणां जीवनस्य कांश्चन अंशान् अवगन्तुं वयं प्रयतामहे । मधुमक्षिकाणां गृहसंस्थायाम् एका राज्ञीमक्षिका, प्रजोत्पादनाय एव सृष्टा: नरा:, अष्टसहस्त्रं दशसहस्त्रं वा कर्मकर्य: मधुमक्षिका: च निवसन्ति ।

राज्ञी मक्षिका :

कोषात् बही: आगमनस्य अनन्तरं पश्चमे दिने राज्ञीमक्षिका नरसंयोगार्थम् आकाशं गच्छति । तदा अनेके नरा: राज्ञीम् अनुसरन्ति । एषु नरेषु शीघ्रगामिभि: अष्टभि: दशभि: वा नरै: सह राज्ञया: संयोग: भवति । एतेषां सर्वेषां नराणां पश्चलक्षं सप्तलक्षं वा शुक्रबीजानि राज्ञया: उदरस्थे एकस्मिन् स्युते सङ्गृहीतानि भवन्ति । एतस्यां प्रक्रियायां राज्ञया: संयोगं प्राप्तवन्त: नरा म्रियन्ते । राज्ञी गृहसंस्थां प्रत्यागत्य दिनद्वयाभ्यन्तरे अण्डानां प्रसूतिम् आरभते । एतदनन्तरं राज्ञया: जीवने नरसंयोग: न भवति । तस्मात् एकस्मिन् एव समये बहुभि: सह संयोग: संस्थाया: स्वास्थ्याय सातत्यार्थं च आवश्यक: भवति । एतस्यां पद्धत्याम् आनुवंशीया विविधता अपि साध्यते । सगोत्रसंयोगस्य दुष्परिणामा: अपि न उद्भवन्ति अत्र । उदरे सञ्चितानां शुक्रबीजानाम् उपयोगेन राज्ञीमक्षिका द्विवत्राणी वर्षाणि अण्डदानं करोति । निसर्गे खाद्यस्य उपलब्धतां विचिन्त्य एव राज्ञीमक्षिका अण्डानि प्रसूते । अवर्षणमासेषु अण्डदानप्रक्रिया पूर्णतया स्थगिता भवति । किन्तु सुभिक्षे (खाद्यस्य उपलब्धतायां सत्याम्) प्रतिदिनं सामान्यतया सहस्त्रम् अण्डानि प्रसूते सा । कदाचित् राज्ञीमक्षिकाया: भार: तया दत्तानाम् अण्डानाम् अपेक्षया अपि न्यून: भवति ।

नरमक्षिका :

राज्ञीमक्षिकाया: संयोगं प्राप्य सा अण्डानि प्रसवितुं यथा समर्था भवेत् तथा करणम् एव नरमक्षिकाणां जीवितकार्यम् । मधुमक्षिकाणां गृहसंस्थायाम् अन्यत् किमपि कार्यं नरमक्षिका: न कुर्वन्ति । तस्मात् राज्ञीमक्षिका यदा अण्डानि प्रसवितुम आरभते

मधमाशी की जिच्चा पोळ्याबद्दल व मधाविषयी आपण नेहमी बोलतो. पण हा मध किंवा हे पोळे त्या कशा तयार करतात व त्यासाठी काय काय करतात या बद्दल आपल्याला ठाऊक नसते. मधमाशांचे प्रामुख्याने तीन प्रकार पडतात. राणीमाशी, नरमाशी, मादीमाशी असे. एखाद्या अभियांत्रिकी प्रणालीला लाजवेल अशी काटेकोर बांधणी मधमाशी आपल्या घराची करते व या पोळ्याची बांधणी करताना त्यांना अपार कष्ट करावे लागतात. त्या स्वावलंबी असतात, या कारणाने त्या फुलांच्या परागांतून पुंकेसर गोळा करून त्याचा मध तयार करतात व षट्कोनी आकारात आपले घर तयार करतात. अशा या मधमाशा अत्यंत उपयोगी व निसर्गाची कार्यप्रणाली कार्यरत ठेवण्यास कारणीभूत ठरतात.

तदा गृहसंस्थायै भारभुता: ते नरमक्षिका: गृहसंस्थात: निष्कासिता: भवन्ति । तत: अन्नस्य अभावेन ते मृता: भवन्ति ।

कर्मकर्य: मधुमक्षिका: :

सर्वा: कर्मकरीमक्षिका: सन्तानोत्पत्तिं कर्तुम् असमर्था: । स्त्रीमक्षिकामात्ररूपा: एव भवन्ति ता: । क्रिम्यवस्थायाम् एव कर्मकरीमक्षिकाभ्य: विशिष्टम् अन्नं दत्वा तासां जननेन्द्रियाणां वर्धनं निरोध्यते । तथापि गृहसंस्थाया: अन्यानि कार्याणि कर्तुं ता: समर्था: भवन्ति एव । तासां शरिरस्य अन्येषाम् अवयवानां वर्धनम् उत्तमरीत्या एव भवति । सिक्थस्त्रावणं, गृहनिर्माणम्, अण्डेभ्य: उष्णतादानं, कृमिभ्य:, खाद्यदानं, मधुपरागजलादिकस्य संङ्ग्रहणं, गृहसंस्थाया: आर्द्रतातापमानयो: रक्षणम् इत्यादिनि सर्वाणि कार्याणि कर्मकरीमक्षिका: एव कुर्वन्ति । अष्टसहस्त्रात्मके दशसहस्त्रात्मके वा मक्षिकाणां समुहे किञ्चिदपि अव्यवस्था, अननुशासनं वा न भवति । सर्वाणि कार्याणि सुनियोजितानि भवन्ति । मक्षिकाणाम् अनेकेषु कर्मसु कानिचन कर्माणि तु नितराम् विस्मयकारीणि सन्ति । तानि कानिचन यथा सिक्थनिर्माणं, गृहनिर्माणं, मकरन्दपरागजलादीनां सङ्ग्रहणम् इत्यादय: ।

सिक्थनिर्माणं गृहनिर्माणं :

राशीमक्षिकायै अण्डानि प्रसवितुं, कृमिकोषावस्थानां वर्धनार्थं च प्रत्येकं मधुमक्षिकाया: भिन्नं गृहम् आवश्यकं भवति । कर्मकरीमक्षिका: स्वोदरस्थेभ्य: अष्टभ्य: सिक्थग्रन्थिभ्य: सिक्थं निष्कास्य तस्य सिक्थस्य उपयोगेन गृहनिर्माणकार्यं कुर्वन्ति । किलोपरिमितं सिक्थं निर्मातुं मधुमक्षिकाभि: दश-द्वाशकिलोपरिमितं मधु खादनीयं भवति । सिक्थनिर्माणार्थं मधुन: न्यूनातिन्यूनेन सिक्थोपयोगेन अधिकाधिकानि भारं सोढुं समर्थानि अधिकाधिकानि गृहाणि मधुमक्षिकाभि: निर्मातव्यानि भवन्ति । एतदर्थं तासां गृहस्य आकार: षट्कोण: भवति । द्वयो: षट्कोणाकारयो: गृहयो: भित्तिका समाना भवति । अण्डानां कृते एकम् अङ्गम् उद्घाटितं भवति । द्वयो: षट्कोणाकारयो: गृहयो: भित्तिका समाना भवति । अण्डानां कृते एकम् अङ्गम् उद्घाटितं भवति । द्वयो: षट्कोणयो: अंश: १२०० भवति । तलस्य त्रिमितष्टकोणस्य अंश: १४०० भवति । द्वयो: गृहयो: मध्ये ४.२ मि.मी. अन्तरं भवति । गृहस्य स्थौल्यं ०.१ मि.मि. भवति । एतत् आकारनिर्माणं जागरूकतया विशेषावधानेन च कुर्वन्ति मधुमक्षिका: ।

मकरन्दपरागाणां सङ्ग्रहणम् ।

गृहसंस्थायै मकरन्द-जल-परागाणां संङ्ग्रहणं तु बाह्यं महत्त्वपूर्णम् कार्यम् । यदि एकैकया अपि मक्षिकाया स्वयं खाद्यम् अन्विष्य तस्य सङ्ग्रहणं कारणीयं स्यात् तर्हि कालापव्यय: महान भवेत् । एतेन क्रमेण श्रमस्य अधिक्यं स्यात्, मधुसङ्कलनं च न्यूनं भवेत् । मधुमक्षिका: कदापि हानिकारकं व्यवहारं न कर्तुम् इच्छन्ति । अत: ताभि: सन्देश प्रेषणप्रणाली काचित निर्मीता अस्ति । काश्चन मधुमक्षिका: (डर्लीं लशशी) गृहसंस्थां परित: किलोमीटरमितेन त्रिज्येन युक्ते प्रदेशे भ्रमित्वा खाद्यं कस्यां दिशि, कियदपुरे, किदयशम्, उपलभ्यते इति सुचयन्ति । एतां वार्तां, किञ्चित खाद्यं च सङ्ग्रह्यान्ति । गृहसंस्थाम् आगत्य त्रिविधै: नृत्यै: अन्नप्राप्तिवार्ताम्, अन्नकणान् च कर्मकरी मक्षिकाभ्य: यच्छन्ति सर्वेक्षकमक्षिका: । एतेन विज्ञापनेन कर्मकरीमक्षिका: विना विलम्बं खाद्यं संङ्ग्रहीतुं शक्नुवन्ति ।

❑ ❑ ❑ ❑

कुतुबमिनारः ।

सौरभ बर्गे: ।, प्रथमः वर्षः कला ।

कुतुबसमुच्चये अन्तर्भवति कुतुब्मिनार् अपि । अस्य शिखरस्य निर्माणकार्यम् आरब्धवान् स्लेववंशस्य प्रथमः शासकः कुतु-बुद्दिन् ऐबकः । तस्य उत्तराधिकारी इल्तुमिशः, तदनन्तरम् आगताः अल्लावुद्दीन् खिल्जिप्रभृतयः शासकाः च अधिकान् अट्टान निर्माय तस्य भवनस्य औन्नत्यं वर्धितवन्तः । कुतुबमिनार् ७२.५ मी.औन्नत्ययुतम् । तस्य भूतलव्यासः १४.३ मीटरविशालः । अन्तिमाङ्गः २.७ मीटर्-उन्नतः अस्ति । अस्य मुखद्वारम् 'अलैगेद' इति उच्यते । एतस्य निर्माता अस्ति अल्लावुद्दीनखिल्जिः । वृत्ताकारकम् एतत् मुखद्वारं रक्तशिलाभिः, अलङ्कृतमणिशिलाभिः, शिलाजवनिकाजलैः, कलाकृतिभिः च शोभते । टर्किश्कलाविद् एतत् निर्मितवन्तः सन्ति ।

भारतीय पारंपारिक स्थानांमध्ये ज्याचे नाव प्रथम घेतले जाते ते म्हणजे कुतुबमिनार. स्लेव वंशाचा पहिला राजा कुतबुद्दिन ऐबक याने याचे काम सुरू केले व नंतर त्याचे उत्तराधिकारी इल्तुमिश व अल्लाबुद्दिन खिल्जि या राजांनी त्याचे शिखर वाढवून त्याची उंची अधिक वर्धित केली. ७२.५ मी.उंचीचा हा कुतुबमिनार अगदी डौलाने उभा आहे. टर्किश स्थापत्यकलेने बनलेला हा कुतुबमिनार आहे.

याच कुतुबमिनारच्या सभोंवार स्तंभ निर्माण केला आहे. या स्तंभामध्ये अनेकविध धातूंचा उपयोग केला आहे, ज्यामुळे त्याचे जगभर कौतुक होते. इंडो-इस्लामिक शिल्पकलेचे प्रमुख उदाहरण असलेल्या या कुतुबमिनारला युनेस्कोने १९९३मध्ये जागतिक कितींचे पारंपारिक स्थळ म्हणून मान दिला आहे. असे हे कुतुबमिनार भारताच्या आर्थिक व्यवस्थेला व पर्यटनाला सहाय्य करत आहे व तो भारताचा एक अनमोल दागिनाच म्हणावा लागेल.

अल्लावुद्दिन्खिल्जिः सङ्कल्पितवान् आसीत् यत् 'अलैमिनार्' निर्मातव्यम् इति, यच्च औन्न्यतेन कुतुबमिनारस्य अपेक्षया द्विगुणितं स्यात् । किन्तु तस्य मरणात् निर्माणकार्यकम् अर्धे एव स्थगितं जातम् । २४.५ मीटरुन्नतः प्रथमः अट्टः निष्प्रयोजकः जात अस्ति ।

कुतुब्समुच्चयस्थ अयः स्तम्भः जगत अपूर्वं धातुशोधनकौतुकं वर्तते । विशिष्टेन असंस्कृत अयसा निर्मितः अयं स्तम्भः द्वितीयचन्द्रगुप्तविक्रमादित्येन (३७५-४१४) स्थापितः । यः पृष्ठभागे प्रसारिताभ्यां बाहुभ्यां स्तम्भम् एतम् अलिङ्गितुं शक्नुयात् तस्य अभिलाषः सिध्दयेत् इति विश्वसन्ति जनाः ।

इण्डो-इस्लामिक् शिल्पकलायाः प्रमुखम् उदाहरणम् अस्ति अयं समुच्चयः इति वदन्त्या युनेस्कोसंस्थया १९९३ तमे वर्षे कुतुब्मिनार् समुच्चयः जागतिकपारम्परिकस्थलत्वेन घोषितः अस्ति । अयं समुच्चयः सूर्योदयात् सूर्यास्तं यावत् सार्वजनिकदर्शनाय उध्दारितः भवति ।

दैनंदिनजीवने विज्ञानम् ।

पूजा प्रसाद कुलकर्णी: ।, प्रथम: वर्ष: कला ।

विद्यालयेषु या: वैज्ञानिक्य: परिकल्पना: पठ्यन्ते तासु काश्चन दैनन्दिनजीवने द्रष्टुं शक्या: ग्रामेषु अपि । ग्रामस्थान् बालान् तरणं कथं पाठ्यन्ति इति भवन्त: अवलोकन्ताम् । बालस्य पृष्ठभागे किञ्चन शुष्कं बृहत् अलाबु बध्यते रज्ज्वा । रज्ज्वा: एकम् अग्रभाग हस्तेन गृहीत्वा बाल: जलं प्रति मुद्यते । शुष्कम् अलाबु स्वस्य रिक्तताया: कारणत: प्लवनशीलतां जनयति । तस्मात् बाल: निमज्जनात् रक्षित: भवति ।

ग्रामस्था: प्राय: पेयजलस्य सङ्ग्रहणार्थं मृत्कुम्भस्य उपयोगं कुर्वन्ति । तेषु कुम्भेषु अनेकानि रन्ध्राणि भवन्ति । तेभ्य: रन्ध्रेभ्य: निरन्तरं स्रवत् जलं बाष्पतां याति । तस्मात् एव घट: शीतलतां प्राप्नोति । तत: जलं भवति शीतलम् । वृषभशकटेषु योजितानि काष्ठचक्राणि परिशीलयन्तु भवन्त: । चक्रं परित: अयस: कवचं दृश्यते । चक्रकवचस्य योजनत: पूर्वं लोहकार: कवचम् उष्णीकरोति । यदा रक्तवर्णता प्राप्यते तदा स: तत् दिवत्रान् क्षणान् यावत् जले निमज्जयति । अनन्तरम अनुक्षणम् एव च चक्रे योजयति ।

ग्रामीण भागातील लोकसुद्धा विज्ञानाचा वापर दैनंदिन जीवनात कसा करायचे ते या लेखात स्पष्ट केले आहे. पूर्वीचे लोक लहान मुलांना पोहायला कशाप्रकारे शिकवत असत, त्याच्या पाठीमागे असणारे विज्ञान ते जाणत नसत. ग्रामीण भागातील लोकांच्याद्वारे केल्या जाणाऱ्या गोष्टींना विज्ञानाचा आधार कशाप्रकारे आहे ते स्पष्ट होते.

गावातील लोक पाण्याच्या संग्रहासाठी मृतकुंभाचा अजूनही वापर करतात. त्याला असणाऱ्या छिद्रांमुळे ते पाझरत असत व परिणामी पाणी थंड राहावचे.

औषधीयसस्यानि ।

रोहन जाधव: ।, प्रथम: वर्ष: कला ।

बिल्वफलं वयं सर्वे जानीम: एव । एतस्य औषधस्य वैज्ञानिकं नाम अस्ति 'एगल मामेलस्' इति । हिन्दीभाषया 'बेल' इति, तमिलभाषया 'बिल्वम्' इति, तेलुगुभाषया 'मरेडु' इति च कथ्यते इदं सर्वम् । भगवते शिवाय इदम् अर्प्यते । अयं वृक्ष: २०-५० पादोन्नत: भवति । अस्य पुष्पाणि हरितश्वेतेतवर्णीयानि सुगन्धयुक्तानि च । सिट्रस्फलसदृशं बिल्वफलं नारङ्गफलाकारकं भवति । एतस्य अन्त: बहूनि बीजानि घन: रस: च भवति । बीजेषु औषधीय: अंश: भवति आधिक्येन । उदरसम्बद्धानां पीडानां निमित्तम् एतस्य फलस्य उपयोग: क्रियते । अपक्वानि फलानि अतिसाररोगनिवारणाय उपकारकाणि भवन्ति । जीर्णशक्ते: वर्धने एतत् सहकरोति । बिल्वसस्यस्थ पर्णानि, फलानि, मूलानि च रोगानिरोधकानि ।

बेलाचे फळ आपणा सर्वांना माहीतच आहे. त्याचा औषधीय उपयोग, तसेच बेलाचे फळ, पान, मूळ याचा रोगनिवारणासाठी कसा उपयोग होतो हे या लेखातून स्पष्ट होते. तसेच आध्यात्मिक दृष्टया बेलाच्या पानांचे फार महत्त्व आहे. बेलफळाला वैज्ञानिक तसेच वेगवेगळ्या भाषेत वेगवेगळी नावे दिली गेली आहेत.

याच सर्वांची माहिती प्रस्तुत लेखात आपल्याला वाचायला मिळेल.

॥ कार्यक्रम विविधा ॥

'IQAC' कार्यशाळेत प्रमुख वक्ते मा.डॉ.बी.जे.पाटील मार्गदर्शन करताना

लैंगिक छळ प्रतिबंधक 'सायबर क्राईम सावधानता' मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.ॲड.रविंद्र सदानंद चिंगळे

डॉ.पी.जी.पाटील राज्यस्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन व्यक्तृत्व स्पर्धेत मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुण्या प्रा.सुर्यबाला जाधव

'स्त्रियांच्यावरील अत्याचार' भित्तीपत्रिकेचे उद्घाटन प्रसंगी समाजशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.बी.आर.नदाफ, प्रा.गावडे व विद्यार्थी

'सद्गुरू नियतकालिक २०१७-१८' प्रकाशन समारंभाचे प्रमुख पाहुणे मा.सतीश मोरे प्रमुख संपादक डॉ.दिलीपकुमार कसबे, अध्यक्ष मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व मान्यवर

'भारत सरकारची एस.टी.शिष्यवृत्तीचे प्रलंबित प्रस्ताव' कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना मा.श्री.डी.व्ही.कालेकर साहेब, पोलेगांव

॥ कार्यक्रम विविधा ॥

रसायनशास्त्र विभाग आयोजित 'शेतकरी मेळावा' माती व पाणी परिक्षण प्रयोगशाळा उद्घाटन कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे श्री.बी.एन.नालेकर मार्गदर्शन करताना

सद्गुरू व्यापार मेळाव्यात 'House hold Chemicals' बी.एस्सी विद्यार्थ्यांचा स्टॉल

संख्याशास्त्र, द्वि दिवशिय कॅंपमध्ये प्रास्ताविक करताना प्रा.एस.एस.डवरी व्यासपीठावर अध्यक्ष प्रा.डॉ.डी.एन.काशीद, कोल्हापूर

एम.एस्सी. भाग १ Welcome Day विद्यार्थी विशाल पाटील यांचे स्वागत

बी.ए.भाग १ मानसशास्त्र, सुधारित अभ्यासक्रमावर मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे डॉ.भरत नाईक, कोल्हापूर

संस्कृत, बी.ए.भाग १ सुधारित अभ्यासक्रमावर मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुण्या प्रा.डॉ.पौर्णिमा मोटे, सातारा

जागतिक महिला दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमामध्ये 'महिला आरोग्य' या विषयावर विचार व्यक्त करताना डॉ.भाग्यश्री पाटील

जागतिक महिला दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमामध्ये विद्यार्थिनी वसतिगृहाच्या रेक्टर सौ.नंदा इंगोले यांचा सत्कार करताना प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने व इतर मान्यवर

|| कार्यक्रम विविधा ||

प्राचार्य, सुमतीबाई पांडुरंग पाटील स्मृतीदिन कार्यक्रमात 'सुमती' विशेषांकाचे प्रकाशन प्रमुख पाहुणे मा.चंद्रकांत दळवी साहेब व मान्यवर

कै.दानशूर बंडो गोपाळा कदम उर्फ मुकादम तात्या जयंती 'प्रमुख पाहुणे प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे मार्गदर्शन करताना

क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जयंती समारंभात विशेषकांचे प्रकाशन मा.प्राचार्य व सर्व मान्यवर

कर्मवीर 'होस्टेल डे' कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.डॉ.संजय धोराते, व्यासपीठावर मान्यवर

'कर्मवीर होस्टेल डे' कार्यक्रमात अध्यक्षीय मार्गदर्शन करताना मा.श्री.सुनील चव्हाण

मुलींचे वसतीगृह 'होस्टेल डे' उद्घाटन करताना प्रमुख पाहुण्या मा.सौ.वैशाली राजमाने, सातारा

'होस्टेल डे' छत्रपती संभाजी महाराज जीवन प्रसंगावर आधारित एक प्रसंग

'होस्टेल डे' प्रसंगी दिमाखदार सादरीकरण

॥ कार्यक्रम विविधा ॥

रयत शताब्दी समारंभाचे निमित्ताने माजी विद्यार्थी, देणगीदार, हितचिंतक – सत्कार समारंभात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.श्रीनिवास पाटील साहेब

मान्यवर देणगीदार श्रीमती मंगलाताई जगताप यांचा सत्कार

मान्यवर देणगीदार मा.मधुकर सावंत यांचा सत्कार

मा.शिवाजीराव कदम यांची महाविद्यालयास सदिच्छा भेट प्रसंगी सत्कार

'AAA' सेक्युरिटी कमिटी विषयी मार्गदर्शन पाहुण्या प्राचार्या डॉ.प्रतिभा गायकवाड, सातारा

प्रा.डॉ.माने व प्रा.डॉ.व्ही.एम.पाटील यांची प्राचार्य पदी निवड मा.प्राचार्यांचे हस्ते सत्कार

प्रा.सौ.अमृता नारायण वरेकर (ज्यु. गणित) यांना ए.बी.एल. प्रकाशात रयत विज्ञान परिषदेत द्वितीय क्रमांक

॥ कार्यक्रम विविधा ॥

हेल्थ सेंटर आयोजित आरोग्य तपासणी करताना
डॉ.अर्चना पवार, प्राध्यापक व विद्यार्थी

इंग्रजी विभाग : 'काव्यवाचन व रसग्रहण' प्रमुख पाहुण्या
डॉ.रेश्मा दिवेकर मार्गदर्शन करताना

अर्थशास्त्र विभाग : 'जागतिक लोकसंख्या दिन' प्रमुख वक्ते
डॉ.ए.के.पाटील मार्गदर्शन करताना

तत्वज्ञान विभाग : 'Why Philosophy' विषयावर गेस्ट लेक्चर
मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रा.विंगकर

मराठी विभाग : डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम जन्मदिनी 'वाचन कट्टा'
प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रा.भीमाशंकर खुळपे

समाजशास्त्र विभाग : गेस्ट लेक्चर 'एन.जी.ओ.मधील व्यवसायिक संधी'
या विषयावर मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे सुरेश दुपटे, मुंबई (परेल)

रसायनशास्त्र विभाग : 'कॅण्डल मेकींग अँड इटस् बिझनेस स्ट्रेटेजी'
कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.आनंदराव देसाई, बागणी

'वाङ्मय मंडळ' उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना
प्रमुख पाहुणे मा.प्रा.धनंजय धुरगुडे

॥ कार्यक्रम विविधा ॥

संख्याशास्त्र विभाग : 'Two day Camp' कार्यक्रमात २३ कॉलेजमधून सहभागी झालेले विद्यार्थी

रसायनशास्त्र विभाग : 'रयत इन्स्पायर विज्ञान प्रदर्शनात प्रथम क्रमांकाचे पोर्टेबल मिल्क टेस्टिंग कीट' समवेत विद्यार्थी व शिक्षक

'अर्थशास्त्र विषयातील रोजगार संधी' प्रमुख वक्ते डॉ.अनिलकुमार दावरे सातारा यांचे स्वागत करताना मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

संस्कृत व इंग्रजी विभाग : संयुक्त विद्यमाने आंतरविद्याशाखीय कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे मार्गदर्शन करताना प्रा.डॉ.जी.बी.कल्याणशेट्टी

'मराठी विषयातील संशोधन संधी' कार्यशाळेचे प्रमुख पाहुणे प्रा.डॉ.सुनील चंदनशिवे मार्गदर्शन करताना

रसायनशास्त्र विभाग : नेट/सेट परीक्षा मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे डॉ.गजानन राशीनकर, कोल्हापूर

कर्मवीर ज्योतीचे स्वागत करताना मॅनेजिंग कौन्सिलचे सदस्य मा.ॲड.रविंद्र पवार, मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

प्रशासकीय सेवकासाठी कार्यशाळा महा. डी.बी.टी. मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुण्या मा.प्रतिभा दिक्षीत

॥ कलादालन ॥

रंगचित्र : हरिकेश सराटे बी.एस्सी.बायोटेक, प्रथम वर्ष

पेन्सिल स्केच : राजश्री टकले बी.सी.एस.तृतीय

॥ कलादालन ॥

प्रतिक माणिकराव डोंगरे एम.सी.व्ही.सी.

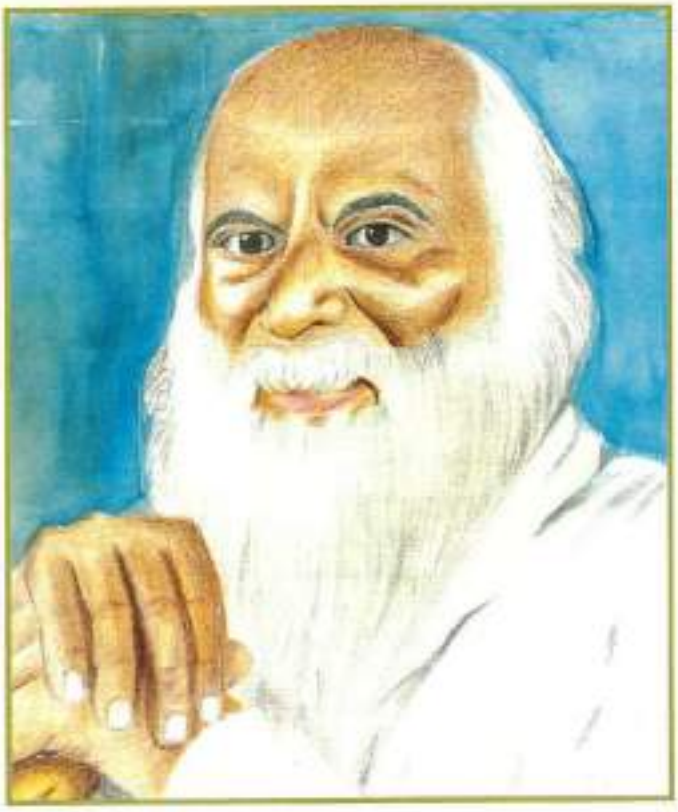

वैभवी विनय कलबुर्गी ११वी कॉमर्स

स्नेहल दिलीपकुमार कसबे बी.एससी.३ (पेन्सिलस्केच)

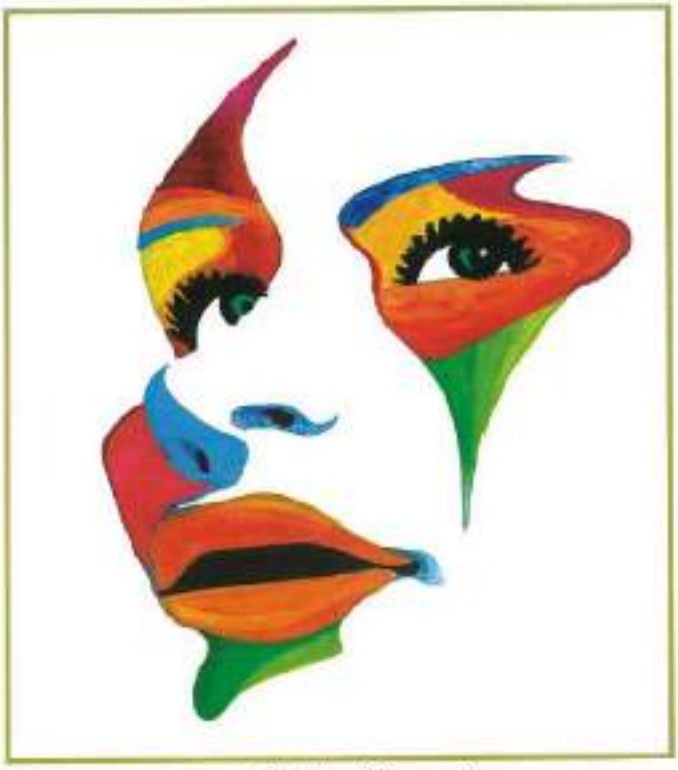

तुलसी संतोष मोटेकर ११ वी कला

स्वतंत्र शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

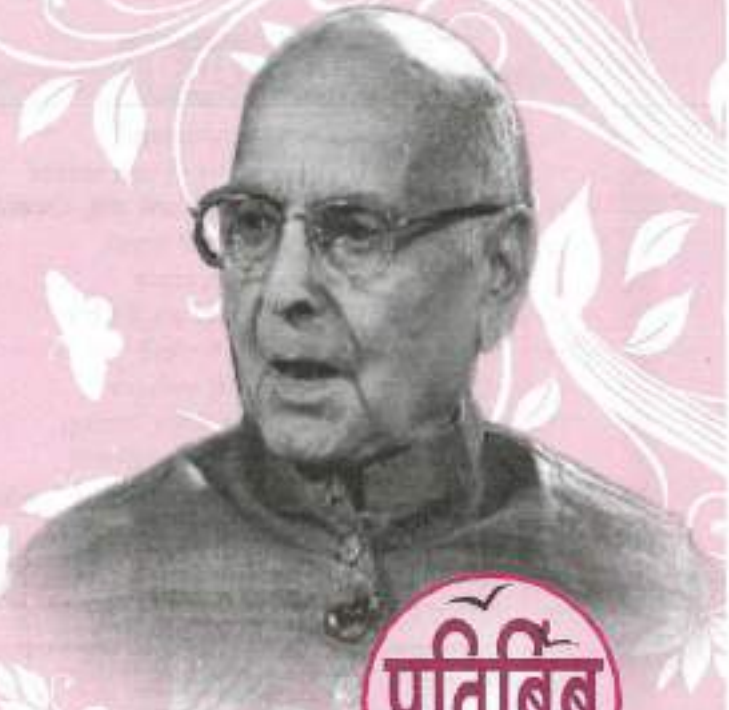

शस्त्रांचा आधारच भय असतो.
भयाच्या उदरातून केवळ नकारात्मक
भावनांचा विकास होतो.
व्यवहारात तेच सत्य असते.
जो मृत्यूला घाबरतो
त्याच्यात प्रतिकाराची शक्ती नसते.
त्याचे अहिंसेशी नाते जुळत नाही.

▪ ज्येष्ठ गांधीवादी विचारवंत

चंद्रशेखर धर्माधिकारी

प्रतिबिंब

पदवीपूर्व व पदव्युत्तर स्तरावर अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे साहित्यिक अविष्कार

सद्गुरू

▪ विभागीय संपादक
प्रा.हणमंतराव मांडके

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१.	वैचारिक लेख	केरळ... खूप काही शिकण्यासारखे	ऋषिकेश मिलींद विदार १२ वी कला	..१०९
२.	आत्मकथनपर	ते एकलं झाड	जयश जनार्दन जाधव ११ वी शास्त्र	..१११
३.	कथनात्मक	न्हास पावत चाललेली कला शेतकऱ्याची बैलगाडी	पवन दिनकर लोहार ११ वी कला	..११३
४.	वैचारिक लेख	मेंदूत घुमणारा भारत घेऊन	प्रलोभ भगवान लोहार १२ वी कला	..११५
५.	माहितीपर	नौदलाचे महत्व जाणणारा राजा : छत्रपती शिवाजी महाराज	प्रज्वल आकाश जाधव ११ वी वाणिज्य	..११७
६.	चिंतनपर	वाचन संस्कृती लोप पावतेय	कु.शरिफा आसिफ मुजावर ११ वी वाणिज्य	..११९
७.	माहितीपर	स्त्री-जीवन	कु.पायल संभाजी निकम ११ वी वाणिज्य	..१२०
८.	कथा	कलाटणी	कु.किरण दिपक पवार ११ वी कला	..१२३
९.	माहितीपर	व्यथा अनाथांची	आदित्य धनाजी आरडुने ११ वी वाणिज्य	..१२४
१०.	आत्मकथनपर	कानद	प्रेम अमृत भोसले ११ वी वाणिज्य	..१२६

मागे पहा...

सद्गुरू

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

११.	वैचारिक	व्यथा अन्नदात्याची	कु.ऋषिता हेमंत माने ११ वी वाणिज्य	..१२७
१२.	साहित्यपर	सावधान! मी एड्स बोलतोय	कु.निकिता विजय मोरे ११ वी वाणिज्य	..१२९
१३.	चिंतनपर	जग जवळ आले आहे, माणसांचे काय?	कु.अनुश्री अनिल कावेरी १२ वी कला	..१३१
१४.	आत्मकथनपर	राष्ट्रध्वजाची कहाणी	कु.ऋतुजा भारत जोगदंड ११ वी एम.सी.व्ही.सी.	..१३३
१५.	ललित	हरवलेला पाऊस	कु.पूजा दिनकर जमदाडे ११ वी कला	..१३४
१६.	व्यक्तिचित्रण	इन्सान के रूप में भगवान	कु.साक्षी प्रकाश पवार ११ वी कला	..१३६
१७.	व्यक्तिचित्रण	महाराणी पद्मिनी	बहादुरसिंह खिमसिंह देवल ११ वी वाणिज्य	..१३७
१८.	व्यक्तिचित्रण	महाकवी कालिदास:	कु.निकिता किशोर उढमी ११ वी शास्त्र	..१३९
१९.	ललित	संस्कृत भाषाय: महत्त्वम्।	कु.दिव्या दिलीप पाटील ११ वी शास्त्र	..१४१
२०.	कथा	मनोबल सर्वबलातिशायि	कु.जाह्नवी जयंत जिरगे ११ वी शास्त्र	..१४२
२१.	Informative	Music : Mystery of Happiness	Miss.Sakshi Vijay Patil *11th Commerce*	..१४३
२२.	Scientific	Technological Progress in 2019	Advay Shrinivas Nikam *11th Science*	..१४५
२३.	Informative	Nature : Gift of God	Pratik Prasad Mule *11th Science*	..१४६
२४.	Reflective	An Indian Woman	Ms.Pooja Mahendra Chavan *12th M.C.V.C.*	..१४७
२५.	व्यक्तिचित्रण	ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त : भालचंद्र नेमाडे	कु.नम्रता नारायण काटवटे एम.ए.भाग १	..१४९
२६.	चिंतनपर	सुंदर जीवन	रोहित संजय थोरात एम.एससी.भाग १	..१५१
२७.	Informative	Green Chemistry	Vidula Dipak Patil *M.Sc. II* Akshay Suresh Ambudkar *M.Sc. II* Akash Anandrao Sutar Bipin Balkrishna Bhandare	..१५३
२८.	Informative	The year of Elements	Sachin Dinkar Zambre *M.Sc. II* Rahul Pandurang Chavan *M.Sc. I*	..१५५
२९.	जानकारीपरक	वर्तमान में हिंदी का महत्त्व	कु.रजिया मज्जिद खतीब एम.ए.भाग १	..१५७

पद्य विभाग

१.	आदर्श कर्मवीर...	सर्वज भोजलिंग मोरे ११ वी शास्त्र	..११०
२.	सैनिक	अभिषेक बाळकृष्ण सुर्वे	..११२
३.	कवी	प्रतिक प्रसाद मुळे	..११२
४.	मुलींवर अवलंबून जग सारे	आशितोष राजेंद्र खोत ११ वी शास्त्र	..११४
५.	पाऊस...	कु.वरदा रविंद्र साने १२ वी कला	..११८
६.	नाती	कु.शिवानी गोरख पाटील ११ वी शास्त्र	..११८
७.	विष राजकारणाचे	ओंकार रमेश गावडे ११ वी शास्त्र	..१२३
८.	शिक्षण	कु.दिव्या दिलीप पाटील ११ वी शास्त्र	..१२५
९.	राखी पौर्णिमेच्या शुभेच्छा	कु.साक्षी आनंदा नाईक ११ वी वाणिज्य	..१२८
१०.	मी कुठे चुकत गेलो	वरदराज ज्ञानेश्वर तावरे १२ वी कला	..१३०
११.	दुनिया में लोग है	मुस्कान सिकंदर तांबोली ११ वी वाणिज्य	..१३८
१२.	इन्सान भी क्या चीज है?	करिश्मा मोहमंदरफिक मोमीन स्नातकोत्तर प्रथम वर्ष	..१४०
१३.	दुस्ताख दिल	रजिया मज्जिद खतीब स्नातकोत्तर प्रथम वर्ष	..१४०
१४.	क:किम् कर्तुम् न शक्त:	साहिल युसूफ शेख ११ वी शास्त्र	..१४२
15.	An Indian Soldier	Miss.Vaishnavi Sachin Kurade 11th Com.	..१४४
१६.	माँ और भगवान	जीवनकुमार संभाजी साळुंख स्नातकोत्तर प्रथम वर्ष	..१५६

प्रतिबिंब

सदगुरू

केरळ.....खूप काही शिकण्यासारखे

हृषिकेश मिलिंद विदार, १२वी कला

केरळ....कसं एका फटक्यात सगळं उद्ध्वस्त झालं ना ! एखाद्या सुंदर चित्रावर एखादा रंगाचा डबा उलटा केला तर ते जसं दिसेल तशी काहीशी केरळची अवस्था गतवर्षी झाली होती. तेथील काही लोक तर रात्री झोपले असतील आणि सकाळी त्यांचा डोळा पृथ्वीच्या गर्भात कुठेतरी अज्ञात, अजाण ठिकाणी उघडला असेल किंवहुना उघडला तरी असेल का ? डार्विनच्या 'The Fittest Survives' या नियमानुसार मानव विरुद्ध निसर्ग या लढाईत निसर्गच बलवान ठरला असं असतं निसर्गाचं ! तुम्ही त्याच्यावर जराजरी डोईजड झालात किंवा व्हायचा साधा केविलपणा प्रयत्न जरी केलात तरी तो अशी परतफेड करतो. निसर्गाचा वारच असा असतो की क्षणाचीही उसंत मिळत नाही. ज्या विज्ञानाची प्रौढी मानव मोठ्या दिमाखाने मिरवतो ते विज्ञानही मानवाला या प्रलयातून वाचवू शकत नाही हे केरळच्या उदाहरणावरुन दिसून आले.

> *मानव हा निसर्गाच्या हातातील बाहुले आहे हे त्याला अजूनही लक्षात येत नाही. निसर्गाशी नाते जोडण्याऐवजी तो त्याच्याशीच स्पर्धा करतो, उन्मत्तपणे त्याला वाकवण्याचा प्रयत्न करतो आणि मग निसर्ग त्याला धडा शिकवतो केरळसारखा....*

अहो, निसर्गामुळे आपण आहोत ! आपल्यामुळे निसर्ग नव्हे. या पृथ्वीवर केवळ ३०% भूभाग आहे. त्यावर काय ती मानवाची सत्ता ! एवढ्याशा जमिनीवर उन्मत्तपणाने नाचता तुम्ही....तेव्हा तुम्हाला उरलेल्या ७०% चा विसर पडतो. तिथे तुमचे काहीही चालू शकत नाही. हे सारखं विसरतो आपण. मग अशी शोक करण्याची वेळ येते. दुसरं म्हणजे 'Nature does not show pity on anyone !'.... कधीच नाही !.... सुंदरता, भव्य-दिव्यता, प्रशस्तपणा ही सगळी वैशिष्ट्ये निसर्गापुढे अक्षरश: थिटी पडतात.

केरळ इतके समृद्ध राज्य ! निसर्गाने मुक्त हस्ताने उधळण केलेली ती जागा आहे. पश्चिम घाट व पूर्व घाट जिथे एकत्र

येतात ती जागा म्हणजे केरळ होय. केरळ जितके हिरवेगार आहे तितकेच ते आधुनिक आहे. कोची, तिरुअनंतपुरम् सारखी शहरे आज प्रचंड विस्तारली आहेत. पर्यटकांना भारतात जी अनेक आकर्षणे वाटतात त्यातील केरळ हे एक महत्त्वाचे आहे; परंतु सगळे फासे उलटे पडले. घरं-दारं, शेतीवाडी, बागा, इमारती सगळं सगळं पाण्याखाली गेले. डोळ्यांसमोर आपला संसार उद्ध्वस्त होताना बघूनच धीर खचतो लोकांचा ! ते लोक कसे भरडले गेले असतील निसर्गाच्या या खेळात ?

पण या सगळ्या तांडवात निसर्गाने एक धडाही आपल्याला शिकवला तो म्हणजे कितीही मोठं संकट आलं तरी त्यातून आपल्याला माणुसकीच वाचवू शकते. केरळवर संकट आल्यावर सगळ्या देशभरातून लोक मदतीसाठी पुढे सरसावले. पैसे, कपडे, अन्न, पिण्याचे पाणी या गोष्टी मुक्तहस्ताने केरळसाठी लोकांनी दिल्या. एवढेच काय तर काही लोक स्वत:च जवानांना मदत करण्यासाठी स्वयंसेवक म्हणून रुजू झाले. हे चित्र आजच्या काळात आश्वासक आहे. आजच्या जगात माणुसकी राहिली नाही असे आपण जे म्हणतो ते चुकीचं आहे हे यावरुन स्पष्ट झाले. त्यामुळे माणूसच माणसाला तारु शकतो हे आपण आतातरी लक्षात घेतले पाहिजे. हे जर आपण वेळीच जाणले तर येणारा काळ आपल्यासाठी काहीतरी चांगलं घेऊन येऊ शकतो; परंतु आपण जर हे पुन्हा विसरलो तर मात्र आपण आपलाच मृत्यू ओढवून घेऊ आणि निसर्गाच्या गर्भात कुठेतरी अमूर्त, अध्याहृत बनून राहू जिथून आजतागायत कोणीही परतले नाही !

❑ ❑ ❑ ❑

आदर्श कर्मवीर.....
(भाऊराव पायगोंडा पाटील)

ज्या महात्म्याने दूर केला, अज्ञानाचा तो तिमिर
असे महामानव आमुचे, आदर्श कर्मवीर ।। धृ ।।

पायगोंडा-गंगाबाई, यांच्या पोटी ते अवतरले
बालपण कुंभोजमध्ये, आपल्या आजोळी सरले
लहानपणापासूनच, तत्त्व सत्याचे धरले
धर्म आणि जातीभेद, त्यांच्यासमोर हरले
अन्यायाची तीव्र चीड, मनात प्रेम अन् धीर
असे महामानव आमुचे, आदर्श कर्मवीर ।।१।।

लाभला शाहूंचा सहवास, राजवाड्यातच शिक्षण
पण नव्हता त्यात रस, समाजकार्यातच मन
सामाजिक बांधिलकीची, त्यांची थोर ती शिकवण
दीन-दलितांसाठीच, त्यांनी वेचले जीवन
जनसेवेच्या सागराचा, गाठला पैलतीर
असे महामानव आमुचे, आदर्श कर्मवीर ।।२।।

रयतेच्या प्रत्येक कार्यात, पाठीशी ती माऊली
प्रेम अर्पिले सर्वांना, होऊन पतीची सावली
सहावी नापास त्या पोरानं, अद्भुत स्वप्नं ती पाहिली
अन् रयतेच्या डोंगरातून, ज्ञानगंगा ती वाहिली
अण्णा-वहिनी आमुचे दैवत, अन् संस्था हेच मंदिर
असे महामानव आमुचे, आदर्श कर्मवीर ।।३।।

शिक्षणाचा अनमोल ठेवा, अण्णा-वहिनींनी जो दिला
संस्थेच्या गाभाऱ्यात, तोच ठेवा आम्ही ठेविला
रयत शिक्षण संस्था स्थापून, वटवृक्ष हा रोविला
एक-एक रयतसेवक, रयतमालेत ओविला
वटवृक्षानेच या आमुची, उजळवली भाग्य-लकीर
असे महामानव आमुचे, आदर्श कर्मवीर ।।४।।

अशा महान त्या अण्णांचं, किती अगाध ते काम
वहिनींची प्रेमळ साथ, उभ्या पाठीशी त्या ठाम
तेच मायबाप आमुचे, करितो त्यांना प्रणाम
त्यांच्या अद्भुत कार्याला, या लेकरांचा सलाम
नाव घेताच त्यांचे, आदराने लवते शिर
असे महामानव आमुचे, आदर्श कर्मवीर ।।५।।

वाटतो अभिमान आम्हाला, हे कर्मवीर गीत गाताना
नि:शब्द झाले सारे शब्द, रयत शंभरीत जाताना
शताब्दी महोत्सव अनुभवण्या, मन झाले हे अधीर
असे महामानव आमुचे, आदर्श कर्मवीर....

शब्दांकन : सर्वज्ञ भोजलिंग मोरे
११वी शास्त्र

ते एकलं झाड....

जयेश जनार्दन जाधव, ११वी शास्त्र

ती दिसतयं का, तिथं मधी एक लाकूड खवलंया आन् त्यावर हिरवट, पिवळसर पुंजक्यावानी कायतरी लपाकतय.

'म्होर जाऊन बघुया तथं काय हाय ती, अरं लेगा ही तर वडाचं झाड दिसतयं, एकलंच ठाकलयं सामना करीत या 'राक्षस नगराचा.' आजूबाजूला फकस्त पसारलेला पिवळा पानगळीचा पाला दिसतूय. म्होराच्या बाजूला डाव्या-आंगाला एक बाकडा दिसतूय-विना माणसाचा एकटाच बसलाय रुसल्यावानी ! त्या म्हाताऱ्या वृक्षाला जगायला सोबत सुगंधी चारा आणणारा वारा मधुनच येतोय,पण त्यो सुध्दा मळलाय त्याला तर काय म्हणायच ? सुगंध उसना म्हणून घ्यालाबी सावकारी फुल न्हायती, इरघाळलेली कुठल्याश्या 'ॲसीड' भरल्या मातीत !

आपल झाड मात्र अजून उभ हाय, वाट बघतया वासून पान्हा गिळायला आसुसलेल्या लेकरावानी, शोधतया वाली. वाली नव्हंच शोधतया मैतर ! शेवटच्या क्षणासाठना. आठवड्यात एखादं पॉर येतं त्याच्या काळ्या सावलीत तिच्या गँगसंग, नव्हं-नव्हं....सुरपारंब्या, दगड-माती खेळायला नव्हं, तर झाडाची 'स्टम्प' करुन क्रिकेट खेळायला आन मारतय त्या फाळकुटानं चेंडू लांबवर ! आसं वाटतया त्या चेंडवासंग लांबवर गेलीया झाडाभवतीची मौज. मग शोधतया बिचारं, एखादा पाव्हण. डोक वर काढतयं आनं धुंडाळतय रस्ता, म्हणतय वाटवरल्याला 'यं बाबा यरं य बस हित, किती वर्षापासनं हित उभा हायं. पण म्हातारपणाचं एकलपण टोचतय.' आता प्रश्न आसाच की त्यानं तरी कुठल्या वृद्धाश्रमात जायाचं वातसंगीणी संग.

पुन्हा एखादं दिवशी काही तरी दिसलय म्हणून हाराखतंय हासतय म्हणतय कस आजूबाजूला बघून 'बघा, आज पाव्हण यतयं आमच्याकडं.' म्होर बुजगावण्यावानी दोन, चार टवाळकी दिसत्याती हातामधी कायतरी चमाकतय. म्हातारं म्हणतयं 'लय दिवसानी कुणीतरी पाणी घालणारं.' ती वस्तू जवळ येव लागताच वासाल्यागत हुतयं जवळ आल्यावना बघतयं हातामधी इंग्रजी; मराठीत काय तरी लिहलेल्या बाटल्या. परतेकांमधी वेगळ, रंगीत पाणी, पिणारी जाणारी येत्याती मात्र मैतर काय भेटना मग म्हातारा हाताश....पानं भी हालवनाव.....शेवटी नुसत भकास झाल्या राव पण काय करणार आम्हासणी बी लय काम !

चार-दोन दिवसातनं आली 'मुलं-देवाघरची फुलं' मग कुठ म्हाताऱ्याला चैन; काय करु न काय नको ? पोरं बी मग

> *'वृक्षवल्ली सोयरी आहे', असे संत तुकाराम महाराजांनी सांगूनही आम्ही स्वत:च्या स्वार्थासाठी त्यांचा समूळ नाश करीत आहे'; पण या वृक्षाची व्यथा ऐकून आमचे डोळे उघडतील का ?*

गालातल्या पारंब्या वड, वर घोडा खेळ. तासाभरानं समदं संपतं. पण मैतर मातर सापडना. बाजूला कंपनी म्हणून चारदोन झुडपं हुती तीबी कंत्राटदारानं जागेच्या नावाखाली ढापली.

एकल झालं राव, डावीकडं बघतयं, मागं बघतयं, इकड बघतयं, कळनाच काय ! - समदी वाळूची, शिमेंटची भिताड पुन्हा कशी सरकाय लागली ?

थोड्या दिवसान भिताड की कचरा ओकाय लागली लागली. आजारलं त्या कचऱ्यानं. स्वत:च्याच वझ्याखाली वाकलं होतं बिचारं. एक दिस काय ? कुणास ठाऊक, हालना भी जाग्यावानं. वारा भी गदागदा हालवून पण उठना, गेलं ! एकदाशी सुटलं जाचातनं एकल्या पनातन, मनासारखं झालं शांत तेच, कायमच !....

आता मातर लय मैतर जमली त्यासाठी, त्याच्या आयुष्याच्या जाळातून टणक झालेली लाकडं. लत्ता गोळा करायचा, त्याला तिथनं हालवायचा नावाखाली....गुंजारव फक्त मला, मला, मला पाहिजे.

❑ ❑

सैनिक

सीमेवर सदैव तुमच्या आमच्यासाठी
ताठ मानेने उभा असतो तो सैनिक
कशाचीही पर्वा न करता
मरणाला सामोरे जातो तो सैनिक
निधड्या छातीवर गोळ्या झेलून
देशासाठी शहीद होतो तो सैनिक
ऊन, वारा, पावसाची काळजी न करता
कोणत्याही परिस्थितीत सीमेवर लढतो तो सैनिक
सर्व जात, धर्म समान मानून
समानतेचा संदेश देतो तो सैनिक
मरताना सुध्दा अखेरच्या श्वासापर्यंत
देशासाठी आणि देशासाठीच लढतो तो सैनिक
जगेन तर देशासाठी, मरेन तर देशासाठी
हेच असत ध्येय, जय हिंद ।।

अभिषेक बाळकृष्ण सुर्वे
१२वी कला

कवी

कवी असे तो कवी असे
जगाला मोहून टाकणारा तो कवी असे ।।धृ।।
कवितेत त्याच्या दडलेले विचार,
विचारच नव्हे तर मन असे.
मनात असतात नूतन ओळी,
समाजास वाटतात फक्त चारोळी ।।१।।
कवी असे तो कवी असे,
जगाला मोहून टाकणारा तो कवी असे ।।धृ।।
कालिदास वा कुसुमाग्रज,
वाटतात आम्हास ते आदर्श
सुंदर त्यांचे विचार, सुंदर त्यांच्या ओळी,
सौंदर्य त्यांच्या कवितेत तर नाही फक्त देहावरी ।।२।।
कवी असे तो कवी असे,
जगाला मोहून टाकणारा तो कवी असे ।।धृ।।
मन त्या कविचे प्रसन्न असे,
खऱ्या त्या कविला ठिकाण नसे
स्वप्न आम्ही ते पाहतो मंगळावरी,
कुसुमाग्रज कविता करी ।।३।।
कवी असे तो कवी असे
जगाला मोहून टाकणारा तो कवी असे ।।धृ।।

प्रतिक प्रसाद मुळे
११वी शास्त्र

ऱ्हास पावत चाललेली कला : शेतकऱ्याची बैलगाडी

पवन दिनकर लोहार, ११वी कला

अश्मयुगीन काळात झाडाच्या गोल गोल फिरत-फिरत जाणाऱ्या ओंडक्यावरुनच चाकाचा शोध लावला. अशाच प्रकारे प्रगती करत-करत मानवाने बैलगाडी विकसित केली. ही बैलगाडी पुढे ओढण्यासाठी बैलांचा वापर करण्यात येत असे. पूर्वी मैलो-मैलांचा प्रवास हा पायीच चालत केला जात असे. नंतर तो प्रवास बैलगाडीने केला जाऊ लागला. बैलगाडीने प्रवास केल्यामुळे लोकांचा वेळ वाचू लागला व प्रवास जलद गतीने होऊ लागला. नंतर मानव स्वत:च्या उदरनिर्वाहासाठी शेती करु लागला.

मात्र शेतीची मशागत करण्यासाठी माणसाने बैलजोडीचा वापर सुरु केला व नंतर शेतीची मशागत करणारी काही लाकडी अवजारे देखील त्याने विकसित केली. उदा.नांगरी, कुळव, पाट, पाभार इ. यांसारख्या साधनांचा वापर करुन मनुष्य प्रगतशील शेतकरी बनत गेला. शेतीच्या सुपीकतेसाठी जमीनीचा कस वाढावा यासाठी तो गाई व बैलांच्या शेणखताचा वापर करु लागला. शेतीतील मालाची आयात व निर्यात करण्यासाठी बैलगाडीचा मोठ्या प्रमाणावर वापर होऊ लागला.

बैलगाडी ही शेतकऱ्याची सवारी म्हणून उदयास आली. बैलगाडीला कोणत्याही प्रकारचं इंधन लागत नसे व बैलगाडीमुळे कोणतच प्रदूषण होत नाही. हे बैलगाडीचं सर्वात मोठं वैशिष्ट्य आहे. कालांतराने जस-जसे तंत्रज्ञान विकसित झाले तस-तशी लाकडी बैलगाडी लोप पावली. अन् लोखंडी बैलगाड्या उदयास आल्या पण लाकडी बैलगाडीची सर काही लोखंडी गाडीला आली नाही.

पूर्वीच्या काळी बैलगाडीच्या शर्यती होत असत. थोडक्यात बैलगाडी ही त्या काळच्या लोकांचे मनोरंजनाचे साधन होते. बैलगाडीचे प्रांतानुसार प्रकार पडतात. उदा.खटारा गाडी, बंदारुपावा गाडी इ.

> *शेतकऱ्याची पूर्वीची बैलगाडी ऱ्हास पावत चालली; पण अशा बैलगाडीची छोटी प्रतिकृती तयार करुन या गाडीला 'अच्छे दिन' यावे अशी अभिलाषा बाळगणारा एक अवलिया म्हणजे पवन लोहार.*

कालांतराने विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या विकासाने बैल व बैलगाडीचा ऱ्हास होत चाललाय. बैलगाडी ही वाघ, सिंहाप्रमाणे नामशेष होत चालली आहे.

ट्रॅक्टरच्या वापरामुळे जणू काय बैलगाडीला पूर्णविराम मिळाला आहे. शेवटी काय तर मनुष्य कितीही लाखाच्या गाडीतून फिरला तरी बैलगाडीतून फिरण्याचा आनंद जगातील कोणत्याच गाडीत नाही.

विज्ञानाने भविष्यात कितीही प्रगती केली तरी संस्कृतीला भूतकाळात ठेवून चालत नाही. ऱ्हास पावत चाललेली ही बैलगाडी पुन्हा एकदा अस्तित्वात आणण्यासाठी आपण सर्वांनीच कसोशीने प्रयत्न करायला हवेत.

पण म्हणतात ना कोणत्याही शुभ कार्याची सुरुवात स्वत:पासून करावी. म्हणूनच मी पवन लोहार ही ऱ्हास पावत चाललेली कला-शेतकऱ्याची बैलगाडी पुन्हा एकदा लोकांसमोर आणण्याचा एक लघु उद्योग करत आहे.

खर तर जातीने लोहार असल्यामुळे लहानपणीच माझा बैलगाडीशी चांगलाच संबंध होता. वडील व आजोबा यांच्या हाताखाली काम करता-करता ही कला माझ्या अंगी अवगत झाली. पण कालांतराने या सर्वांकडे मी काही फारसं लक्ष काही दिलं नाही. पण एकविसाव्या शतकात जगून सुद्धा शेतकऱ्यांच्या होणाऱ्या आत्महत्येने आणि संस्कृती सापडत नाही या विचाराने मला खाडकन जागं केलं की जगाचा पोशींदा असणाऱ्या शेतकऱ्याला आपण जिवंत ठेवलं पाहिजे.

म्हणूनच मी पुन्हा एकदा वयाच्या १४व्या वर्षी लाकडी बैलगाड्या बनवायला सुरुवात केली. यात मला कितपत यश-अपयश येईल हे मला माहित नाही. पण मला एक गोष्ट ठामपणे माहित आहे की, भूतकाळातील शेतकऱ्यांच्या ऱ्हास पावत चाललेल्या आठवणी भविष्यात ज्वलंत व प्रेरणादायी ठरतील नक्कीच !

❑ ❑ ❑

मुलींवर अवलंबून जग सारे

मुलींची हत्या करता का रे ?
मुलींवर अवलंबून जग सारे
लग्नाच्या वेळी सासरच्या मंडळीने
मागितला हो हुंडा,
हुंड्याखातर लग्न मोडलं
पुरुष झालाय हो गुंडा ।।१।।

मुलांचा वाटतोय सर्वांना हेवा
समजतात लोक मुलांना वंशाचा दिवा
मुलगी जणू आहे दोन ज्योतींची पणती,
जोडती ती दोन घरांची नाती
माणसाचे विचार झाले आहेत न्यारे ।।२।।

नको असलेल्या मुलीचं
नाव ठेवलं नकुशी
पण हो मुलीनं सर्वांना दिली खुशी
आयुष्याच्या भिका मागत आहेत लेका,
स्त्रीभ्रूण हत्या थांबवा हा माझा हेका ।।३।।

रोखणार हे रोखणार कोण वादळ
स्त्रीयांची जात होत आहे दुर्मिळ
मुलगी होऊ शकते वीरमाता जिजाई
होऊ शकते ती राणी लक्ष्मीबाई
अहिल्या माता करतेय शूर स्त्रीयांचं औक्षण
करु शकते स्त्री स्वत:च रक्षण ।।४।।

आशितोष राजेंद्र खोत
११वी शास्त्र

मेंदूत धुमसणारा भारत घेऊन

प्रलोभ भगवान लोहार, १२वी कला

ॐ नमः श्री यतिराजाय विवेकानन्दसूरये ।
सच्चित्सुखस्वरुपाय स्वामिने तापहारिणे ।।

ब्रम्हचारी, वैराग्यसंपन्न अशा महापुरुषाला, ऋषीला, जो जीवन, ज्ञान आणि परम आनंदाचे सच्चिदानंद स्वरुप, आध्यात्मिक उपदेशक आणि दुःखाचे निवारक आहेत अशा स्वामी विवेकानंदांना मी वंदन करतो. अशा अर्थाचा हा श्लोक स्वामी विवेकानंदांबद्दल अगदी अचूक वर्णन करतो.

आपल्या भरत भूमीसाठी व या जगासाठी अर्थात पूर्ण मानव प्रजातीसाठी काही महापुरुषांनी हे जग आनंदी, शांत व समृध्द व्हावे म्हणून मोलाचे कार्य करुन ठेवले आहे. यामध्ये गौतम बुध्द, वर्धमान महावीर, स्वामी विवेकानंद, संत ज्ञानोबा, संत तुकोबा, महम्मद पैगंबर, रामकृष्ण परमहंस यांचा समावेश होतो. या सर्व महापुरुषांच्या विचारांमुळे मानवाच्या मनात संस्कारांची रुजवण होत असते. मानवाच्या आत असलेल्या आसुरी, समाज विघातक प्रवृत्तींना हे आदर्श विचार आळा घालण्याचे म्हणजेच अप्रगल्भतेकडून प्रगल्भतेकडे घेऊन जायचे कार्य करत असतात. ज्याप्रमाणे पाणी ढवळले असता त्या पाण्यामध्ये सर्वत्र धुलीकण पसरतात त्याचप्रमाणे मानवाच्या मनाच्या अस्थिरतेमुळे षड्रिपु आणि दुर्गुणांचे धुलिकण हे समाजामध्ये पसरत असतात. पण, पाणी जेव्हा शांत होते, स्थिर होते तेव्हा ते स्वच्छ दिसू लागते.

> *भारताच्या विकासासाठी युवाशक्तीला प्रेरणा देण्याची गरज आहे. युवकाचे मन, मेंदू आणि मनगट सशक्त होण्यासाठी गौतम बुद्ध, वर्धमान महावीर, स्वामी विवेकानंद व संत ज्ञानोबा, संत तुकोबा यांच्या वैचारिक वारशाची गरज आहे. वैचारिक वारसा, ध्यान, ज्ञान, योग व प्राणायाम याद्वारे बलशाली तरुण निर्माण व्हावे हीच अपेक्षा.*

मानवी समाजाला शांत, स्थीर, सद्गुणी आणि विवेकशील बनवण्यात या आदर्श विचारांचा मोठा वाटा असतो.

आज भारत देशाकडे पाहिले तर असे लक्षात येते की भारतामध्ये युवाशक्ती मोठ्या प्रमाणात आहे. सुमारे १२५ वर्षांपूर्वी स्वामी विवेकानंदांनी या देशातील तरुणांना उद्देशून 'उत्तिष्ठित जागृत प्राप्यवरान्निबोधत ।' हे उद्गार काढले होते. या वाक्याचा अर्थ असा की, 'उठा, जागे व्हा आणि तोपर्यंत थांबू नका जोपर्यंत तुमची ध्येयप्राप्ती होत नाही.' कारण, त्यांना हे माहिती होतं की, जर या भारत देशाला पुन्हा एकदा या जगाचा गुरु जो सर्व जगाला वैश्विक भान देतो, जो या जगाला 'आता विश्वात्मके देवे' ही विश्वप्रार्थना देतो, जो संपूर्ण मानव प्रजाती ही एक आहे त्यामध्ये विषमता नाही अशी शिकवण देतो, असे बनवायचे असेल तर या देशातील प्रत्येक मनुष्यामध्ये व त्यातही तरुणांमध्ये एकी होऊन त्यांच्या मनावर या पवित्र भारतीय संस्कृतीचे संस्कार करावे लागतील.

आज २१व्या शतकामध्ये तंत्रज्ञान, विज्ञान यांमुळे भारताचे आधुनिकीकरण होते आहे ही चांगलीच बाब आहे. या देशातील सुमारे ३५% लोकसंख्या ही तरुण आहे. म्हणजे १५ ते ३० या

वयोगटातील आहे. भारताच्या विकासाची, प्रगतीची पालखी ही या कर्तबगार युवापिढीच्या खांद्यावर झुलते आहे. भारतामध्ये जन्मणाऱ्या व्यक्तीचे हे वैशिष्ट्य आहे की, त्याच्या जेनेटिक्समध्येच ही भारतीय वैश्विक विचारधारा असते. आपल्या सर्वांच्या सुदैवाने या देशामध्ये स्वामी विवेकानंद होऊन गेले ज्यांनी युवकांमधील आत्मविश्वास, धैर्य, करुणा, विवेक जागवण्याचा प्रयत्न केला. एकदा महात्मा गांधी स्वामी विवेकानंदांबद्दल म्हणाले होते,

"I have gone through his words very throughly, and after having gone through them, the love that I had for my country became a thousand fold."

सर्वात प्रथम आपली मातृभूमी, आपला देश नंतर या देशातील लोक आणि नंतर आपण स्वत: ही शिकवण स्वामी विवेकानंद देतात. आज देशातील प्रत्येक उत्साही, जिज्ञासू, धाडसी युवकाच्या मेंदूत भारताला पुन्हा एकदा सुवर्णयुगात न्यायचे स्वप्न घुमसत आहे. गरज आहे ती फक्त एका आदर्श शिक्षण पद्धतीची. स्वामी विवेकानंद म्हणाले होते, ''आज आम्हाला चारित्र्य घडविणारे, मानसिक बल वाढविणारे, बुद्धी विशाल करणारे आणि स्वावलंबी बनविणारे असे शिक्षण हवे आहे.'' आपल्या देशातील तरुणांमध्ये ही शक्ती आहे. ते स्वत:च्या बुध्दीच्या जोरावर संपूर्ण जग जिंकू शकतात. गरज आहे ती ही शक्ती ओळखण्याची, त्याला खत पाणी घालण्याची. या देशातील तरुणांपुढे आज इतके आदर्श उभे आहेत ज्यांच्यामुळे त्यांना यशाचा मार्ग सापडणे शक्य आहे.

भारतातील युवक जीवनाच्या सर्व क्षेत्रांमध्ये स्वत:ची कर्तबगारी जगाला दाखवत आहे. भारतीय मेंदूला आज जगात सर्वात जास्त मागणी आहे. पण आपल्याला हे माहिती असले पाहिजे की, प्राचीन भारत आणि आधुनिक भारत हा भौतिकरित्या जरी बदलला असला तरी जे आदर्श समाज व राष्ट्रहिताचे विचार आहेत ते आजही भारतीय मनामध्ये टिकून आहेत. हे विचार म्हणजे अंधश्रद्धा किंवा आध्यात्मिक आंधळेपणा असलेले नाहीयेत. ते वैज्ञानिक व आधुनिक स्वरुपाचे आहेत आणि याच आदर्श विचारांची ही तरुणपिढी पाईक आहे. प्रत्येक नाण्याला दोन बाजू असतात. त्याप्रमाणे आपल्या देशामध्ये नकारात्मक गोष्टी सुद्धा आहेत. पाश्चिमात्यिकरणाचा आपल्या देशातील तरुणांवर प्रभाव पडला आहे. ही बाब विसरता येत नाही. आज काही प्रमाणात देशातील तरुणाई ही भरकटली सुद्धा आहे. पण त्यांना पुन्हा एकदा मुख्य प्रवाहात घेऊन यायला हेच आदर्श विचार मदतगार ठरत आहेत.

आज तरुणांना 'एकाग्रतेची' गरज आहे. 'एकाग्रतेच्या जोरावर मनुष्य, कोणतीही अवघड गोष्ट सहज साध्य करुन घेऊ शकतो' असे स्वामी विवेकानंद म्हणायचे. एकाग्रतेसाठी गरज आहे ती ध्यान, प्राणायाम आणि योग अभ्यासाची. एकाग्रतेचा हा राजयोग आहे. यामुळे तरुणांना 'स्व' ओळखण्यास मदत होते. आजची परिस्थिती पाहता असे लक्षात येते की, भारतातील अनेक तरुणांना स्वत:चा 'स्व' गवसलाच नाहीये. मी कोण आहे ? माझ्यात कोणत्या क्षमता आहेत ? माझ्याकडे कोणत्या प्रकारची बुद्धीमत्ता आहे ? हे प्रश्न प्रत्येक तरुणाला पडणे अत्यावश्यक आहे. तरुणांनी मार्क्सच्या (गुण) मागे न धावता ज्ञानाच्या, उत्कृष्टतेच्या मागे धावले पाहिजे. त्यामुळे त्यांना त्यांचे कलागुण, त्यांची बौद्धिकता आणि वैचारिकता कळेल. ही गोष्ट घडून येण्यासाठी काही प्रमाणात आपल्या शिक्षण पद्धतीमध्ये आमूलाग्र बदल घडून येणे आवश्यक आहे. काळानुसार आधुनिकीकरण झाल्याने परंपरांच्या जोखडांतून आपली शिक्षणपद्धती मुक्त होईल. काही अंशी ती होतही आहे, हे विशेष.

आज आपल्या देशाला गरीबी, भ्रष्टाचार, दहशतवाद, प्रदूषण या व अशा अनेक समस्यांचा फास बसलेला आहे. यातून मार्ग काढण्यासाठी राष्ट्रीय चारित्र्य असलेले उत्तम आणि प्रतिभावंत कार्यकर्ते निर्माण होणे महत्त्वाचे आहे. जेव्हा या देशातील प्रत्येक नागरिक खऱ्या अर्थाने त्याच्या सद्सद्विवेकबुद्धीला पटणाऱ्या आदर्श विचारांची मनामध्ये, बुद्धीमध्ये जोपासना करेल आणि आपले भारतीय विचार कृतीत उतरवेल तेव्हा आपल्या देशाला महासत्ता होण्यापासून कोणीही रोखू शकणार नाही. क्रियाशील असा तरुण वर्ग या देशाचे उज्ज्वल भविष्य आहे. अशा तरुण वर्गाला योग्य मार्ग मिळाला पाहिजे, जो या देशाला उन्नतीकडे घेऊन जाईल. हा प्रगतीपथाचा मार्ग आपल्या संस्कृती आणि विचारांतच आहे. गरज आहे ती फक्त हे ओळखण्याची.

सर्वे सुखिन: सन्तु, सर्वे सन्तु निरामया: ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु, मा कश्चिद् दु:खभाग्भवेत् ।।

❑ ❑ ❑ ❑

नौदलाचे महत्त्व जाणणारा राजा : छत्रपती शिवाजी महाराज

प्रज्वल आकाश जाधव, ११वी वाणिज्य

'नौदल ही कोणत्याही
साम्राज्याची स्वतंत्र ताकद आहे.
ज्याच्याकडे नौदल आहे,
तो लाटांवर राज्य करतो.''

-रामचंद्रपंत अमात्य, छत्रपती शिवरायांचे अमात्य

गुजरातमधील लोथल येथे प्राचीन बंदर आणि जहाजबांधणीची जी जागा आढळून आली आहे, ती आपल्याला इसवी सनाच्या एक हजार वर्षे मागे घेऊन जाते. जहाजबांधणीच्या कलेत भारतीय लोक प्राचीन काळापासून निपुण आणि अग्रेसर होते, हे यावरुन लक्षात येते.

सागरी शक्तीची जाणीव असलेले जे मोजके राज्यकर्ते झाले, त्यापैकी शिवाजी महाराज हे एक होते. त्यांनी दौलतखान आणि मायनाक भंडारी यांची संयुक्त नौदलप्रमुख म्हणून नियुक्ती केली. लढाऊ नाविक दलाला पाठबळ देण्यासाठी अनेक सागरी किल्ले बांधले. मुंबईपासून १५० किलोमीटर दक्षिणेला महाराजांनी आपला मुख्य नाविक तळ उभारला. ही जागा पोर्तुगीज, ब्रिटिश आणि सिद्दीच्या नौदल तळांपासून सुरक्षित अंतरावर होती. मालवणपासून दोन किलोमीटर पाण्यात असलेल्या खडकावर उभारलेला हाच तो सिंधुदुर्ग किल्ला होय. स्थानिक मच्छीमारांना शिवाजी महाराजांनी नौदलात भरती करुन घेतले. त्यानंतरच्या काही वर्षांत एकंदर ५८ किल्ले शिवरायांनी वापरात आणले. विजयदुर्ग आणि अलिबागजवळील कुलाबा हे त्यातील महत्त्वाचे किल्ले होते.

फेब्रुवारी १६६५ मध्ये शिवाजी महाराजांनी आपल्या नाविक दलाच्या ताकदीची चाचणी घेण्याचे ठरविले. दोन मोठ्या जहाजांसह ८८ नौकांच्या ताफ्यासह चार हजारांचे सैन्य घेऊन मराठ्यांच्या नौदलाने बसरुर या बंदरावर हल्ला चढविला. हा ताफा बसरुरकडे निघाला असताना गोव्याजवळ पोर्तुगीजांच्या नौदलातील सैनिकांनी पहिला; परंतु अत्यंत प्रबळ असे मराठा

नौदल पाहून पोर्तुगीजांनी शहाणपणाने या ताफ्यापासून दूरच राहणे पसंत केले. १६८० पर्यंत मराठा नौदल खूपच शक्तिशाली बनले होते. मराठा नौदलाकडे त्या काळी ३०० टन वहनक्षमता असलेली ४५ मोठी जहाजे होती, तर १५० छोट्या नौका आणि सुमारे ११०० गलबते या ताफ्यात होती.

अशाप्रकारे छत्रपती शिवाजी महाराजांनी अत्यंत सुसज्ज अशा नौदलाची केलेली उभारणी हे त्यांचे फार मोठे कार्य आहे. सिद्दी, ब्रिटीश आणि पोर्तुगीज यांनी शह देण्यासाठी त्यांनी योग्य सागरी किल्ले उभारले. छोट्या-मोठ्या नौका, जहाजांची बांधणी केली. तो काळ असा होता की, शिवाजी महाराजांच्या प्रबळ नौदलाचा ताफा समोरुन जात असताना पोर्तुगीजांच्या नौदलाने कोणतीही हालचाल केली नाही. ब्रिटीशांनी तर कान्होजी आंग्रे यांच्याकडे समुद्रातून मालाची ने-आण करण्यासाठी अखेरपर्यंत कर भरला.

❑ ❑ ❑

पाऊस....

मी ही पाऊस तू ही पाऊस....
कोसळणारा तो ही पाऊस....
लाल गुलाबी ओठांना या
चिंब भिजवतो तोही पाऊस....!

गालावरच्या गोड खळ्यांतून
खुशाल जातो रांगत पाऊस....
नाकावरच्या शेंड्यावरचा
रागही टिपतो अलगद पाऊस....!

नजरेमधल्या कुशीत लपूनी
प्रीतही जपतो वेडा पाऊस....
कधी परंतु विरहामधुनी
ओघळतो हा हळवा पाऊस....!

वयात येता काळी माती
दरवळतो हा उगाच पाऊस....
बागेमधल्या कुंदकळ्यांपरी
स्पर्शूनी जातो मजला पाऊस....!

कु.वरदा रविंद्र साने
१२वी कला

नाती

जन्मलो तेव्हा असतात रक्ताची,
शाळेत बनली नातात मैत्रीची.
कधी रागराग करुन बोलणारी,
तर कधी मायेनं समजावणारी.
असतात नाती जीवाभावाची !
कधी-कधी होतात भांडणे,
कोणाला असते आपली बाजू मांडणे.
कधीतरी होते मनाला जाणीव,
मग वाटते, आहे आपल्यात उणीव.
कोण म्हणतं अभ्यास करा,
कोण म्हणत मजा करा.
एवढी असतात आपली नाती,
पण, सर्वांना मनातूनच समजावती.
काही असतात न परकी न रक्ताची,
ती असतात अगदी जीवाभावाची.
काहीही असले तरी सगळी असतात खरी,
या अनोळखी जीवनात तीच असतात आपली,
दुनिया विसरेल सारी,
पण ती कधीच न विसरणारी.
संकटाच्या वेळी धावून येणारी,
दु:खाच्या क्षणी आधार देणारी,
दु:ख वाटून घेणारी,
सुखाच्या क्षणी त्यात सामील होणारी,
तीच आपली नाती, असतात खरी !
ती नाती असतात रक्ताची
अतूट प्रेमाची, जीवाभावाची !

कु.शिवानी गोरख पाटील
१२वी शास्त्र

वाचन संस्कृती लोप पावतेय

कु.शरिफा आसिफ मुजावर, ११वी वाणिज्य

महाराज सयाजीराव गायकवाड म्हणतात-''निरनिराळ्या उपयुक्त विषयांवर पुस्तके तयार झाल्याशिवाय शिक्षणाचे कार्य सिद्धीस जाणार नाही. भाषेत जर चांगले ग्रंथ निपजले नाहीत, तर चांगले लोकशिक्षणाचे प्रयत्न लंगडे पडतात; इतकेच नव्हे तर चांगली पुस्तके समाजास न मिळाल्याने लोकांची प्रवृत्ती सदोष पुस्तके वाचण्याकडे होते.

पण आधुनिक जगात पुस्तकाचे महत्व खूप कमी झाले आहे. कारण आधुनिक युग हे तंत्रज्ञानाचे युग आहे. या तंत्रज्ञानाच्या दुनियेत कागद-पेन ही संकल्पनाच हद्दपार होण्याच्या मार्गावर आहे. वाचन संस्कृती लोप पावत चालली आहे. मोबाईल, लॅपटॉप, कॉम्प्युटर, फेसबुक, व्हॉटस्अप इत्यादी तंत्रज्ञानाची माध्यमे हल्ली मोठ्या प्रमाणावर प्रचलित असल्याने पुस्तके, ग्रंथ वाचन कमी होते आहे.

आजकाल फेसबुक, वॉटस्अप संस्कृती फोफावत चालल्याने पुस्तके वाचनाचे प्रमाण कमी झाले आहे. आपण काळाबरोबर राहिले पाहिजे, परंतु पुस्तक आणि ग्रंथ हे आपले असे मित्र आहेत ज्यांच्यापासून वेगवेगळ्या प्रांतामधील भाषा, संस्कृती, आचार, परंपरा यांचे जतन होते व संवर्धन होत असते. अगदी पूर्वीपासून म्हणजे तंत्रज्ञान विकसित होण्याआधीपासून पुस्तकरुपाने विविध धार्मिक, सांस्कृतिक, राजकीय बाबींचे जतन केले गेले आहे. तसेच विविध जाती धर्मांचा इतिहास पुस्तकरुपाने पिढ्यानपिढ्या वाचता येतो. अगदी परीकथेपासून वेगवेगळ्या वैज्ञानिक शोधांची माहितीसुध्दा पुस्तक आणि ग्रंथांमध्ये वाचायला मिळते, पण ही पुस्तके वाचण्यासाठी आजच्या धावपळीच्या युगात वेळ काढला जात नाही.

आजचे युग हे स्पर्धात्मक आहे. मान्य आहे की, आपल्याला त्या दृष्टीने आधुनिक तंत्रज्ञानाने सजग राहिले पाहिजे. स्पर्धात्मक युगात टिकायचे असेल तर आपणही आधुनिक गोष्टी स्वीकारल्या पाहिजेत, पण त्यासाठी वाचन संस्कृतीला फाटा देऊन चालणार नाही. ग्रंथ हे आपले मित्र आहेत. त्यासाठीच आजही श्रावणमासात ज्ञानेश्वरी, भगवतगीता, नवनाथ कथासागर अशा ग्रंथांचे गावोगावी ग्रंथवाचन केले जाते. घरातील लहान-मोठ्यांना वाचनाची आवड निर्माण व्हावी, हाच उदात्त हेतू यामागे दिसून येतो.

मोठ्या शहरातून भरवल्या जाणाऱ्या ग्रंथ प्रदर्शनातून लाखो रुपये किंमतींच्या पुस्तकांची खरेदी केली जाते. मात्र, ही पुस्तके विद्यार्थी व पालकांनी घरी नेल्यानंतर त्याचे वाचन व्हायला हवे. तरच वाचन संस्कृती टिकेल नाही का ?

> *'वाचाल तर वाचाल' असे माहिती असूनही पुस्तक वाचनापासून आम्ही दूर जात आहोत. सर्वांग मनोरंजनाची इतर साधने आणि गुरु व मित्रासारखे ग्रंथ यातील फरक आम्हाला कळला, तरच वाचन संस्कृती टिकेल.*

स्त्री-जीवन

■

कु.पायल संभाजी निकम, ११वी वाणिज्य

विद्यार्थी मित्रांनो, मी एक स्त्री असल्यामुळे या ठिकाणी समाजातील स्त्रीचे स्थान किंवा त्या स्त्रीचे जीवन या विषयावर मला सांगायला नक्कीच मनापासून आवडेल एक नाजूक टिचकी मारली की खळकन् फुटणारं काचेचं भांडं ! तसंच आहे ना मित्रांनो हा स्त्रीचा जन्म ! विधात्याने निर्माण केलेली सृष्टी ! विधात्याने निर्माण केलेला हा निसर्ग ! त्याचा उपभोग घ्यायला एका नंदनालाही पाठवलं अन् निसर्गाला सृजनशील बनवणारी, या जगाला क्षमा अन् शांती याचा मूलमंत्र देणारी, भविष्याला आपल्या ओटीत फुलणारी अन् गतकाळाला परदात झुलवणारी निर्माण केली ती स्त्री ! या स्त्री निर्मितीचा विधात्याचा हेतू काहीही असो, पण आज मात्र नियतीनं, समाजानं त्या स्त्रीला एका वेगळ्याच दावणीला बांधलं आहे.

'पिता रक्षति कौमार्ये, भ्राता रक्षति यौवने ।
रक्षन्ति स्थाविरे पुत्र । न स्त्री स्वातंत्र्यमर्हती ।।'

या मनुवचनाचा थोडक्यात अर्थ असा की स्त्री जीवनाचा प्रत्येक वळणावर प्रत्येक ठिकाणी पुरुषानं स्त्रीला आधार द्यावा. तिला जपावं, तिच्या चारित्र्याला जपावं परंतु आज मात्र समाजाने,

'यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते, रमन्ते तत्र देवत : ।।'

असे म्हणत अगदी उलटाच अर्थ स्त्रीचा लावलेला दिसतो. आजच्या समाजाच्या मते, स्त्री म्हणजे एक भोगवस्तू, स्त्री म्हणजे करुणा ! स्त्री म्हणजे फक्त आश्रू ! पण हा अर्थ नव्हे स्त्रीचा, तर ती स्त्री म्हणजे गृहलक्ष्मी आहे. स्त्री म्हणजे पुरुषाच्या तालावर नाचणारी कळसूत्री बाहुली नव्हे ! संसार रथाची दोन चाके म्हणजे स्त्री आणि पुरुष.मला याठिकाणी कर्णाने प्राचीन काळीसुद्धा स्त्री विषयी काढलेले उद्गार तुम्हाला सांगावेसे वाटतात. कर्ण म्हणाला होता, ''स्त्री म्हणजे विश्वनिर्मात्याच्या पाहिल्याच साखर झोपेच्यावेळी टाकलेली पाहिलाच निःश्वास याच निःश्वासात पुरुषाच्या रागाच्या आगीला विझवण्याची प्रचंड शक्ती आहे. स्त्रीच्या प्रेम सहवासात दुष्ट मनुष्यसुद्धा जगाचे क्रौर्य विसरु शकतो. अपमानाचे कडू घोट पचवू शकातो. नव्या नव्या पराक्रमाची उंच उंच शिखरे पादाक्रांत करु शकतो.'' खरंच कर्णाच्या या स्वप्नातील ती स्त्री किती भाग्यशाली असेल ना ?

आजही या भारतीय संस्कृतीत जेथे स्त्रीला वंदनीय मानले जाते, तेथेच लक्ष्मीचे वास्तव्य असते, असे मानतात. तरीही स्त्री आज या विधात्याला मागणं मागतेयं नको हो स्त्रीचा जन्म ! हे सारं का घडतय ? मित्रांनो, तर याचे कारण एक आहे ते म्हणजे स्त्रीला पुरुषाकडून मिळणारी अमानुष वागणूक. स्त्री वर होणारे अत्याचार. तिला सहन करावा लागणारा अन्याय. ही पुरुषांची दुष्टता त्याच्या कोणत्या तत्त्वाच्या तत्त्वप्रणाली बसते, हेच मला आजपर्यंत न

> *स्त्री म्हणजे निसर्गाने निर्माण केलेल कोमल, निर्मल, प्रेमळ, सोशीक व सात्वीक भाव-भावनांचे रुप. तिचे रुप जपायचे असेल तर तिच्या व्यथा जाणून घ्याव्या व तिला सन्मान द्यावा.*

उमगलेलं कोडं आहे. पूर्वीचे लोक स्त्रीला वेलेची उपमा देत. ते म्हणत 'ज्याप्रमाणे वृक्षाविना वेली उभी राहू शकत नाही. त्याचप्रमाणे पुरुषाविना स्त्री उभी राहू शकत नाही.' पण आज मात्र समाज पालटलाय आणि उगाचंच लग्नाच्या बाजारात मुलीच्या मनाची होणारी ससे होलपट कुणी जाणून घेण्याचा कधी प्रयत्न केलात का ? निश्चितच नाही. एखाद्या कळसुत्री बाहुलीप्रमाणे नटून थटून अनोळखी व्यक्तीसमोर वारंवार बसणं किती क्लेशदायक असते हे केवळ एक स्त्री समजू शकते. म्हणून मला सांगावेसे वाटते की,

'स्त्री जन्मा तुझी ही कहाणी, हृदयी अमृत नयनी पाणी.'

स्त्री जीवनच अशा क्षणांनी भरलेले असते की, प्रत्येक क्षण ना क्षण हा बंधनाखाली जगावा लागतो. बालवयात पित्याचे, तरुणवयात पतीचे आणि वार्धक्यात पुत्राचे अशा बंधनाखाली ती वावरत असते. उदा. A Dolls House या नाटकाची नायिका नोरा कायम सामाजिक बंधणाखाली तर वावरतच असते पण बालवयात तिच्यावर पित्याचे बंधन असते, म्हणून ती स्वतःला Doll-Baby म्हणवते व नंतर तिची मुलंही तसंच वागतील म्हणून ती त्या बंधनापोटी स्वतःच्याच घराचा उंबरठा कायमचा ओलांडते. तिचं हे एक वास्तव Character आहे. आजही हजारो नोरा Character समाजाच्या बंधनाखाली गुरफटून वेदनादायक जीवन जगत आहे. हीच समाजाने स्त्रीला दिलेली वागणूक का ? हेच समाजातील स्थान का ? स्त्री म्हणजे केवळ क्षणाची पत्नी आणि नंतर अनंत काळाची माता, हीच का तिची रुपं !

ज्या स्त्रीला या समाजाने 'अबला' हे नाव दिले आहे, त्या समाजाने हे विसरता कामा नये की त्या स्त्रीचं खरं नाव आहे महिला. महिला म्हणजे महान शक्ती महिला म्हणजे महिषासूरमर्दिनी म्हणूनच आपल्या संस्कृतीने शक्तीरुप म्हणून स्त्रीमूर्तीच मान्य केली आहे.

लहानपणीच तिचे आई-वडील तिच्या मनावर ठसवतात की संध्याकाळी लवकर घरी येत जा. मुलाप्रमाणे स्वच्छंदी, उन्मत वागू नकोस. चारचौघात उगीच आपले मत मांडू नकोस. बालवयातच त्या बालिकेच्या नाजूक नाजूक मनावर गुलामगिरीच्या साखळ्या आवळायला सुरुवात होते. मुलीच बाह्यांगाला नटवीत असणाऱ्या माता पित्यांना अज्ञानाच्या अंधःकारात खितपत पडलेलं तिचं अंतरंग कधीच कसं दिसलं नाही ?

स्त्रीने सतत अन्याय सहन केला, अमर्यादित अत्याचार मूकपणे सोसला हीच स्त्री ची फार मोठी चूक आहे. अन्यायाविरुद्ध स्त्री लढली म्हणून अन्याय करणारा त्या अबलेवर जास्त प्रमाणात अन्याय करु लागला. स्वतः कुठल्याही बंधनात न राहता अगदी स्वैरपणे स्वैराचार करून स्त्रीला ज्ञानापासून वंचित ठेवून तिच्या अज्ञानाचा गैरफायदा घेतला आहे. पत्नीला आजन्म सांभाळण्याचे वचन देऊन त्या वचनाचा वचनभंग करुन या पुरुषाने त्या वचनाचे जणू पावित्र्यच हिरावून घेतले आहे. स्त्री मनाचा येथे कुणी विचार करते का ? मुळीच नाही. छळ, अत्याचाराच्या आणि अनाचाराच्या ओझ्याखाली स्त्री जीवनातील हास्य हिरावून त्या अबलेची चक्रव्यूहात अडकलेल्या अभिमन्यूप्रमाणे अवस्था होते.

विश्वनिर्माता हा जर एक जग रंगविणारा कुशल रंगारी असेल तर स्त्री ही त्याने रंगविलेली सर्वश्रेष्ठ कलाकृती असलीच पाहिजे. 'दाज दहेज खा लो' 'बहु को जला डालो' म्हणत स्त्रीयांचा नाश करणाऱ्या समाजाचं स्त्रीवर कसलं ऋण आहे की जे फेडत ती गुंतागुंतीच्या साखळ्यात अडकली आहे. कसलंच नाही ! अहो, स्त्री ही एक व्यक्ती आहे. तिला ही भावना आहेत ना ? आशा-आकांशा आहेत ना ? उमेद आहे फक्त चूल आणि मूल या सामाजिक चाकोरी-विरुद्ध रिंगमास्टरच्या हुकूमी चाबकानं जोवर तिला पाशवी, अमानुष वागणूक मिळत राहील, तोवर स्त्रीचा विधात्याला एकच मागणं मागतील नको हो स्त्रीचा जन्म ! पण हे बदललंय सारं मित्रांनो !

कालामानाप्रमाणे मुली शाळा-कॉलेजात शिकू लागल्या आहेत. त्यांचे क्षेत्र विस्तारले आहे. त्या आत्मपरीक्षण करु लागल्या आहेत. भोवतालच्या जगात स्वतः स्थान शोधत आहे. त्यांच्या मनात आत्मसन्मानाची पहाट जागी झाली आहे. ही आजची स्त्री आता पेटून उठली आहे. तिला तिच्या हक्कांची जाणीव झाली आहे. कोणताही पुरुष आता या स्त्रीला बंदी बनविण्यात कधीच यशस्वी होऊ शकत नाही. तिने आता रुढी, परंपरा झुगारुन, गुलामगिरीच्या बेड्या तोडून स्वतंत्र जीवन जगण्यास सुरुवात केली आहे. शेवटी आता जाताना मी, माझ्या स्त्री मनातील भावना व्यक्त करून दाखविते

''हम मचलते है तो तूफान आ जाता है ।
हम उबलते है तो भूचाल छा जाता है ।
हमे बदलने की, कोशिश मत कर, ये भाय ।
हम बदलते है, तो सारा इतिहास बदल जायेगा ।

या विषयावर भरपूर लिहीता येईल पण मी माझ्या शब्दांना विराम देते.

❑ ❑ ❑ ❑

कलाटणी

कु.किरण दिपक पवार, ११वी कला

''यशस्वी माणसे वेगळं काही करत नाहीत,
त्यांची काम करण्याची पद्धत वेगळी असते.''

जीवनामध्ये यशस्वी होण्यासाठी कोणत्याही मोठ्या गोष्टी किंवा मोठ्या घटनाच कारणीभूत असतात असे आपल्याला वाटते. पण प्रत्यक्षात तसे असेलच असे नाही. कारण एखादी लहानशी गोष्टदेखील आपल्या जीवनाला कलाटणी द्यायला कारणीभूत ठरू शकते.

जीवनामध्ये यशस्वी होण्यासाठी आपल्यात काही मूलभूत गोष्टी असणे आवश्यक असते. जीवनामध्ये यशस्वी झालेल्या व्यक्तींच्या जीवनाबद्दल जेव्हा तज्ज्ञांनी आणि मानसशास्त्रज्ञांनी अभ्यास केला, तेव्हा या सर्व मंडळीमध्ये काही साम्य असलेल्या सवयी किंवा स्वाभाविक गुण आढळते आणि यातूनच 'सक्सेस लिट्रेचर' चा जन्म झाला. आपणही जेव्हा या गोष्टी वाचतो, तेव्हा आपल्याला त्यातून काही महत्त्वाच्या गोष्टी आढळतात, ज्यांचा जीवनामध्ये लाभ होऊ शकतो.

असाच लाभ सुभाषला झाला. सुभाष खेड्यातला मुलगा तशी बेताची परिस्थिती असलेल्या घरातला, पण अतिशय प्रामाणिक आणि कामसू सुभाषला वाचण्याचा छंद असल्याने त्यानेही जीवनात यशस्वी होण्याच्या तंत्रावर आधारित पुस्तके वाचली, त्यातून त्याच्या प्रकृतीला मानवणाऱ्या ज्या गोष्टी होत्या त्या अंगी बानवण्याचा तो जाणीवपूर्वक प्रयत्न करु लागला.

पदवीधर सुभाषने नोकरी मिळविण्याचा बराच प्रयत्न केला, पण त्यात अपेक्षित यश न आल्यामुळे त्याने शेवटी नाईलाजास्तव पेट्रोल पंपावर पेट्रोल भरण्याची नोकरी पत्करली. एके दिवशी पंपावर एक गाडी पेट्रोल भरण्यासाठी वळली. ड्रायव्हरने टाकी फुल करण्यास सांगितली. सुभाष गाडीत पेट्रोल सोडत असताना सवयीप्रमाणे त्याचे लक्ष गाडीच्या चाकावरही गेले. आणि त्याच्या लक्षात आले की, गाडीच्या पुढच्या चाकात हवा थोडी कमी आहे.

पेट्रोल भरून झाल्यावर त्याने ड्रायव्हरला गाडी बाजूला घ्यायला सांगितली आणि त्याने गाडीच्या चाकामध्ये हवा भरण्यास तेथील व्यक्तीला सांगितले. तोपर्यंत उरलेले सुट्टे पैसे परत देण्यासाठी सुभाष गाडीकडे आला आणि पैसे ड्रायव्हरकडे

सूक्ष्म निरिक्षण शक्तीमुळे जीवनाला कलाटणी मिळून जीवन कसे यशस्वी होते हे या कथेतून समजते.

देताना त्याला स्टेपनीतील हवा चेक केली आहे का ? असे विचारले ड्रायव्हरने अधिक वेळ जायला नको म्हणून 'केली आहे' असे उडतं उत्तर दिल. त्यावर सुभाष त्याला म्हणाला की, तुम्ही दूर जाणार आहात असं दिसतय, शंका नको म्हणून तपासून बघा. मालकाशेजारी बसलेल्या ड्रायव्हरला नाही म्हणणं शक्य झालं नाही, म्हणून तो थोड्या नाखुशीनेच गाडीतून उतरला डिकीमधील सामान काढले आणि बघतो तर काय ? गाडीतील स्टेपनी पंक्चर होती. त्याने गाडी बाजूला लावली. गाडीतील मंडळी पंक्चर काढेपर्यंत शेजारच्या हॉटेलमध्ये चहासाठी उतरली.

चहा घेताना गाडीच्या मालकांना सुभाषची ही गोष्ट भावली आणि परत गाडीत बसताना त्यांनी ग्राहकाबद्दल सुभाषने दाखविलेल्या आत्मीयतेचे कौतुक करत त्याच्या हातात बक्षीस म्हणून पैसे ठेवले. सुभाषने नम्रपणे ते पैसे परत केले आणि ''आपण आमच्या पेट्रोल पंपावर आला आहात तर आपल्या वाहनावरून केवळ एक नजर फिरवणे हे मी माझे कर्तव्यच मानतो. त्यामुळे कोणत्याही अधिक बक्षिसाची मला अपेक्षा नाही.'' असे सांगितले आणि त्यांचा नम्रपणे निरोप घेतला गाडीचे मालक भक्तकुमार बंगळूरच्या एका मोठ्या उद्योग समूहाचे अध्यक्ष होते. त्यांच्या मनावर सुभाषचे वर्तन परिणाम करून गेले. सुभाषमध्ये एका प्रकारचा 'स्पार्क, चमक आहे, हे त्यांनी जाणलं आणि परतीच्या प्रवासावेळी त्यांनी पुन्हा त्याच पंपावर गाडी ड्रायव्हरला वळवण्यासाठी सांगितली.

यावेळेस मात्र त्यांच्या गाडीत दुसरीच व्यक्ती पेट्रोल भरत होती. भक्तकुमारांचे डोळे सुभाषला शोधत होते. पेट्रोल भरून होताच कोठून तरी सुभाष तिथे आला. त्याने भक्तकुमार यांना ओळख दिला आणि नमस्कार केला. भक्तकुमारांनी त्याला त्यांच्या कंपनीच्या म्हणजेच आपल्याकडे बंगळूरला येण्याची तयारी आहे का ? असे विचारले. सुभाष संधीच्या शोधातच होता. त्याने तात्काळ होकार दिला. भक्तकुमारांनी त्याला आपले कार्ड दिले आणि यायला सांगितले.

त्याच आठवड्यात सुभाष बंगळूरला गेला. भक्तकुमारांनी त्याला त्यांच्या कंपनीच्या गॅरेजमध्ये सुपरवायझरची नोकरी दिली. सुभाष बंगळुरात एकटाच असल्याने ऑफिस कामानंतर त्याने भक्तकुमारांना आपण त्यांचा खासगी मदतनीस म्हणून काम करु इच्छितो, असे सांगितले. ऑफिसच्या वेळेनंतर सुभाष भक्तकुमारांच्या घरी जाऊ लागला आणि काही काळातच तो भक्तकुमारांच्या कुटुंबियांच्या गळ्यातला ताईत बनला. सुभाषचा प्रामाणिकपणा हा त्याच्या स्वभावतला एक मोठा गुण बघून त्याच्यासाठी काही तरी करायचे भक्तकुमारांच्या मनात आले. त्यांच्याच संस्थेशी संलग्न असलेल्या मॅनेजमेंट कॉलेजमध्ये त्यांनी त्याला दाखल केले. सुभाषने बाहेरूनच या कॉलेजचा अभ्यासक्रम पूर्ण केला आणि बघता बघता सुभाष भक्तकुमारांच्या कंपनीमध्ये अनुभवाने मोठ्या हुद्दयाला पोहोचला.

केवळ एका छोट्याशा गोष्टीने सुभाषचे आयुष्य बदलून टाकले होते म्हणून जे लोक आपल्या कामावर प्रेम करतात, ते अधिक चांगले काम कसे करता येईल, ते पाहतात आणि मिळत असलेल्या मोबदल्यापेक्षा थोडे अधिक काम करतात त्यांना यशाकडे जाणारा एक नवीन मार्ग सापडतो.

❑ ❑ ❑

विष राजकारणाचे

कशाला ओ हवयं हे राजकारण,
लोकांमध्ये होतात वाद विनाकारण.

राजकारणात लोकांना लावतात खोटी फूस,
याच घोटाळ्यात होते पैशांची नासधूस.

जिथे असते राजकारण तिथे सारी फसवणूक,
पैसेवाल्यांचे हे काम लढवणे निवडणूक.

कोणाची असेल राजकारणावर सत्ता,
तोच होतो राजा लुटून गरीबांची मालमत्ता.

राजकारणामध्ये मोठ्या प्रमाणात होतो भ्रष्टाचार,
यावर एकमेव उपाय म्हणजे आमलात आणणे शिष्टाचार.

राजकारण म्हणजे आली हार-जीत,
मद्यापेक्षाही खूप विषारी याची वेडी प्रीत.

यामध्ये कोण बळी पडत असेल तर जागीच खबरदार,
कारण याच सत्तेच्या खेळामध्ये बसले जाते घरदार.

ओंकार रमेश गावडे
११वी शास्त्र

व्यथा अनाथांची

आदित्य धनाजी आरबुने, ११वी वाणिज्य

'जीवन हे असंच असतं
पाहिजे ते मिळत नसतं
मिळालंच तर त्यात
खूप काही कमी असतं'

मित्रांनो जीवनाच्या वाटेवरून जाताना काहींना चांगले तर काहींना वाईट अनुभव येत असतात. अशाच वाईट म्हणजे दुःखात जीवन जगणारे, त्यांना कोणी वाली नाही. ज्यांना आपण भिकारी म्हणतो.

हे लोक एस.टी. स्टँडवर तसेच मंदिराबाहेर मळकटलेल्या कपड्यात, केसांच्या जटा झालेली, अंग मातीने मळकटलेले, फाटक्या पोत्यावर किंवा रस्त्यावर भीक मागत बसलेले. भुकेने व्याकुळ झालेले, अन्नासाठी लोकांपुढे हात पसरत पैसे मागणारे व काहीच नाही मिळाले तर गटारावर ओतलेले शिळे, नासलेले, कुजलेले अन्न खाऊन ते आपला जीव जगतात.

'जन्म देणारे माता-पिता ।
गेले सोडून आम्हां ।
अनाथ झालो आम्ही ।
कोण सांभाळी आम्हां ।'

समाजातील अनाथांचा नाथ कोण ? माणूसकी शिल्लक असती तर हा प्रश्न निर्माण झाला असता ? मदतीचा हात अनाथांच्या हातात दया किमान त्यांचे जीवन सुसह्य होईल.

अशी ज्यांची व्याकुळ करणारी व्यथा मनाला भिडते. मी ज्या होस्टेलवर राहतो तिथेच एक स्त्री राहते. ती रोज सकाळी मावशींनी कचरा टाकला की त्यामधील नासकी फळे व चपात्या गोळा करी. मी ज्यावेळी वसतिगृहात रहायला आलो तेव्हा मी पाहिलं की, ती नासकी फळे व चपात्या गोळा करून रस्त्याकडेलाच खात बसली होती. ती नेहमी असेच करी ते दृश्य पाहून मला खूप अस्वस्थ वाटले. या अस्वस्थपणातच पंधरा दिवस निघून गेले. पण मी काही करु शकलो नाही. नंतर मला असं जाणवलं आपण या बाईसाठी काहीतरी करु शकतो.

मग एके दिवशी धाडस करुन मी कोळी मावशींना विचारलं, मावशी आपण खूप काही खातो. मावशी म्हणाली मग काय झालं ? मग मावशींना घाबरतच विचारल की, मावशी आपल्यातील काही फळे व जेवण त्या बाईला देऊ या का ? मावशींना विचारलं खरं, पण मावशी नाही, होय असं करत त्या म्हणाल्या 'बरं, बघुया' त्यांनी चपाती व भाजी घेऊन त्या तिच्याकडे गेल्या. त्यावर देण्याअगोदरच तिने ते हातातून ओढून घेतले व दोन्ही हाताने

बकाबका खाऊ लागली. खाऊन होताच ती गटाराजवळ गेली. तिखट खाण्याची सवय नसावी. पण खूप दिवसांनी तिला ते चांगले अन्न मिळाले होते. ती गटारीजवळील पाणी पिणार एवढ्यात मावशींनी तिला अडवले व मुलींनी एका मोठी बाटली भरुन पाणी दिले. तेव्हा कुठं जरा बरं वाटलं. ती रोज सकाळी १०:३० किंवा ११च्या सुमारास होस्टेलसमोर येत असे. पाणी व थोडेफार जेवण नेई तर कधी फक्त फळेच नेई.

अन्नाचा प्रश्न सुटला परंतु निवाऱ्याच काय ? फाटके पोते व मळकटलेली १०-१२ भोकं असणारी ती चादर घेऊन फुटपाथवर किंवा रस्त्याकडेला झाडाकाडांत झोपणारी ही लोक त्यांना थंडी वाजत नसेल का ? रात्री काळोखात गावठी कुत्री, किड्या-मुंग्यांची व सरपटणारे प्राणी यांची भीती वाटत नसेल का ? त्यात वीज वाऱ्याचा पाऊस यांच्यापासून कशी करणार ही लोक स्वतःचे रक्षण ? त्यांना नसेल का कशाची भीती ? असे अनेक प्रश्न माझ्या मनाला अनेक वेळा टोचणी देऊन जातात.

आपल्याला जरा काय झाली की लगेच दवाखान्यात जातो. त्यांचं काही दुखत नसेल का ? ते माणूस नाहीत का ?

असाच एक प्रसंग आम्ही उन्हाळी शिबिराच्या निमित्त कोल्हापूरला चाललो होतो. तेव्हा मी इस्लामपूर स्टँडवर एक वृद्ध खूप जोरजोराने ओरडत होता. 'मला भूक लागल्या काय तरी दया. दोन दिवस झाले काही खाल्ल नाय' परंतु त्यांना कोणीच काही देत नव्हतं. त्याच्याकडे पाहत व पुढे जात होते. परंतु कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांना त्यांची गंमत वाटे.

त्या वृद्धाने मुलांना पैसे मागितले की ती मुले म्हणत की, तुम्हीच मला दया. मलाच पैसे नाहीत तर मोठी माणसे त्यांना ढकलून बाजूला सारत. मी ही त्या वृद्ध माणसासाठी काही करु शकलो नाही. कारण कोल्हापूरला जाणारी एस.टी. लागली होती. मी कॅम्पला जाऊन आलो तरी मी त्या व्यक्तीला मदत करु शकलो नाही याचे मला खूप वाईट वाटले. मी माझ्यासोबत आलेल्या मित्रांना म्हणालो तर ते म्हणाले की, "खूप दानशूर आहेस. मग तूच दयायच नाही का ?" असं म्हणून सुनावलं, याचही खूप वाईट वाटतं.

तेव्हा मला माझे 'माऊली' आठवले तुम्ही फक्त देवाचे नाव घ्या व अन्न-दान करा. भुकेल्यांची भूक भागवा. त्यांचा आत्मा शांत करा. म्हणजे तुम्हाला कोणत्या मंदिरात किंवा देवळांत दर्शनाला जाण्याची गरज नाही. हे माझ्या गुरुंचे शब्द आठवले. तेव्हापासून मी कधी कुणाला पैसे देत नाही तर त्याला थोडंसं का असेना खाऊ घेऊन देतो.

सर्व लोकांना मी एवढंच सांगतो की तो सुद्धा एक माणूस आहे. त्याला आपल्या ऐपतीप्रमाणे मदत करा. तर शासनाने अशा लोकांना आधार केंद्राची एखादी शासकीय संस्था निर्माण करावी व त्याची योग्यप्रकारे एखादी चांगली योजना राबवावी व त्या लोकांचा सांभाळ करावा.

❑ ❑ ❑

शिक्षण

शिकून व्हायचं असतं
ज्ञानानं, मनानं मोठं
पण
विसरायचं नसतं बालपणीचं नातं
विसरायचे असते ते
बालपणाचे दुःख
आठवायचे असते ते
बालपणी ज्यांनी दिली साथ त्यांना,
शिक्षण घेताना
आठवणीत ठेवायच्या असतात बऱ्याच गोष्टी
आई वडिलांचा चेहरा, त्यांचे कष्ट,
आपली परिस्थिती
आपले शिक्षक
आपला अभ्यास
आणि एक ध्यास
अभ्यासाचा ध्यास
शब्दांचा,
विचारांचा
निर्मळ सहवास....

कु.दिव्या दिलीप पाटील
११वी शास्त्र

कागद

प्रेम अमृत भोसले, ११वी वाणिज्य

Hello ! Hello !
कोण ?
अरे ! मी कागद !
कागद ! तू कसा काय
बोलायला लागलास ?

अरे, मी तर केंव्हापासून बोलतोय अगदी शिवपूर्व काळापासून छे ! काहीतरी नको बोलूस अरे हो ते कसे काय अरे एका व्यक्तीकडून दुसऱ्या व्यक्तीला निरोप सांगण्यासाठी माझाच वापर केला जायचा ना अरे हो ! आले का ध्यानात हो हो आलं अरे एखादं रहस्य, गुपीत, इतिहास, पत्र हे लिहिण्यासाठी माझाच तर वापर केला जायचाना. हे सगळं मिच बोलायचो, लोकांना सांगायचो मग बघ आम्हा निर्जीव कागदांनाही ही बोलता येतं ना, अरे हो रे बाबा हो.

पण,पण तू असा अचानक कसा माझ्या बरोबर बोलायला लागलास अरे ! काही नाही रे असं जरा म्हटलं माझं महत्व सांगून तुझी मस्करी करावी म्हणजे तुला म्हणायचं तरी काय ? अरे आज-कालची तुम्ही ही मुलं शाळेत लहानपणी म्हणजेच अंगणवाडीत जाताना पाटी घेवून जायचा तेव्हा मोठा दादा वहीवर लिहितो म्हणून हट्ट करून वही घ्यायचा आणि आता आता तुम्ही मला कसं ही फाडता, ओडता, कोठेही फेकता, तुडवता हाच का रे तो लहानपणी आई-बाबाकडे केलेला वहीसाठीचा हट्ट नाही ना. बोल ना. आता का गप्प.

> *कागदाने आपली कथा आपल्या समोर मांडली आपण त्याचा जपून वापर करुया म्हणजे पुढील पिढीही त्याचा फायदा घेईल.*

अरे ! आजकालची तुम्ही मुलं त्या मोबाईल फोनच्या नादात मला पूर्ण विसरलात रे ! काय तर म्हणे वॉट्सॅप, फेसबुक याच्यावर मेसेज पाठवणे, चॅटिंग करणे यात खरोखर सुख आहे का रे ! तुला माहित आहे का रे ! हे वॉट्सॅप, फेसबुक यायच्या अगोदर लोक मेसेज पाठवण्यासाठी माझाच वापर करायचे. ह्याच मेसेजला लोक पत्र असे म्हणायचे. आठवतयं ना हा शब्द शाळेत झालेला आहे. पत्र या दोन अक्षरांच्या शब्दात खूप मोठा अर्थ दडलेला आहे रे जो आनंद पत्र हातात घेतल्यावर व्हायचा ना. तो आत्ताच्या वॉट्सॅप, फेसबुकच्या काळात नाही बघायला मिळत.

तुला आठवतं शाळेत, कॉलेजमध्ये असताना तू तुझ्या नसलेल्या मैत्रिणीचं नाव लिहायचास, तिच्यासाठी कविता लिहायचास, आणि तिच्यासाठी I Love You, I Miss You असही लिहायचास ते ....असले चित्र काढायचा ते याच कागदावर ना ? कारण नसताना तू तिच्यासाठी वहीची पानं बाद करायचास आणि हे तिला माहित ही नसायचं की तू तिच्यावर प्रेम करतोयस ते आठवते दिवस ते कागद !

सोडं तुला सांगून माझा काही फायदा नाही. कारण काही दिवसातच किंवा काही वर्षातच माझं अस्तित्व नष्ट होणार आहे. कारण आजकाल तर तुम्ही मोबाईल, फोन मुळे मला विसरलात आणखी काही काळानंतर Computer, Laptop हे आले तर तुम्ही मला विसरून तर जाणारच आहातच पण तुम्हाला माझी आठवनही येणार नाही कि या Computer, Laptop च्या अगोदर तुम्ही कागदावर अभ्यास करायचा ते आणि मग तुम्ही शाळा कॉलेजमध्ये तुमचं ते डबड Computer आणि Laptop घेवून जाणार आणि सारं काही संपलेलं असेल आणि आता जातो मी Bye Bye ! अरे ! कागदा असं मला सोडून जावू नकोस रे माफ कर आम्हाला.

कागद वाचवू या, अभ्यास वाढवू या.

❑ ❑ ❑

व्यथा अन्नदात्याची

कु.ऋषिता हेमंत माने, ११वी वाणिज्य

'अन्नदाता मी पाहिला
राब-राब राबताना
तळपत्या सूर्याखाली
नांगर हाकताना.
अन्नदाता मी पाहिला
थकून भागून
फाटक्याच्याच छायेत
ढेकळावर झोपताना.'

अपार कष्ट करणारा, रक्ताचं पाणी करुन शेती पिकवणारा, समाजाला जगविणारा, रात्रीचा दिवस करून शेती समृद्ध करणारा, आपल्या सर्वांचा पोशिंदा शेतकरी.

शेती करणे अत्यंत कष्टप्रद आहे हे नव्याने सांगण्याची आवश्यकता नाही बारा महिने कष्ट केल्याशिवाय शेतीला आणि शेतकऱ्याला आयुष्याचा आकारच नाही. हे धडधडीत वास्तव आहे. आज आपल्या या शेतकऱ्यापुढे एक मोठा दुःखाचा डोंगर उभा आहे. काबाडकष्ट करुन सुध्दा सुखाचा किंचितही शिडकाव येऊ नये, असे भीषण जगणे. भारतीय शेतकऱ्याच्या वाट्याला आले आहे. आज शेतकऱ्याला साथ देणारा कोणीच उरला नाही. आज त्याच्याच शेतमालावरती झडप टाकून स्वतःची पोट भरून घेणाऱ्या निर्दयी लोकांची समाजामध्ये वाढ होत चाललेली आपण पाहत आहोत.

एकोणिसाव्या शतकामध्ये महात्मा फुले म्हणाले होते, 'शेतकरी कर्जात जन्मतो, कर्जात वाढतो आणि कर्जातच मरतो.' अजनूही हा शेतकरी कर्जमुक्त झाला आहे काय ? पिढ्यान् पिढ्या त्याच्या घरात चालत आलेले दारिद्रय केव्हा दूर होणार ? सावकारी पाश त्याच्या गळ्याभोवतीचा निसटला आहे काय ? काळ तर त्याच्या पायाखालची जमीनच काढून घेतो आहे. तो आत्महत्येच्या वाटेवरून परत येईल का ? त्याचे जीवन सुखी होईल का ? अशा सगळ्या प्रश्नांची उत्तरे महात्मा फुलेंच्या काळातही नव्हती आणि आजही त्या प्रश्नांची उत्तरे नाहीत.

'शेती पिकवुन किंमत नाही
सावकाराची गाठ सुटत नाही.
आशेवर जगतो जीवन,
दुःखाचा सागर गहान.'

> *जगाचा पोशिंदा शेतकरी राजा सारखा हवा पण त्याची अवस्था केवीलवाणी आहे त्यालाच मदतीची गरज लागते; कारण त्याला आम्हीच आर्थिक पंगू केले.*

अरे, शेतकऱ्याचा मिरचीच्या देठालाही हात लावून देणाऱ्या छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या महाराष्ट्रामध्ये आज शेतकऱ्याच्या मिरचीच्या झाडाला मुळासकट उपटून टाकणारी राक्षसी वृत्तीची लोकं निर्माण झाली आणि आपला शेतकरी आत्महत्येचा प्रयत्न करीत आहे.

आपला देश आपण शेतीप्रधान म्हणतो, शेती प्रधान म्हटल्यानंतर शेतकऱ्याला महत्त्व मिळालेच पाहीजे मात्र प्रत्यक्षात आपल्या देशात उद्योगधंदयामधल्या लोकांना जी प्रतिष्ठा प्राप्त होते, ती शेतकऱ्याला कधीच मिळत नाही. उद्योजक दरवर्षी गाडी बदलू शकतो, पण शेतकऱ्याला दरवर्षी बायकोला खात्रीने नवी साडी घेता येईल असे ठामपणे सांगता येत नाही. अर्थव्यवस्थेचा कणा असणारा हा शेतकरी पाठीचा कणा मोडून लवकरच अल्पायुषी होऊन दारिद्रयात पिचून मरुन जाईल अशी अवस्था आज त्याची केलेली आहे.

आपल्या अन्नदात्याला त्याच्या शेतीमध्ये नवे प्रयोग करण्यासाठी चांगले उत्पादन घेण्यासाठी, चांगले शिक्षण प्रशिक्षण देणे अत्यावश्यक आहे. त्याला ज्ञानी करणं आज काळाची गरज आहे. बँकाची कर्जे, सावकरांची कर्जे, कोर्ट केसीस आणि त्याला लागणारी बी-बियाणे, खते किटकनाशके आणि मजूर या सर्व प्रश्नातून शेतकऱ्याला बाहेर काढण्यासाठी त्याच्या शेतमालाला योग्य दर मिळवून देण्यासाठी एक सर्वंकष अस्सल भारतीय कृषी अर्थनीती उभी करणे गरजेचे आहे आणि त्यातुनच उभा राहु शकतो आपल्या सर्वांचा पोशिंदा शेतकरी....

'तू मराठमोळा शेतकरी धोंगडी शिरी,
जुनी ती काठी, लंगोटी
बदल रे ही दुनिया सारी
जय जवान । जय किसान ।।'

❑ ❑ ❑

राखी पौर्णिमेच्या शुभेच्छा....

आयुष्याच्या खडतर वळणावर
तूच सोबत असावा....
नव नव्या सुखामध्ये
तुझा वाटा असावा....
डोळ्यात साचणाऱ्या पाण्याला
मायेचा बांध असावा....
असाच हसत रहा भावा
हाच अट्टहास असावा....
तुझ्या हातातील राखीवर
आनंदाचा वास असावा....
तुझ्यावर येणाऱ्या संकटावर
थोडा माझा हक्क असावा....
कोसळणाऱ्या तुझ्या मनाला
आपलेपणाचा ध्यास असावा....
रुसल्यावर समजवणारा
भाऊ फक्त तूच असावा....
सगळ्या गोष्टी विसरुन
रोज नवा दिस असावा....
आणि राखी पौर्णिमे दिवशी
एक मागते....
माझ्या डोक्यावर तुझा
आशीर्वादाचा हात असावा....
I Love You
Bros....

कु.साक्षी आनंदा नाईक
११वी वाणिज्य

सावधान ! मी एड्स बोलतोय

कु.निकिता विजय मोरे, ११वी वाणिज्य

ॲक्वायर्ड इम्युनो डेफिसियन्सी सिंड्रोम म्हणजेच एड्स या नावाने ओळखला जाणारा मी हळूहळू संपूर्ण जगावर राज्य गाजवू लागलो आहे. मानवी रोगप्रतिकारक शक्तीचा नाश करणाऱ्या विषाणूंच्या माध्यमातून मी प्रवास करतो. जगातील असंख्य लोकांचे जीवन मी धोक्यात आणले आहे. अनारोग्याने ग्रासलेले माझे रोगी मृत्यूच्या भयाण विळख्यात आवळले जात आहेत. घातक घाणेरडी व्यसनाधिनता, स्वैर-स्वच्छंद असे बेताल वागणे, चैन, परिणामाची तमा न बाळगता घेतलेले लैंगिक उपभोग यामुळे माझे चांगलेच फावले आहे. अगदी शालेय वयोगटातील मुलांपासून ते वृद्धांपर्यंत अनेकांना मी ग्रासून टाकले आहे.

संपूर्ण जगात मी अक्षरशः धुमाकूळ घातला आहे. अमेरिकेच्या 'नॅशनल इंटलिजन्स कौंसिलच्या' अहवालानुसार २०१७ सालापर्यंत जगात जवळजवळ ३.५ कोटी लोक HIV बाधित आहेत. सध्या तरी सुटका करून घेण्यासाठी कोणताही निश्चित उपचार उपलब्ध नाही. किंबहुना माझ्या विळख्यात सापडलेल्यांची मृत्यूशिवाय गतच नाही, हे अभिमानाने सांगू शकतो.

माझी लक्षणे दीर्घकाळ व्यक्तीच्या लक्षात येत नाही. मी मानवाच्या शरीरात प्रवेश करतो तो असुरक्षित शरीरसंबंधातून, नसेतून घेतल्या जाणाऱ्या अंमली पदार्थांतून, रक्ताच्या देवाण-घेवणीतून, इंजेक्शनच्या सिरिंजमधून, विषाणू संसर्गातून, वेश्या व्यवसायातून. माझी समाजात पुरेशी जाण नाही आणि त्याचाच मी पुरेसा फायदा घेतो. समाजाकडून व डॉक्टरांकडून माझ्या रुग्णांना अतिशय वाईट वागणूक मिळते. योग्य उपदेशाची समाजाला नितांत गरज आहे.

माझ्या निर्मूलनासाठी अनंत मोहीम, अनंत पातळीवरून काढलेल्या तुम्ही पाहतच आहात. ''नॅशनल इन्स्टिटूट ऑफ ॲलर्जी ॲण्ड इन्फेक्शियस डिसीजेस'' या संस्थेमार्फत माझ्याविरूद्ध 'लस' विकसित करण्याचा प्रयत्न संस्थेच्या संचालकांनी चालवला आहे, माझ्याबाबतचा सामाजिक गैरसमज दूर करण्यासाठी एड्सग्रस्त व्यक्तींनी एकत्र येऊन ''ॲक्ट अप इंडिया'' ही संस्था स्थापन केली आहे, महाराष्ट्रातील पेनच्या

> *जग हादरवून सोडणाऱ्या या महाभयंकर रोगावर माणसाला २१व्या शतकातही इलाज सापडत नाही; पण रोग कसा होतो हे जाणून घेतल्यास मात्र यापासून वाचता येते.*

''कास्प रायगड'' युनिटतर्फे एड्सग्रस्त मुलांचे पुनर्वसन करण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. संस्थेमार्फत सरकार व आरोग्य अधिकारी यांचेशी सल्लामसलत करुन एड्सग्रस्त मुलांना मदत मिळवून दिली जाते. माझा उपद्रव होऊ नये म्हणून रक्त सुरक्षा कार्यक्रम, सूचना, जागृती, भेदभाव न करणे, गोपनीयता पाळणे, सबलतीच्या दरात औषधोपचार व लैंगिक शिक्षण इ. बाबी सामाजिक व शैक्षणिक क्षेत्रात अवलंबिल्या जातात. या सर्व एकत्रित बाबींचा समाजाने निर्धार दाखविल्यास माझे समूळ उच्चाटन निश्चित होऊ शकते, याची मलाही जाणीव आहे. परदेशातून येऊन, मी माझे पाय भारतात कसे रोवले, हे एका भारुडामधून ऐका

एड्स भोवला हो, एड्स भोवला ।
आला परदेशातून आणि
पाहुणा झाला
आणि मोठा अनर्थ केला । एड्स भोवला,
हो एड्स भोवला ।।
वाईट सवयींनी घोटाळा केला ।
आरोग्याचा मातेरा झाला
एड्स भोवला हो, एड्स भोवला ।।

तसेच एका निवेदकाने मला नष्ट करण्यासाठी गायलेले पसायदान म्हणतो -

जनता जनार्दन देणे, येणे आरोग्य तोषावे ।
तोषोनी जग द्यावे एड्स मुक्ती ।।
अज्ञानाचे तिमिर जावे, सुस्वभाव धर्म पाहो ।
आरोग्यपूर्ण शरीर लाभो मनुष्याशी ।।
सरोनी सर्व अमंगल, एड्स रोगाचे मूळ ।
ते नष्ट व्हावे ।।

म्हणून सावधान - दुर्मिळ असा मनुष्यदेह मिळालेल्या मानवा, माझ्याशी मैत्री करायची चूक करु नकोस. माझ्याशी मैत्री म्हणजे साक्षात मृत्यूशीच मैत्री. क्षणिक मोहाला बळी पाडण्यापूर्वी थोडासा विचार कर. तुला सुंदर जीवन जगायचे आहे की सडत मरायचे आहे.

❑ ❑ ❑

मी कुठे चुकत गेलो

मी व्यक्त होता होता....
तिच्या प्रेमात पडत गेलो....
प्रेमाचा अर्थ शोधता शोधता
निरर्थक होऊन गेलो....

नजरेची भाषा समजून घेता घेता....
स्वप्नांच्या जगात हरवून गेलो....
ती सोडून सुध्दा जग आहे
हे मात्र विसरत गेलो....

चुका तर तिच्याही होत्या....
चुका तर माझ्याही होत्या....
तिला माफ करता करता
स्वत:ला माफ करायचं विसरुन गेलो....

तिला सर्वस्व देता देता....
स्वाभिमान गमावत गेलो....
प्रेम करता करता
माझीच किंमत घालवत गेलो....

भावना तिच्याही होत्या....
भावना माझ्याही होत्या....
मी फक्त व्यक्त होत राहिलो
ती मात्र अव्यक्तच राहिली....

माझ्या नजरेतून जग दाखवताना....
तिच्या नजरेतून मात्र उतरत गेलो....
मी तर मनातलं सांगत गेलो
सांग ना....मी कुठे चुकत गेलो....

वरदराज ज्ञानेश्वर तावरे
१ ली कला

जग जवळ आले आहे, माणसाचे काय ?

कु. अनुश्री अनिल कावेरी, १२वी कला

ही सृष्टी निर्माण झाली. अनेक जीव इथे निर्माण झाले. अनेक प्राणी इथे सुखासमाधानाने बागडू लागले. या सर्वात बुद्धिमान प्राणी 'माणूस' जन्माला आला. तो माणूस या पृथ्वीवर राज्य करू लागला. वर्षोनुवर्षे लोटत गेली. शिक्षणाच्या प्रचार आणि प्रसारातून हा माणूस सज्ञानी बनत गेला. पुढे विज्ञानाच्या जोरावर तो आकाशात पक्षासारखा भराऱ्या घेवू लागला. पाण्यात माशासारखा पोहू लागला. आधुनिकतेचा जन्म झाला आणि एवढासा माणूस या ईश्वरापेक्षाही मोठा दिसू लागला.

अशाच अनेक हुशार माणसांपासून हे मानवी जग निर्माण झाले. आईचे तोंड दूरदेशी असणाऱ्या मुलाला पाहायचे असेल तर पूर्वी त्याला वर्षानुवर्षे वाट पहावी लागायची आणि आज मात्र एका क्षणांत असंख्य किमी वरच्या माणसाशी आपण बोलू लागलो. त्याला पाहू लागलो एवढी मोठी आधुनिकता आपल्या जगण्यामध्ये आली खरी... पण दुर्दैवाने एकमेकांना भेटण्याची ओढ, प्रेम, जिव्हाळा, माणुसकी, आपुलकी नष्ट होत चालली.... आधुनिकतेतून जग एका क्लिकमध्ये आलं खरं पण, माणसं मात्र दिसेनाशी झाली. अर्थातच हे सर्व पाहिले की मनात विचार येतो जग जवळ आलयं, पण माणसाचे काय ?

> *इंटनेटमुळे जग खेडे झाले, एका क्लिकमध्ये तो इतरांना भेटतो, पण खरच माणूस एवढा एकमेकांच्या जवळ आला आहे. शेजाऱ्यांशी आपले नाते काय ? मानवतेचे आहे ?*

दिवाळी हा सण आपण सर्वजण मोठ्या उत्साहात साजरा करतो. पूर्वीची दिवाळी आणि आताची दिवाळी यामध्ये कालांतराने बरेच अंतर पडत गेले. दिवाळी सणाची उत्सुकता मात्र आपल्याकडे आहे तशीच आहे. माझ्या बालपणीची दिवाळी मला आठवते. घरचे नातेवाईक, शेजारीपाजारी दिवाळी फराळच्या निमित्ताने घरी यायचे, सगळा समाज एकमेकांची सुखदुःखे वाटून घ्यायचा, पण आता परिस्थिती बदलली आहे. दिवाळीच्या दिवसात आजकाल सर्वजण शुभेच्छा मोबाईलवर पाठवतात. परदेशी असणाऱ्या नातेवाईकांना कुरिअरद्वारे फराळसुद्धा पाठवला जातो... अप्रूप वाटतं ना हे सगळं ऐकून ? मनातल्या भावना व्यक्त करणारं एक माध्यम झालं खरं. पण माणसाच्या नात्यातलं 'ओढ' नावाच गाण्यम कुठतरी हरवत गेलं. जग जवळ येत गेलं पण माणसं दुरावत गेली.

दिवाळी सणाच्या निमित्तानं अनेक कृतज्ञतापूर्वक संदेश पहावयास मिळतात, तसाच एक संदेश मी पहिला. त्या संदेशाचा संदर्भ असा होता की, 'तुम्ही दिवाळी साजरी करताय, ही दिवाळी

साजरी करत असताना दुकानासमोरच्या काचेतल्या चकचकीत दिसणाऱ्या, फराळावर लुकलुकत्या नजरेनं पाहणाऱ्या त्या गरीब मुलांचाही विचार करा. त्याच संदेशात लिहिल होत, 'सुंदर श्रीमंत वस्त्रे आपण अंगावर घालतो, त्या वस्त्रांकडे आशाळभूत होवून फाटलेली वस्त्रे सावरत पाहणाऱ्या त्या भिकाऱ्यांनादेखील ही दिवाळी साजरी करत असताना विसरु नका. आपल्याच घरात आयुष्यभर काबाडकष्ट करणाऱ्या कामवालीने आपला एखादा दागिना पाहिला आणि एखादा दागिना तिलाही करावासा वाटला अशा तिच्या अपेक्षाभऱ्या नजरेस सहाय्य करायला विसरू नका.'

हा संदेश वाचल्यानंतर असं लक्षात येत, हा संदेश पाठवणारा/लिहिणारा किती माणसं जोडत असेल ! हाच संदेश अनेक व्हॉट्सॲपच्या ग्रुपवर येवून पडला. कितीतरी जणांनी तो वाचला असेल, अनेक जणांनी पुढे पाठवला असेल तर काहींनी तो काढून देखील टाकला असेल. हा संदेश तयार करुन तो सोशल मिडियाच्या माध्यमातून लोकांपर्यंत पोहचविणाऱ्यांचे या निमित्ताने आभार मानावे असे वाटते. पण हा संदेश किती जणांनी आचरणात आणला असेल हा मात्र संशोधनाचा विषय आहे कारण याच काळात कित्येक श्रीमंतांना अशा भिकाऱ्यांना दारातून हाकलताना मी स्वतः पाहिलं. त्यामुळे आज माणसं जवळ येण्याऐवजी लांब जातानाच दिसताहेत.

२१व्या शतकाच्या रथावर आरुढ झालेल्या, आधुनिकतेचा डोंगारा पिटणाऱ्या या भारत देशात वृद्धाश्रमांची संख्या किती वाढत चाललीय ! जेव्हा अशा वृद्धाश्रमांना भेट द्यायचा योग येतो तेव्हा तिथली वृद्ध माणसं सांगतात, माझा मुलगा डॉक्टर आहे, माझा मुलगा इंजिनिअर आहे, माझा वकील आहे, पण त्यातलं एकही वृद्ध जोडपं असं म्हणत नाही की माझा मुलगा एक गरीब शेतकरी आहे. मग त्या गरीब शेतकऱ्याचे आई वडिल वृध्दाश्रमापर्यंत का पोहोचत नाहीत ? जग जवळ आलंय, अस भासवणाऱ्या या वरच्या सर्व मंडळींपेक्षा तो गरीब शेतकरी माणसं जवळ ठेवण्याचा प्रयत्न करतो. त्यामुळे अशा कित्येक श्रीमंत लोकांना वृध्दाश्रमात जावं लागतं. कित्येक बाळगोपाळांना पाळणाघरात जाव लागतं आणि जग जवळ आलेल्याचं हे मोठं बक्षीस म्हणावं लागेल. अशा वेळी अंधकवी चंद्रकांत देशमुख यांची एक कविता आठवते.

'जग मोठं झालं तशी बारकी झाली माणसं,
परस्परांच्या प्रेमाला कशी पारखी झाली माणसं.
पैसे कमावणारेच ठरले या संसाराचे मालक,
ज्यांनी दाखवलं जग तीच आज पोरकी झाली माणसं,
परस्परांच्या प्रेमाला कशी पारखी झाली माणसं !!'

'जग जवळ आल' अस आपण जेव्हा म्हणतो, तेव्हा मानवाची डोळे दिपवून टाकणारी प्रगती कशी डोळ्यासमोर येते ! आगीचा शोध लावून अन्न मिळवणारा माणूस, झाडांच्या पानापासून वस्त्र बनवणारा माणूस, निसर्गातील उपलब्ध साधनसामग्रीपासून निवारा बनवणारा माणूस पुढे अनेकानेक शोध लावू लागला. वाहनांचे शोध, जलमार्गाचे शोध, हवाईमार्गाचे शोध यामुळे तर जग जवळ येत गेलं, पुढे टेलिग्राम, टेलिफोन, ध्वनिध्वनी, स्मार्टफोन, इंटरनेट आदिंच्या माध्यमातून तर माणूस स्वतः ला पुरताच सिद्ध करु लागला, पण जग इतकं जवळ येत असताना आम्ही आमच्या शेजाऱ्यांशी बोलतो का ? घरात जेवत असताना ताटात कोणती भाजी वाढली आहे आणि काय खाव याचं तरी भान आम्हाला राहत का ? या इंटरनेटच्या युगामध्ये नाती एवढी क्षीण होत जावीत हे आपलं दुर्दैवच ना ! जगाला शांतीचा संदेश देणाऱ्या आमच्या भारत देशात, सर्वधर्मसमभाव मानणाऱ्या आमच्या भारत देशात इंटरनेटच्या माध्यमातून महापुरुषाची विटंबना करायला समाज कंटकांना जणू एक मार्गच सापडलाय हे आधुनिकतेचं फलित म्हणायचं ?

काहीजण म्हणतात ही आधुनिकता तुम्हाला खटकते का ? याच उत्तर नक्कीच नाही अस असलं तरी पूर्वी गर्भामध्ये असणारं बाळ अंध, अधू असेल तर त्याच्यावर उपाय करता येत नव्हते. विज्ञानानं सोनोग्राफीचा शोध लावला. सदृढ बालकं जन्माला येऊ लागली. पण पुढं याच सोनोग्राफीचा गैरवापर स्त्रीभ्रूणहत्येसाठी होवू लागला. ही आपली वैचारिक अधोगती नाही का ? आपल्या संस्कृतीत भक्ती, वीर, शृंगार, रसांची पूजा होते. कलासंस्कृतीचा जागर होतो. परंपरांचं जतन होतं आणि आधुनिकतेचही स्वागत होतं. याच आधुनिकतेचा वापर आपण मानवी उत्क्रांतीबरोबरच माणसं जोडण्यात, तसेच नाती टिकवण्यात केला पाहिजे. इंटरनेटच्या अद्भूत महाजालात फसण्यापेक्षा या महाजालातून स्वतः साठी वाट निर्माण करुन माणसं राखण्याचं काम आपण केलं पाहिजे आणि जर का असं झालं तर सर्वजण नक्कीच म्हणतील, 'माणसामाणसातून माणसे-माणसे मिळून एक जग निर्माण होवून ते जवळ आलं.'

❑ ❑ ❑ ❑

राष्ट्रध्वजाची कहाणी

कु.ऋतुजा भारत जोगदंड, ११वी एम.सी.व्ही.सी.

'मित्रांनो, तो दिवस मला अजूनही आठवतो. भारतीय क्रिकेट संघाने 'ट्वेंटी-ट्वेंटी' च्या सामन्यांतील विश्वचषक जिंकला आणि संपूर्ण देशात देशप्रेमीच्या लाटाच लाटा उसळल्या. मीसुद्धा बेभान होऊन लहरलो, फडकलो ! माझ्या देहाच्या प्रत्येक धाग्यातून, प्रत्येक तंतूतून देशप्रेमाचे वारे सळसळत होते ! त्या दिवशी मैदानावर सर्वत्र माझीच रूपे फडकत होती. भारतीय खेळाडूनी मला उंच उंच फडकवत मैदानात फेऱ्या मारल्या. तेव्हा मला खूप आनंद झाला, हा मोलाचा क्षण मी कधी कधीच विसरणार नाही ! मित्रांनो, ही प्रतिष्ठा, हा सन्मान माझ्या जन्मापासूनचं मला मिळत आला आहे. माझी कहाणी तुम्हांला ठाऊक आहे का ? ऐकाच तर मग माझी कहाणी....

'मित्रांनो, मी आज तुम्हांला दिसतो ना, तसा जन्माच्या वेळी नव्हतो. जन्मापासून माझ्यात खूप बदल होत गेले आहेत. मला अनेक रुपे मिळाले आहेत. माझा जन्म झाला २२ ऑगस्ट १९०७ रोजी जर्मनीमध्ये. या दिवशी मादाम कामा या राष्ट्रभक्त महिलेने समाजवाद्यांच्या जागतिक परिषदेमध्ये भारताच्या राष्ट्रध्वज म्हणून तिरंगा निशाणाची निर्मिती केली. ते माझे पहिले रुप ! या निशाणात हिरवा, केशरी व तांबडा या रंगाचे तीन आडवे पट्टे होते. हिरव्या पट्ट्यात कमळाची आठ चित्रे, केशरी पट्ट्यात 'वंदे मातरम्' ही अक्षरे आणि तांबड्या पट्ट्यात सूर्यचंद्राची चित्रे - असा माझा एकंदरीत साज होता. पण मित्रांनो, या रुपामध्ये मी भारतात मात्र वावरु शकलो नाही.

> *विजयी विश्व तिरंगा प्यारा,*
> *झण्डा उँचा रहे हमारा !*
> *भारताच्या या राष्ट्रध्वजाची निर्मिती कशी झाली त्याचे तीन रंग, अशोक चक्र काय संदेश देतात याची कहाणी स्वत: राष्ट्रध्वजच सांगत आहे.*

काही वर्षांनंतर, म्हणजे १९१६ साली ॲनी बेझंट आणि लोकमान्य टिळक यांनी अटकेत असताना मला दुसरे रुप देण्याचा प्रयत्न केला हेही रुप फार काळ टिकले नाही.

काही काळाने महात्मा गांधीनी माझ्या रंग - रूपाबाबत विचारमंथन सुरु केले. त्यावेळी आलेल्या अनेकांच्या सूचनांनुसार गांधीजीनी मला एक रुप दिले. ते काही काळ टिकलेही. मित्रांनो, नंतरही यात बदल होत गेले. आज तुम्हाला दिसते; ना ते माझे रुप २२ जुलै १९४७ रोजी निश्चित केले गेले. भारताच्या संविधान समितीने या दिवशी माझ्या या रुपाला मान्यता दिली. त्यानुसार गर्द केशरी, पांढरा व गर्द हिरवा या क्रमाने आडवे तीन पट्टे व मधल्या पांढऱ्या पट्ट्यांवर निळ्या रंगातील अशोकचक्र हे माझे रुप भारताचा अधिकृत राष्ट्रध्वज म्हणून सिद्ध झाले.

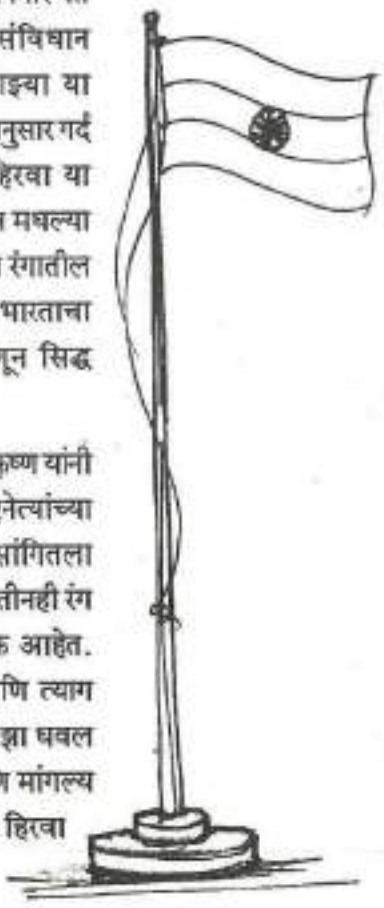

डॉ.सर्वपल्ली राधाकृष्ण यांनी माझ्या या रुपामागचा राष्ट्रनेत्यांच्या विचार छान समजावून सांगितला आहे. माझ्या अंगावरील तीनही रंग वेगवेगळ्या गोष्टींचे सूचक आहेत. केशरी रंग देशभक्ती आणि त्याग यांचे प्रतिक आहे; तर माझा धवल रंग चारित्र्य, शांतता आणि मांगल्य यांचा सूचक आहे आणि हिरवा

(पृष्ठ १४८ वर....)

हरवलेला पाऊस

कु.पूजा दिनकर जमदाडे, ११वी कला

"येरे येरे पावसा,
तुला देतो पैसा,
पैसा झाला खोटा,
पाऊस आला मोठा"

लहानपणीचा काळ काय रम्य होता, खास करून पावसाळा. माझा आवडता ऋतू तर पावसाळाच होता. पाऊस म्हटलं की, अंगावर शहारे यायचे. क्षणभरात पावसाळ्यात गार वारे अंगाला हळुवार स्पर्श करून जात.

धारदार तलवारीसारख्या वीजांबरोबर ढगांच्या गडगडाटासह अवकाळी येणारा तो पाऊस, कोमेजलेल्या जमिनीला पुन्हा एकदा नव्याने बहरण्यासाठी जमिनीवर धो-धो कोसळायचा. किती मोहक सुगंध दरवळायचा त्या मातीतून. असं वाटायचं धरणीमाय मागचे सगळे दुःख सोडून नव्याने जगायला सुरूवात करीत आहे. ते वातावरण तर किती अल्हाददायक असायचे. मी तर भारावूनच जायचे.

आमच्या गावाच्या शिवेजवळ एक डोंगर आहे. त्या डोंगरावरचे दृश्य पाहिले तर फार आनंद व्हायचा. असं वाटायचे की आपण स्वर्गातच आहे जणू. पाऊस पडला की डोंगरावरचे सारे थेंब एकत्र जमा होऊन एक मोठा पाण्याचा लोंढा तयार व्हायचा. त्यात आम्ही सारी पोरं खेळायचो, बागडायचो, एकत्र भिजायचो. फार आनंद व्हायचा तिथे खेळल्यावर.

त्यात खेळल्यावर असं वाटायचं की यासारखं जगात दुसरं कोणतंही सुख नाही. पावसाळ्यात जिकडे पहावे तिकडे हिरवीगार वनराई. झाडे, पाने, फुले अगदी टवटवीत झालेली असायची. तरु बहरून यायचे. आम्ही तर पावसाळ्यातच वेगवेगळी झाडे (फुल) लावायचो. माझी आजी म्हणायची पावसाळ्यात लावलेली झाडे सहजासहजी मरत नाहीत. आम्ही सारेजण लावलेल्या झाडांना वर्षभर पाणी घालायचो. त्यांचं चांगलं संगोपन करायचो. आणि मग काय पुढचा पावसाळा येईपर्यंत त्याला फुलेसुध्दा यायची.

शेतकरी आणि इतरांचे जीवन सुखी करणारा पाऊस हरवला आहे ! त्याची विविध रुपे पाहताना पूर्वी किती आनंद होत होता.

गावाशेजारच्या डोंगरावर अगदी वेगवेगळ्या प्रकारची फुलझाडेच यायची. आमची आजी म्हणायची, तिच्या बालपणीचा पाऊस खूप मुसळधार, धो-धो कोसळणारा असायचा. ती म्हणायची, पाऊस हा अगदी वेगवेगळ्या प्रकारे पडायचा. म्हणजे उन्हाळ्यात पडणारा पाऊस तर खवळलेल्या समुद्रासारखा धो-धो कोसळायचा. याला वळवाचा पाऊस असे म्हणतात. वळवाचा पाऊस आला की आंब्याची नासाडी झालीच म्हणून समजा. सोसाट्याच्या वाऱ्यावावधानसह येणारा हा पाऊस घराची, गाई-म्हशींच्या छताची छपरेच घेऊन जायचा. शेतात लावलेल्या पीकांची म्हणजे सोयाबीन, भुईमुग, शाळू सारख्या पिकांची नासधूस करायचा.

पण नदी, नाले, ओढ्यांना पाणी खळखळते असायचे. मृगाच्या दिवशी बरसणारा पाऊस फार सुंदर होता. हा पाऊस थांबल्यावर मध्येच इंद्रधनु आपले तोंड बाहेर काढायचा आणि इंद्रधनुच्या किरणांनी सारी आकाशगंगा रंगीबेरंगी व्हायची. सकाळीसकाळी पक्ष्यांचा किलबिलाट कानी पडायचा, खूप छान वाटायचं.

श्रावणात रिमझीम करत पडणारा पाऊस खूप चिखल व किचकिच करुन टाकायचा. घरातून बाहेर पडणंच अवघड व्हायचं. जेव्हा धो-धो पाऊस सुरू व्हायचा तेव्हा आम्ही सारे जण आमच्या घराजवळच नदी वाहते तिकडे पुराचे पाणी पाहण्यासाठी धाव घ्यायचो. तेव्हाचा पूर म्हणजे अक्षरश: अंगावर अजूनही शहारे येतात. काय तो जबरदस्त पाण्याचा प्रवाह, मोठ-मोठी झाडे अलगद घेऊन जायचा. पण लव्हाळे मात्र पाण्याला नम्र होऊन पुन्हा नव्याने उभी रहायची. म्हणतात ना,

"महापुरे झाडे जाती,
तेथे लव्हाळे वाचती"

आम्हा पोरांना तर पाऊस फार आवडायचा. मात्र गावातील लोकांना हा पाऊस फार त्रासदायक ठरायचा. लोकांच्या कामाचे वांदे व्हायचे. लोकांना घराबाहेर पडणे अवघड व्हायचे. शेतातील कामात खंड पडायचा. पिकांचीही नासाडी व्हायची. हातावरचे पोट असणाऱ्या लोकांना दोन वेळचे पोट भरणे मुश्कील व्हायचे. आधीच रोजगार मिळायचा नाही आणि त्यात हा महाकायी पाऊस.

असा हा पाऊस साऱ्यांचे जगणे अगदी कठीण करायचा. किती रम्य होतं ते बालपण ! असे म्हणण्यास हरकत नाही.

मात्र आजची परिस्थिती त्या काळच्या परिस्थितीपेक्षा फार वेगळी झाली आहे. जग फार बदलत चालले आहे. आज कृत्रीम पाऊस पाडावा लागतो. हे काय जगणं म्हणायचं ? आजची पिढी इंटरनेटच्या विश्वात व्यस्त झाली आहे. मात्र आजचा कष्टकरी वर्ग फार अडचणीत आला आहे. पूर्वीसारखा पाऊस आज का पडत नाही ? का दुष्काळाला सामोरं जावं लागतं ? का आमचा शेतकरी आत्महत्या करतो ? कधी पडलाय कोणाला प्रश्न ? आज लोकसंख्या वाढली, प्रदूषण वाढलं. मानव साऱ्या वनांचे अस्तित्व नष्ट करीत चालला आहे. दुष्काळग्रस्त भागातील लोकांना तर 'एकवेळचं' अन्न सुध्दा मिळणं अवघड झालं आहे. असं वाटतं काही वर्षानंतर 'प्राणवायू'सुध्दा विकत घ्यायची वेळ येते की काय ?

सारी जंगले नष्ट झाली. वनांतील प्राण्यांची संख्या कमी होत चालली आहे. अनेक राष्ट्रांत/देशांत तर पावसाची कमतरता खूपच जाणवू लागली आहे. पूर्वी पाऊस यायचा आणि धुमाकूळ घालून पिकांची नासाडी करून जायचा. आज मात्र पाऊसही नाही आणि पिकही नाही. जगाचा पोशिंदा आज उपाशीपोटी मरण पावत आहे. प्रत्येक कष्टकरी पाण्याच्या एका-एका थेंबासाठी आसुसला आहे. ऋतुचक्रात बिघाड झाला आहे. 'पावसाळ्यात ऊन येतं तर, उन्हाळ्यात थंडी'. सारं बदलून गेलंय.

कुठे शोधायचं या पावसाला ? का असा रुसून बसलाय आम्हा दिन-दुबळ्यांवर. वर्षानुवर्षे वाट बघत आलोय. कधी धावणार तू आमच्या हाकेला ? की येणारच नाहीस आमच्या भेटीला ?

कुठे हरवला आमचा पाऊस ?

❑ ❑ ❑ ❑

इन्सान के रुप में भगवान

कु.साक्षी प्रकाश प्रवार, ११वी कला

आज जनवरी की ८ तारिख, सुबह से सब लोग कड़ेगाव तथा पुणे जहाँ हमारे साहब उपस्थित रहते वहाँ सब के हाथ में फुलमालाएँ, गुलदस्ते एक से बढ़कर एक । कुछ लोग खाली हाथ भी, सिर्फ एक बार उनको बधाई देकर उनका आशीर्वाद प्राप्त कर या फिर उनको देखने भर से खुश होनेवाले ये लोग आज अपने-अपने घर में उनको याद करते बैठे है । आज मेरे मंदिर में मेरा भगवान नहीं है । किसी ने वह मूर्ति चुराई है । दु:ख जताते हुए मन में अधिक सारे विचार चल रहे है । वैसे ही मेरे कॉलेज में आज ८ जनवरी २०१९ को सुबह ९.०० बजे जब डॉ.पतंगराव कदम जी की जयंती मना रहे थे, हम-सब । थोडी देर के लिए एक खयाल आया कि, क्यों न मैं भगवान से एक नंबर घुमाकर संपर्क करूँ और कहूँ, ''हॅलो भगवान, मैं तुमसे शिकायत करना चाहती हुँ, बहुत दिनों से मैं कतार में खड़ी हुँ । आज मुझे तुमसे कुछ कहना है.... हम लोगों के लिए तुमने इस आर्यावर्त पर मनुष्य रूपी भगवान को भेज दिया था । अरे, उनको इतनी जल्दी क्यों अपने पास लेकर गया, दया नहीं आई हम पर ?

डॉ.पतंगराव कदमजी के बारे में व्यक्त अपने विचार-मन का दु:ख-भगवान से शिकायत-उनकी कमी का एहसास जागते हुए व्यक्त भावना ।

मराठी में संत ज्ञानेश्वर ने अपने 'पसायदान' में लिखा है,

चला कल्पतरूंचे आरव
चेतना चिंतामणींचे गाव
बोलते जे अर्णव पियुषांचे

यह पंक्तियाँ पढ़ने के बाद भी आँखों के सामने जिनकी तस्वीर खड़ी रहती है वे हमारे भगवान स्वयं एक वृक्ष ही थे कि जिनके सामने अपने मन की इच्छा पूरी करने के लिए उनका आशीर्वाद लेने के लिए हम हमेशा प्रस्तुत होते थे । अपना पूरा जीवन जिन्होंने जनमानज के लिए समर्पित किया है । हे भगवान, हमने तुम्हें नहीं देखा लेकिन मनुष्य जब कभी किसी संकट में फँस जाता हैं, दुखी होता है, निराश, हताश हो जाता है, उसे अपना लक्ष दिखाई नहीं देता, इस समय तुम्हें याद करता है लेकिन हमारे यह इन्सान के रुप में भगवान सब दुख दूर करनेवाले हमारे भगवान तुमने क्यों छिन लिए ? गरीब-से-अमीर सब के लिए दोस्ती भी अच्छी तरह जिससे की उनसे निभायी ।

आज कभी-कभी अबतक यहाँ से आगे भी जब तक मेरा जीवन है मैं उन्हें नहीं भुल सकती हूँ । सचमुच एक भलामानव ! कोई भी उनका दुष्मन नहीं था ।

हे भगवान, तू जरा नीचे जमीन पर नजर डाल तथा अपना कॅसेट रिव्हर्स घूमा सकता है तो घुमाकर देख । हमारे जिले के हालात कैसी थी ? आज क्या है ? पता चलेगा उन्होंने क्या-क्या काम किया है । पता चलेगा वे तो लाखों-करोडों लोगों के अन्नदाता थे । क्यों तुमने हमें अनाथ बनाया ? बहुत सारी शिकायते है । क्या कहूँ उनके बारे में ?

और भी लोग तुमसे शिकायत करने के लिए कतार में खडे है ।

हे भगवान, हो सके एक बार उनसे मेरी बात करा देना !

❑ ❑ ❑

महाराणी पद्मिनी

बहादुरसिंह खिमसिंह देवल, ११वी वाणिज्य

मेवाड (चित्तौड) के रावल रतनसिंह की रुपमति रानी पद्मिनी का भारत के जनमानस में एक विशिष्ट वीरांगना और सती नारी के रूप में शाश्वत स्थान है । पद्मिनी भारत के ऐतिहासिक युग की एक रूपवती कुलीन नारी थी, जिसने अपने वंश और जाति के गौरव की रक्षा के लिए नारी जाति की दिव्य ज्योति का प्रखर प्रकाश प्रदीप किया था । रानी पद्मिनी सिंहल द्वीप के राजा गंधर्व सेन की राजकुमारी थी जो मेवाड के रावल रतनसिंह को ब्याही गई थी । इस सिंहल द्वीप को आज श्रीलंका के रूप में पहचाना जाता है ।

पद्मिनी से विवाह के बाद सिंहल द्वीप से जब रतनसिंह रवाना होने लगे तब सिंहल द्वीप के राजा ने राघवचैतन्य को पद्मिनी के साथ रवाना किया ।

राघवचैतन जाति से यह ब्राह्मण था । यह विद्वान कई विधाओं का ज्ञाता, चतुर पंडित, गणज्ञ व तंत्र-मंत्र करनेवाला तांत्रिक था । कुछ समय चितौड में रहने के बाद रतनसिंह के साथ इसका मनमुटाव हो गया और चितौड छोड़कर वह दिल्ली अल्लाउद्दीन के पास चला गया । यहाँ भी उसने अपने विद्या कौशल से सबको प्रभावित किया और अल्लाउद्दीन के समक्ष पद्मिनी के सौन्दर्य की प्रशंसा कर उसको चितौड पर आक्रमण करने के लिए प्रेरित किया । अल्लाउद्दिन दिल्ली सल्तनत का साम्राज्यवादी क्रूर शासक था । उसके मनसुबे कुछ और थे । अन्य शासकों की तरह वह केवल सत्ता हथियाने का संकल्प लेकर नहीं चला था । उसका मुख्य उद्देश भारत की प्राचीन संस्कृति को सर्वथा नष्ट करने का भी था । अल्लाउद्दीन ने लगभग छः माह तक चितौड को घेरे रहा । किले की सदृढता एवं रक्षकों की तत्परता से अल्लाउद्दीन अपने उद्देश्य में सफल न हो सका । उसके हजारो व्यक्ति मारे गये । आखिर युध्द का अन्त न देखकर उसने छल का प्रयोग किया और किले में संधि का प्रस्ताव भेजा ।

रावल रतनसिंह ने भी व्यावहारिकता में उसे किले में आमंत्रित किया । २०० सिपाहियों के साथ सुल्तान अल्लाउद्दीन खिलजी किले में आया । रावल रतनसिंह ने बड़ी आवभगत की । अतिथी के नाते सत्कार किया । जाते समय किले के प्रथम द्वार तक उसे पहुंचाने आये । धूर्त अल्लाउद्दीन प्रेम भरी बाते करते हुए उसे किले के बाहर दूर तक ले आया । बादशाही पडाव के समीप आते ही रतनसिंह को बंदी बना लिया । राजपूतों ने बडे प्रयत्न किये परंतु वे अपने रावल को मुक्त कराने में सफल नहीं हुए । अल्लाउद्दीन ने बारम्बार यही कहा की पद्मिनी को हमारे पडाव में

> *"पद्मिनी भारत के ऐतिहासिक युग की एक रूपवती कुलीन नारी थी, जिसने अपने वंश और जाति के गौरव की रक्षा के लिए नारी जाति की दिव्य ज्योति का प्रखर प्रकाश प्रदीप किया था । रानी पद्मिनी सिंहल द्वीप के राजा गंधर्व सेन की राजकुमारी थी जो मेवाड के रावल रतनसिंह को ब्याही गई थी ।"*

भेज दो । तब रतनसिंह मुक्त होंगे अन्यथा नहीं और वह रावल रतनसिंह को दिल्ली ले गया ।

अल्लाउद्दीन ने जब रावल रतनसिंह को बंदी बनाकर अपने साथ ले गया और चित्तौड दुर्ग शासक विहीन हो गया । तब रावल रतनसिंह के भाई लक्ष्मणसिंह ने वहाँ का कार्य हाथ में लिया और सैनिकों को संगठित करना प्रारंभ किया । इसी बीच महारानी पद्मिनी ने भी चाल चली । उन्होंने अपने सेनापती गौरा बादल से राय करके रावल रतनसिंह को बन्दीगृह से छुडाने की योजना बनाई । उसी समय बादल ने अपने स्वामी को किसी भी स्थिति में छुडाने की प्रतिज्ञा कर ली । कुछ दिनों बाद, गोरा बादल व रानी पद्मिनी की संयुक्त योजनानुसार १६०० बंद पालकियो में शस्त्रों से सुसज्जित योध्दा बैठे और यह समाचार फैलाया गया की रानी पद्मिनी उसकी सखियों व सेविकाओं के साथ शाही पाडाव में पहुँच रही है । वे प्रविष्ट हुई जहाँ रतनसिंह को बंदी बनाकर रखा गया था । गोरा के नेतृत्व बहादूर सैनिकों ने बंदी रतनसिंह को छुडवा कर किले की राह की । संघर्ष में गोरा शहीद हुआ । किन्तु बची हुई राजपूती सेना सुरक्षित किले में पहुंच गई ।

इसी क्रम वह चितौड की रानी पद्मिनी के पवित्रशील को भ्रष्ट कर अपनी अधमतय पाशवी वृत्ति को परिपुष्ट करना चाहता था । परन्तु वह चितौड में ऐसा कुछ न कर सका । उसे वहाँ घोर संघर्ष करना पडा, सैन्य की भी भयंकर हानि हुई ।

अल्लाउद्दीन से लंबे माह से घेरे से दुर्ग में खाद्य सामग्री का अभाव हो गया । इससे घिरे राजपूत तंग आ चुके थे । रावल रतनसिंह के दुर्ग में पहुँचने पर जोहर व शाका करने का निश्चय किया गया । राजपुतों की अब घेरे के बारे में सुनते ही उन्होंने गोमुख के उत्तरवाले मैदान में एक विशाल चिता निर्माण की गयी । रानी पद्मिनी और बाकी सभी रानियो ने जौहर करने का निश्चय किया । पद्मिनी के नेतृत्व में १६ हजार राजपूत रमणियों ने गोमुख में स्थान करके तुलसीदास लेकर, अपने संबंधियों को अन्तिम प्रणाम करके चिता में प्रवेश किया परिणाम में पद्मिनी के स्थान पर उसे जौहर की राख मिली ।

पुष्पांजलि

रावल युध्द में खेत रहे पाई मुकित महान ।
राणियों ने उत्सर्ग किये गढ चित्तौड में प्राण ।
लाज रखी कुलवंश की और क्षत्राणी को मान ।
धन्य रानी तू पद्मिनी, तुझे शत शत बार प्रणाम ।।

❑ ❑ ❑

दुनिया में लोग हैं

तू अपनी खूबियाँ ढूँढ....
कमियां निकालने के लिए लोग है ।

अगर रखना ही है कदम....
तो आगे रख,
पीछे खिंचने के लिए लोग है ।

सपने देखने ही है....
तो उंचे देख,
निचा दिखाने के लिए लोग है ।

अपने सुंदर जुनून की चिंगारी भडका,
जलने के लिए लोग है ।

अगर बनानी है....
तो यादें बना,
बातें बनाने के लिए लोग है ।

प्यार करना है....
तो खुद से कर,
दुश्मनी करने के लिए लोग है ।

रहना है....
तो बच्चा बनकर रह,
समझदार बनाने के लिए लोग है ।

भरोसा रखना है....
तो खुद पर रख,
शक करने के लिए लोग है ।

तू बस सवार ले खुद को....
आईना दिखाने के लिए लोग है ।

खुद की अलग पहचान बना....
भीड में चलने के लिए लोग है ।

तू कुछ करके दिखा दुनिया को....
तालियां बजाने के लिए लोग है ।

मुस्कान सिकंदर तांबोली
११वी वाणिज्य

महाकवि कालिदासः ।

कु.निकिता किशोर उडपी, ११वी शास्त्र

कविशिरोमणिः कविकुलगुरुः कालिदासः कविश्रेष्ठः इति उच्यते । कालिदासः प्राचीनकालिकः राष्ट्रकविः उच्यते । कालिदासस्य जन्मस्थानं कश्मीराः वा वङ्गभूमिर्वा राजस्थानं वा उज्जयिनी वेति निश्चितं वक्तुं न शक्यते । न चास्य महानुभावस्य जीवनकालविषये कश्चित् निर्णयः । महाराजविक्रमादित्यस्य राजसभाया अयं प्रतिष्ठितो विद्वान इति सर्वैः स्वीक्रियते ।

को न जानाति कालिदासस्य नाम ? न केवलं भारतवर्षे अपितु विदेशे महाकवि कालिदासस्य संस्कृतसाहित्यं सुप्रसिध्दमस्ति । कविकुलगुरुः कालिदासः संस्कृतसाहित्यनभे इन्दुरिव प्रकाशते । अयं महाकविः 'कविशिरोमणिः', 'कविसम्राट' इतिपदाभ्यामलंकरोति । यथा आंग्ल साहित्ये शेक्सपीयरस्य स्थानं, तथैव संस्कृत साहित्ये महाकवे कालिदासस्य स्थानमस्ति । अस्य प्रतिभा नाट्यकालायां काव्ये तथा गीतकाव्ये दृश्यते । कालिदासस्य एते ग्रंथाः प्रसिध्दाः सन्ति-रघुवंशः, ऋतुसंहारः, मेघदूतम्, कुमारसम्भवः, मालविकाग्नि-मित्रम्, विक्रमोर्वशीयम्, नाटकाः अभिज्ञानशाकुन्तलम् । एताः सर्वाः अद्वितीयाः कृतयः संस्कृतसाहित्ये अमूल्य निधिरुपेण वर्तन्ते इव ।

कालिदासस्य काव्ये किञ्चित् अलौकिकम्, अपूर्वम्, असाधारणम् च सौन्दर्यं दरीदृश्यते । तस्य काव्ये आकश्मीरात् आ कन्याकुमारीम्, आ द्वारिकायाः आ प्राठज्योतिषम् अपूर्वं स्वाभाविकं च सौन्दर्यवर्णनम् उपलभ्यते । तस्य काव्यरस निपीय निपीय जनानाम् हृदयम् नृत्येन आन्दोलितम् इव भवति । ततुल्यः कोऽपि कविः नासीत् । अतः केनचित् कविना उक्तम् -

पुरा कवीनाम् गणनाप्रसंगे
कनिष्ठिकाधिष्ठितकालिदासा ।
अद्यापि तत्तुल्यकवेरभावात्
अनामिका सार्थवती बभूव ।।

कालिदासस्य काव्यानां प्रमुखं वैशिष्ट्यम् उपमा सौन्दर्यम् एव अस्ति । 'उपमा कालिदासस्य' इति आभाणकम् प्रसिध्दमेव । तस्य उपमायाः एकम् उदाहरणं दृश्यताम् - संचारिणी दीपशिखेव रात्रौ यं यं व्यतीयाय पतिंवरा सा । नरेन्द्रमार्गाट्ट इव प्रपेदे विवर्णभावं स स भूमिपालः ।।

अस्य महाकवेः अन्यः विशिष्टः गुणः 'भाषासरलता' अस्ति । अस्य नाटकान्यपि अतीव उत्कृष्टानि । अस्य 'अभिज्ञान

पुरा कवीनाम् गणनाप्रसङ्गे
कनिष्ठिकाधिष्ठितकालिदासा ।
अद्यापि तत्तुल्यकवेरभावात्
अनामिका सार्थवती बभूव ।।

शाकुन्तलं' नाटकं विश्वविख्यातमस्ति । इदं नाटकं कालिदासस्य सर्वस्वं मन्यते । अनेकासु भारतीयभाषासु अस्य नाटकस्य अनुवादाः जाताः । अनेन नाटकेन कालिदासस्य कीर्तिः विदेशेषु अपि प्रसर । अस्य रमणीयाः काव्यरचनाः रसिकैः जनैः आस्वाद्यन्ते ।

कालिदासेन प्रकृतिः मानवसहचरीरुपेण वर्णिता । यदा तस्य पात्राणि दृष्यन्ति तदा प्रकृतिः अपि प्रफुल्ला भवति । यदा तस्य पात्राणि दुःखितानि भवन्ति तदा प्रकृतिरपि रोदितीव । कालिदासस्य काव्ये मानवमनसोऽपि गम्भीरचित्रणं वयं पश्यामः । कालिदासस्य काव्यानि व्यंजनामयानि सन्ति । गेटेनामा जर्मनकविः स्वर्लोकभूलोक सौन्दर्यम् एकीभूतमिव अभिज्ञानशाकुन्तले अवलोकयति ।

अत्र रघुवंशे इन्दुमत्याः स्वयंवरावसरस्य वर्णनमस्ति । इन्दुमती अत्र चलन्ती दीपशिखा इव वर्णाता । वरमाला गृहीत्वा सा यस्य यस्य नृपस्य सम्मुखं याति स स प्रथमं तु प्रसन्नः भवति परन्तु यदा सा अग्रे गच्छति तदा तस्य मुखं तथैव म्लानं भवति यथा दीपप्रकाशशून्याः प्रासादाः भवेयुः । अत्र अनया उपमया एव कालिदासेन दीपशिखाकालिदासः इत्युपाधिरधिगतः ।

❑ ❑ ❑

इन्सान भी क्या चीज है ?

दौलत कमाने के लिए इन्सान
अपनी सेहत खोता है ।
फिर सेहत वापस पाने के लिए,
अपनी दौलत खोता है ।
भविष्य का सोचकर,
अपना हाल जाय करता है ।
फिर भविष्य में अपनी,
बिता दुआ कल याद कर रोता है ।
जीता ऐसे है जैसे कभी,
मरेगा ही नहीं ।
और मर ऐसे जाता है,
जैसे कभी जिया ही नहीं ।

करिश्मा मोहमंदरफिक मोमीन
स्नातकोत्तर प्रथम वर्ष

गुस्ताख दिल

लम्हा-लम्हा गुजरता गया,
जिंदगी अपनी दौड़ चलने लगी ।
कई बेगाने अपने होते गए,
और अपने ही बेगाने हो गए ।
यादों का सिल-सिला सीमट सा गया,
ए जिंदगी पता नहीं क्या लिखा है तुने
मेरी तकदिर में,
जिसे हमने चाहा वह मुँह फेरता चला गया ।
पहले रास्ते पता थे, मंजिल का ठिकाना न था,
आज मंजिल मिल गई तो रास्ते गुम हो गए ।
मंजिल तक पहुँचते-पहुँचते मंजिल को ही भूल गए
जीना तो चाहते थे, लेकिन,
कम्बख्त साँसे ही नहीं चलती थी ।
अब जीने की आरजू खत्म हो गई,
तो जिंदगी ने हँसकर साँसे लौटा दी ।
अजीब सा किस्सा है इस जिंदगी का
जब जीना था तब जीने नहीं दिया ।
अब जीने की ख्वाहिश खत्म हो गई तो
जिंदगी ने कहा जा जीले अपनी जिंदगी ।
कैसे बयां करे हम अपनी दास्तान
अगर बोलेंगे तो जिंदगी बुरा मान जायेगी ।
और छुपायेंगे तो दिल नाराज हो जाएगा
अजीब दस्तुर है इस जिंदगी का
जिन्हें चाहा उन्हें दूर कर दिया
जिनकी उम्मीद भी न थी,
उन्हें पास भेज दिया ।
कैसे कहें हम के उनके बिना जी नहीं सकते
और इनके साथ जिना नहीं चाहते
अजीब कहानी है इस दिल की, गुस्ताखी खुदकर
लेता है, सहना हमें पड़ता है, ना जाने
'गुस्ताख दिल' इस जिंदगी से क्या चाहता है ?

रजिया मज्जिद खतीब
स्नातकोत्तर प्रथम वर्ष कला

संस्कृत भाषायाः महत्त्वम् ।

कु.दिव्या दिलीप पाटील, ११वी शास्त्र

सम्यक् परिष्कृतं शुध्दमर्थाद् दोषरहितं व्याकरणेन संस्कारितम् वा यत्तदेव संस्कृतम् । एवञ्च सम्-उपसर्गपूर्वकात कृधातोर्निष्पन्नोऽयं शब्द संस्कृतभाषेति नम्रा सम्बोध्यते । सर्वे देवभाषा - गीर्वाणवाणी, देववाणी, अमरवाणी गीर्वागित्यादिभिर्नामभिः कथ्यते । इयमेव भाषा सर्वासां भारतीयभाषाणां जननीः भारतीयसंस्कृते प्राणस्वरूपा, भारतीयधर्मदर्शनादिकानां प्रसारिका, सर्वास्वपि विश्वभाषासु प्राचीनतमा सर्वमान्या च मन्यते । अस्माकं समस्तमपि प्राचीन साहित्यं संस्कृतभाषायामेव रचितमस्ति, समस्तमपि वैदिक साहित्यं रामायणं, महाभारतं पुराणानि दर्शनग्रन्थाः स्मृतिग्रन्थाः काव्यानि नाटकानि गद्यः-नीति-आख्यानग्रन्थाश्च अस्यामेव भाषायां लिखितः प्राप्यन्ते । गणितं, ज्योतिषं, काव्यशास्त्रमायुर्वेद, अर्थशास्त्रं, राजनीतिशास्त्रं, छन्दःशास्त्र ज्ञान-विज्ञानं तत्व जातमस्यामेव संस्कृतभाषायां समुपलभ्यते । अनेन संस्कृतभाषायाः विपुलं गौरवं स्वमेव सिध्यति । संस्कृत विश्वगौरवम् । एषा हि सुरभारती कथयते ।

'संस्कृतं' शब्दस्य अर्थः

परिष्कृतं शुध्दं सम्यक्प्रकारेणच रचितम् । संस्कृतं विश्वस्य सर्वात प्राचीन भाषा वर्तते । संस्कृतभाषा राष्ट्रस्य ऐक्यं साधयति ।

> *भारतीयभाषासु बहुमुल्येन संस्कृतशब्दाः उपयुक्ताः । संस्कृतात् एव अधिका भारतीयभाषा उद्भूताः । तावदेव भारत-युरोपीय-भाषावर्गीयाः अनेकाः भाषाः संस्कृतप्रभावं संस्कृतशब्दप्राचुर्यं च प्रदर्शयन्ति । व्याकरणेन सुसंस्कृता भाषा जनानां संस्कारप्रदायिनी भवति ।*

इयं हि भाषा सर्वदोषशून्या अस्ति । अस्याः व्याकरणम् पाणिनि निर्मितानि सौत्राणि च जगत सर्वाविशयम् आश्चर्यम् । इयमेका सदाचारप्रदायिका एषा संस्कृतस्य गौरवं प्रति कस्यापि हृदये कोऽपि संशयः न अस्ति ।

अत एव उच्यते ''संस्कृतिः संस्कृताश्रिता ।'' जीवनस्य सर्वेषु संस्कारेषु संस्कृतस्य प्रयोगः भवति । भारतस्य राष्ट्रीय चिन्हे संस्कृते एव उल्लिखितम् - ''सत्यमेव जयते'' । संस्कृतः न केवल भाषा अस्ति अपितु अस्यां अस्माकं संस्कृतिः सुरक्षित रूपेण संरक्षितास्ति । संस्कृत भाषायां विस्तृत ज्ञानं निहितं अस्ति ।

सर्वेषां स्वास्ति भवतु
सर्वेषां शान्ति भवतु ।
सर्वेषां मंगलम् भवतु
सर्वेषां पूर्णम् भवतु ।।

इयमेका सदाचारप्रदायिका भाषा । विश्व पुस्तकालयेषु प्राचीनतमो ग्रन्थो 'चत्वारः वेदः' संस्कृत भाषायामेव वर्तते । अस्यामेव अस्माकं प्राचीन धर्मः, व्याकरण न्याय, अस्माकं इतिहासः समस्त विषयेषु ज्ञान विज्ञानः अस्मिन्नेव निबध्दाः । यथा चोक्तं - ''भाषासु रम्या मधुरा दिव्या गीर्वाण भारती ।'' संस्कृतस्य सूक्तयः अस्माकं जीवनस्य दिशाम् निर्धारयन्ति ।

भारतीयभाषासु बहुमुल्येन संस्कृतशब्दाः उपयुक्ताः । संस्कृतात् एव अधिका भारतीयभाषा उद्भूताः । तावदेव भारत-युरोपीय-भाषावर्गीयाः अनेकाः भाषाः संस्कृतप्रभावं संस्कृतशब्द-प्राचुर्यं च प्रदर्शयन्ति । व्याकरणेन सुसंस्कृता भाषा जनानां संस्कारप्रदायिनी भवति । इयं भाषा अतीव रमणीया मधुरा च अस्ति । इयं भाषा अस्माकम् अमूल्य निधीः एव । अस्यां भाषायां विपुलं साहित्यं वर्तते । अस्यां भाषायाम् एव सर्वेषां गुणानां विवेचनं प्राप्यते ।

एवं संस्कृतभाषायाः महत्त्वं विज्ञाय सर्वैः एषा पठनीया, सर्वत्र च प्रसारः करणीयाः ।

जयतु संस्कृत ! जयतु भारतम् !

मनोबलं सर्वबलातिशायि ।

कु.जान्हवी जयंत जिरगे, ११वी शास्त्र

कदाचित् आचार्यः शिष्यान् पृष्टवान्, ''पशुषु बृहत्तमः कः ?'' छात्राः अवदन्, ''गजः । सः अस्ति महाशक्तिमान्'' इति । ''उन्नतः पशुः कः ?'', आर्यः पुनः अपृच्छत् । ''उन्नतः तु चित्रोष्ट्रः'', छात्राः अवदन् । ''महाबुद्धिमान् पशुः कः ?'', पुनरपि अपृच्छत् आचार्यः । ''शृगालः'', छात्राः अवदन् । ''महता वेगेन धावितुं समर्थः कः ?'' 'चित्रकः ।'' ''अत्युन्नते स्थले उड्डयने समर्थः कः ?'' ''गरुडः ।'' ''वनस्य राजा कः ?'' ''वनराजः अस्ति सिंहः ।'', छात्रा अवदन् ।

तावता कश्चन छात्रः अवदत्, ''सिंहः न अत्युन्नतः, न अतिशक्तिमान्, न अतिबुद्धिमान् वा । अधिकवेगेन धावने असदृशः अपि न सः । तथापि सः वनराजः कथम् अभवत् ?'' इति ।

''अन्येषु पशुषु ये शारीरकशक्त्यतिशयाः दृश्यन्ते ते तु तान् पशून् उन्नत्यादिषु क्षेत्रेषु अद्वितीयान् अकुर्वन् । किन्तु राजत्वं प्राप्तुं तावन्मात्रं न पर्याप्तम् ।....''

छात्राः मौनेन आचार्यस्य कथनस्य श्रवणे मग्नाः आसन् । आचार्यः कथनम् अनुवर्तितवान्, ''मनोबलं सर्वबलातिशायि । मनोबलम् अस्ति चेत् यत्किमपि कार्यं साधयितुं शक्यम् । तदेव मनोबलं 'धीरता' इत्यपि उच्यते । तच्च मनोबलम् अधिकम् अस्ति सिंहे । अतः एव सिंहः वनराजः अभवत् ।....''

सर्वे छात्राः दत्तावधानाः सन्तः आचार्यस्य कथनं श्रृण्वन्तः आसन् । क्षणं विरम्य आचार्यः कथनम् अनुवर्तितवान्, ''अस्मासु अपि एतत् मनोबलं सुदृढं स्यात् । शरीरस्य सर्वाणि अङ्गानि अपि यत्र असफलतानि, तत्र मनोबलम् एकमेव अस्माकम् आधारः । अतः तस्य मनोबलस्य दृढतायै अस्माभिः निरन्तरं प्रयासः करणीयः । 'क्रिया-सिद्धिः सत्त्वे भवति' इति यत् वचनं श्रूयते तस्य अपि आशयः अयमेव । ये जीवने विशेषसफलतां प्राप्तवन्तः तेषां जीवनं पश्यत । ते आसन् मनोबलेन असदृशाः । अतः सर्वदा अपि मनोबलस्य वर्धनाय प्रयासः करणीयः ।''

छात्राः मौनेन आचार्यस्य कथनस्य श्रवणे मग्नाः आसन् । आचार्यः कथनम् अनुवर्तितवान् - ''मनोबलं सर्वबलातिशायि । मनोबलम् अस्ति चेत् यत्किमपि कार्यं साधयितुं शक्यम् ।''

कः किम् कर्तुम् न शक्तः

साहिल युसूफ शेख
११वी शास्त्र

अन्धः किमपि न द्रष्टुम् शक्तः
पंगु क्वापि न चलितुम् शक्तः ।
मूकः किमपि न वक्तुम् शक्तः
बधिरः श्रोतुम् भवत्यशक्तः ।।

मूढः बोध्दुम् न भवति शक्तः
न चापि भीरुः योद्धुम् शक्तः ।
शयने रोगी भावत्यशक्तः
दीनः किमपि न दातुम् शक्तः ।।

वृध्दः न भारं वोढुम् शक्तः
ईर्ष्युः किमपि न सोढुम् शक्तः ।
नैव धावितुम् स्थूलः शक्तः
लोभी शान्त्या स्वपितुमशक्तः ।।

अलसः मूर्खः निद्रायुक्तः कार्यम् किमपि न कर्तुम् शक्त : ।
सदैव मिथ्याचरणे शक्तः नैव स सत्यं द्रष्टुम् शक्तः ।।

Music : Mystery of Happiness

Miss Sakshi Vijay Patil, 11th Commerce

Music is the art of expressing ideas and emotions in significant sound forms by using the elements of rhythm, melody and harmony through voices or instruments.

Music plays an integral and essential role in our life. It develops our brain and the abilities associat - ed with it. It is useful for developing skills in children. Music therapy helps in healing dangerous and some chronic diseases. Music also helps people to communicate how they feel inside when they just can't find the words to say it. Music helps us to find the words we can't say.

Music is the God gifted tool for living healthy life. Music is the very soft and universal language which tells everything peacefully and finishes all the problems of us without asking.

Music is something extra-ordinary. It is what makes humans, human. Music is one of the most treasured human experiences, everyone enjoys music & it becomes more apparent in every significant event. Music is the perfect art and our lives would be incomplete without it. Music plays a great role in our lives, it has a lot of benefits. Music is important for creativity. Music fuels the mind and thus it fuels our creativity. A creative mind allows to make great discoveries & innovations. Music makes learning more funny and memorable. Music can help kids to focus &

> *Music gives a soul to the universe, wings to the mind, flight to the imagination & life to everything. Music is an explosive expression of humanity. Music opens the secret of life bringing peace. It is the moonlight in the gloomy night of life.*

remember things they learned for a long time. Music can communicate across cultural & linguistic boundaries. Music brings people together. Music is a powerful social magnet.

Research has shown that listening to music with slow tempo and low pitch can calm people down even during highly stressful & painful event. Everyone wants to listen music in their spare time to get some enjoyments and relief their mind. It helps us to get prevented from the mental and emotional problems all through the life. Music is like meditation & benefits a lot to us if we listen music on daily basis. Some students are habitual to listen music during their study time, without music they cannot read.

Music keeps harmonal balance in the body. Music prevents us from overweight as well as other mental problems. It is very good habit to listen music. Music helps us to go ahead and get success in your life.

Music gives peaceful mind, mental statisfaction, mental health & increases our concentration level. In some offices, there is a trend of playing slow music to keep the mind of employees fresh & peaceful. It increases their positivity & concentration in work. There is a very true saying about the music that, "Music imitates life and life imitates music."

Music is like a dream. Music gives wings to the mind, flight to the imagination & life to everything. One good thing about music, "When it hits you, you feel no pain." Music is the language of the spirit. It opens the secret of life bringing peace. Music brings a warm glow to man's vision.

❑ ❑ ❑

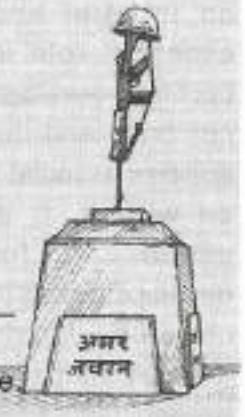

An Indian Soldier

If I die in a war zone,
Box me up and send me Home,
Put my Medals on my chest,
Tell my Mom I did my Best.

Tell my Dad not to Bow,
He won't get tension for me now.
Tell my Brother to study perfectly,
Keys of my Bike will be his permanently.

Tell my sis not to be upset,
Her bro will not rise after this sunset.

Tell My Love not to cry....

"BECAUSE I AM A SOLDIER BORN TO DIE....!!

Miss Vaishnavi Sachin Kurade
11th Commerce

Technological Progress in 2019

Advay Shrinivas Nikam, 11th Science

Year 2018 have been a booming year of technology in the world of medicine, networking automobile industry and gaming. There is no doubt year 2019 will also bring in some new inventions which are far beyond our imagination.

Autonomous rapid transit or human free driving has been launched. It will soon be seen all over the roads in European Countries and America. These GPs enabled trucks will travel without human guidance for long distance, even detecting and avoiding obstructions on the way. Which can avoid several accidents. Breaks between journey will be eliminated.

In the field of medicine, bionic eyes are the future. This prosthetic will be fitted into the eye

to resolve problems with vision even attempting to cure blindness. In 2019 bionic eyes with 1000 dots of resolution will be launched allowing patients to read large fonts, prints and identity shapes in the distance. It could be used to enhance normal eyesight as well. People can see long distances more clearly and identify new colours.

> *Last year 2018 have been a booming year of technology in the world of medicine, gaming networking etc. There is no doubt, year 2019 will also bring some new inventions which are beyond our imagination.*

Doctors will also put robots to better use. They will be used for delicate procedures and to perform surgeries with utmost precision. Nano bots are already being used to perform intricate procedures that could easily go wrong in left to human hands.

With the internet dictation our lifestyle cyber crime has become a concern for people and governments alike. Leading to the demand for a privacy-protection service. This has to lead to the formation of blockchain technology. Its aim is to provide robust, incorruptible yet encrypted, record keeping that anyone can easily verify. It ensures that previous online history is kept secret.

We saw a boom in 3D printing that helped to create everything from food to organs one of the most interesting developments was that of bendable phones and robots with emotions. Each year millions of dollars are invested in research and development. It is expected to be a year of phones, 3D metal printing space exploration and much more.

Lastly, 5G will be available across various platforms. Intel, Nokia and Samsung plan to incorporate this system in 2019. This service is going to be available in both rural and urban areas alike.

Nature : Gift of God

Pratik Prasad Mule, 11th Science

Nature is a work of art. Nature is a storehouse of joy & pleasure. Nature is a friend, a guide & a nurse to man. Nature provides man with fresh energy and a new vigour. Nature is full of beauties & blessings for humanity. Nature fills our lives with real joy, goodness & happiness.

Beauties of nature are unlimited. But, the modern man has no time to listen to the singing of birds, murmur of waterfall, to watch the dancing colourful flowers, starry heavens. Man don't understands he can do his work after same time. But the beautiful rainbow cannot wait for him. So he has to enjoy the rainbow firstly, then he can do his other works.

Nature pleases us & continues the thrill for a long time. Blue skies fills you with joy; the fruitful trees teach us to be firm, the flowers teach us to smile & blossom even when we are surrounded by the throns of life. Nature is a manfestation of God.

> *Heaven is under our feet as well as over our heads. The most beautiful gift of nature is that if gives one pleasure to look around & try to comprehend what we see. Love the nature as your own self, then you can truly care for all things.*

If you look deep into nature, you will understand everything better. Nature's beauty is a gift that cultivates appreciation & gratitude. Nature always wears the colours of the spirit.

To live a happy & healthy life, people need to feel at peace with their environment & to be able to enjoy the beauty around them. Nature speaks to us through different images, colours, patterns & forms of beauty. In every walk with nature one receives far more than he seeks. Nature gives us silence, peace, harmony & beauty. Walking in nature is free & efficient therapy for our stressed lives. Nature has its own rhythms & laws.

Nature is not some place we can visit on holidays or weekends, but our most beautiful home. Whenever we seek peace & silence, we can retreat to nature. In nature, our senses minds & souls are purified. If you truly love nature, you will find beauty everywhere. We find excitement & happiness in exploring nature's beauty & its endless mysteries. In every natural thing, we can find a hidden powerful message. Nature teaches us to find a beauty in small elements. From a simple seed to an insect, everything in nature is more than it seems.

So,

Study Nature, Love Nature,
Stay Close to Nature.

An Indian Woman

Miss Pooja Mahendra Chavan, 12th MCVC

Maa ! Mother, Aai etc. are the some words used for women. She could be mother, daughter, sister and wife and even she could be a God. She is worshipped as Laxmi, Sarasvati or Durga. Many festivals are celebrated for her. A brother can know the need of a sister on the day of Rakshabandhan. He prays God 'You take my everything and just give me a loving sister on many occasions. Woman is Worshipped, but these lines come, true in the past. Now the whole picture is turned. A Woman is killed, burned or she is forced to suicide.

My story begins from the ancient time. When I was mother of Shrikrishna. I taught him to be true, he learned how to behave, how to act and also some other ideas to face the problem. His alertness, quick decision and his braveness were taught by me. The great Abhimanyu heard the story of breaking the chain of Chakravyuh and entering in it. It was I who gave him the knowledge of it. Due to my true work it is said that he could learn all the things before his birth. The brave Shivaji from his childhood go with fight, true law and bravery was given by me. I said him to keep watch with every age, one eye on Kingdom and second on his people. I helped him in his difficulties like darbar and law. From his childhood, he heard many brave stories from me which taught him to act as tiger. Just imagine what would be. Shivaji if I would not have taught him this lesson. How could we forget the Great Woman the first lady who fought with British Government ? They had to think twice to go against her. She fought upto death for the right of her adopted son. She was a great ideal for woman. Woman can never

> *Women are the largest reservoir of talent in the world. No struggle can ever succeed without women participating side by side with men. After women, flowers are the most lovely thing God has given the world. No nation can rise to the hight of glory without support of women.*

forget the work done by Jyotiba Phule and his wife Savitribai Phule. They had to suffer mentally and physically since they started the first school for girls. He always believed that "When a woman is educated the whole family is educated."

As we see the Woman, she is totally changed. P.T.Usha made a world record to be the fastest Woman to run. Malleshwari proved to be the best Woman in weight lifting. Kiran Bedi the best and true hard worker, who taught the prisoner to work hard and change the life not only can this but woman be good prime minister. Kalpana Chawala is the first woman to go in space. Indian woman has admired her beauty and it is proved by the Miss World Aishwarya Roy and Miss Universe Sushmita Sen. The great woman who was worshipped by the people of the world and called her mother lived in India 'Mother Teresa'.

Although the role of woman is changed, her suffering remains the same. A girl is burden to their parents. Female foetus is killed before birth, if it is detected in Sonography. At the time of her wedding ceremony she is offered many things. At that time the real greedness of the man is shown and her father and mother-in-law start demanding more and more. If she fails to give so, she is forced to die by taking poison or she is unwillingly burned. These types of cases are very common in India. According to me when a mother-in-law kills a girl she kills her future and it is the beginning to the woman to be an enemy of Woman.

❑ ❑ ❑ ❑

(....पृष्ठ १३३ वरून)

रंग समृद्धीचा दर्शक आहे. माझ्यावरील निळे चक्र साऱ्या जगाला सूचित करते की, हे राष्ट्र धर्म, नीती आणि प्रगती यांच्याच मार्गावर अखंड गतिमान राहील.

काही काळ मला माझे जीवन कृतार्थ झाल्यासारखे वाटले. मी त्या आनंदाच्या उन्मादात वावरत होतो. पण देश हळूहळू घसरणीला कसा लागला होता, हे त्या आनंदात कळलेच नाही. राधाकृष्ण यांनी सांगितलेली तत्त्वे कुठे वाहून गेली. देशासाठी खस्ता खाणारे हळूहळू बाजूला पडले आणि मृतांच्या टाळूवरचेही लोणी खाणारे पुढे येऊ लागले. लबाड, स्वार्थी, चोर, लुटारु, बदमाश अशांनी देशाचा ताबा घेतला. चोऱ्या, दरोडे, हाणामाऱ्या, दंगली, बलात्कार या घटना तर नित्याच्याच होऊन बसल्या आहेत. आता भ्रष्टाचारही हजारो कोटी रुपयांच्या घरात होतो.

जनतेच्या नावाने जनतेलाच राजरोस लुटले जात आहे. नीतीमत्ता नावाची गोष्टच संपली आहे. या जगात खऱ्याला जय नाही. नीतीने वागणे म्हणजे आजकाल या जगात मूर्खपणाच मानला जात आहे. आजच्या जगात या स्थितीत देशाचे काय होणार ? हा खरा मोठा प्रश्न पडतो ? मी कोणाचा प्रतिनिधी ? समान्य भारतीय जनतेचा की जनतेला फसवणाऱ्या बदमाशांचा ? मला या परिस्थितीच्या खूप वेदना होत आहेत. मला तुम्ही समजून घ्या.

❑ ❑ ❑ ❑

ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त : भालचंद्र नेमाडे

व्यक्तिचित्रण

■

कु.नम्रता नारायण काटवटे, एम.ए.-१

खानदेशातील 'डोंगर सांगवी' या खेडेगावात एक सामान्य बहुजन कुटुंबात जन्मलेल्या भालचंद्र नेमाडे यांना त्यांच्या साहित्यिक योगदानाबद्दल भारत देशातील साहित्य क्षेत्रातील सर्वोच्च असा 'ज्ञानपीठ' पुरस्कार मिळाला. ही घटना मराठी साहित्यातील नवलेखकांना व एकूणच मराठी भाषीकांना नवे बळ आणि प्रेरणा देणारी आहे.

मराठी साहित्याचा सातशे-साडेसातशे वर्षांचा इतिहास पाहिला तर संत, पंत, तंत साहित्याने सुरवातीचा काळ भारावून गेलेला दिसतो. याच साहित्याच्या पाऊलखुणांचा मागोवा घेत पुढे काही वर्षे हे साहित्य विकसित होत राहिले. इंग्रजी साहित्याच्या स्पर्शाने नवी आव्हाने, नवी क्षितीजे हस्तगत करण्याचे बळ मराठी साहित्यात जाणवू लागले. अभिजनाच्या पाऊलखुणा जपत तर कधी सौंदर्याचा साज लेवून वास्तवाचा परीघ स्वीकारत माय मराठी नव्या आविष्कारासह आत्मभान जागलेल्या नव्या हातांच्या लेखणीने समृद्ध होत नव्या वाटा उजळू लागली.

इ.स.१९६० हे वर्ष मराठी साहित्याला अभूतपूर्व असे वळण देणारे ठरले. अनेक समृध्द वाङ्मयीन प्रवाह मराठी साहित्यात निर्माण झाले. वास्तववाद, देशीवाद, अस्तित्ववाद अशा वैशिष्ट्यपूर्ण विचारधारेतून मराठी साहित्य प्रगल्भ झाले. याच काळातील साहित्याला कलाटणी देणारी घटना म्हणजे इ.स.१९६०मध्ये प्रकाशित झालेली भालचंद्र नेमाडे यांची 'कोसला' ही कादंबरी होय.

'कोसला' या कादंबरीने मराठी साहित्याला वेगळी दिशा देऊन, जीवनाकडे बघण्याची नवी दृष्टी वाचकांना, अभ्यासकांना, समीक्षकांना दिली. देशीवादाच्या पायावर वास्तव जीवनाचा मागोवा घेत मन, बुध्दी, भावना यांना आव्हान करून प्रस्थापित साहित्य व्यवस्थेला हादरे देण्याचे काम या कादंबरीने केले.

भालचंद्र नेमाडे यांनी 'कोसला' कादंबरीतील पांडुरंग सांगवीकर या नायकाद्वारे समाज जीवनातील ढोंगी, बेगडी

> *भालचंद्र नेमाडेंचा वास्तववाद, देशीवाद, अस्तित्ववाद अशा वैशिष्ट्यपूर्ण विचारधारेतून मराठी साहित्य प्रगल्भ झाले.*

प्रवृत्तीवर हल्ला करत नैतिकतेचा नवा अध्याय प्रथमच साहित्यावर अंतर्भूत केला. वयाच्या केवळ पंचविसाव्या वर्षी भालचंद्र नेमाडेंनी ही आगळीवेगळी कादंबरी लिहिली.

कोणाचीही तमा न बाळगता बंडखोर वृत्तीने त्यांनी पुढे 'बिढार', 'जरीला', 'झूल' अशा एकापेक्षा एक सरस कादंबऱ्या लिहिल्या. नेमाडे यांच्या कादंबरीतील पांडुरंग सांगवीकर, चांगदेव पाटील, खंडेराव हे सगळे नायक उदात्त जीवनाच्या पताका खांद्यावर घेऊन निघालेले 'युगयात्री' वाटतात. सुप्रसिद्ध समीक्षक गो.म.कुलकर्णी म्हणतात 'नेमाडेंच्या कादंबरीतून होणारे समाजदर्शन हे एक समाजचिंतन आणि संस्कृतीदर्शन आहे. हे त्यांच्या सर्व कादंबऱ्या वाचल्यावर लक्षात येते.

कवितेच्या प्रांतात त्यांचे लेखन कमी असले तरी 'देखणी' या काव्यसंग्रहाचे वाङ्मयीन मूल्य उल्लेखनीय असेच आहे. इंग्रजी साहित्याचा त्यांच्यावरील प्रभाव त्यांच्या कादंबऱ्यांतून जसा झिरपताना दिसतो तसाच कवितेतसुद्धा जाणवतो. आशय, विषय वेगळ्या शैलीतून मांडून कवितेच्या प्रांतावरही नेमाडे यांनी आपला वेगळा ठसा उमटविला आहे.

तीस वर्षांच्या दीर्घ परिश्रमातून साकार झालेली आणि प्रकाशनाच्या आधीच चर्चेचा विषय ठरलेली 'हिंदू' ही कादंबरी मराठी भाषेला नवा सन्मान देऊन गेली. खांडेराव या पात्राच्या सहाय्याने पुरातत्वाच्या आधारे संस्कृतीतून नव्या जीवनाचे नवे शील्प नेमाडेंनी कोरले आहे. निवेदन शैलीचा उपयोग करत संवाद साधत नव्या आशय, विषयाचे भाषेचे 'देशीकार लेणे' मराठी साहित्याला त्यांनी बहाल केले आहे.

साहित्यातील नवे शोधच नव्या जीवनाचे वेध घेत असतात. कोणतीही विचारधारा साहित्यात व्यक्त होताना तिचे साधर्म्य नव्या आव्हानांना, नवी परिमाणे बहाल करीत असतात. याच संदर्भात 'हेगेल' हा तत्त्वज्ञ म्हणतो, 'तत्त्वज्ञान आणि इतिहास यांचे अद्वैत असते. समाजाच्या अस्तित्व रूपासाठी एक तत्त्वज्ञान ; एक विचार' अपरिहार्य असतो. तो इतिहासाच्या नसेमधून वाहत असतो. इतिहास नाकारण्याची क्रिया जशी घडते तशी नवा इतिहास घडविण्याची क्रियाही घडते.' म्हणूनच भालचंद्र नेमाडे साहित्याला सामाजिक दस्ताऐवज मानतात. संस्कृती, समाज आणि मानवी जीवन याकडे ते एका सम्यक दृष्टीने पाहतात. साहित्याचा नवा इतिहास ते भूतकाळातल्या देशीवादाच्या उदात्त वैश्विक मूल्यावर मांडतात.

समीक्षा व संशोधन क्षेत्रात त्यांनी 'टीका स्वयंवर', 'साहित्याची भाषा', 'तुकाराम', 'दि इन्फलुअन्स ऑफ इंग्लिश ऑन मराठी : ए सोशिओलिंगिवॅस्टिक ॲन्ड स्टायलिस्टिक स्टडी', 'इंडो ॲंग्लीयन रायटिंग्ज : टू लेक्चर्स', 'मराठी फॉर बिगिनर्स' असे साहित्याला नवी दिशा देणारे लेखन केले.

रोप ज्या मातीत रूजते त्याच मातीचे गुणधर्म घेऊन त्याचे वृक्षात रुपांतर होते आणि तोच वृक्ष त्या मातीला घट्ट ठेवून तिचे संरक्षण करतो. असा साधा देशीवाद त्यांच्या साहित्यातून अविस्कृत होतो. पुरोगामी विचारांची मशाल घेऊन बहुजनवादी संकल्पनेतून प्रस्थापित साहित्यिकांना रोखठोक उत्तरे देत नेमाडेंनी नव्या आविष्कार शैलीने मराठी साहित्याला नवे आयाम प्रदान केले.

खडतर वाटेवरून चालताना सामाजिक द्रोहाला तोंड लागते ; कारण सत्याच्या वाटा ह्या रुळलेल्या नसतात. सुरूवातीला नकार दृष्टीने त्याकडे पाहणारा समाज एक दिवस नकळत त्याच वाटेकडे पावले वळवत मार्गस्थ होतो.

नेमाडेंच्या वैशिष्ट्यपूर्ण आणि नव्याने आकाराला आलेल्या साहित्य प्रांतात देशीवादाचा नवा संप्रदाय तयार व्हावा हेच त्यांच्या साहित्य सर्जनाचे सामर्थ्य म्हणता येईल. मान सन्मानापासून दूर असणाऱ्या भालचंद्र नेमाडे यांना ह.ना.आपटे पुरस्कार यशवंतराव चव्हाण पुरस्कार, साहित्य अकादमी पुरस्कार, भारत सरकारचा 'पद्मश्री' हा किताब आणि आता भारत देशातील साहित्य क्षेत्रातील सर्वोच्च असा 'ज्ञानपीठ' पुरस्कार मिळाला. मराठी साहित्यातील वि.स.खांडेकर, वि.वा.शिरवाडकर (कुसुमाग्रज) विंदा करंदीकर यानंतर 'ज्ञानपीठ' मिळवणारे भालचंद्र नेमाडे हे चौथे मराठी साहित्यिक ठरले.

भालचंद्र नेमाडे यांच्या साहित्याचा आढावा घेतल्यास एक गोष्ट लक्षात येते. त्यांची साहित्यदृष्टी समाजजीवनाला आरपार भेदणारी आहे. जी जीवनाच्या लख्ख प्रतिबिंबात क्षणभर तरी प्रत्येकाला स्वत:चा शोध घेण्यास प्रवृत्त करते. त्यांनी मराठी साहित्यात जबाबदारपणे नवी वाट चोखाळून, नवे साहित्यप्रयोग करत मराठी साहित्य समृद्ध केले आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

सुंदर-जीवन

रोहित संजय थोरात, एम.एस्सी.भाग-१

''आनंदाचे डोही आनंद तरंग'' माणसाने जीवनाकडे नेहमी सकारात्मक दृष्टीने पाहिलं तर आणि तरच त्याला निसर्ग नियमाने मिळालेल्या मानवी जीवनात आनंद आणता येतो आणि जीवन सुंदर बनविता येते.

प्रत्येक व्यक्तीला प्रसन्नता हवी असते. त्यादृष्टीने तो इतरांकडून सहकार्याची अपेक्षा देखील करतो. परंतु इतरांकडून जशी अपेक्षा ठेवतो, त्याप्रमाणे आपणही सर्वांशी तितकंच सहकारी वृत्तीने राहिलं पाहिजे. याचे भान आपण विसरून जातो. म्हणजेच स्वत: आनंदी राहून इतरांना आनंद देऊन तो आपणही शेअर करायचा असतो याची जाणीव त्याला राहिली पाहिजे.

आपले जगणे हे प्राजक्ताच्या झाडाप्रमाणे असले पाहिजे. म्हणजे स्वत: फुलून इतरांच्या अंगणात सुगंधाचा सडा शिंपणारे. आपले जीवन चंदनासारखे स्वत: झिजून इतरांना शितल गारवा देणारे. सर्वांना आपलेसे करून त्यांना समजून जेव्हा एकसंध/ एक परिवार बनून आपण राहतो, तेव्हा आपण आपल्या माणसातल्या माणूसकीला खऱ्या अर्थाने जपलेले असते. ''माणसाने माणसाशी माणसाप्रमाणे वागणे, म्हणजेच खरी माणूसकी म्हणता येईल.

> *आपले जगणे हे प्राजक्ताच्या झाडाप्रमाणे असले पाहिजे. म्हणजे स्वत: फुलून इतरांच्या अंगणात सुगंध शिंपडणारे. जीवन चंदनासारखे असावे, स्वत: झिजून इतरांना शितल गारवा देणारे*

माणसातला माणूस शोधताना आपल्या परिचयात येणारी अथवा न येणारी व्यक्ती व तिचे विचार यावर बऱ्याच गोष्टी अवलंबून राहतात. व्यक्तीपरत्वे प्रत्येकाची जीवनाविषयीची कल्पना वेगवेगळी असते. म्हणजे माझ्या वैयक्तिक आयुष्यात मला काय हवं ? काय नको ? जे माझ्या मनाप्रमाणे मला करायचे आहे. असे समजणाऱ्या व्यक्ती वेगळ्या विचाराच्या असतात व इतरांच्या समजूतदार सल्ल्याने, मार्गदर्शनाने आपल्या आयुष्यात बदल करून आयुष्य आनंदाने भरणाऱ्या अशा व्यक्तदेखील नवीन विचाराच्या असतात. आपल्या सुख-दु:खात इतरांना सामील करून घेतले, तर आपण स्वत:ला थोडं हलकं झाल्यासारखं समजतो आणि अशी समाजात थोडीच माणसं असतात, परंतु या सर्वांकडून इतरांनी देखील बरंच काही शिकण्यासारखं आहे. माझ्या मते जे चांगले आहे ते जरूर घ्यावं

''चौकट राजा'मधील त्या गाण्याप्रमाणे 'हे जीवन सुंदर आहे. कोठेही जा, तेथे निसर्ग एकच आहे, हे जीवन सुंदर आहे.'

जीवनातल्या प्रत्येक छोट्या-मोठ्या गोष्टीतला आनंद आपल्याला घेता आला पाहिजे. इतरांना आनंद देता सुद्धा आला पाहिजे.

ज्योत से ज्योत जलाते चलो, प्रेम की गंगा बहाते चलो ।
राह मे आये जो दिन दुखी, सबको गले से लगाते चलो ।

म्हणजे नदीने कोणाला पाणी देण्यास नकार दिलेला नाही. सूर्याने प्रकाश देण्यास नकार दिला नाही आणि हवादेखील सर्वांसाठी आहे. मग आपण दुजाभाव करणारे कोण ? आपण फक्त आणि फक्त चांगले काम करत राहणे योग्य होईल.

आपल्या आयुष्यात निखळ आनंद मिळवायचा असेल तर त्यासाठी सौंदर्यदृष्टी, सुंदर विचार आणि इतरांविषयी आदर-सन्मान असला पाहिजे. तोच आपल्याला जीवन सुंदर बनविण्यास मदत करतो. आपल्या आयुष्यात अनेक व्यक्ती कळत नकळत आपल्या संपर्कात येत असतात. त्यापैकी काही व्यक्ती आपल्या गुणवैशिष्ट्याने आपल्या लक्षात राहतात. त्यांना भेटणे हवेहवेसे वाटते. त्यांचा सहवास आपल्याला प्रसन्नता देतो.

'तुम्ही जगा व इतरांना जगवा' या प्रमाणे ती व्यक्ती इतरांना इतकं जपत असते की, जणू तेच जगणं जीवनाला वेगळी कलाटणी देतं आणि कोणा एका व्यक्तीच्या सहवासाने आपण सुखावतो.

आपल्याला भेटलेली एखादी व्यक्ती आपलं संपूर्ण आयुष्य बदलून टाकते. म्हणते त्या व्यक्तीच्या विचारात इतकी सुंदरता, बोलण्यात मृदूपणा, हसण्यातलं चैतन्य, चेहऱ्यावरचे प्रसन्न भाव, सौंदर्यदृष्टी या सर्व जमेच्या बाजू आपल्या आयुष्यावर प्रभाव टाकतात व आपणदेखील त्यांना आपले 'मार्गदर्शक' म्हणून अलगद स्वीकारतो.

जे सदैव आनंदाची पखरण करत असतात, इतरांच्या मस्तकावर चैतन्यमयता प्रदान करतात, इतरांना त्यांच्या 'अक्षय' हास्याचा केवढा मोठा आधार वाटत असतो. माणसाला माणसातला माणूस शोधता आला तर उत्तमच, पण माणसातला 'देव' सुध्दा शोधता आला तर किती सुंदर कारण आपण हिंदू धर्माप्रमाणे जर ३३ कोटी देव मानले आणि त्यांची उपासना केली तर आपल्याला वाटते की देव प्रसन्न होईल व आपल्याला सुंदर व सुखी आयुष्यासाठी आशीर्वाद देईल. पण काही व्यक्तींना, आपण माणसातच देव शोधू शकतो यावर गाढ श्रद्धा असते आणि माझ्या मते तेच बरोबर आहे. एखाद्या भुकेलेल्याला एक घास अन्न आपण देवू शकलो तर त्यामध्ये देवचंच रूप असतं. कारण देव कोणत्या व कोणाच्या रुपात आपल्याला भेटेल याची कल्पना आपण करू शकत नाही. त्यामुळे जीवनातला प्रत्येक क्षण आणि क्षण आपण सत्कर्मी कसा लावतो यामध्ये सुखी जीवनाचे सार लपलेले आहे.

आपल्या जगण्याने एखाद्याला धैर्य मिळत असेल तर तसे जगणेच इष्ट ठरेल. कोणा एकाचा आधार आपण बनू शकलो, तर ते जीवन सुखी जीवन म्हणता येईल. कधी-कधी एखाद्या व्यक्तीच्या थोड्या सहवासाने देखील विचारात सकारात्मक बदल होतो आणि आपल्याला मार्गदर्शन मिळते आणि मग गाईडमधल्या गाण्याप्रमाणे आपण म्हणतो.. ''आज फिर जीने की तमन्ना है।''

''आज फिर'' म्हणते तुम्ही जेव्हा खचलेले असता, दुःखी होता, तेव्हा तुमच्या समोर एखादी आनंदी, प्रसन्न व्यक्तीमत्व असलेली व्यक्ती आली की, बरे वाटते आणि तो थकवा, ते दुःख कुठल्या कुठे पळून जाते. मग वाटते की, मला दुःखी व्हायचंच नाही, मला जगायचं आहे आणि तेव्हा वाटते की ''आज फिर जीने की तमन्ना है।''

माणसानं नेहमी नम्रता, मृदूपणा अंगी बाणवायला हवा म्हणजे आयुष्यातला एक नवा पैलू मिळतो, सर्वांशी चांगले वागता येते व सर्वांना आपलेसे करता येते. आपल्याला प्रेमाने एखाद्याचे मन जिंकता आले तर समाधान आपल्याला कायमचा सन्मान मिळवून देते, कायमस्वरूपी आपण सर्वांच्या लक्षात राहतो व आदर मिळवण्यास पात्र ठरतो.

आयुष्यातल्या इतक्या सगळ्या भूमिका पार पाडताना आपण माणूस आहोत आणि त्याहूनही जपण्यासारखं म्हणजे आपण समाजात राहतो आणि त्या समाजाचं आपण काहीतरी देणं लागतो. समाजात संपूर्ण चांगल्या सवयी पसरवून सुदृढ समाज घडविण्यासाठी आपण प्रयत्नशील राहणे गरजेचे आहे. म्हणजे आपल्या आजूबाजूचे वातावरण, आजूबाजूच्या व्यक्ती चांगल्या राहतील, तेव्हा आपणास देखील त्याचा आनंदच मिळेल, आनंद दिल्याने आनंद वाढतो.

माणसानं आपल्याकडे जे नाही, त्याबद्दल दुःखी न होता, ते मिळवण्यासाठी प्रामाणिकपणे प्रयत्न जरुर करावेत व जे आहे त्याचा स्वीकार करावा आणि त्यातूनही इतरांसाठी मदतीचा हात पुढे करावा. आहे त्यात समाधान मानून राहिल्यास जीवन सुंदर आणि आनंदीच बनेल.

किसी की मुस्कुराहटों पे हो निसार,
किसी का दर्द मिल सके तो ले उधार,
किसी के वास्ते हो तेरे दिल में प्यार,
जीना इसी का नाम है ।।

❑ ❑ ❑ ❑

Green Chemistry

Vidula Patil, Akshay Ambudkar, Akash Sutar, Bipin Bhandare, M.Sc.II (Research Student)

Meaning of green chemistry :

The green chemistry is defined as; the invention, design and application of chemical products and processes to reduce or to eliminate the use and generation of hazardous substances.

The green chemistry also illustrates another important point about the use of term "hazard". This term is not restricted to physical hazards such as explosiveness, flammiability and corrosibility, but certainly also includes acute and chronic toxicity, carcinogenicity and ecological toxicity.

By the mid-20th century, some of the long term negaive effects of these advancements started coming into the picture. Pollution checked many of the world's waterways and acid rain deteriorated forest health. There were measurable holes in the earth's ozone. To avoid such conditions green chemistry becomes the permissible way to develop new chemicals without harming environment.

Green chemistry is the design of chemical products and processes that reduce or eliminate the use and/or generation of hazardous substance. It makes us able to develop chemical processes and earth-friendly products that will prevent pollution in the first place. Through the practice of green chemistry, we can create alternatives to hazardous substances. We can design chemical processes that reduce waste and reduce demand on diminishing resources. We can employ processes that use smaller amounts of energy. We can do all of this and still maintain economic growth and opportunities while providing affordable products and services to a growing world population.

Green Chemistry is design of chemical Products & processes that reduce or eliminate the use and/or generation of hazardous substances.

Twelve Principle of Green Chemistry

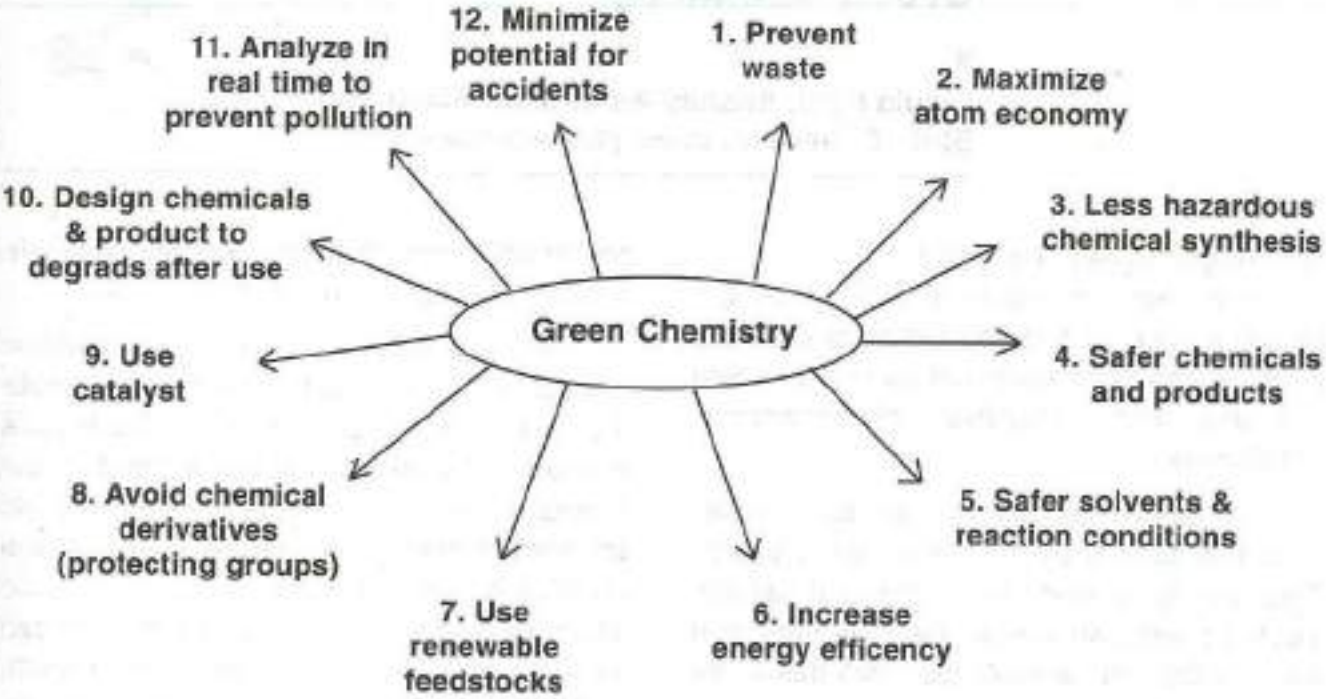

Owing to this, we have synthesized tetrahydrobenzo [b] pyron using Glycerol as Green Solvent.

Unsaturated benzopyran derivatives, generally known as chromenes, form the fundamental unit of many biologically active natural products as well as synthetic therapeautic agents. Due to its wide applicabilty, we tried to develop the green synthetic method for the same. It is an efficient and simple synthesis of some tetrahydrobenzo [b] pyron derivatives was carried out by using three component reactions of aldehyde, ethyl cycnoacetate and diamedone in glycerol as green solvent at room temperature. In this work, we have synthesized pyran derivatives using variety of aldehydes. The synthesized compounds are characterized by ^{1}H NMR and IR spectroscopy. The synthesized compounds were examined for their antimicrobial activity. Results of these study revealed that almost all the synthesized derivatives showed promisingly significant activity on both gram positive and gram negative bacteria and we can conclude that they are antibacterial agents.

❑ ❑ ❑ ❑

The Year of Elements

Sachin Zambre, Rahul Chavan, M.Sc.-I

The chemical element constitute all of the ordinary matter of the universe. It is a species of atom having the dame number of protons in their atomic nudei. 118 elements have been identified out of which first 94 occur naturally on Earth with the remaining 24 being synthetic elements. The IUPAC declared and celebrating the year 2019 s year of perodic table. The history of discovery and use of the elements began with primitive human societies that found native elements like carbon sulphur copper and gold. The properties of the elements are summergized in the perodic table, which organizes the elements by increasing atomic number.

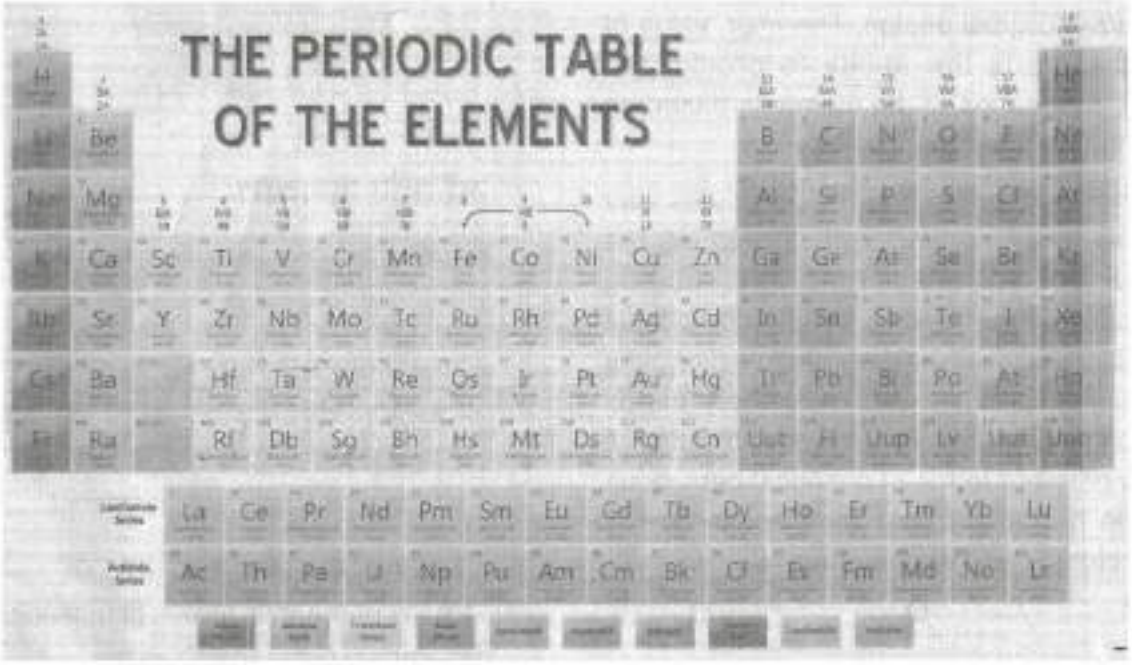

> *Periodic table is the base of chemistry which provides framework to the branches of chemistry.*

Why periodic table is designed ? What you think ?

The periodic table is the chart, oreated by Dmitri Mendeleev in 1869 to help organize the elements that had been discovered at that time. Before all the naturally occuring elements were discovered the periodic table was used to predict the chemical and physical properties in

the gaps on the periodic table. The table is important for students, scientists and for modern studies. In moder periodic table their is understandable arrangments of elements for sicentific study. Mendeleev intended the table to illustrate recurring trends in the properties of elements.

The layout of the table has been refined and extended over time as many new elements has been discovered since mendeleevs time and new theoretical models have been devloped to explain the chemical behaviour.

Various layouts are possible to emphasis different aspects of behaviour; The most common form however, are still quite similar to mendeleev's orginal design. The main value of periodic table is the ability to predict the chemical properities of the elements based on the location in the table.

It should be noted that the properties vary differently when moving vertically along the columns of the table than the moving horizontally along the rows. The periodic table is now ubiquitous within the academic discipline of chemistry, providing an extremely useful framework to classify, systematize and compare all many different forms of chemical behaviour. The table has also found wide application in phisycs biology and engineering.

❑ ❑ ❑

माँ और भगवान

मैं अपने छोटे मुख से कैसे करूँ तेरा गुणगान
माँ तेरी समता में फीका सा लगता भगवान

माता कौशल्या के घर में जन्म राम ने पाया।
ठुमक-ठुमक आँगन में चलकर सबका हृदय जुड़ाया
पुत्र प्रेम में थे निमग्न कौशल्या माँ के प्राण
माँ तेरी समता में फीका सा लगता भगवान

दे मातृत्व देवकी को यशोदा की गोद सुहाई
ले लकुटी वन'वन भटके गोचारण कियों कन्हाई
सारे ब्रजमंडल में गुँजी थी वंशी की तान
माँ तेरी समता में फीका सा लगता भगवान

तेरी समता में तू ही है मिले न अपना कोई
तू न कभी निज सुत से रुठी मृदुता अमित समोई
लाड़ प्यार से सदा सिखाया तूने सच्चा ज्ञान
माँ तेरी समता में फीका सा लगता भगवान

जीवनकुमार संभाजी साळुंखे
स्नातकोत्तर प्रथम वर्ष शास्त्र

वर्तमान में हिंदी का महत्त्व

■

रजिया मज्जिद खतीब, एम.ए.-१

हिंदी को १९४९ में राजभाषा के रुप में स्वीकृत किया गया है। कोई भी भाषा ज्ञानवर्धक होती है। व्यक्तित्व विकास के बारे में भाषा ही महत्त्वपूर्ण रहती है। भाषा के बिना दुनिया का ज्ञान अधूरा रहता है। वर्तमान काल में भाषा का अध्ययन क्यों जरुरी है ? इसका विचार होना आवश्यक है। वर्तमान युग में हिंदी ने राज्यभाषा, राजभाषा, राष्ट्रभाषा बल्कि आंतरराष्ट्रीय भाषा के रुप में गौरवपूर्ण स्थान प्राप्त किया है। आज अखिल विश्व में सर्वाधिक भाषा बोलनेवाले जन संख्या की दृष्टि से चायना के बाद हिंदी द्वितीय क्रमांक पर आसीन है।

आंतरराष्ट्रीय व्यापार, उद्यम, शैक्षिक एवं सांस्कृतिक आदान-प्रदान, पर्यटन हेतु हिंदी भाषा का प्रशिक्षण व तालीम प्राप्त करना विदेशी लोग अब विद्यमान युग का तकाजा मानने लगे है। हिंदी का भविष्यत महत्त्व पहचान कर विदेशों में हिंदी पढ़नेवालों की संख्या दिल दुगनी बढ़ रही है। अमरिका, चीन, इग्लैंड, मॉरिशस आदि अन्य देशों के विश्वविद्यालयों में हिंदी भाषा का अध्यापन विधिवत हो रहा है। अत: एवं हिंदी अध्यापकों तथा प्राध्यापकों को विदेशों से काफी मात्रा में आमंत्रित किया जा रहा है। विदेशी विश्वविद्यालयों में स्वतंत्र रुप से हिंदी विभाग कार्यरत है।

> *वर्तमान युग में हिंदी ने राज्यभाषा, राजभाषा, राष्ट्रभाषा बल्कि आंतरराष्ट्रीय भाषा के रुप में गौरवपूर्ण स्थान प्राप्त किया है।*

वैश्विक हिंदी परिषद द्वारा नूयॉर्क में जुलाई 2007 में आयोजित सभा में हिंदी विश्व-भाषा, युनायटेड नेशन्स की मान्यता प्राप्त भाषा के रुप में स्वीकृत होने की दिशा में प्रयास जारी है।

सन् 1975 से अबतक लगभग छ: विश्व हिंदी संमेलन संपन्न हो चुके है, जिनमें दो भारत में और शेष चार सम्मेलन इग्लंड, मॉरिशस, अमरिका आदि देशों में हो चुके है। वर्धा में आंतरराष्ट्रीय म.गांधी हिंदी विद्यापीठ की स्वतंत्र रुप से स्थापना हुई है।

किसी भी राष्ट्र के जीवन में राष्ट्रगीत, राष्ट्रध्वज एवं राष्ट्रभाषा का महत्व अनन्यसाधारण होता है। राष्ट्रभाषा हिंदी हमारे राष्ट्र के गौरव, अस्मिता एवं राष्ट्रीय एकात्मकता का प्रतीक है। इस प्रकार राष्ट्रीयता से अनुप्राणित एवं जीवन-पूरक हिंदी भाषा एवं साहित्य का अपूर्व महत्त्व है।

रोजगार उपलब्धि के माध्यम और रोजगार के क्षेत्र :

आकाशवाणी :

आकाशवाणी से प्रसारित हिंदी के विविध कार्यक्रमों में संहिता लेखन विविध हिंदी कार्यक्रमों का संयोजन एवं सूत्र-

संचालन । नभोनाट्य, हवामहल, साक्षात्कार-प्रश्नावली आदि का आलेखन । वृत्त संकलन, वृत्त निवेदन एवं उद्घोषणा आदि प्रस्तुतिकरण में रोजगार की क्षमता है ।

दूरदर्शन :

दूरदर्शन हिंदी धारावाहिक मालिकाओं के लिए कथा, पटकथा, संवाद, गीत आदि का लेखन । विभिन्न हिंदी चॅनलों पर प्रसारीत होनेवाले हिंदी के विभिन्न कार्यक्रमों का संहिता लेखन । हिंदी वृत्त निवेदन, वृत्त संकलन, उद्घोषणा, सूत्र संचालन, साक्षात्कार-प्रश्नावली विषयक लेखन एवं प्रस्तुतीकरण में रोजगार मिलता है ।

मुद्रित माध्यम :

हिंदी दैनिक अखबार, साप्ताहिक एवं नियतकालिक, पत्र-पत्रिकाएँ, जानकारी पुस्तिकाएं, पुस्तके आदि मुद्रित माध्यमों में संपादन, लेखन, सह-संपादन, स्तंभ-लेखन, वृत्त संकलन, वार्तांकन, रिपोर्ताज आदि लेखन एवं मुद्रित शोधन में रोजगार मिलता है ।

चित्रपट :

हिंदी फिल्मों के लिए पटकथा, संवाद, गीत आदि का लेखन एवं संकल्पना से रोजगार के अवसर प्राप्त होते हैं ।

हिंदी साहित्य सृजन :

हिंदी कहानी, उपन्यास आदि विभिन्न विधाओं में साहित्य लेखन । साहित्य समीक्षा एवं नाट्य-चित्रपट रसग्रहण । साहित्य-शोध ग्रंथ लेखन । दृक-श्राव्य माध्यमों के लिए साहित्य-निर्मिती । पुस्तक विक्रय । उत्कृष्ट पुस्तकों को पुरस्कार एवं रॉयल्टी प्राप्ति । हास्यकविता लेखन । हास्य कवि सम्मेलन एवं हिंदी कथाकथन ।

हिंदी पुस्तकालय :

हिंदी ग्रंथालय का प्रारंभ । ग्रंथपाल व्यवसाय । पुस्तक-विक्रय की दूकान ।

शिक्षा संस्थान :

केंद्रिय विद्यालयों तथा प्राथमिक से लेकर विश्व विद्यालयों में अध्यापन कार्य ।

विज्ञापन क्षेत्र :

आकाशवाणी, दूरदर्शन, व्ही.डी.ओ., मोबाईल, चित्रपटगृह, अखबार, पोस्टर्स, मॅगेझिन्स, विज्ञापन संस्थाएं (ॲड एजन्सी) आदि दृक-श्राव्य (विज्ञापन) प्रसार माध्यमों के लिए हिंदी विज्ञापन की संहिता, संवाद, घोष, गीत आदि का लेखन, प्रस्तुति तथा मॉडिलिंग में हमें व्यवसाय मिलता है ।

प्रकाशन :

हिंदी साहित्य, पाठ्य-पुस्तकें, हिंदी पत्र-पत्रिकाएँ आदि का मुद्रण, प्रकाशन, संपादन, मुद्रित संशोधन आदि ।

अनुवाद/रुपांतरण :

हिंदी तथा हिंदीतर भाषाओं में परस्पर अनुवाद लेखन । अनुवादित साहित्य कृतियों तथा अन्य पुस्तकों को विभिन्न संस्थाओं से पुरस्कार एवं मानदेय (रॉयल्टी) का अर्जन । केंद्रिय कार्यालयों, अनुवाद ब्युरो, बैंको में अनुवाद-कार्य बडे पैमाने पर जारी है ।

राजनीतिक क्षेत्र :

सांसद, केंद्रिय मंत्री तथा राष्ट्रीय राजनीतिज्ञों को हिंदी का प्रशिक्षण । अंग्रेजी से अनभिज्ञ नेता तथा मंत्रिजनों को हिंदी प्रशिक्षण तथा हिंदी सहायक, निजी सहायक, हिंदी दुभाषियों की नितांत आवश्यकता होती है ।

केंद्रिय सेवाएँ :

डाक, तार, आकाशवाणी, दूरदर्शन, ई-मेल, महाजाल, दूरभाष आदि दूरसंचार के माध्यम तथा केंद्रिय सेवाएँ, रेल, सेनादल, केंद्रिय लोकसेवा संघ, स्टाफ सिलेक्शन समिति, जीवन बिमा निगम, केंद्रिय शासन के विभिन्न निगम, विदेशी महाविद्यालयों एवं विश्वविद्यालयों में हिंदी का प्रशिक्षण ।

सांस्कृतिक एवं सामाजिक उपक्रम एवं समारोह :

सामाजिक एवं सांस्कृतिक हिंदी उपक्रमों तथा समारोहों का आयोजन एवं सूत्रसंचालन में अपना स्थान पक्का कर सकता है ।

राष्ट्रीय सेवा उद्योग एवं व्यवसाय :

राष्ट्रीय पर्यटन, हॉटेल-प्रबंध, शेअर्स विक्रिय अदि ।

हिंदी भाषा से करियरजनक, जीवनपूरक अभिनव, रोजगारपरक आशावान एवं उज्वल भविष्य की आश्वासक दृष्टि मिलती है । इस भाषा से अध्ययन करनेवालों के मन में निश्चय ही आत्म-निर्भयता, अस्मिता, आत्मसंबल निर्माण होगा तथा हिंदी भाषा एवं साहित्य के प्रति आस्था, आत्मीयता, ललक एवं रुझान अविष्कृत होता है ।

❑ ❑ ❑ ❑

Rayat Shikshan Sanstha's

SADGURU GADAGE MAHARAJ COLLEGE, KARAD

Ph.No.:Off.: 02164-271346

Staff List

SENIOR COLLEGE

Principal : Dr.Mohan Rajmane

Mr.Patil S.A.	Mr.Patil R.B.	Dr.Sawant S.R.	Smt.Kamble M.B.
Vice Principal	Vice Principal	Vice Principal	Vice Principal
Administrative	Science	Arts	Commerce

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

Name of the Teacher	Qualification
1) Prin.Dr.Rajmane M.M.	M.Sc., Ph.D.
2) Shri.Patil R.B.	M.Sc., M.Phil.
3) Smt.Salunkhe A.S.	M.Sc. (HOD)
4) Dr.More U.B.	M.Sc., Ph.D., SET
5) Dr.Tapase A.B.	M.Sc., Ph.D.
6) Dr.Mahamuni S.V.	M.Sc., Ph.D., M.A.
7) Dr.Mandhare A.M.	M.Sc., Ph.D.
8) Shri.Khot D.S.	M.Sc.,(NET, SET, GATE)
9) Smt.Panchpor J.J.	M.Sc.,(NET, SET, GATE)
10) Shri.Shinde S.A.	M.Sc., (NET)
11) Smt.Patil S.P.	M.Sc.
12) Smt.Inamdar N.P.	M.Sc.
13) Smt.Nikam V.S.	M.Sc. (SET)
14) Smt.Sawant P.N.	M.Sc.
15) Smt.Chavan P.N.	M.Sc.
16) Smt.Pathan T.J.	M.Sc.
17) Dr.Waghmode D.P.	M.Sc., Ph.D.
18) Smt.Mane M.M.	M.Sc.
19) Dr.Barge J.N.	M.Sc., M.Phil., Ph.D.
20) Smt.Jadhav M.S.	M.Sc.
21) Smt.Phadatare M.J.	M.Sc.
22) Smt.Pachupate D.C.	M.Sc.
23) Smt.Mulla S.M.	M.Sc.
24) Smt.Pawar S.J.	M.Sc.
25) Smt.Karande S.D.	M.Sc.
26) Smt.Wakale P.P.	M.Sc.
27) Smt.Sharma R.S.	M.Sc.
28) Smt.Shingare D.B.	M.Sc., B.Ed.
29) Shri.Patil S.S.	M.Sc.
30) Smt.Hajare S.J.	M.Sc.
31) Smt.Jadhav N.D.	M.Sc.
32) Smt.Magar S.K.	M.Sc.
33) Smt.Pawar S.R.	M.Sc.
34) Smt.Pawar A.M.	M.Sc.
35) Smt.Pawar P.A.	M.Sc.
36) Smt.Khot T.S.	M.Sc.

DEPARTMENT OF MATHEMATICS

Name of the Teacher	Qualification
1) Dr.Yadav J.D. (HOD)	M.Sc., Ph.D.
2) Mr.Patil S.A.	M.Sc., M.Phil.
3) Shri.Agrawal S.D.	M.Sc.
4) Smt.Kadam S.K.	M.Sc.
5) Smt.Pawar P.G.	M.Sc.
6) Smt.Chavan N.B.	M.Sc.
7) Shri.Shedage S.D.	M.Sc.

DEPARTMENT OF PHYSICS

Name of the Teacher	Qualification
1) Dr.Pawar S.T. (HOD)	M.Sc., M.Phil., Ph.D.
2) Smt.Kadam A.P.	M.Sc.
3) Shri.Bhosale S.N.	M.Sc.
4) Smt.Karale A.Y.	M.Sc.
5) Shri.Gaikwad G.B.	M.Sc.
6) Smt.Desai P.V.	M.Sc.
7) Smt.Pawar R.A.	M.Sc.
8) Shri.Patil N.T.	M.Sc.
9) Shri.Panval/Patil V.J.	M.Sc.
10) Smt.Chavan S.S.	M.Sc.
11) Shri.Patil A.P.	M.Sc. (NET)

Name of the Teacher	Qualification

DEPARTMENT OF ELECTRONICS

1) Shri.Deshmukh R.S. (HOD)	M.Sc.
2) Shri.Nalawade B.J.	M.Sc., M.Phil.
3) Smt.Shinde S.S.	M.Sc. (SET)
4) Smt.Sonawale R.S.	M.Sc.
5) Shri.Gaikwad V.B.	M.Sc. (SET, NET)

DEPARTMENT OF ZOOLOGY

1) Dr.Bodare R.D. (HOD)	M.Sc., Ph.D.
2) Shri.Ranbhare V.S.	M.Sc., M.Phil.
3) Dr.Sutar A.V.	M.Sc., Ph.D.
4) Dr.Shewale V.S.	M.Sc., Ph.D.
5) Smt.Tate A.B.	M.Sc.
6) Shri.Chavan K.S.	M.Sc.
7) Smt.Khirmode P.V.	M.Sc., Ph.D.
8) Smt.Lavand S.T.	M.Sc.
9) Smt.Salunkhe A.J.	M.Sc.
10) Shri.Sutar V.S.	M.Sc. (NET)
11) Smt.Mulla R.R.	M.Sc.(SET)
12) Shri.Babar R.A.	M.Sc. (NET)

DEPT. OF BOTANY & PLANT PROTECTION

1) Dr.Patil B.J. (HOD)	M.Sc., Ph.D.
2) Shri.Mohite B.D.	M.Sc., M.Phil.
3) Smt.Kishore M.V.	M.Sc., M.Phil.
4) Dr.Patil V.P.	M.Sc., M.Phil., Ph.D.
5) Smt.Dr.Patil M.S.	M.Sc., Ph.D.
6) Dr.Kamble S.K.	M.Sc., Ph.D.
7) Smt.Patil S.S.	M.Sc.
8) Smt.Dr.Panaskar P.S.	M.Sc., Ph.D.
9) Smt.Mulla S.R.	M.Sc.
10) Smt.Dr.Anekar S.D.	M.Sc., Ph.D.

DEPARTMENT OF STATISTICS

1) Smt.Davari S.S.(HOD)	M.Sc.
2) Smt.Kalbhor S.D.	M.Sc.
3) Smt.Dr.Patil S.P.	M.Sc., M.Phil., Ph.D.
4) Smt.Mane K.M.	M.Sc.
5) Smt.Patil K.B.	M.Sc.
6) Smt.Kadam S.L.	M.Sc.
7) Smt.Shinde S.L.	M.Sc.
8) Smt.Jadhav M.N.	M.Sc.
9) Smt.Patil R.D.	M.Sc.
10) Smt.Pavane D.A.	M.Sc.

Name of the Teacher	Qualification

DEPARTMENT OF MICROBIOLOGY

1) Shri.Ghorpade V.M. (HOD)	M.Sc.
2) Shri.Patil S.B.	M.Sc.
3) Smt.Patil N.A.	M.Sc.
4) Smt.Inamdar C.S.	M.Sc.
5) Shri.Jadhav S.S.	M.Sc.
6) Smt.Zende A.S.	M.Sc.
7) Smt.Chavan V.K.	M.Sc.
8) Smt.Lomate D.A.	M.Sc.
9) Smt.Sandage P.P.	M.Sc.
10) Smt.Jadhav S.M.	M.Sc.

DEPARTMENT OF ENVIRONMENT SCIENCE

1) Shri.Vatkar D.R.	M.A.(SET, NET)

DEPARTMENT OF BIOTECHNOLOGY

1) Dr.Sutar A.V. (HOD)	M.Sc., B.Ed., Ph.D.
2) Smt.Malavekar D.A.	B.Tech.,M.Sc.,SET,NET
3) Shri.Vibhute S.D.	B.Tech., M.Sc.
4) Shri.Gangavane A.A.	B.Tech., M.Sc.
5) Smt.Jangam S.S.	B.Tech., M.Sc.(NET)
6) Smt.Patil S.S.	B.Tech., M.Sc.

DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE

1) Shri.Nalwade B.J.(HOD)	M.Sc., M.Phil., (Ele.)
2) Shri.Sadavare A.B.	M.C.A.
3) Shri.Dhamale V.V.	M.C.A.
4) Shri.Ghatage S.S.	M.C.A.
5) Shri.Thorat N.S.	M.C.A.
6) Smt.Dr.Jadhav J.S.	M.C.A.,M.Phil.,Ph.D.
7) Shri.Gaikwad N.V.	M.C.A.
8) Shri.Chougule P.J.	M.C.A.
9) Smt.Dange R.C.	M.C.A.
10) Smt.Shaikh M.R.	M.Com.
11) Shri.Patil A.B.	B.E., M.C.A.
12) Smt.Sawant S.R.	M.C.A.
13) Shri.Barge S.B.	M.C.A.
14) Shri.Patil A.A.	B.E.
15) Smt.Lade A.A.	M.Sc.
16) Smt.Pol P.U.	M.Sc.
17) Shri.Yadav V.D.	M.Sc.
18) Smt.Patil P.P.	M.Sc.
19) Shri.Pawar M.S.	M.Sc.
20) Smt.Mirukhe A.L.	M.A.

Name of the Teacher	Qualification
DEPARTMENT OF MARATHI	
1) Dr.Pol R.P. (HOD)	M.A., M.Phil., Ph.D.
2) Dr.Patil T.D.	M.A., M.Phil., Ph.D.
3) Smt.Dr.Divekar R.R.	M.A., M.Phil., Ph.D.
4) Smt.Dr.Kundap K.K.	M.A., Ph.D.
DEPARTMENT OF HINDI	
1) Dr.Kasabe D.A.(HOD)	M.A.,Ph.D.,B.Ed.(SET)
2) Shri.Ingole R.B.	M.A., M.Phil.
3) Dr.Shivads M.J.	M.A., M.Phil., Ph.D.
4) Shri.Jadhav S.M.	M.A., B.Ed. (NET)
DEPARTMENT OF ENGLISH	
1) Dr.Sawant S.R.(HOD)	M.A., M.Phil., Ph.D.
2) Smt.Patil V.V.	M.A., B.Ed.
3) Shri.Godse S.J.	M.A.
4) Dr.Kalyanshetti G.B.	M.A., Ph.D. (SET)
5) Dr.Jadhav S.E.	M.A., M.Phil., Ph.D.
6) Smt.Dr.Tatugade A.P.	M.A., Ph.D. (SET)
7) Shri.Kamble S.D.	M.A. (NET, SET)
8) Shri.Kathare G.N.	M.A. (SET, NET)
9) Smt.Patil S.S.	M.A., B.Ed. (SET)
DEPARTMENT OF SANSKRIT	
1) Smt.Chavan S.M.(HOD)	M.A. (SET)
DEPARTMENT OF HISTORY	
1) Smt.Dr.Rankhambe N.R. (HOD)	M.A. Ph.D.
2) Shri.Dr.Rankhambe R.S.	M.A.
3) Shri.Salunkhe S.T.	M.A., M.Phil.
4) Shri.Suryawanshi N.R.	M.A.
5) Shri.Ohal S.S.	M.A. (SET)
DEPARTMENT OF ECONOMICS	
1) Shri.Bansode G.S.(HOD)	M.A.
2) Smt.Patil P.S.	M.A. (SET)
3) Dr.Mulik A.B.	M.A.M.Phil.,Ph.D.
4) Shri.Khot N.U.	M.A. (NET)
5) Dr.Kolekar S.D.	M.A., Ph.D. (SET) PGDCG, PGDFT,PGDAB
DEPARTMENT OF GEOGRAPHY	
1) Shri.Bhosale A.S.(HOD)	M.A. (NET)
2) Dr.Talekar P.R.	M.A., Ph.D. (NET)
3) Dr.Lingade V.B.	M.A., Ph.D. (NET)
4) Shri.Chavan T.V.	M.A. (NET)

Name of the Teacher	Qualification
DEPARTMENT OF POLITICAL (SCI.)	
1) Shri.Gadhave A.S.(HOD)	M.A., M.Phil.
2) Shri.Randive K.L.	M.A. (SET, NET)
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY	
1) Shri.Nadal B.R. (HOD)	M.A.
2) Shri.Gavade A.T.	M.A., B.Ed. (SET)
DEPT. OF PSYCHOLOGY & PHILOSOPHY	
1) Dr.Shinde A.C.(HOD)	M.A., Ph.D. (SET)
2) Smt.Bhongale S.B.	M.A., M.Phil. (NET)
3) Shri.Gote S.D.	M.A. (SET)
4) Smt.Morkal S.V.	M.A.
DEPARTMENT OF EDUCATION	
1) Dr.Jadhav A.N.(HOD)	M.A.,Ph.D.,M.Ed.
DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION	
1) Smt.Patil V.C.(HOD)	M.A.,M.P.Ed.
DEPARTMENT OF LIBRARY	
1) Mr.Gaikawad M.N.(HOD)	M.Lib (NET)
DEPARTMENT OF COMMERCE	
1) Smt.Kamble M.B.(HOD)	M.Com., M.Phil.
2) Shri.Yadav S.V.	M.Com.(NET, SET)
3) Shri.Kashid K.A.	M.Com.(NET, SET)
4) Smt.Chavan R.H.	M.Com.,M.Phil(NET)
5) Shri.Bansode N.D.	M.Com.,M.B.A., M.Phil(SET,NET)
6) Shri.Arjunwade S.M.	M.Com. (NET)
7) Shri.Sawant K.L.(CA)	B.Com. F.C.A.
8) Adv.Sutar S.S.(B.Law)	LL.M.Law
DEPARTMENT OF B.Com. IT	
1) Shri.Kadam J.S.(HOD)	M.C.A.
2) Smt.Patil A.G.	M.C.A.
3) Smt.Sankpal S.V.	M.B.A., M.Phil.
4) Smt.Mali D.S.	M.Com.
5) Smt.Jadhav N.D.	M.Com.
DEPARTMENT OF HOTEL MANAGEMENT	
1) Shri.Pawar P.B.(HOD)	M.Sc.in H.T.M.,M.A.(Hist.)
2) Smt.Khatavkar S.S.	B.Sc. in H.T.S.
3) Shri.Jagtap V.V. (L.A.)	H.M.C.T., B.C.A.
4) Smt.Pawar B.A.(Peon)	S.S.C.

JUNIOR COLLEGE

Mr.Patil R.Y., Vice Principal

Mr.Nangare S.S., Supervisior

Mr.Patil P.B.
Incharge Faculty of Science

Mr.Mandake H.K.
Incharge Faculty of Arts

Mr. Pawar S.S.
Incharge Faculty of Commerce

Name of the Teacher	Qualification
DEPARTMENT OF MARATHI	
1) Mr.Nalawade P.R.	M.A.B.Ed., M.Phil.
2) Mr.Patil U.M.	M.A.B.Ed.
3) Mr.Mandake H.K.	M.A.B.Ed.
4) Mr.Kumbhar A.D.	M.A.B.Ed.
5) Smt.Jadav D.V.	M.A.B.Ed., D.S.M.
6) Mrs.Patil S.D.	M.A.B.Ed.
7) Smt.Kshirsagar P.A.	M.A.B.Ed.
8) Mrs.Patil V.R.	M.A.B.Ed.
DEPARTMENT OF ENGLISH	
1) Mrs.Patil V.Sadashiv	M.A.B.Ed.
2) Mrs. Tilekar S.M.	M.A.B.Ed.
3) Mr.Kamble B.K.	M.A.B.Ed.
4) Mrs.Patil S.D.	M.A.B.Ed., L.L.B.,.D.S.M.
5) Smt.Jagtap V.M.	M.A.B.Ed.
6) Smt.Patil V.Sarjerao	M.A.M.Ed.
7) Mrs.Kumbhar P.V.	M.A.B.Ed.
8) Smt.Chavan V.B.	M.A.B.Ed.
9) Mr.Sawant S.S.	M.A.B.Ed.
10) Smt.Mirukhe A.L.	M.A.B.Ed.
DEPARTMENT OF HINDI	
1) Mrs.Sawant M.A.	M.A.B.Ed.,.D.S.M.
DEPARTMENT OF ARDHAMAGDHI	
1) Mrs.Patil A.A.	M.A.B.Ed.
DEPARTMENT OF SANSKRIT	
1) Smt.Lohar S.S.	M.A.B.Ed.
DEPARTMENT OF GEOGRAPHY	
1) Mr.Nangare S.S.	M.A.B.Ed.,D.S.M.
2) Mr.Salunkhe M.S.	M.A.B.Ed.
3) Smt.Kadam S.D.	M.A.B.Ed.

Name of the Teacher	Qualification
DEPARTMENT OF HISTORY	
1) Mr.Jadhav K.V.	M.A.B.Ed.
DEPARTMENT OF POLITICS	
1) Mr.Shinde U.M.	M.A.B.Ed.
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY	
1) Smt.Khodake K.M.	M.A.B.Ed.
2) Mr.Salunkhe V.L.	M.A.B.Ed.
DEPT. OF PSYCHOLOGY & PHILOSOPHY	
1) Mr.Wankar A.P.	M.A.B.Ed.
2) Mr.Tadakhe R.A.	M.A.B.Ed., (SET)
DEPARTMENT OF ENVIRONMENT SCIENCE	
1) Mr.Mane S.D.	M.Sc..B.Ed.,(NET, SET)
DEPARTMENT OF ECONOMICS	
1) Mrs.Pawar V.S.	M.A.B.Ed.
2) Mrs.Mandake S.H.	M.A.M.Ed.
3) Smt.Thorat S.T.	M.A.B.Ed.
4) Mr.Awasare R.J.	M.A.(Eco.,Eng.), B.Ed.,M.B.A.
5) Smt.Shete V.S.	M.A.B.Ed.
DEPARTMENT OF COMMERCE	
1) Mr.Pawar S.S.	M.Com.,M.A.B.Ed., D.S.M.,G.D.C.&A.
2) Mrs.Gade S.S.	M.Com.B.Ed.
3) Mrs.Patel Z.B.	M.Com.B.Ed.
4) Mr.Sarade A.B.	M.Com.B.Ed.,D.S.M.
5) Mrs.Kadam V.R.	M.Com.B.Ed.
6) Miss.Tupe A.P.	M.Com.B.Ed.
7) Mr.Salate S.G.	M.Com.B.Ed., D.T.M.
8) Mr.Jadhav R.B.	M.Com.B.Ed.

Name of the Teacher	Qualification
DEPARTMENT OF CHEMISTRY	
1) Mrs.Pol N.R.	M.Sc.B.Ed.
2) Mrs.Shinde S.R.	M.Sc.B.Ed.
3) Mrs.Patil V.S.	M.Sc.B.Ed.
4) Smt.Jadhav S.S.	M.Sc.B.Ed.
5) Mr.Maske N.P.	M.Sc.B.Ed.
6) Mrs.Shewale A.S.	M.Sc.B.Ed.
7) Mr.Suryawanshi J.H.	M.Sc.B.Ed.
8) Mr.Khandekar N.P.	M.Sc.B.Ed.
9) Mr.Kumbhar P.L.	M.Sc.B.Ed.
10) Mr.Pawar S.R.	M.Sc.B.Ed.
11) Mr.Patil K.J.	M.Sc.B.Ed.
12) Mr.Chougule A.J.	M.Sc.B.Ed.
13) Smt.Ghutukade S.D.	M.Sc.B.Ed.
14) Mr.Chavan S.P.	M.Sc.B.Ed.
15) Smt.Jadhav P.S.	M.Sc.B.Ed.
DEPARTMENT OF PHYSICS	
1) Mr.Patil R.Y. (Vice-Principal)	M.Sc.B.Ed.,D.S.M.
2) Mr.Patil P.B.	M.Sc.B.Ed.,D.S.M.
3) Mr.Kale J.P.	M.Sc.B.Ed.,D.S.M.
4) Mr.Kirtkar D.B.	M.Sc.B.Ed.,D.S.M.
5) Mr.Alekari A.S.	M.Sc.B.Ed.
6) Mr.Malvade V.C.	M.Sc.B.Ed.,D.S.M.
7) Mrs.Pawar M.H.	M.Sc.B.Ed.
8) Smt.Jagtap P.S.	M.Sc.B.Ed.
9) Smt.Patil N.M.	M.Sc.B.Ed.
10) Smt.Hasabe S.S.	M.Sc.B.Ed.
11) Mr.Bhise-Patil V.V.	M.Sc.B.Ed.
12) Mr.Shinde V.R.	M.Sc.B.Ed.
13) Mr.Patil D.S.	M.Sc.B.Ed.
14) Mr.Jagtap S.R.	M.Sc.
15) Smt.Deshmukh N.L.	M.Sc.B.Ed.
16) Smt.Ghorpade A.A.	M.Sc.B.Ed.
DEPARTMENT OF MATHEMATICS	
1) Smt.Kadam K.S.	M.Sc.B.Ed., M.A.(Edu.),G.D.C.&A.
2) Smt.Pawar A.H.	M.Sc.B.Ed.
3) Mr.Jadhav D.B.	M.Sc.B.Ed.,D.S.M.
4) Smt.Varekar A.N.	M.Sc.B.Ed.
5) Smt.Patil M.V.	M.Sc.B.Ed.
6) Smt.Shewale J.B.	M.Sc.B.Ed.
7) Mr.Patil B.S.	M.Sc.B.Ed.
8) Smt.Veer N.A.	M.Sc.B.Ed.
9) Smt.Patil S.L.	M.Sc.B.Ed.
10) Smt.Jadhav A.A.	M.Sc.B.Ed.
11) Smt.Sawant S.U.	M.Sc.B.Ed.
DEPARTMENT OF BIOLOGY	
1) Mrs.Jagdale U.V.	M.Sc.B.Ed.
2) Mrs.Panaskar P.R.	M.Sc., D.H.E.
3) Mr.Suryawanshi A.K.	M.Sc.B.Ed.
4) Mr.Pawar C.D.	M.Sc.B.Ed.
5) Mrs.Jadage S.R.	M.Sc.M.Phil.B.Ed. D.S.M.
6) Miss.Pawar S.B.	M.Sc.B.Ed.
7) Mr.Patil I.R.	M.Sc.B.Ed.
8) Miss.Yadav P.B.	M.Sc.B.Ed.
9) Miss.Pawar V.H.	M.Sc.B.Ed.
10) Mr.Jadhav P.D.	M.Sc.B.Ed.
11) Miss.Patil S.D.	M.Sc.B.Ed.
DEPARTMENT OF PHYSICAL EDUCATION	
1) Mr.Chavan S.G.	B.Com.M.P.Ed.NIS
2) Mr.Kadam A.V.	B.A.M.P.Ed.
3) Karande V.D.	B.A.M.P.Ed.
DEPT. OF INFORMATION TECHNOLOGY	
1) Mr.Ghare P.B.	M.C.A.
2) Mr.Mane S.B.	M.C.A.
3) Miss.Yadav M.V.	M.Sc.(Comp.Sci.)
4) Miss.Sankpal S.A.	M.C.A.
DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE	
1) Mrs.Mulla Z.A.	M.Sc.(Ele.),D.C.M., G.D.C.&A.
2) Miss.Palsande S.S.	M.C.A.
DEPARTMENT OF ELECTRONICS	
1) Mrs.Mulani R.D.	M.Sc.(Ele.)
2) Miss.Mane P.B.	B.E.(Ele.)
3) Miss.Mulik S.V.	B.E.(ENTC)

DEPARTMENT OF VOCATIONAL

Mr.Chavan B.G., Incharge Faculty of M.C.V.C.

DEPARTMENT OF H.S.C. VOCATIONAL

1) Mr.Chavan B.G.	D.E.E.
2) Smt.Jadhav S.P.	M.Com., G.D.C.&A.
3) Mr.Sutar D.S.	I.T.I.,A.T.I., N.C.T.V.T.
4) Mr.Shinde G.D.	D.E.T.E.
5) Mr.Bankar D.L.	M.Com.
6) Mr.Lad S.J.	M.Com.M.A.B.Ed.M.Phil.
7) Smt.Nikam A.D.	M.Com.
8) Mr.Yadav V.B.	M.Sc. (Electronic)

BIFOCAL SECTION (BANKING)

1) Mr.Patil B.H.	M.Com.D.H.E.

NON TEACHING STAFF

Name	Designation	Name	Designation
1) Mr.Gaikwad R.Y.	Registrar	21) Mr.Kadam R.Y.	Lib.Att.
2) Mr.Patil A.R.	H.Clerk	22) Mr.Koli P.S.	Lib.Att.
3) Mr.Bhoj V.D.	Sr.Steno	23) Mr.Inamdar P.V.	Lab.Att.
4) Mr.Garud A.M.	Sr.Clerk	24) Mr.Jadhav A.K.	Lab.Att.
5) Mr.Gulve A.B.	Sr.Clerk	25) Mr.Magare U.H.	Lab.Att.
6) Mr.Mali S.S.	Jr.Clerk	26) Mr.Mule V.M.	Lab.Att.
7) Mr.Ingole A.S.	Jr.Clerk	27) Mr.Ghadge H.J.	Lab.Att.
8) Mr.Garud R.T.	Asst.Lib.	28) Mr.Mali S.Y.	Lab.Att.
9) Mr.Thorat S.B.	Lib.Clerk	29) Mr.Korade D.M.	Lab.Att.
10) Mr.Patil D.V.	Lib.Clerk	30) Mr.Patil D.S.	Lab.Att.
11) Mr.Patil S.K.	Lab.Asstt.	31) Mr.Patil N.N.	Lab.Att.
12) Mr.Mahabari A.S.	Lab.Asstt.	32) Mr.Chavan K.D.	Lab.Att.
13) Mr.Pawar A.K.	Lab.Asstt.	33) Mr.Patil A.G.	Lab.Att.
14) Mr.Patil T.B.	Lab.Asstt.	34) Mr.Kamble A.S.	Lab.Att.
15) Mr.Chavan A.A.	Lab.Asstt.	35) Mr.Donagre S.K.	Lab.Att.
16) Mr.Pawar K.S.	Lib.Att.	36) Mr.Dongare R.S.	Lab.Att.
17) Mr.Jadhav S.V.	Lib.Att.	37) Mr.Yadav M.R.	Lab.Att.
18) Mr.Pawar L.K.	Lib.Att.	38) Mr.Khatavkar C.R.	Lab.Att.
19) Mr.Sutar K.R.	Lib.Att.	39) Mr.Jadhav P.B.	Lab.Att.
20) Mr.Kamble S.B.	Lib.Att.	40) Mr.Ingawale M.A.	Lab.Att.

Name	Designation	Name	Designation
41) Mr.Kakade R.M.	Lab.Att.	49) Mr.Chavan S.K.	Peon
42) Mr.Jadhav V.M.	Lab.Att.	50) Mr.Todkar S.A.	Peon
43) Mr.Shinde S.D.	Lab.Att.	51) Smt.Kakade M.U.	Peon
44) Mr.Jadhav R.D.	Lab.Att.	52) Smt.Patil A.J.	Peon
45) Mr.Kumbhar V.R.	Lab.Att.	53) Mr.Shivdad S.U.	Peon
46) Mr.Pawar S.B.	Lab.Att.	54) Smt.Mulla A.B.	Peon
47) Mr.Pawar B.S.	Peon	55) Mr.Dharade S.M.	Peon
48) Mr.Shitole G.P.	Peon	56) Mr.Hudar K.R.	Peon

दि प्रेस अॅण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक अॅक्ट : नियम ०८ फॉर्म ०४ प्रमाणे निवेदन

प्रकाशन स्थळ : **सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड (जि.सातारा)**
प्रकाशन काल : वार्षिक

प्रकाशक : **प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, विद्यानगर, कराड ४१५ १२४ (जि.सातारा)
फोन : (०२१६४) २७१३४६ (ऑ.) २७१७१४ (नि.) फॅक्स : (०२१६४) २७१३४६

संपादक : **प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, विद्यानगर, कराड ४१५ १२४ (जि.सातारा)
फोन : (०२१६४) २७१३४६

मुद्रक : **श्री.संदेश शहा**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : २६९ ब/२, दौलतनगर, करंजे तर्फ सातारा, फोन : (०२१६२) २३४०४९, २३२०८२

अक्षररचना : **श्री.प्रशांत गुजर**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : १९५, सदाशिव पेठ, वीर सावरकर मार्ग, सातारा. फोन : (०२१६२) २३४३७२
स्वामित्व : **सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज,कराड**

मी प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने जाहीर करतो की, वर दिलेली माहिती/तपशील माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे खरा आहे.

दिनांक : ३०.०३.२०१९ **डॉ.मोहन राजमाने**
ठिकाण : कराड **प्राचार्य**

या अंकातील मतांशी प्रकाशक व संपादक सहमत असतीलच असे नाही. ✦ **(फक्त खाजगी वितरणाकरिता)**

डिप्लोमा/डिग्री इन हॉटेल मॅनेजमेंट ॲण्ड केटरिंग टेक्नॉलॉजी

प्रवेश सुरू

इथेच ॲडमिशन का?

- कमी वयात युवा वर्गाला आर्थिक स्थैर्य देणारा अभ्यासक्रम
- प्रशस्त कॅम्पस, सुसज्ज प्रॅक्टिकल्स्, क्लास रूमस
- कॅन्टीन व मेस उपलब्ध
- संस्थेकडून १००% देशात व परदेशात नोकरी
- पर्सनॅलिटी डेव्हलपमेंट व इंग्लिश स्पिकींग ट्रेनिंग मोफत
- इंटरव्हू स्कील मोफत
- एस.टी., रेल्वे पास ची सोय
- सामान्य कुटुंबातील विद्यार्थ्यांच्या भविष्याला नवसंजीवनी देणारा अभ्यासक्रम
- विद्यार्थ्याला स्वत:चे हॉटेल, रेस्टॉरंट, बेकरी, कॉफी शॉप, केटरींग व्यवसाय सुरू करण्यासाठी मार्गदर्शन
- विद्यार्थ्यांना नोकरीची हमी
- माफक फी
- कमवा व शिका योजना

नोकरी व व्यवसायातील संधी

- देश परदेशातील स्टार हॉटेल्समध्ये व्यवस्थापन, प्रॉडक्शन, हाऊस किपींग, फ्रंट ऑफिस, सर्व्हीस विभागात नोकरी
- जहाजसेवा विभागामध्ये
- विमानसेवा विभागामध्ये
- रेल्वेकेटरींग विभागामध्ये
- केंद्र व महाराष्ट्र शासनाच्या हॉटेल्स, मॉटेल्स, फुड कोर्ट, आय.टी. कंपन्या, हॉस्पिटल मध्ये
- आर्मी, नेव्ही, मिलीटरी, केटरींग विभागामध्ये
- स्वत:चा हॉटेल व केटरींग व्यवसाय सुरू करता येतो

: संपर्क :

प्रा. प्रशांत पवार मोबा 9922818263

प्रा. डॉ. नंदिनी रणखांबे मोबा 9860190288

प्राचार्य,

सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

• बँकिंग स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र •

•IBPS PO / Clerk • SBI PO / Clerk • RBI Officers / Assistant • LIC/GIC AA(

बँकींग स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन वर्गासाठी प्रवेश सुरु

इतर महाविद्यालयातीलही विद्यार्थ्यांना प्रवेश मिळेल

पदवी परीक्षेस बसलेल्या, पदवीधर आणि पदव्युत्तर असा सर्व शाखातील विद्यार्थ्यांना प्रवेश मिळेल

BA, MA, B.Com, M.Com, B.Com IT, M.Com IT, B.Sc., M.Sc., B.Sc-Agri, M.Sc-Agri
BBA, MBA, BCA, MCA, BE, ME, B.Tec., M.Tec., LLB, LLM, MEM, MSW, etc.

तुम्ही निश्चित बँकेत अधिकारी होणारच....

बँकींग स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्राची वैशिष्टे

- दररोज दोन तास मार्गदर्शन
- दररोज दोन तास संगणक प्रयोगशाळा
- दररोज एक तास गट चर्चा
- अद्ययावत डीजीटल क्लास रूम
- अभ्यासिकेत विविध वर्तमान पत्राची सोय
- बँकेतील नोकरीविषयक जाहीरातीची उपलब्धता
- व्हिडीओ व्याख्यानाची सोय
- PPT (पॉवर पॉईंट प्रेझेंटेशनची सोय) लेक्चरची सो
- विविध अद्ययावत पुस्तकांचे ग्रंथालय
- मुलांसाठी सकाळी ६ ते रात्री ११ पर्यंत अभ्यासिका
- मुलींसाठी सकाळी ७ ते सायं. ७ पर्यंत अभ्यासिका
- प्रत्येक विषयासाठी तज्ज्ञ व अनुभवी मार्गदर्शक
- यशस्वी उमेदवारांचे विशेष व्याख्यान
- वैयक्तिक मार्गदर्शन

प्रवेशासाठी संपर्क : अर्थशास्त्र विभाग, A बिल्डींग, रूम नं. A - 1 - 22,
एस.जी.एम कॉलेज, कराड मो. : 95 45 35 65 25

डॉ. शशिकांत कोळेकर
सहाय्यक प्राध्यापक व केंद्र संचालक

डॉ. मोहन राजमाने
प्राचार्य व केंद्र प्रमुख

स्वयत शिक्षण संस्थेचे,

सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

(स्वायत्त महाविद्यालय)

Accredited 'A+' with CGPA 3.63 by NAAC • ISO 9001 : 2015 Certified College

स्थापना : १९५४, विद्यानगर, कराड पिन - ४१५ १२४ ता. कराड, जि. सातारा (महाराष्ट्र), भारत

फोन/फॅक्स : (०२१६४) २७१३४६ Website : www.sgm.edu .in E-mail : sgmkarad@yahoo.com

जून २०१९-२० या शैक्षणिक वर्षापासून स.गा.म. स्वायत्त "(Autonomous)" महाविद्यालय

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर आणि सदगुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड यांची संयुक्त पदवी

महाविद्यालयाचे पदवी विभाग

०१) मराठी
०२) हिंदी
०३) इंग्रजी
०४) इतिहास
०५) अर्थशास्त्र
०६) राज्यशास्त्र
०७) समाजशास्त्र
०८) भूगोल
०९) तत्वज्ञान
१०) मानसशास्त्र
११) वाणिज्य
१२) वाणिज्य-माहिती व तंत्रज्ञान
१३) भौतिकशास्त्र
१४) रसायनशास्त्र
१५) वनस्पतीशास्त्र
१६) प्राणीशास्त्र
१७) गणित
१८) सुक्ष्मजीवशास्त्र
१९) संख्याशास्त्र
२०) इलेक्ट्रॉनिक्स
२१) संगणकशास्त्र
२२) हॉटेल मॅनेजमेंट

महाविद्यालयाचे पदव्युत्तर विभाग

०१) मराठी
०२) हिंदी
०३) इंग्रजी
०४) इतिहास
०५) अर्थशास्त्र
०६) राज्यशास्त्र
०७) समाजशास्त्र
०८) भूगोल
०९) वाणिज्य
१०) रसायनशास्त्र
११) प्राणीशास्त्र
१२) संगणकशास्त्र
१३) गणित
१४) सुक्ष्मजीवशास्त्र
१५) संख्याशास्त्र

Skill Development Courses

01) Banking
02) Tally ERP
03) Entrepreneurship Development
04) Soil & Water Analysis
05) Tourism
06) Fashion Designing Technology
07) Beauty Parlour
08) Speak Well English
09) Basic Photography
10) Sanskrit Communication
11) Milk Analysis
12) Gardening
13) Sailab
14) R-software
15) Fish farming
16) Vermicomposting
17) Hotel Management

महाविद्यालयाने स्वायत्तता का घेतली?

०१) विद्यार्थ्यांच्या विकास व गुणवत्ता वाढीसाठी
०२) विद्यार्थ्यांना कौशल्याधिष्ठित बनविण्यासाठी
०३) समाजाच्या मागणीनुसार पुरवठा करण्यासाठी
०४) विद्यार्थ्यांना नोकरीस सक्षम बनविण्यासाठी
०५) विद्यार्थ्यांना उत्कृष्ट शैक्षणिक साधने पुरविण्यासाठी
०६) विद्यार्थ्यांना संशोधनविषयक साधने पुरविण्यासाठी
०७) विद्यार्थ्यांना रोजगाराभिमुख बनविण्यासाठी

स्वायत्ततेच्या संधी

०१) काळानुरूप अभ्यासक्रम बदलण्याची संधी
०२) परिणामकारक अध्ययन प्रक्रिया राबविण्याची संधी
०३) उद्योगकेंद्रित अभ्यासक्रम तयार करण्याची संधी
०४) वैविध्यपूर्ण कौशल्याधिष्ठित अभ्यासक्रम
०५) मूल्ये व कौशल्याची रुजवणूक करण्यासाठी
०६) नोकरीच्या संधी
०७) भौतिक सुविधेमध्ये वाढ करण्यासाठी
०८) गुणवंत विद्यार्थी सहाय्य सेवा
०९) स्वयंरोजगार व व्यवसाय निर्मितीस चालना

स्वायत्ततेचे फायदे

०१) महाविद्यालयाचा स्वत:चा अभ्यासक्रम
०२) नवनवीन विविध अभ्यासक्रम
०३) विद्यमान कोर्सेसची पुनर्रचना
०४) कौशल्याधिष्ठीत अभ्यासक्रम
०५) सिनेट मूल्यमापन बहुत
०६) स्वत:चा परीक्षा विभाग व मूल्यमापन यंत्रणा
०७) कोर्स ची उपलब्धतेचा अधिकार
०८) शिक्षक व शिक्षकेत्तर पदांच्या भरतीचा अधिकार
०९) अध्ययन प्रक्रियेमध्ये लेखी व प्रात्यक्षिकांचा वापर
१०) बक्षिसे, मेडल्स, प्राइजेस
११) इंजिनिअर्स, व्यवस्थापक, उद्योजक, व्यापारी, व्यावसायिक अध्ययनाच्या प्रक्रियेत सहभागी
१२) UGC च्या तत्वानुसार सेमीस्टर व चॉईस बेसड् क्रेडिट सिस्टीमचा वापर
१३) विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक नितीमूल्ये, जाणीव, जबाबदारीची निर्मिती

स्पर्धा परिक्षा मार्गदर्शन केंद्र

०१) बॅरिस्टर पी.जी. पाटील स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र (MPSC आणि UPSC)
०२) बँकींग स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र (IBPS, SBI, RBI, RRB, LIC, GIC)

महाविद्यालयाचे कोर्सेस

U. G. कोर्सेस
B. A. (10 subjects)
B. Sc. (06 subjects)
B. Com.
B. Com. IT
B. C. A.
B. Sc. (Biotechnology)
B. Sc. Computer Science (Entire)
B. Voc. - Hotel Management & Catering Technology

P. G. कोर्सेस

M. A. (06 subjects)
M. Com.
M. Sc. (06 subjects)
M. Com. IT
M. Sc. Com. Sci.

M. Phil.

Marathi

Ph. D.

Chemistry
Zoology
Botany

महाविद्यालयाच्या सुविधा

०१) जिमखाना
०२) एन. एस. एस.
०३) एन. सी. सी.
०४) कमवा व शिका योजना
०५) उपहारगृहाची सोय
०६) मुलींचे वसतिगृह
०७) मुलांचे वसतिगृह
०८) हेल्थ सेंटर
०९) इंग्रजी भाषेची प्रयोगशाळा
१०) प्लेसमेंट सेल
११) अभ्यास केंद्र
१२) वुमेन्स मिलिटरी ॲकॅडमी
१३) विद्यार्थी दत्तक-पालक योजना
१४) वाय-फाय कॅम्पस
१५) प्रशस्त ग्रंथालय
१६) २४ तास अभ्यासिका
१७) उद्योजकता विकास केंद्र
१८) माती व पाणी परीक्षण केंद्र
१९) दूर शिक्षण अभ्यास केंद्राची सोय
२०) भारत सरकार कौशल्य विकास अंतर्गत बॉश ब्रिज सेंटर
२१) कॉमन फॅसिलिटी सेंटर

डॉ. गिरिश कल्याणशेट्टी
समन्वयक

डॉ. मोहन राजमाने
प्राचार्य

रयत शताब्दी महोत्सव

॥ सद्गुरू मॅरेथॉन २०१८ ॥

सद्गुरू मॅरेथॉन विद्यार्थ्यांचा उत्स्फुर्त प्रतिसाद

सद्गुरू मॅरेथॉन विद्यार्थ्यांचा उत्स्फुर्त प्रतिसाद

मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

मार्गदर्शन करताना मा.प्रांतसाहेब हिम्मत खराडे, कराड

बक्षिस वितरण

बक्षिस वितरण

महाविद्यालयाच्या सुविधा

- जिमखाना
- एन.एस.एस.
- एन.सी.सी. मुले/मुली
- कमवा व शिका योजना
- उपहार गृहाची सोय
- मुलींचे वसतीगृह
- मुलांचे वसतीगृह
- हेल्थ सेंटर
- प्लेसमेंट सेल
- अभ्यास केंद्र
- वुमेन्स मिलिटरी अॅकेडमी
- इंग्रजी भाषेची प्रयोगशाळा
- विद्यार्थी दत्तक पालक योजना
- प्रशस्त ग्रंथालय
- वाय-फाय कॅम्पस्
- २४ तास अभ्यासिका
- उद्योजकता विकास केंद्र
- माती व पाणी परीक्षण केंद्र
- दूर शिक्षण अभ्यास केंद्राची सोय
- भारत सरकार कौशल्य विकास अंतर्गत बॉशब्रिज सेंटर
- कॉमन फॅसिलिटी सेंटर
- जर्मन भाषा सर्टिफिकेट सेंटर
- बँकिंग स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र
- बॅ.पी.जी.पाटील स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र
- हॉटेल मॅनेजमेंट केटरिंग टेक्नॉलॉजी (डिप्लोमा/डिग्री)
- जून २०१९ पासून स्वायत्त महाविद्यालय

शताब्दी बिल्डींग